

קובץ גליונות

פרשת ויהי

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

כ"ק מרן אדמו"ר מגור בניהום אבלים
בבית מרן ראש הישיבה הגרב"מ אזרחי שליט"א

שהשמה במעונם

ברכת מזל טוב שלוחה לידידינו היקר
הרב בנימין היים דוב הלוי סאסמאן שליט"א
לרגל שמחת נישואי בנו הבה"ח קלמן הלוי נ"י
מבחירי ישיבת "דרכי תורה"
פאר ראקאווי נ.י./ישיבת בריסק י-ם
עב"ג הכלה אסתר תח"ל בת הרב אפרים
בירנבוים שליט"א לייקווד ניו דורז'י
זכות הלימוד בקובץ מוקדש לזוג הצעיר
שיזכו להקים בית נאמן בישראל
בברכה מרובה
מערכת "קובץ גליונות"

זמני השבת

בחסות:	עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
 גינות דוד לגור בבני ברק, לחיות על הסארק! 03-900-9944	ירושלים	4:15	5:30	6:08
	בני ברק	4:29	5:31	6:03
	קרית ספר	4:23	5:30	6:06
	בית שמש	4:14	5:31	6:07
	אופקים	4:11	5:21	5:54
	חיפה	4:20	5:29	6:03

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

שהשמה במעונם

ברכת מזל טוב לידידנו היקר
רבי **אביעד בוכניק** שליט"א
נציגינו היקר בבת ים
לרגל שמחת הכנס בנו
הבחור היקר **חיים** נ"י לעול תורה ומצוות
יהי רצון שיזכה לרוות נחת מכל יוצ"ח
בברכה מרובה
מערכת "קובץ גליונות"

הקדשה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית מחלה אזרחי** ע"ה
בת מרן המשגיח רבי **מאיר חדש** זלה"ה

אשת חבר ליבדלחט"א
מרן ראש הישיבה
הגרב"מ אזרחי שליט"א

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

הקדישו את יקיריכם ע"ג הקבצים באחת משבתות השנה,
ותהיו שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

כ"א טבת שמות	י"ח אדר כי תשא	ח' אייר אחרי	י"ד סיון בהעלתך	ד' אב דברים
כח טבת וארא	כ"ה אדר ויקהל	קדושים	כ"א סיון שלח	י"א אב ואתחנן
ו' שבט בא	פקודי	ט"ו אייר אמור	כ"ח סיון קרח	ב' אלול שופטים
יג שבט בשלח	ג' ניסן ויקרא	כ"ב אייר בהר	ה' תמוז חקת	ט' אלול כי תצא
כ' שבט יתרו	חג הפסח	בחוקותי	י"ב תמוז בלק	ט"ז אלול כי תבא
כ"ז שבט משפטים	כ"ד ניסן שמיני	כ"ט אייר במדבר	י"ט תמוז פינחס	כ"ג אלול נצבים וילך
ד' אדר תרומה	א' אייר תזריע	ז' סיון חג השבועות	כ"ו תמוז מטות	א' תשרי ר"ה ויר"כ
י"א אדר תצוה	מצורע	נשא	מסעי	חג הסוכות

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:
יש לבחור בלחצו קופות נוספות,
חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

בברכת
שבת שלום
חזק חזק ונתחזק
יצחק גולדשטוף

דברי שי"ח

ממרחן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

מקור שי"ח

כָּבֵס בֵּינָן לְבָשׁוּ

א. רבינו הקדוש זללה"ה הי' נזהר טובא בכל פרט שנפסק להלכה, עד הקצה האחרון, בלא שום פשרות, ולא ימחה בליבי הסיפור ששמעתי בשעתו, כשחזר רבינו מלוויית אחותו הצעירה הרבנית ברמן ע"ה שהתקיימה במוצאי שבת ג' סיון תש"ע, וחכ"א פעל לארגן קבוצת בחורים שיחכו עם המעריב עד לאחר הלוויה כדי שלא יתבטל מתפילה במניין, שלא יכל להתפלל בצאת השבת בשל היותו אונן, והי' איכפת לו שרבינו יתבטל ממנין דבר שלא הסכין לו מימיו, ואכן כשחזר מהלוויה כשעה אחרי חצות התקיימה במעונו תפילת ערבית, עם סיום התפילה ערך רבינו הבדלה, ולאחריה ביקש לסעוד את המלווה מלכה כמנהגו מימי קדם עם בשר, אבל הרבנית ע"ה אמרה לו שאם יאכל קעת בשר לא יוכל לשתות קפה לאחר תפילת שחרית כיון שלא יעברו שש שעות [אמנם י"ל אם שינת קבע מפסקת], אבל רבינו אמר שאע"פ אין כדאי לבטל אכילת בשר במלווה מלכה, ולא ישתה קפה בבוקר...!

ב. נחלקו הפוסקים עד מתי מגביהים בברכת המזון את הכוס, ובס' מחזיק ברכה (סי' ק"צ סק"א) הביא ממהר"ם חאגיז דמניחין הכוס על השולחן אחר ברהמ"ז להורות דברכת היין דאורייתא כברכות ראשונות, [והיינו שמניחו בלעולם על יחסרנו, וחוזר ונוטלו לברכת הגפן], אבל בשע"ת (סוסי" ק"צ) הביא מס' עמודי שמים להגאון מוה' יעב"ץ בשם אביו הגאון ז"ל שהיה אוחו הכוס בידו עד אחר הברכה והיה מלעיג על המניחין הכוס מידם בסיום בהמ"ז עכ"ל, וע"ע בכה"ח (סי' קפ"ג סק"ט) שכן משמע בזוהר, ובערוך השולחן (סי' ק"צ ס"ז) הביא ב' הדעות וז"ל: המברך על הכוס צריך לאחוז הכוס בידו בשעת ברהמ"ז ואנו נוהגים להחזיקו עד הרחמן ואח"כ מעמידו על השולחן וכשגומר הרחמן נוטלו בידו ומברך ויש שמצריך לאוחזו בידו עד השתייה [ש"ת בשם החכ"צ] אמנם אם לא אחז כלל הכוס בידו אינו מעכב בדיעבד [הגר"ז בסעיף ב'] אבל בס"פ שלשה שאכלו משמע קצת דזהו לעיכובא וסמכו על קרא דכוס ישועות אשא ומגביהו טפח ע"ש וצ"ע לדינא, עכ"ל. ורבינו ז"ל עשה פשרה בין החכמים, ובהרחמן הניח הכוס על השולחן [להורות שהרחמן אינו חלק מהברכה], אבל המשיך לאחוז בו [כדי שלא להסיח דעת מכוס של ברכה] עד שתייתו, וכ"ה בהגש"פ 'אורחות והנהגות' לבן רבינו הגרא"ש שליט"א (עמ' נ"ח) שבברכת המזון מגביה הכוס רק עד אל יחסרנו, ובהרחמן מניח הכוס על השולחן ומחזיקו בידו.

ג. וכן נהג רבינו זצוק"ל בברכת הבדלה שכתב השו"ע (סי' רצ"ו ס"ו) שיש לאחוז היין בימין וההדס בשמאל ומברך על היין, ושוב נוטל ההדס בימין והיין בשמאל ומברך על ההדס, ומחזיר היין לימינו. והעולם לא נהג כן לפי שא"א להחזיק בשניהם באופן זה, אבל רבינו בחכמתו אחז הכוס בידו האחת [ולא הגביהו] בשעה שהחזיק ההדס בידו השנית וכך קיים דברי השו"ע כצורתן (ול"כ בס' אלא ד"א פל"ו ס"ו, והוסיף עוד שאמר רבינו שמה שכתב השו"ע שבעת ברכת הגפן אוחו היין בימין והדס בשמאל אין כוונת השו"ע דוקא לאחוז בידו, אלא ה"ה אם מונח על ידו, אבל בברכת הבשמים לא יניח הכוס מידו).

ד. וכן נהג רבינו גם בברכת אשר גאלנו שבלייל הסדר, שבשו"ע (סי' תע"ג ס"ז) כתב וכשיגיע ללפיכך מגביה כל אחד כוסו בידו עד שחותם גאל ישראל. אמנם מנהג העולם כמו שמשמע בהלכות שבהגדות, להניח הכוס מידו בעת אמירת שתי מזמורי ההלל וחוזרים ומגביהים בברכת אשר גאלנו, ומנהג זה תמוה שאם מתחילים להגביה הכוס לכבוד הברכה למה מפסיקים בהלל, וכבר תמהו בזה האחרונים, ורבינו המציא פשרה נפלאה לזה כמש"כ בהגש"פ אורחות והנהגות לבן רבינו (עמ' מ"ט) בהלל אפשר להניח הכוס ולאחוזו בידו וא"צ להגביהו [כי ההגביה הוא רק לומר שירה עליו אבל צריך לאוחזו בידו]. ועי' בקובץ בריך רחמנא (עמ' ל"ה) שכתב רבינו בתו"ד: דברמ"א (סי' תע"ג ס"ז) משמע דא"צ להגביה אלא לאחוז בידו כיון שעיקר הטעם כדי לומר שירה על היין ועי' בטור ל' המדרש. ומצאתי שכן נהג הג' ממונקאטש כמש"כ בס' דרכי חיים ושלום סי' תר"ב (ובהגהות שם נתחבטו בטעם מנהגו). ונראה טעם דברי רבינו שכשהברכה נתקנה לומר על היין יש להגביה הכוס, אבל הלל עצמו אינו טעון כוס אבל אכתי אין לו להסיח דעתו מן הכוס כיון שהתחיל בברכת לפיכך, וכיון שהברכה מתחילה בלפיכך מגביה שם את הכוס, ושוב יש לאוחזו בידו גם בהלל כדי לא להסיח דעת ממנו. (ומה שבהגדה אין אוחו ג"כ בכוס לפי שמגביהים המצות ויש בזה משום בושחה של פת). אגב, כל אלו ה'המצאות' לא עשה מהם רבינו עניין, ולא דיבר עליהן אם לא נשאל, ואף שכולן סברא אחת להם כפתור ופרח, כמדומה שמעולם לא נלקטו כולן למקום אחד, שהצנעה והפשטות אשר ליוו את כל חיי רבינו, הן הן שבחיו הן מוראיו.

מדור זה מוקדש לע"נ א"מ הרבנית ברכה רבקה ב"ר שלמה אריה רוזנברג הכ"מ

שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלֵי הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מְדוּר שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת - לַשְּׁבֻעוֹת הַבָּאִים בַּעֲזָה"י

הגאון רבי יהואל מייכל גורדון מייסד ישיבת לומז'א בפתח תקוה. הגאון הצדיק רבי דוד פרנקל (ז' שבט)
הגאון הגדול רבי אריה פורמנצ'יק בעל 'עמק ברכה'

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מוסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להנ"ל

הגאון הגדול ר' יששכר מאיר זצוק"ל

סיים רבינו ואמר לחתנו:

הייתי נוכח בחדר כשרבי יששכר שאל את השאלה, וגם הכרתי את כל הפרטים, וכך בדיוק היה: הבחור החליט שלא לגלות כי חשש שמחמת זה לא ירצו אותו, והשידוך נסגר, וכעבור זמן, נודע לצד המדוברת מהבעיה והם ביטלו את השידוך!.

עם רבי יששכר מאיר בשמחה במשפחה

לימד אותי את הלומד'ס

סיפר הר"ר חנניא צ'ולק י"ר אגודת עזר מציון: בערוב ימיו חלה דודי הג"ר יששכר זצ"ל ועבר ניתוח על עיניו, אחרי הניתוח הוא נח מספר ימים בביתו.

והנה יום אחד הפתעה: רבי חיים קניבסקי הגיע לבקר אותו. בכניסתו לבית, אמר לי רבינו: דע לך, יש לי הכרת הטוב לר' יששכר, כשלמדנו בלומז'א הוא לימד אותי את הלומד'ס שבסוגיא! [מוסיף הרב צ'ולק אנקדוטה מעניינת: לימים הזדמנתי עם רבי יששכר בבית חולים לצורך טיפול מסוים, והנה פגשנו שם את הגאון רמ"ש שפירא מבאר יעקב, ורבי יששכר החווה עליו באומרו "הוא לימד אותי בישיבה כיצד להיות למדן...].

רבינו מבקר את רבי יששכר בביתו של ר' חנניא צ'ולק (הנראה מאחור).

כבוד אחותו הגדולה

סח רבינו: כשלמדנו יחד בישיבה, רבי יששכר אמר לי פעם, כי יש נידון באחרונים האם יש מצוה לכבד את אחותו הגדולה, ויש לו ראייה מגמרא בבא בתרא דף קל"א ב' "בנו הגדול לא עשאו אלא אפוטרופוס" וכתב שם הרשב"ם, דהטעם שעשה כן כי יש מצוה לכבדו ורצה שיקבדוהו, ובהמשך הגמרא "איבעיא להו בת בין הבנים, מהו". ומסביר שם הרשב"ם, שהספק הוא מטעם אחר, ולא מטעם שיש מצוה לכבדה.

והנה מכאן ראייה שאין מצוה לכבד את אחותו הגדולה (ספר כל משאלותיך ועי' בפתחי תשובה סימן ר"מ ס"ק כ"א).

הגאון הגדול רבי יששכר מאיר זצ"ל נולד בתאריך א' אדר א' תרפ"ז בגרמניה, ובהיותו כבן עשר עלה לארץ ישראל ולמד בישיבת לומז'א בפתח תקוה, ואח"כ עם היוסדה של ישיבת פונביז' היה בין התלמידים הראשונים, שם נקשר מאוד ברבו מרן הגרי"ש כהנמן ושאר רבני הישיבה, אחרי נישואיו הורה לו רבו הגרי"ש כהנמן להרבות תורה וקדושה בעולם, לשם כך נסע להתגורר מספר שנים במרוקו, בעיר קזבלנקה, כשהוא מפריח שם את השממה ומייסד ישיבה גבוהה וסמינר לבנות ישראל, בהמשך חזר לארץ ישראל והתגורר בעיר עזתה, שלימים נקראה 'נתיבות'.

באותם שנים בעיר נתיבות כמעט ולא היו מוסדות תורה לבני הישיבות, והגר"י מסר נפשו וגופו להפריח את השממה, ולייסד את 'ישיבת עזתה', שלימים נקראת 'ישיבת הנגב', שם הצליח להעמיד תלמידים הרבה. נלב"ע כ"ה טבת תשע"א.

היה מהמתמידים

רבינו התבטא כמה פעמים שזוכר את ר' יששכר מזמן לימודם יחד בישיבה, ורבי יששכר היה מהמתמידים של הישיבה. [בשנים המאוחרות שמר רבי יששכר קשר הדוק עם גיסו של רבינו, הגרמ"ש ברמן, וכן היו לו חילופי מכתבים בדברי תורה עם מרן בעל הקהילות יעקב, ראה בספר הזכרון לרבי יששכר מאיר עמוד קס"ב].

רבי יששכר מאיר זצ"ל

לגלות לפני גמר השידוך

סיפר רבינו (לחתנו הגר"ש שטינמן):

הגאון רבי יששכר מאיר בצעירותו היה בא אל החזון איש לשאל שאלות. פעם אחת הוא הגיע עם שאלה בענייני שידוך שהייתה נוגעת לבחור מסוים.

המדובר היה בבחור מצוין שהייתה לו בעיה רפואית מסוימת, והוצע לו שידוך פלוני, והוא התחבט האם לספר למדוברת על הבעיה, הבחור סבר לתומו כי היות והבעיה אינה כה חמורה, אם הצד השני ישמע מכך קודם סגירת השידוך הוא יימנע מלקחת בחור עם בעיה ויורידו את השידוך, אבל אם יודע להם רק לאחר גמר טוב של השידוך, הם כבר לא יבטלו בשביל כך את השידוך.

רבי יששכר שאל את השאלה בפני מרן החזון איש, שהפתיע עם המילים הבאות: "אני סבור דווקא להיפך", אמר החזון איש, "אם הוא יספר מראש על הבעיה שיש לו, הצד השני יראו שהוא הגון ולא מסתיר כלום, ומכיוון שהוא בחור טוב יסכימו לשידוך, אבל אם הבחור יסתיר את הבעיה, ולהצד השני ייודע מכך אחרי כן, הם יכעסו ועלולים אפילו לבטל את השידוך".

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

🏠 רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובהיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שולוחה-1586

קהילות 073-2757000 שולוחה-4310

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

● שיחת רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א ●

ואחר כך היו עוד עשרה דורות מנח ועד אברהם, שהם גם כן היו מכעיסין ובאין ועבדו עבודה זרה, אבל שם לאחר העשרה דורות לא היה מבול, אלא אברהם אבינו בא וקיבל שכר כולם.

אברהם אבינו השפיע ונטל שכר כולם

והיינו כי אברהם אבינו בא ותיקן את כל הקלקולים שהיו במשך העשרה דורות והשפיע על כל העולם, כמו שכתוב (שם כג, ו) נשיא אלוקים אתה בתוכנו, שהוא היה נערץ ומקובל בכל העולם, והשפיע ופרסם את האמונה, ולכן גם לאחר עשרה דורות שהיו מכעיסין ובאין, לא היה עונש כמו המבול, כי אברהם אבינו תיקן את מה שהם קלקלו ופרסם את האמונה, וכיון שיש אמונה ממילא העולם קיים.

ועל זה כתוב שאברהם אבינו קיבל 'שכר כולם', כלשון הנוכח בירושלמי הנ"ל על מי שמתחזק בזמן של רפיון. וצריך להבין מה הפירוש שכר כולם. וביאר בזה מו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל, כי הנה כל אותם העשרה דורות שמנח ועד אברהם, אם הם היו כולם צדיקים, הרי היה להם הרבה שכר, כי הם מיליונים ומיליארדים של אנשים מכל העולם שהיו עושים הרבה מצוות ומעשים טובים במשך עשרה דורות, והיה מגיע להם על זה הרבה שכר בעולם הבא וגן עדן.

אבל הם היו מכעיסין ובאין, וכשבא אברהם אבינו והשפיע על בני דורו, היה צריך להתאמץ להשפיע השפעה הפוכה לתקן את כל מה שהם קלקלו, כי היו עשרה דורות של השפעה שלילית, של חסרון אמונה, ומידות רעות, ואברהם היה צריך לעקור את כל הרע שבדור, ולהשפיע על הדור להחזירם בתשובה, ובאמת הוא השפיע והחזיר את הדור בתשובה, ולכן קיבל על זה שכר כולם.

ישכר כולם פירושו כמו השכר שהיה מגיע לכולם אם הם היו צדיקים, כל העשרה דורות, והרי בימים ההם כל אחד היה חי מאות שנים ונתארכו הדורות, ואם הם היו כולם צדיקים היה להם המון שכר, ואת כל השכר הזה שהיה יכול להיות אם הם היו צדיקים – קיבל אברהם אבינו, כי הוא השפיע ותיקן את כל מה שהם קלקלו והחזירו, ובזכות ההשפעה זוכים ומקבלים שכר כולם.

גודל שכר המתחזק בששי ושבתי, ולהיפך

ונמצא לפי זה, כי גם ביום ששי ושבתי, שיש רפיון בציבור, וחסר זכות התורה, מי שמתחזק ועוסק בתורה בששי ושבתי למרות הרפיון, הרי הוא ממלא ומשלים את הכבוד שמים שחסר בעולם, ונוטל שכר כנגד כולם! כמו השכר שהיה מגיע לכולם אם היו כולם עוסקים בתורה, את השכר הזה מקבל מי שעוסק בתורה, כמובן כל אחד לפי כוחו, לפי האפשרויות ולפי המציאות שלו, אם הוא עוסק בתורה בששי ושבתי, הוא מקבל שכר של הציבור שלא עוסקים בתורה בימים אלו.

ואם כן מי שמתחזק בעסק התורה בששי ושבתי, זוהי זכות גדולה מאד, ולפי דברי רבינו יונה שהזכרנו לעיל, הרי כפי גודל המצוה כך להיפך מי שלא עושה אותה זה חטא יותר חמור, ואם כן מי שמתבטל בששי ושבתי, הרי זה חטא יותר גדול.

כוח אהבת התורה המושכת ומרתקת

ובאמת ידוע כי עסק התורה מאד מעניין, דברי תורה מאד מעניינים, מי שלומד לפי הטבע שלו, זה מאד מושך ומעניין.

ומובא בגמרא (עירובין נד, ב) על הפסוק "באהבתה תשגה תמיד", שמרוב אהבת התורה המושכת כל כך, נעשה האדם כמי שאינו בר דעת, וקראו פסוק זה על רבי אלעזר בן פדת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק

הזכויות העצומות של עסק התורה בשבת

אנו עומדים אחרי חנוכה, וזכינו שבחנוכה היה חיזוק בשיבתנו הק', שכולם נשארנו ללמוד בישיבה, ובעיקר בשבת חנוכה, כל ציבור תלמידי הישיבה נשארנו בישיבה, ואף אחד לא נסע הביתה.

ובאמת המציאות היא, שיום השבת ויום ששי, אין בהם שיעור יומי קבוע בישיבות, וזה גורם להפסק בהתמדה, מפני שאין שיעורים ואין סדר יום שמחייב כמו בכל השבוע, וביום ששי ערב שבת עוסקים גם בהכנות לשבת, ומתוך כך הזמן מתבזבז.

אבל לא כך צריך להיות, אלא יש חיוב עסק התורה, לעסוק בדברי תורה, **וההתמדה בתורה אינה מידת חסידות אלא חיוב**, כמובן כל אחד לפי האפשרויות שלו.

וכתוב בספרים שעסק התורה בשבת הוא זכות גדולה הרבה יותר מאשר ביום חול, כל המצוות שעושים בשבת, ובייחוד עסק התורה, זה דבר שנותן זכויות עצומות, יותר מאשר ביום חול [וכך כתב בבן איש חי שמות שנה ב' בשם המקובלים: "דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול!"]

לפי גודל המצוה כך חומר ביטולה

ובשערי תשובה לרבינו יונה (ג, טז) כתב "ודע, כי לפי גודל המצוה, יגדל עונש מי שיחדל לעשותה", כפי גודל השכר על קיום המצוה, כך גם להיפך, מי שלא מקיים עונשו חמור יותר.

והביא שם שתי ראיות לזה, ממצות פסח ומצות מילה, שמי שאינו מקריב קרבן פסח, או שאינו מל את עצמו, יש על זה עונש כרת, ואף על פי שלא עשה שום מעשה, ורק בשב ואל תעשה נמנע מעשיית המצוה, יש כרת, עבור מה שהוא לא עשה כלום.

והטעם בזה מפני שפסח ומילה הן מצוות גדולות וחשובות מאד, פסח הוא יסוד האמונה ויציאת מצרים, אשר פסח הקב"ה על בתי בני ישראל במצרים, וכן מצות מילה נכרתו עליה שלוש עשרה בריתות (נדרים לא, ב), ומפני שהן מצוות כל כך גדולות, שזכות המצוה גדולה מאד, ממילא גם להיפך העונש גדול מאד, שאפילו שאינו עושה שום מעשה יש כרת, כי לפי גודל המצוה יגדל העונש למי שנמנע לעשותה.

המתחזק בזמן רפיון נוטל שכר כולם

ויש מאמר חז"ל (ירושלמי סוף ברכות) על הפסוק "עת לעשות להשם הפרו תורתך", תני רבי שמעון בן יוחאי אומר: אם ראית את הבריות שנתייטשו ידיהן מן התורה מאד, עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם, מאי טעמא הפרו תורתך עת לעשות להשם.

והיינו שבזמן שהציבור מתרפים מדברי תורה ולא מחזקים בעסק התורה, מי שמתחזק ועוסק בתורה בזמן כזה נוטל שכר כנגד כולם, עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם! ויש להתבונן מהו 'שכר כולם' הנוכח כאן, ומה הפירוש בזה.

ושמעתי ממו"ר הגה"צ ר"א"א דסלר זצ"ל (ויעין גם במכתב מאלוהו ח"ד עמוד 118) שביאר במה שמצינו לעין זה באבות פרק חמישי: עשרה דורות מאדם ועד נח, להודיע כמה ארך אפיים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול. עשרה דורות מנח ועד אברהם, להודיע כמה ארך אפיים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם וקיבל שכר כולם, ע"כ.

והיינו שכל העשרה דורות שהיו מאדם ועד נח, היו מכעיסין ובאין, שעבדו עבודה זרה, והיו בהם מידות רעות, וגזילה, כמו שכתוב (בראשית ו, יא) ותימלא הארץ חמס, והסוף היה שנענשו במבול.

התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון של ציפורי, והיינו שישב לעסוק בתורה והוריד את בגדו העליון, והמשיך ללכת הלאה כשהוא שקוע בתורה, ושכח היכן הניח את הבגד שלו.

זהו הכוח של אהבתה, אהבת התורה, שזה כל כך מרתק ומעניין, וגורם לשכוח מכל הדברים האחרים.

ומעשה שהיה בבחור צעיר מתלמידי הישיבה, שקיבל הדרכה איך ללמוד בצורה מעניינת, ולמד כך לפי טבעו, ומרוב מתיקות לא היה יכול להפסיק, כי זה מושך ומעניין עד שקשה להפסיק! ולמד בהתמדה גדולה למעלה מכוחותיו, עד שנחלש וכבר לא היה לו כוח והיה מוכרח להפסיק, ונסע למנוחה כמה שבועות עד שחזר לכוחותיו, אבל זה לא הזיק לו לבריאות, ורק נחלש והוצרך מעט להפסיק ללמוד ואחר כך חזר לאיתנו. זהו הכוח של אהבת התורה המושכת כל כך, ורק צריך לשים לב על כוחותיו, שלא להתאמץ יותר מן הכוחות.

התורה מתוקה לצורך קיום חיי הנפש

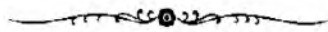
והטעם בזה, מדוע עסק התורה כל כך מעניין ומרתק את האדם? כבר דיברנו על זה בעבר, שידוע כי הקב"ה ברא בטבע הבריאה, שכל דבר שאדם צריך אותו, זה מושך את האדם, וכגון בצרכי הגוף, שהגוף צריך לאכול, ברא הקב"ה בטבע האדם שהוא רעב ומתאוה לאכול, כי אם לא היה רעב, ורק היה יודע ומבין בשכלו שצריך לאכול, אזי בכל פעם היה צריך לחשוב ולשים לב לזה, כמו שצריכים לקחת תרופה, ופעמים שהיה

שוכח לאכול והיה נחלש ומגיע לאפיסת הכוחות, ולכן כדי שהגוף יהיה בריא, עשה הקב"ה טבע כזה שיהיה רעב, כדי שיהיה מוכרח לאכול ויהיה בריא. וכן כל בעלי החיים שבבריאה, כדי שיחיו ויתקיימו, ברא אותם הקב"ה עם טבע המושך אותם למזון שהם צריכים.

והנה זהו בנוגע לחיי הגוף, לגשמיות. וכך גם בחיי הנפש, חיי הנצח של נפש האדם, הרי חיי הנצח של הנפש זה תורה, וכמו שאמרו חז"ל (כתובות קיא, ב) על הפסוק "כי טל אורות טלך" – כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, ולכן, כדי שיהיה לאדם טעם בזה, שזה ימושך אותו, עשה הקב"ה שיהיה טעם ומתיקות מיוחדת בעסק התורה, שזה מושך, בשביל חיי הנצח של האדם!

זהו מה שאנחנו מאושרים, שיש לנו חיוב לעסוק בתורה, ויחד עם זה מתיקות, שזה מושך ומעניין, כי בזה אנו זוכים לחיי נצח מאושרים.

אך לדאבונו לא כלל ישראל יש להם את החיים המאושרים האלה, ועל זה אנו מתפללים 'השיבנו לתורתך' ומבקשים רחמים על כל כלל ישראל. וכבר דיברנו שמי שמתפלל בכוונה אמיתית מעומק הלב, שבאמת אכפת לו על אחינו בני ישראל הרחוקים שיתקרבו לתורה, אזי התפילה עושה משהו, ומשפיע על עוד אחד ועוד אחד, וברוך השם בדורנו יש השפעה של חזרה בתשובה לתורה, שזה גם כן בסייעתא דשמיא. יהי רצון שנוכח כולנו לזכות ולזכות בעזרת השם.

דברי רבינו שליט"א במסיבת חנוכה בישיבת פוניבז'

שרו קודם "אשרי העם שככה לו אשרי העם שהשם אלוקיו", מה הפירוש אשרי העם שהשם אלוקיו? מה שעם ישראל יש להם אמונה, שהשם אלוקיו, השם זה מידת הרחמים, ואלוקים זה מידת הדין, האמונה, אשרי העם שככה לו! אדם, ועם, שחי עם האמונה שהשם אלוקיו, שהכל בידי שמים, ויש מי שדואג לנו, ונותן לנו מה שאנו צריכים, שהשם אלוקיו, בזה אנחנו מאושרים, אשרי העם. עם – ואדם, יחיד ורבים, שיש להם את האמונה הזו, הם מאושרים, אשריך בעולם הזה.

אנחנו אומרים בתפילה: "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו", אשרינו, במה? שאנו אומרים שמע ישראל! ומהו 'שמע ישראל'? ההמשך: 'השם אלוקינו השם אחד', בזה אשרינו, זה החיים הכי מאושרים ששייך, שיש לנו אב הרחמן, וכל דעביד רחמנא לטב עביד, הכל בידי שמים – והכל לטובת האדם, לטובת היהודי, שהשם אלוקיו, זהו 'אשרי העם', מי שחי עם האמונה הזאת זה חיים מאושרים, אשריך בעולם הזה!

וזה שייך רק עם תורה, כמו שאמרו באבות פרק ששי: כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה, אין גשמיות, אבל בתורה אתה עמל, ולכאורה עמל התורה זה עוד מאמץ, אבל לא! זה אשריך בעולם הזה! זה החיים הכי מאושרים.

בני תורה שעוסקים בתורה, נהנים מהגמרא מהרש"י מהתוספות מהראשונים ומהאחרונים, דברי תורה מתוקים מדבש, והם חיים הכי מאושרים, אשריך בעולם הזה. וזהו מה ששרו קודם, שזה פסוק בתהלים, אשרי העם שהשם אלוקיו! ברוך השם שזכינו, שאנחנו בני תורה, וכל בני התורה, שבכל העולם, הם הכי מאושרים, אשרינו מה טוב חלקנו.

חבל שלא כל עם ישראל הוא מאושר, יש חלק גדול מעם ישראל שאין להם החיים המאושרים האלה, ומן השמים ירחמו שגם להם יהיה החיים המאושרים.

אנו מתפללים 'השיבנו אבינו לתורתך' בלשון רבים, תפילה על כלל ישראל, השיבנו לתורתך, וקרבתנו לעבודתך, והחזירנו בתשובה שלמה לפניך, תפילה על כלל ישראל, על תורה ועל עבודה ועל תשובה שלמה, ומה היא התפילה? בקשה! ומדוע מתפללים? כי אנו מאמינים בכוח התפילה, וכמו שידוע מרבי ישראל סלנטר שאמר כי בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, כי על רוחניות אין קצבה, כמו שכתוב "הרחב פיך ואמלאהו" (עיינן ברכות דף נ').

לכן כל מי שמתפלל בכוונה השיבנו לתורתך, וחושב על כלל ישראל, זה משפיע! ועל כמה זה משפיע? על משהו, אחד, שניים, וברוך השם יש בדורנו, דור התשובה של תורה, יש תשובה לתורה, אבל זה תלוי גם בתפילה, ומה שיותר תפילה בכוונה: השיבנו לתורתך וקרבתנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך על כלל ישראל, כל אחד שמתפלל משפיע.

ואמנם זה לא פשוט, שיהיה אכפת לי, שכואב לי, ואני מבקש רחמים באמת מעומק הלב השיבנו לתורתך על כלל ישראל, זה מדרגה, וזה לא קל ולא כל כך פשוט, אבל זה נוסח התפילה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה, והתפילה היא לבקש, למה? כדי שיהיה סייעתא דשמיא! זוהי המטרה שאנשי כנסת הגדולה תיקנו את התפילה, ולכן מתפללים כך.

מן השמים ירחמו שיהיה השפעה של 'השם אלוקיו' על כלל ישראל, וכל כלל ישראל יהיה להם החיים המאושרים של תורה ואמונה, האשרי העם שהשם אלוקיו.

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת ר' נחמיה ב"ר חיים ז"ל
גלב"ע ח' טבת תשס"ח - תנצב"ה

הלכות והנהגות

ממזן פוסק הדור

רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת ויחי תשפ"א

פסקי הלכה שקיבל מרן רבינו שליט"א ממזן הגאון האדיר רבי פנחס עפשטיין זצ"ל (מובא לרגל יום היא"צ)

בדיקת דג דג

[א] בבדיקת הדגים אם יש בהם סימני טהרה, הקפיד שיבדקו כל דג ודג ולא לסמוך על רוב. ושמעתי שכאשר ביקר הגאון ר' פנחס במפעל הסרדינים, נשאל ע"י ר' אברהם אהרן שיינברגר זצ"ל מראשי וועד הכשרות, מדוע צריך לבדוק כל דג בפני עצמו, והרי בדקו הרבה דגים וכולם עם סימני כשרות. והפשיל ר' פנחס את השרוול והכניס ידו לחבית והוציא דג טמא.

(עי' תשובות והנהגות ח"ב סי' שמ"ב).

הגעת מכונה לייצור שוקולדים

[ב] עובדא ידענא שחברה מסוימת לייצור שוקולדים ביקשה לקבל את הפיקוח המהודר דהעדה החרדית, אך דא שהמכונה לייצור שוקולדים רגישה מאוד, ומתקלקלת במים רותחים ואי אפשר להגעים אלא בשוקולד נמס, ובעקבות כך התעורר שאלה אם ניתן מבחינה מציאותית להכשיר את המכונות שלהם.

והורה בזה הגאון רבי פנחס עפשטיין זצ"ל, שאם כבר יצרו בהם טריפות לא ניתן להכשירם, אבל אם יצרו בהם דברים שהם כשרים לפי דעות אחרות אלא שאינם כשרים לדין, סומכים להגעים בקקאו נמס, ותחילה יש לנקות בניקיון יבש את כל החריצים והחורים וסדקים, ואח"כ מגעילים בקקאו את כל תהליך הייצור, ומשאירים אותו כ"ד שעות פנוי, ואח"כ מה שיוצא בתחילת הייצור לא משתמשים בו, ומה שיוצא אח"כ עושים תחילה מריר ואח"כ חלבי, ומכשירים אותם לימות השנה בלבד ולא לפסח. (עי' בתשובות והנהגות ח"ג קכ"ג).

מי מוגדר כבעלים על חברה בע"מ לעניין מכירת חמץ

[ג] כאשר באו חברה בע"מ לחתום על שטר מכירת חמץ המהודר של העדה החרדית, ומחמת היותה חברה לא היה ידוע מי הוא הבעלים המורשה לחתום על שטר מכירה, הורה הגאון האדיר רבי פנחס עפשטיין זצ"ל שמי שיש לו זכות חתימה על הצ'קים וגם חותם בפועל, הוא יחתום על ההרשאה למכירת חמץ.

זמן חלות מכירת חמץ

[ד] הגאון ר' פנחס עפשטיין זצ"ל דקדק לכתוב בנוסח שטר המכירה הנעשה הגוי, שהקניין יחול 'היום בשעה המותרת', וזה כדי שלא תחול המכירה מיד, אלא תועיל גם לחמץ שיגיע לידו אח"כ, ושלא תחול ג"כ בסוף היום לאחר זמן האיסור, שאז לא מועיל המכירה,

אלא יחול הקניין בשעה המותרת האחרונה שיכולה להיות. וכן היה המנהג לפנינו בירושלים ובסוגריים היה כתוב שהכוונה היא דקה לפני התחלת זמן האיסור. ואף שהיו שהרעישו בעניין וביקשו להקדים, הוא לא הסכים לכך כיון שזהו המנהג בירושלים ואין להוציא לעז על הראשונים. (עי' עוד בתשובות והנהגות ח"ג סי' ק"ז).

דעתו על מצות מכונה

[ה] הגאון ר' פנחס עפשטיין זצ"ל אמר על מצות מכונה שלא מצא כאלו מצות מהודרות.

היתר עיסקא כללי

[ו] דיברתי פעם עם הגאון רבי פנחס עפשטיין זצ"ל על "היתר עיסקא כללי" שתיקנו גדולי פולין, והיה לו בזה כמה הערות, אבל חזר ואמר שמי שסומך על "היתר עיסקא כללי" אין ספק שמותר, שכך הורו גאוני הדור זצ"ל. (מועדים וזמנים ח"ו סי' מ"א).

חיסור תיבה בקריאת התורה

[ז] שמעתי מהגאון האדיר רבי פנחס עפשטיין זצ"ל שמי שחיסר ולא שמע אפילו תיבה אחת מקריאת התורה, אין צריך לשוב ולשמוע את כל הקריאה, אלא די בכך שישמע את מה שהחסיר אפילו אם החסרון הוא בתחילת הקריאה, משום שבקריאת התורה יכול לצאת יד"ח למפרע. (ועי' עוד בתשובות ח"ג סי' ס"ה).

האתרוגים שמקורם מחדרה

[ח] הורה יחד עם בית דינו על האתרוגים שבאים מארץ ישראל מהם שמקורם בחדרה, שהם בחזקת בלתי מורכבים, וטעמו משום שכבר הוחזקו פרדסים אליו לבלתי מורכבים והיתה מסורת לברך עליהם, ועל כן יש להחשיב אתרוגים אלו לבלתי מורכבים ולסמוך על המסורת. (עי' תשובות ח"א סי' שפ"א).

המסרב לדון בבד"צ ורוצה לדון ברבנות

[ט] עובדא אירע באחד שהגישו נגדו תביעה בבית דין דהעדה החרדית בדיני ממונות, והוא סירב לבוא וטען שהוא רוצה ללכת ל"רבנות" בטענה ש"הכל הולך אחר הנתבע", והורה הגאון רבי פנחס עפשטיין זצ"ל שאין שומעים לו לטענה זו, כי הבתי דינים של הרבנות אין להם דין "בית דין" מאחר שמינוי הדיינים שם נעשה על ידי וועדת מינויים עם חפשיים בדיעה מכרעת, ולכן אם מתעקש שרוצה לבוא רק לרבנות, הרי הוא נקרא מסרב, ומכריזים עליו על כך.

מלשכת הגזית

בביקור שערך כ"ק האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק במעונו של מרן רבינו שליט"א במהלך שבוע שעבר, שאל האדמו"ר: כשמשוח גיע יישארו ליטאים וחסידים או שכולם ייפכו לחסידים? השיב רבינו: יש אומרים בשם הבעש"ט הקדוש שתנועת החסידות תהא רק למאתים שנה, ואחרים פירשו בכונתו דלאחר מאתים שנה כולם יהיו חסידים ולא יהיה חילוק בין ליטאים לחסידים. אמנם יתכן לפרש עוד בכונתו שלאחר מאתים שנה גם בחצרות הרבנים הליטאים ינהגו מנהג שררה 'רעביסטווע' כמו אצל האדמו"רים, וכפי שרואים היום בחצרות הרבנים, מה שלא היה קיים בעבר, ואני זוכר שאצל החזו"א היה קשה להשיג מניין למנחה בר"ה.

עוד שאל כ"ק האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק את רבינו: מהו הכוונה בתואר רשכבה"ג. והשיב רבינו: מי שדואג לכל יהדות הגולה. ודוגמא לדבר הגר"ע זצ"ל שכידוע היה מכונה בתואר רשכבה"ג והיה באמת דואג לכל הגולה, ובשעה שלא היה להגאון רבי זיידל סמאטיצקי זצ"ל פרנסה, והיה צד שיילך לשמש כר"מ בישיבה מסוימת שהיה בזה חיזוק למזרחי, שלח לו הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל כסף לפרנסו מידי חודש בחודשו כדי שלא יצטרך להיות ר"מ שם.

הדרכות והנהגות

עובדות והנהגות

מעשה רב - הנהגות מן שליט"א

השידוך של מרן שליט"א חלק ד'

(מדור זה נערך מתוך הספר המבוקש רב המכר 'פּוּ פּעמִיד' על רעייתו של מרן רבינו שליט"א)

במדור זה כבר הובא בשבועות הקודמים עובדות ומעשה רב על השידוך של מרן שליט"א, ולהשלמת הדברים הננו להביא עובדות נוספים:

לאחר אירוסיה כתבה הרבנית ע"ה מכתב לחתנה בו היא מבטאת את שאיפות העבר ותקוות העתיד, לאותן ד' אמות של הלכה שמבקשת היא לבצר בבניית ביתה העתידי, וז"ל המכתב: ב"ה יום ג' י"ז כסלו תשי"ג למשה היקר שליט"א, אחדשה"ט באה"ר מבקשת את סליחתך שאיני כותבת לך תוארים למרות שהם מגיעים לך היות והנך סולד מהם ואיני רוצה לגרום לך צער... אתה כותב לי שאנו חיים בעולם השקר. יודעת אני זאת אבל מטרתי בחיים הייתה למצוא בתוך עולם השקר את ה"ד' אמות של הלכה" שהוא נקי מכל סיג ופגם. ומבלי להאמין לשבחות שמספרים, מאמינה אני בכך שמצאתי זאת.

והיו לה גם הזדמנויות להיווכח בכך, עוד טרם נישואיה. אחת הפעמים הללו הותירה עליה רושם כביר, ושנים אחר כך הייתה חוזרת ומספרת זאת בהתרגשות ובגאווה.

היה זה באחת הפעמים שנפגשו ביניהם. הם יצאו לרחובה של עיר וצעדו זה לצד זו. אולם מי שהיה מתבונן בהם, היה מגלה מחזה מוזר עד למאוד: החתן צועד בשתיקה, שקוע במחשבותיו. וארוסתו לצידי, מהלכת ללא אומר. כך חלפה דקה, ועוד. מרחוב לשדרה, ומשם לסמטה. ועדיין - שתיקה. אחרי עשרים דקות, התנער החתן משקיעותו והנה - כלתו לצידי. כמה זמן הוא הולך כך, שקוע בלימודו? בטון נבון פנה אליה ואמר לה את ההתנצלות הטובה ביותר שהייתה באמתחתה - האמת לאמיתה: "הזמן שהלכנו יחד לא היה לריק. למדתי עכשיו עשרים דפי גמרא". עיניה של כלתו זהרו לעומתו בדוק של דמעות התעלות.

שנים רבות אחר כך, עלה שוב זכרה של אותה פגישה דוממת ומלאת הוד. "למעלה מיובל שנים חלפו מאז" הספיד אחיה, ר' ליפא שכטר, במסע הלוויתה "ואיני יכול לשכוח באיזה אושר עילאי שבה אחותי ע"ה הביתה מאותה פגישה. זה מה שהיא רצתה! שבת בבית השם כל ימי חייה, רק זאת".

עד כמה שהיה בעלה הגאון מנותק מחיי העולם הזה ודבק בתורה מאז עומדו על דעתו, הרי שלאחר הנישואין קיבלה מעלה זו תנופה יתרה. כל מה שהיה קשור בדרך כלשהי עם ענייני העולם הזה, הצטמצם עבורו דרך טיפולה המסור של רעייתו ע"ה.

מענייני הבית לא ידע מאומה, גם לא בשנים העמוסות ביותר של גידול הילדים. ספק גדול אם היה מודע בכלל לעובדה שתינוקות רכים זקוקים לחיתולים ולבקבוקים, ולשם כך יש לכבס ולתלות ולקפל, למעוך למחית ולהאכיל, להלביש ולנענע. היא לא שיתפה אוהו, ולו ברמז, בכך שלמנה המוגשת לפניו קדמו קניה וקילוף, בישול וקרוצוף, תיבול ורתיחה, ותשומת לב כה רבה. כשהביע הכרת טובה, קיבלה זאת כ"בונוס". כלל לא חפצה שייכיר בגודל הקרבתה ויהיה מודע למאמציה. שאיפתה הייתה לשמור על לימודו ושלמות רוחו בצורה כה הרמטית, שאפילו לא יהיה מודע לעמל שהיא משקיעה בכך.

לשבור הלוחות לעיניהם", והרי מבואר שגם לאחר שלומדים את כל התורה כולה, עדיין צריך להשתמש במידת הדעת כדי לבחון בשום שכל מה לקבל ומה לשבור, ולא לקבל כל דבר שאומרים לו.

כבוד התורה

כשנפטרה בתו של אדם גדול בישראל, הורה רבינו שכיון שזהו כבוד החכם שהציבור משתתפין בצערו, א"כ מסתבר שכשם שהקהל כולו הולך להשתתף בלוויית אשת חבר, כך גם ראוי לכל הקהל כולו להשתתף בלוויית בתו של גדול בישראל, וכשאמרו לו אח"כ שאכן היו ישיבות שביטלו הלימוד בשביל כן, אמר "טוב עשו, זהו כבוד התורה".

תואר איש אלוקים בדורינו

נשאל רבינו מכני משפחת מרן הגה"ק... אם לכתוב על מציבתו "איש האלוקים", והשיב בשלילה, דאין תואר זה ראוי לבן דורינו.

דעת תורה אודות בניית צימרים ודירות נופש במירון

אמר שמה שבנו את דירות האירוח במירון באופן של דירות נופש ותפנוקים, הוא זלזול במקום מנוחת התנא האלוקי רשב"י ז"ע, שתחת שידעו כל הדורות שאנשים באים למירון בכדי להתפלל, נעשה להפך שאנשים באים להתענג בתפנוקים בדירות הנופש, ועל כגון דא אמרו חז"ל מפני מה אין חמי טבריה בירושלים כדי שלא יאמרו על עולי רגלים שעולים בכדי להתענג מחמי טבריה, עיי"ש.

תגובתו לאחד שטען שבא לארץ ישראל לראות פניו

אחד מתלמידי רבינו בא מחו"ל לראות את פני רבו, ואמר לרבינו "באתי מחו"ל לראות את פני מורי ורבי, וכמבואר בחז"ל שקבלת פני רבו כקבלת פני השכינה", והשיב לו רבינו דבגמ' מבואר (פסחים ה ע"ב) "מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים כדי שלא יהיו עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר בירושלים דיינו נמצאת עליה שלא לשמה", וא"כ גם כאן אין לו לומר שעלה לראות פניו אלא עלה לארץ ישראל, ודרך אגב עולה גם לראות פניו.

השפע הגשמי לאחר השואה

נשאל רבינו אודות השפע הגשמי בדורינו שהתחיל לאחר השואה, דבר שלא היה כדוגמתו בדורות הקודמים, והשיב דאי בעית אימא זהו שכר ואיבעית אימא ניסיון, דאפשר שהוא בגדר שכר בזכות פירות מעשי הקדושים במלחמה, ואפשר גם שזהו ניסיון לעם ישראל וכמו ששמע מפה קדשו של הג"ר מרדכי פגרמנסקי זצ"ל שלאחר המלחמה יהא שפע גשמי בכדי לנסות את ישראל בניסיון רוחני לאחר שעברו במלחמה ניסיון גשמי.

תשובה לאחד שמנקרים במוחו הרהורי כפירה בעקבות מאורעות השואה

שח רבינו: פעם ניגש אלי אדם אחד ואמר לי שהוא מאמין בהקב"ה, אבל מאד קשה לו להבין את הנהגת הקב"ה בשנות המלחמה האיומה, והוסיף שהוא מתבייש לומר, אבל לפעמים יש לו מזה הרהורי כפירה. שאלתי אותו אם כבר השיג בשכלו את הנהגת הבריאה כולל סיבוב הגלגלים והכוכבים, מקום השמש וכל פרטי חכמת גוף האדם וכו', והלא כל החוקרים נלאו להשיג הנהגתו ית', וכל מה שהשיגו אינו אלא כאין ואפס, ובכל זמן נוספים להם ידיעות על דברים שלא ידעו, והודה שבאמת הבריאה כולה הוא בחכמה נוראה ונפלאה ואין לו אפילו השגה בזה. ושאלתי אותו מדוע הוא חושב שיכול הוא להבין דווקא את הנהגת הקב"ה בימי המלחמה, והן אמת שאינו משיג את הנהגת הקב"ה בשכלו, אבל יותר ראוי לו לחשוב על עצמו ששכלו מצומצם, ולא להשיג חלילה על הנהגת הבורא ית"ש.

דעת תורה

הורה רבינו דכדי לברך על חכם ברכת ברוך שחלק בשם ומלכות, אין די במה שיהא בקי בכל חדרי תורה, אלא צריך דווקא שילמד תורה כראוי עד שדעתו נהפכה לדעת תורה, ועל זה מברכים "ברוך שחלק מחכמתו ליראיו", והיינו שנעשה חכם בעצמותו - שזכה שדעתו נעשית לדעת תורה, ולא על כל חכם אפשר לברך אלא דווקא על גאון וצדיק אמיתי כגון הגאון מטשעבין זצ"ל שעליו היה אפשר לברך.

ובעניין זה מרגלא בפומיה דרבינו דהנה בפסוק האחרון שבתורה כתיב "ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל", ופירש"י שם "לעיני כל ישראל - שנשאו לבו

מערכי תורה

ויחי

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

אל נא תקברני במצרים

כשקברו ימי יעקב אבינו למות כתוב (מ"ז, כ"ט -ל"א) 'ויקברו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף וגו' שם נא ידך תחת ירכי וגו' אל נא תקברני במצרים ושכבתי עם אבותי ונשאתי ממצרים וקברתני בקבורתם'. והנה סדר הכתובים צריך ביאור, דבתחילה אמר יעקב 'אל נא תקברני במצרים', ורק אח"כ אמר 'וקברתני בקבורתם', היינו שהקדים האיסור שלא יקברוהו במצרים קודם שציוה שיקברוהו בקברי אבותיו, ולכאורה כל האיסור דאל תקברני במצרים, הוא בשביל שרצה שיקברנו עם אבותיו, והוסיף אזהרה על ענין זה, וא"כ טפי היה נכון לומר בתחילה ושכבתי עם אבותי, ורק אח"כ להוסיף ע"ז איסור דאל נא תקברני במצרים.

ונראה בזה, שהיה כאן שתי עניינים, ענין אחד שיקבר עם אבותיו, ועוד היה ענין מיוחד שלא ליקבר במצרים, בלא שייכות לכך שיקבר עם אבותיו, וביאור הדברים הוא, דהנה רש"י כתב ג' טעמים למה שלא יקברנו במצרים, או משום דסופה להיות עפרה כינים, טעם שני דאין מתי חו"ל חיים, אלא בצער גלגול מחילות, וטעם נוסף, שלא יעשוהו מצרים עבודה זרה. ואמנם טעמא דגלגול מחילות שייכא בכל מקום בחו"ל, אבל טעמא דכינים, שייך דווקא במצרים, וכן הטעם שלא יעשוהו עבודה זרה, נראה שהוא דווקא במצרים, שהשפיע להם ברכה שכלה הרעב, ומימי גילוס מתברכין. ולפי הנך טעמים הרי מבואר היטב שהיה בזה ענין מסויים לעצמו שלא יקבר במצרים, והוא מלבד הענין ליקבר עם אבותיו. ולפי זה יש לומר שהיו כאן שתי שבועות נפרדות, שבועה אחת שלא יקברנו במצרים, שזה ענין בפני עצמו כמו שנתבאר, ועוד השביעו שבועה נפרדת על הענין שיקברנו עם אבותיו, ושתי שבועות נפרדות על שתי עניינים נפרדים הם.

והנה בפסוקים מפורש השבועה ב' פעמים, דבפסוק כ"ט אמר תחילה שים נא ידך תחת ירכי, ופירש רש"י והשבע. ולהלן בפסוק ל"א אחר שאמר יוסף אנכי אעשה כדברך, כתיב ויאמר השבעה לי, וישבע לו.

ובפשוטו י"ל בזה, דבתחילה ביקש יעקב מיוסף שם נא ידך תחת ירכי והשבע, ויוסף השיב אנכי אעשה כדברך, ואיני צריך לישבע, והטעם דאין צריך לישבע, משום דבלא"ה הרי הוא מחוייב בכיבוד אב, ושבועה אינה חלה ע"ד מצוה, דמושבע ועומד בהר סיני, וכיון שקיימו את התורה, ממילא לא חייל השבועה, או לא היה צריך לישבע משום דבן נח מצווה על כיבוד אב, כמש"כ ר"נ גאון, והרי מצינו דזכות כיבוד אב עמדה לעשיו שקיים כיבוד אב, ויעקב חזר ואמר לו השבעה לי, שאעפ"כ ישבע לו, או מטעם דאיתא בנדרים דף ח' ע"א דנשבעין לקיים המצוה לזרוזי נפשיה, או משום דאפשר שיהיה היכי תימצי שלא יהא מחוייב מצד כיבוד אב, כמו למ"ד דכיבוד אב משל אב. ולפי"ז פירוש המקראות הוא שיוסף אמר אנכי אעשה ואין צריך שבועה, ויעקב א"ל שמ"מ ישבע.

אכן להמבואר דהיו כאן שתי שבועות על שתי עניינים, יש לומר דלכך השביעו שתי פעמים, דהשבועה האמורה בפסוק כ"ט, זהו השבועה דאל נא תקברני במצרים, והשבועה האמורה בפסוק ל"א, זהו השבועה שיקברוהו עם אבותיו.

וראוי להתבונן כמה נצרכת הייתה שבועה זאת, שבאמת הרי רק על ידי זה הסכים פרעה ליוסף לעלות ולקבור את יעקב, כדאיתא בגמ', וכדפירש רש"י להלן (ג', ו') ויאמר פרעה עלה וקבור את אביך כאשר השביעך, ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניח לך, אבל ירא לומר עבור על השבועה, שלא יאמר א"כ אעבור על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה על לה"ק שאני מכיר עודך על שבעים לשון, ואתה אינך מכיר בו. ומבואר דרק ע"י שהיה לו שבועה כנגד השבועה, לא היה פרעה יכול למונעו.

הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים

הנה כשיעקב אבינו בירך את אפרים ומנשה כתוב (מ"ח, י"ד) וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר וגו', ולהלן כתוב הטעם ששם יעקב את ימינו על ראש אפרים אע"פ שהיה הוא הקטן, שאמר יעקב 'ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים', וכתב רש"י יגדל ממנו, שעתידי יהושע לצאת ממנו, שינחיל את הארץ, וילמד תורה לישראל.

ונראה לבאר הדברים, דהנה כתוב בתחילת הענין (מ"ח, א') 'ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה וגו', וכתב רש"י, ויאמר ליוסף אחד מן המגידים וכו', וי"א אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב בארץ גושן הלך אפרים אצל אביו למצרים להגיד לו. ומבואר דאפרים הוא היה הרגיל בתלמוד אצל יעקב. ואצל מנשה איתא בתרגום יונתן בפרשת מקץ (מ"ג, ט"ז. מ"ד, א'. מ"ד, ד') וכן הוא במדרש שמנשה הוא היה האפוטרופוס על ביתו של יוסף ואותו קורא הכתוב האיש על הבית.

והנה בפרשת וישב כתוב שיעקב אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו, ובתרגום פירש בן זקונים דבר חכים הוא, וכתב רש"י שמסר לו כל מה שלמד משם ועבר. ומבואר דאהבתו המיוחדת של יוסף היה משום שלו מסר את התורה. מעתה יש לומר דכיון דאפרים הוא הרגיל בתלמוד אצל יעקב, הרי הוא כמו יוסף שלשניהם מסר יעקב את התורה, ובשניהם מתקיים הענין שמוסר להם את התורה, ולאפרים יש את כח התורה כמו שהיה ליוסף, וגם לאפרים יש את האהבה המיוחדת יותר מכולן כמו שהיה אצל יוסף, ובמדרש (מד"ר ויקרא ב') איתא דיעקב אבינו אמר על אפרים שהוא ראש השבטים וראש הישיבה והוא יפה ומעולה שבבני. ולפי זה יש לומר דלכן הניח ימינו על ראש אפרים, שכיון שלו נמסרה התורה הרי הוא הראשון במעלה ואהוב אצל יעקב יותר מאחרים ולכן הוא קודם למנשה.

ויש לומר בזה עוד, דזהו בכלל דברי רש"י שכתב דאפרים יגדל ממנו שעתיד יהושע לצאת ממנו שילמד תורה לישראל, שנאמר בזה שאפרים ממנו יהיה המשך מסירת התורה לישראל, ונכלל בזה שכחו של יהושע להיות מוסר התורה הוא מאותו כח שיש לאפרים שלו נמסרה התורה. והנה כתוב בירמיהו 'הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים', הנה מבואר דישראל נקראים ילד שעשועים, וביאור הדבר שנקראים שעשועים של הקב"ה, יש לומר דזה על שם התורה, דהתורה נקראת שעשוע כמו שכתוב במשלי (ח', ל') 'זאהיה אצלו שעשועים יום יום' ולהלן שם עוד 'שעשועי את בני אדם' ובחז"ל (אבות דר"ב ל"א) פירשו דמדבר על התורה שהיא שעשועים אצל הקב"ה, וכן כתוב בתהלים על התורה 'לולי תורתך שעשועי', הרי דהתורה היא נקראת שעשוע, ועל שם עסק התורה נקראים ישראל שעשועים אל הקב"ה. והנה מבואר בכתוב דהענין שישראל הם ילד שעשועים שייך הוא למה שישראל נקראים 'אפרים'. ולדברינו הביאור הוא דאפרים יש לו את כח התורה, ולכן בכלל הענין שנקראים ישראל על שם אפרים, שייך גם מה שנקראים ילד שעשועים ע"ש התורה, דזה הוא כוחו המיוחד של אפרים.

עת הזמיר הגיע

בברכת נפתלי כתוב (מ"ט, כ"א) נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. וכתב רש"י, דעל מלחמת סיסרא נתנבא, שכתוב שם דהמלחמה הייתה עם עשרת אלפים איש מבני נפתלי, והלכו שם בזריזות, והנותן אמרי שפר, היינו דעל ידם שרו דבורה וברק שירה. וצריך ביאור, דהשירה היא הרי תוצאה מהנצחון במלחמה, דכיון שנצחו אמרו שירה, וא"כ היה ראוי להזכיר בברכה את עצם הניצחון שזהו העיקר, ולא את אמירת השירה, שהיא רק פועל יוצא מהנצחון, והרי הנצחון במלחמת סיסרא היה נס גדול מאד, וכמו שכתוב בנביא בשופטים, 'מן השמים נלחמו הכוכבים ממסלותם', ובגמ' בסוף פרק ערבי פסחים הפליגו חז"ל בגודל הנס, וא"כ מדוע מזכיר השבח של נפתלי שעל ידו שרו שירה, ולא את עצם הנס שעל ידו נצחו.

ומבואר מכאן שעיקר השבח הוא דווקא השירה שנאמרה אחר הנצחון, ונמצינו למדים מכאן שאין העיקר הנצחון, ואגב אורחא ראוי לומר על כך שירה, אלא להיפך התכלית היא אמירת השירה לקוב"ה, והנצחון אינו אלא אמצעי והיכי תימצוי לבא לתכלית נפלאה ונשגבה זו, ועל כן שבחם של בני נפתלי אינו בנצחונם, כי אם בשירה שנאמרה. ואע"פ שלא הם אמרו, מ"מ אפילו בזה שעל ידם נאמר, בזה לחוד גדול שבחם יותר מנצחונם.

וכענין זה מצינו בשיר השירים, (ב', י"ב) על הפסוק 'עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו', דהכתוב מדבר על יציאת מצרים, וכתב שם רש"י, עת הזמיר הגיע, שאתם עתידים לומר שירה על הים. ובמדרש שם איתא, הגיע זמן של שירה שתאמר. ומבואר דעיקר הזמן של יציאת מצרים, הוא כשהגיע הזמן לומר השירה, וכיון שזמן אמירת שירה הגיע, ממילא מוכרח שיצאו ממצרים ושיקרע להם הים. הרי מבואר דבר נפלא זה, דהשירה אינה תוצאה דממילא מקריעת הים, אלא אדרבה כיון שצריך לומר שירה, על כן הוכרח שיצאו ממצרים ויקרע להם הים, שעל ידי זה יתהווה ההיכי תימצוי והאפשרות לומר שירה.

ובאמת דהרי סיסרא כלל לא בא אליהם למלחמה, אלא הקב"ה משך אותו למלחמה, וכמו שכתוב בנביא שופטים, 'ומשכתי אלך אל נחל קישון את סיסרא שר צבא יבין ואת רכבו ואת המונ' וגו', הרי דהקב"ה משך אליו את כל הגוים למלחמה, והיינו כמבואר, שלא הניצחון הוא התכלית, ואמירת השירה היא התוצאה דממילא, אלא אדרבה כל המלחמה היא היכי תימצוי שיוכלו לומר שירה, וכיון שצריך לומר שירה, ממילא הקב"ה מושך את הגוים למלחמה.

'בנימין זאב יטרף'

כתוב (מ"ט, כ"ז) 'בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל' ובתרגום מפרש בנימין בארעה תשרי שכינתא ובאחסנתיה יתבני מקדשא בצפרא ובפניא יהון מקרבין כהניא קורבניא ובעדן רמשא יהון מפלגין מותר חולקהון משאר קדישא. ומבואר דמפרש דזאב יטרף הוא על הקרבת הקרבנות. וכן מצינו ענין זה שהמזבח נמשל לזאב בגמ' בסוכה דף נ"ו ע"ב שמרים בת בילגה קראא למזבח לוקוס, וכתב שם רש"י דלוקוס הוא לשון זאב ביווני. וצריך ביאור למה נמשל המזבח לטריפה של זאב.

והנה טריפה עניינה חטיפה וכמש"כ רש"י, וברש"י במסכת יומא ריש פ"ד כתב דטרף הוא חטיפה, וחטיפה היינו שנוטל גם דברים שאינם שייכים לו וראויים לו, וכן מבואר ברש"י שפירש הכתוב על מעשה דפלגש בגבעה שחטפו את בנות ישראל. וצ"ב איזה ענין של חטיפה יש במזבח. והנה קי"ל דהמזבח מקדש גם את הפסולין ואם עלו לא ירדו, ומבואר דהמזבח מקדש גם דברים שאינם כשרים להקרבה מצד עצמם, מ"מ ע"י שעלו עליו חל עליהם דין הקרבה והמזבח אוכלן. ויש לומר דלכן נקרא אכילת המזבח טריפה, כיון שהוא חוטף לאכול גם דברים שאינם ראויים לו מצד עצמם.

(כשהיה צעיר לימים) פעם אחת הם התעכבו בעישי ברומי, ועקב כך שלא היתה להם טיסה בזמן קרוב, הם נאלצו לשהות שם בשבת. הרב מפוניבז' היה רגיל לא לעשות מאומה ביום שישי אחרי חצות. אותו יום שישי היה כפור גדול, ושגלים ירדו ללא הפוגות, ואומר הרב מפוניבז' לד"ר רוטשילד, תחכה לי פה, אני מוכרח לנסוע כעת לשער טיטוס...!

אמר לו רוטשילד; הראש ישיבע, אין שם נפש חיה, לא שייך לצאת לשם, זה מסוכן! וחוף מזה - שאם נצא עכשיו אז נחזור אחרי חצות, והרה"י מאד מקפיד על חצות!

אמר לו הרב מפוניבז', משה... תשאר פה, אני נוסע!!! מובן מאליו שר' משה לא יתן לו לנסוע לבד... הם לקחו מונית ונסעו, כל הדרך השלג המשיך לרדת ולרדת ברוב עוז ותעצמות... כאשר הם באים ליד שער טיטוס אומר הפוניבז' לרוטשילד, ר' משה, תשאר כאן!

כמובן שהוא לא נשאר... הוא יצא יחד עם הרב מפוניבז', וראה איד שהרב ניגש אל השער ומדבר: **טיטוס טיטוס, אני יושע קאלר**, [כך היה כינויו, כי הוא בא מהעיריה קול] **אני מזרע העם היהודי שאתה זממת להכחיד מעל פני האדמה, בא תראה איפה אני ואיפה אתה... אתה, גם לאחר מותך מפזרים את אפרך על פני שבעה ימים. לא נשאר ממך כלום! אבק אנוש... אבל אני, בתור חלק מהעם היהודי, ב"ה יש לי ישיבה יפה, עם מאות רבות של בחורים שעוסקים בתורה, ואני אחד, ויש עוד הרבה שזכו כמוני, תראה מה יש לך ותראה מה יש לנו... כל טוב! חזר הרב מפוניבז' למונית, ונסעו חזרה... זו "הנקמה המתוקה" שלו בטיטוס...!**

וזה הארוממך! הקדוש ברוך הוא איתנו! כל אלו שניסו להוריד אותנו או לגמד אותנו - לבסוף הכל התהפך.

כי את אשר יאהב ה' - יוכיח

ספרנו פעם, שלמדנו בישיבה אצל הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א [שהיום לוו את אשתו ע"ה למנוחות. היא היתה אשה חשובה מאד, בעלת חסד וטוב לב, לדורות...! ולא כעת הזמן...]

הוא הביא את המעשה בסוף מסי' סוכה (נו, א-ב) של 'משמרת בילגה' שקנסו אותה וטבעתה קבועה וחלונה סתומה. למה, כתוב בגמרא שהיתה 'מרים בת בילגה שהמירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוס אחד ממלכי יוונים. כשכנסו יוונים להיכל - היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה: לוקוס, לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק. וכששמעו חכמים בדבר (לאחר שנצחו החשמונאים), קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה.'

ונסביר לאט לאט: לוקוס לוקוס, היינו זאב זאב. ומסביר המהרש"א, על שם שהזאב דרכו לטרוף הכבשים אמרה כן, שמכלה המזבח את ממונן של ישראל בשביל קרבן התמידין שהיו ב' כבשים בכל יום. הזאב אוהב לטרוף כבשים, הוא טורף כבשים מבלי לתת על כך שום תמורה, כך - אומרת מרים למזבח - אתה אותו דבר... מקבל קרבן תמיד, שזה שני כבשים כל יום, והתפקיד שלך הוא להגן על ישראל מפני האויבים (מגילה ג, א תוס' ד"ה אמש בטלתם תמיד וכו'), וכעת לא הגנת... הנה האויבים נכנסים לכלל ישראל, איפה אתה?... נרדמת על משמרתך... וכך היא זלזלה בו.

אמר לנו הגאון ר' ברוך מרדכי (בשפתו היעשירה...) בילגה בילגה... מדוע את חסרת סבלנות וכי לא למדת היסטוריה יהודית?!... לאורך כל ההיסטוריה היהודית ראינו יהודים שחטאו ואז היתה להם תקופה קשה, אך כשהם חזרו בתשובה ופייסו את פני אביהם שבשמים יצאו - וידם היתה על העליונה! אם זה אצל פרעה, ששילט והשתעבד בהם בישראל מאתיים ועשר שנה, אך סופו היה "יסוס ורוכבו רמה בים" "ובני ישראל יוצאים ביד רמה". ואם זה אצל המן הרשע שרצה "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים", וסופו היה שנתלה על עץ גבוה, "וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"י... וכך היה בכל התקופות...!

בילגה בילגה... קצת סבלנות... תיכף תראי איך י"ג יהודים מעטים בכמות ואיכות ממוטטים את אימפריית יון הגדולה והופכים אותה למשיסה, ועם ישראל חוזר לבית המקדש למעלה ראש...! וכי זה לא בזכות הלוקוס - לוקוס רק כמו שכתב הבי"ח משום שנתרשלו בעבודה וזלזלו בה, [ועי' ירושלמי סוף סוכה שמביא מעשה שני במשמרת בילגה

ברייה חדשה

הזכרנו שהגאון רבי יצחק הוטנר בעל ה'פחד יצחק', היה מתמרמר על דברת בני האדם אחרי החגים, 'החג עברי', 'סוכות עברי'... 'חנוכה עברי'... מה זאת אומרת 'עברי' עבר, חלף, ואיננו?!... וכי זה כמו נוף יפה שראינו, וכשנעלם הנוף אנחנו חוזרים לחיים שבשגרה?!...!

לרכוש הרוחני של כל אחד ואחד, התווסף רכוש רב ערך שנקרא חנוכה, ומכאן ואילך הוא מלווה אותי לכל החיים...! וכעת נראה במה חנוכה מלווה אותנו לכל החיים:

במדרש שוחר טוב (תהילים יח) כתוב, כל מי שנעשה לו נס ואומר שירה - נמחלין כל עוונותיו ונעשה ברייה חדשה. והנה על הדלקת נרות חנוכה - שהרמב"ם אמר שהיא מצוה חביבה עד מאד - כתוב ברמב"ם (ד, יב) 'וצריך אדם להזהר בה, כדי להודיע על הנס, ולהוסיף בשבח הקל, והודיה לו על הנסים שעשה לנו'.

זה מטבע של הודאה, וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל, ע"י הנר.

במנחת שלמה כתוב הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל, מי שמדליק נרות ולא מכוון בכך להודות ולהלל - חסר לו בעיקר המצוה. אמנם הוא לא חייב להדליק שוב, אך הוא לא קיים את המצוה כמו שצריך, כי עיקר המצווה היא לכוון בהדלקה להודות ולהלל.

ומלבד זאת - כל מהות החנוכה היא "מזמור שיר חנוכה הבית" (תהילים ל, א) לומר שירה על הנסים שנעשו לנו, ואז נמחלין כל עוונותינו ואנו נעשים ברייה חדשה.

כשיוצאים מחנוכה נעשים בריה חדשה. כעת נראה, עם מה אנחנו יוצאים מימי החנוכה:

ארומימך - ה'רוממות' של ישראל!

במסכת סופרים (יח, ב) כתוב את השיר של יום שהיו אומרים בחנוכה, "ארוממך ה' כי דלתנ"י (שם פסוק ב), דהיינו שהמסכת סופרים מזכיר את הפסוק השני במזמור, ארוממך ה', ולא מזכיר את ההתחלה של מזמור שיר חנוכה הבית.

ושמעתי הערה ופירוקה, הרי מה יותר מתאים לחנוכה מאשר הפסוק "מזמור שיר חנוכה הבית"? הרי כל החנוכה זה "חנוכה הבית", אז למה לא מזכיר את הפסוק הזה שהוא עיקר העניין ומזכיר רק מ"ארוממך"??...

וצריך לדעת [ובעז"ה נבאר בארוכה] כל מה שאנחנו יוצאים אתו מחנוכה זה דבר אחד, רוממות. רוממות התורה, רוממות ישראל. רוממות!

ונקדים: היה בחנוכה האחרון שתי "משאות קודש", של מרן רה"י רבי גרשון אדלשטיין, ושל מרן הגאון רבי דב לנדו שליט"א, הרה"י רבי גרשון דיבר בעיקר על ה"אשריך בעולם הזה". והרה"י רבי דב לנדו דיבר על ה"רוממות", הרוממות של התורה, כמה בן תורה הוא "נסיך הבריאה", וממילא ההנהגה צריכה להיות בהתאם. ואלו הם שני היסודות שאתם יוצאים מימי חנוכה ובעז"ה נרד לעומקן של דברים: הזכרנו בשבוע שעבר, שכתוב במהר"ל מה היוונים רצו, והבאנו שכתוב באור חדש, שהראו לדניאל בנבואה ארבע היות הרוממות לארבע מלכיות שהשתעבדו בישראל, והחיה השלישית היא נמר, והיא כנגד מלכות יון. נמר הוא "עו פנים". עז פנים זה חוצפה. והמטבע של חוצפה זה להוריד את השני. למה?... כי אני נהנה לראות אותך למטה. אני לא יכול לראות שלשני טוב, אני חייב לקטול אותך! ולא בשביל שאני אהיה גדול יותר, אלא אני לא יכול לראות אותו שטוב לו.

אומר המהר"ל, היוונים קנאו בתורת ישראל, למה, כי את כל החכמה והפילוסופיה שלהם - תורתנו הקדושה שמה אותם ללעג וקלס, אז מאד בער בהם להשפיל את העם היהודי, אפילו הרצון להבליט את עצמם ולהתגאות על כולם לא היה כמו הרצון להשפיל את היהודים.

ולכן אחרי הנסים שהקב"ה עשה לנו, העבודה שלנו כעת בימי החנוכה היא ה"ארוממך"! רוממות קל בגרונו וחרב פיפיות בידם. החרב פיפיות שהיתה בשביל להילחם ביונים זה היה ה"רוממות קל בגרונו". עם ישראל הוא גבוה!

ונסביר את הדברים: יש סיפור מפורסם שסיפר הד"ר רוטשילד. כאשר הרב מפוניבז' היה באירופה, לווה אותו ד"ר משה רוטשילד במסעותיו.

שזולו בעבודה], לכך נלקחה מהם ולא יכלה להגן עליהם, ומשמסור נפשם עליה להחזירה לכבודה ביתר שאת, חזרה אליהם להגן עליהם. כך ההיסטוריה היהודית מלמדת...! גם כאשר נענשים על החטאים, הרי כשעושים תשובה - חוזרים למה שהיינו ועוד הרבה יותר מזה...! והנה על הפסוק (משלי ג, יב) "כי את אשר יאהב ה' יוכיח, וכאב את בן ירצה" עיי פרש"י ובב"י הגר"א כאשר יש מלמד דרדקי שיש לו תלמיד נמרץ ושובב, הוא מעיר לו פעם, פעמיים, ועוד כמה פעמים, אם הילד עדיין לא חוזר למוטב ועומד במרדו, הרב שלו כבר מתייאש ממנו... אבל אבא זה שונה... אבא אוהב את הבן שלו, ויודע שאם הבן שלו לא ילמד - לא ייצא ממנו כלום, אז הוא לא מרפה, הוא מנסה שוב ושוב, פעם בטוב ופעם ברע, אבל אחרי שהבן מקבל את התוכחה - "וכאב את בן ירצה". האבא מפצה אותו על כל מה שהוא סבל עד היום...! זה הבן שלו... קיבלת את המוסר, הפנמת את מה שהיית צריך להפנים - **כעת אני מפצה אותך!!!**

וכך זה ההנהגה שלנו עם הקב"ה, כי את אשר יאהב ה' - יוכיח. כאשר אנחנו חוטאים - הקב"ה מאהבתו אלינו - מוכיח אותנו, ולטובתנו כדי שנשוב אליו. אבל ברגע שאנחנו חוזרים - הוא מפצה אותנו על הכל.

הכח של יהודי!!!

רבי אלחנן וסרמן מביא בשם החפץ חיים, שלאחר כל המלחמות שהיו, ולאורך כל ההיסטוריה, עם ישראל גדל פי כמה ממה שהוא היה לפני המלחמה.

ואף בזמן הזה, כולם יודעים שהייתה שואה איומה, שליש האומה - נכחד, וכבר היה נראה ש"לא יזכר שם ישראל עוד", אך מיד אח"כ עם ישראל חזר לארץ ישראל, עולם התורה נבנה לתפארת, כל היכלי הישיבות - מלאים, הישיבות שוכנות בבנייני פאר, ויש שפע והרחבה... איפה היה כזה דבר...!

בדורות הקודמים, אף אחת לא רצתה להתחתן עם בחור ישיבה, והיום...! אם יציעו לבן אדם רגיל (גם לזה שלא ספוג באהלה של תורה) איזה בחור טוב שעובד ומרויח ולא לומד בישיבה, הוא ייפגע... מה, יש לי בת חולנית?!...! כולם רוצים חתן בן תורה, "ישיבע בחר".

ואיך נהיה כדבר הזה?...! כי כאשר עמ"י חטאו הקב"ה הוכיח אותם, אך כאשר הם שבו בתשובה - הקדוש ברוך הוא מפצה אותנו! וזו הרוממות של יהודי וזה ה"אשרינו"! "ומי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראינו אליו". יהודי אף פעם לא מאבד תקוה!!! גם כאשר הוא נמצא בשאלת תחתית הוא לא שואף רק לצאת מהמצב שבו הוא נמצא... אלא להיות מוסיף והולך מעלה מעלה.

אחד הסיפורים הידועים באגדות סלבודקא, כאשר התחילו להסתגן - בשורות האיוב הראשונות של השואה - לארץ ישראל, כמעט ולא היתה משפחה שלא שיכלה חלק מקרוביהם. היה אז את הרה"י רבי יחזקאל סרנא זצ"ל, אשר היה מנהגו לדבר בראש השנה קודם התקיעות בקול חוצב להבות כדרכה של סלבודקא, ועל "גדלות האדם". באותה שנה, הכל היו שבורים... מה יש לשמוע כעת על גדלות האדם... אין אדם ואין גדלות, הכל נמחק בשואה...

אך ראש הישיבה עלה כדרכו לבימה ואמר: ברגע זה כששוכב יהודי אי על הרצפה מתחת המנעל המסומר של הנאצי ימח שמו, מה אתם חושבים - פנה רה"י אל תלמידיו - שעובר לו בראש...! מה הוא מבקש כעת מהקב"ה?...! רבונו של עולם, אני רוצה לפחות למות כמו יהודי, להיקבר בקבר יהודי, ולא להיות מושלך כדומן על פני האדמה...

מי שחושב ככה - אמר ראש הישיבה - לא יודע מה זה כח של יהודי, ולא מבין בכלל מה זה יהודי!!! איש בער לא ידע... אומר לכם מה אותו יהודי חושב...: רבונו של עולם, אמנם חטאנו לפניך, וייסרתנו אך במשפט. אבל כעת אני עושה תשובה ואני חוזר אליך... ואז אני בן אהוב אצלך, וכרגע אני נושא תפילה יחד עם כל אחיי בית ישראל בארץ ובעולם: **ידבר עמי תחתינו ולאומים תחת רגלינו. אני רוצה לראות איך הנאצי שוכב פה, והרגל שלי רומסת אותו!!!...! זה הכח של יהודי.**

אנחנו יוצאים עם כזו רוממות... יש לנו רבונו של עולם, אשר 'בין רגעי יכול להפוך את המצב!!! בורא עולם מחכה לתפילות שלי, והוא רוצה אותי!!! וכשהיהודי יוצא עם כזו הרגשה נפלאה ומרוממת, אני בן של הבורא עולם... הכל משתנה.

יהודי הוא מרומים!!!

לפני שבוע היה סיום ש"ס בקריית ספר, וכשיצאתי משם, אמר לי הנכד של הרה"י רבי נחום קוק זצ"ל (מרבני רמת גן), אספר לך סיפור מסבא שלי עי"ה: סבא הלך פעם ברמת גן, וראה יהודי שהולך הלוך וחזור ונראה כתועה בדרך, הוא ניגש לעזור לו, והתברר שזה יהודי שחולה במחלת השכחה, ולא זוכר מי הוא, ואיפה הוא גר... הרב קוק שהיה אדם טוב, הציע לו בטוב לבו, 'בא ניכנס למכונית וניסע בכמה שכונות עד שתזהה את מקום מגוריך'.

שמה האיש, ונסעו יחד, אך זה לא עזר... האיש לא נזכר. אמר לו הרב קוק, בא תיכנס לביתי ונאכל יחד את ארוחת הצהריים, הם נכנסו לבית, הוא אכל, וכל אותו הזמן - האיש דיבר בצורה רגילה, רק שהוא לא זכר מי הוא...

כאשר גם לאחר האוכל הוא לא נזכר, אמר לו רבי נחום, אין ברירה, נפנה למשטרה... מסתמא כבר משפחתך פנתה למשטרה, וכך תוכל לשוב לביתך. אבל - הוסיף ר' נחום - יש לי עצה טובה בשבילך, שכאשר תשוב לביתך תבקש מהמשפחה שישומו לך שרשרת שיהיה כתוב עליה מי אתה, ואיפה אתה גר, וכך גם אם חלילה, תאבד שוב - יידעו לכוון אותך לבית שלך...! לפתע התעשת האיש, נזכרתי! יש לי שרשרת כזו...! הוא הוציא את השרשרת ור' נחום החזירו לביתו...

אמר רבי נחום קוק: כל יהודי יש לו שרשרת. בשרשרת כתוב לו מפורש מי הוא ומה הוא ומאיפה הוא בא... ומה תפקידו עלי אדמות. מסופר על מרן רה"י זיע"א שהוא אמר פעם אני מיוחס גדול, אני נכד לאברהם אבינו...! ועוד, סיפר הרה"י וולך (מישיבת משכנות התורה) שפעם היתה קבוצה שהיו בעבר בשוויץ שדברו ביניהם, כל א' סיפר מאיפה הוא הגיע. נוכח שם גם מרן רה"י (בצעירותו), שאלו אותו, ומאיפה הרב הגיע?... חייד הרב שטיינמן, אני...! מתחת כסא הכבוד...!

כל יהודי ויהודי יש לו שרשרת, שם כתוב לו אתה נשמה של היהודי חצוב מתחת כסא הכבוד, בן של אברהם יצחק ויעקב, ויותר מזה... "בנים אתם לה' אלוקים" אתה בן של הקב"ה! אתה מרומים!!! דע מאין באת... מתחת כסא הכבוד, ולאן אתה הולך ואתה עתיד לחזור לשם. **הסתכל** בשלשה דברים... דע מאין באת וכו'... אבל צריך להסתכל!!! כולנו כחולים במחלת השכחה, ולא זוכרים מאיפה באנו ומה תפקידנו בעולם... תסתכל בשרשרת!! תראה מי אתה...

כתוב בבעלי התו" עה"י"ת שלא לקחה לה טס של כסף וכתבה עליו "תורה צוה לנו משה, מורשה קהילת יעקב", וכל הזמן היא הסתכלה עליו, ובגלל זה נהיו ענייה רכות.

דהיינו; כל העולם אומרים שתי בנות ללבן ושני בנים לרבקה, הגדולה לגדול והקטנה לקטן. היא ידעה כל הזמן שהיא אמורה ליפול בגורלו של עשו, ובחז"ל יש לשון שיגזרה הגזירה. היה מקום להשלים עם המצב... אבל לאה שמה לה טס - אני לא שייכת לזה. וכל פעם ששמעה שוב שהיא תיפול בגורלו של עשו היא היתה בוכה ומבקשת מהקב"ה שלא תיפול בגורלו.

לכל אחד יש טס. בטס הזה כתוב - אני בן של הקב"ה, הוא אבא שלי ומחכה לתפילות שלי! נולדתי כדי להיות מרומים וגבוה.

בלעכוויטש היו אומרים על הפסוק "מוסר ה' בני אל תמאס", מוסר ה'... המוסר הכי גדול של ה', בני! אתה בן שלי... אתה שייך לעולם המלוכה... אל תמאס! אל תתגלגל בדברים מאוסים... אתה בן של מלך ששייך להיכלי מלכות!

ועל זה דיבר הגאון ר' דב לנדו, אתה "נסיך הבריאה", ובשבילך בראו את הכל! כאשר בן אדם חי את הדברים האלו - הכל נראה אחרת. קח את השרשרת ותסתכל עליה... הסתכל בשלשה דברים... בני אדם שוכחים להסתכל... צריך שזה יעמוד לך מול העיניים כל הזמן. כך לא תוכל לחטוא. אתה מרומים!!!

מתן שכרן של מצוות

כעת נדע:

אומרים בבוקר "אשר קדשנו במצוותיו וציונו לעסוק בדברי תורה". אדם שקצת מתבונן, מבין ש"לעסוק", זה עסק ממש. מרן רה"י זיע"א היה אומר זה ביזנס טוב... עסק נושא רווחים גדולים... כתוב באבות (ב, א) "והיה זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות". איך לומדים בפשטות?... שאנחנו לא יודעים איזו מצוה יותר גדולה, מה קל ומה חמור...

ידוע הסיפור המפורסם שהגיע אל הגי"ר חיים קרייזוירט זצ"ל (באנטוורפן) הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, והוא שומע שם דין תורה שנמשך כמה שעות (!) ושני הצדדים צועקים עד לב השמים... הוא חשב, מי יודע על כמה מדובר שם... לאחר שנסתים, אמר לו הגי"ר קרייזוירט, שהיה פה ויכוח על חלק מאחוז אחד של רווחים. מאחוז אחד!! תמה הגי"ר יעקב, כאלו צעקות על אחוז אחד?!... חייד ר' חיים, השאלה אחוז ממה... פה זה אחוז של הון עצום... והחלק מאחוז הוא מליונים רבים...

אמר המשגיח רבי דן סגל שליט"א... 'אי אתה יודע מתן שכרן של מצוות, השכר של מצוה קלה יכול להגיע לחמישים מליארד... אמנם זה "אחוז אחד" מצוה חמורה, אבל אחוז של מה?... של מליארדים... של עשרות מליארדים... של נצח...!

אנחנו עושים ביזנס טוב בכל קיום מצוה! מי שחי אצל מרן ראש הישיבה זיע"א הרגיש בחוש כמה כל מצוה זה ביזנס... זה רווח נצחי! היה אדם שסיפר למרן רה"י, שהיה לו קן בבית, והיה לו חבר שרצה

לזכות במצוה הזו של שילוח הקן כי זה סגולה לבנים, אז הוא נתן לו בשביל זה אלפיים דולר, כך הוא מספר לראש הישיבה בתלהבות. והרה"י לא הגיב... בהזדמנות אחרת אמר הרה"י, שמעתי שהיה יהודי שימכר את מצוות שילוח הקן באלפיים דולר. הוא לא יודע מה זה ביונס?!... רק אלפיים דולר שווה לו מצות שילוח הקן?!... זה הרי מליארדים!!!

כך היה היחס של הראש ישיבה לכל מצוה ומצוה, ביונס... זה ביונס טוב... תחטוף! עוד מצוה ועוד מצוה.

הצימאון לתורה ומצוות

בתרגום שיר השירים (ו, ז) עה"פ "כפלח הרימון רקתך", ומלכות בית חשמונאי כולחון מליין פיקודייתא כרימונא. בר ממתתיהו כהנא רבא ובנהי, דאינון צדיקין מכולהו, ומקיימין פיקודייהו ופתגמי אורייתא בצחותא. והיינו בצמאון. [עיינין תש"ו מרן שה"ת לפי הללי נפשי].

הז"ל אומרים בסנהדרין (עו, ב) המחזיר אבידה לגוי עובר על "למען ספות הרוה את הצמאה". וברש"י, רוה - אלו העובדי כוכבים ששבעים ואינם צמאים ליוצרים, את "הצמאה" זו כנסת ישראל, שצמאה ותאיבה ליראת יוצרה ולקיים מצוותיו. כל היחודיות של מתתיהו ובניו בנויה על הצימאון.

הנה הצימאון הזה, לראות עד כמה בן אדם אוהב את הדבר ומחבב אותו... מרן רה"י אמר לנו שהבחינה אצל הגר"א לא היתה בידיעות, כמה הוא יודע, אלא כמה הוא נהנה... לחזור על הגמרא שוב ושוב ולראות אם אתה נהנה עוד יותר ועוד יותר... כזו היתה הבחינה שלו. כמה אתה צמא, כמה אתה אוהב את הגמרא.

יש מנהג שנותנים דמי חנוכה, מה העניין בזה?... יש בזה הרבה הסברים,

יש הסבר אחד: כמו שבביל פסח הילדים 'גונבים' את האפיקומן, כדי שהם יישארו ערים כל הלילה, גם בחנוכה מחלקים "דמי חנוכה" כדי שהם יישארו ערים להדלקה לפרסומי ניסא, אבל זה לא כ"כ מובן... חנוכה זה מוקדם, אנו מדלקים בשקיעה, או עשרים דקות אחר כך... לכאורה זה לא נראה קשור.

הסבר שני, מביא רבי חיים פרידלנדר מהרב מפוניבז', שהיוונים לא נתנו ללמוד תורה, ואז הילדים התבטלו. כאשר החזירו את המנורה, והמשיכו ללמוד כרגיל, הילדים לא רצו... היה להם קשה... אז נתנו להם קצת כסף בשביל שיבואו ללמוד. ובשביל זה נותנים דמי חנוכה. ללמדך, שאפשר לקנות בן אדם בגרושים... תנצל את זה, גם את עצמך אתה יכול לקנות.

הסבר שלישי, כתוב בפוסקים שהיה מנהג בחנוכה, שהעניים מחזרים על הפתחים, ובשביל שלא לביישם היו עושים דמי חנוכה, כביכול לכולם מחלקים, גם לעניים וגם לבני המשפחה.

אבל יתכן עוד, סיפרנו פעם שמרן הגר"ח קניבסקי ראה איך נכדו הקטן סופר את הכסף שהוא קיבל לדמי חנוכה. שאל אותו רבי חיים, למה אתה סופר?... אמר הנכד, כי אני רוצה לדעת כמה קיבלתי... כן, אבל מאיפה אתה יודע שסופרים כסף? שאל רבי חיים. והנכד - שלא הבין - שאל, ומאיפה סבא יודע?... אמר לו רבי חיים, מהשלחן ערוך! כתוב שצריך להתפלל כמנהג מעות, סימן שסופרים מעות!... מדוע אכן סופרים מעות וממשילים לה את התפילה.

כתוב בן ספרות (ה, ט) "אוהב כסף לא ישבע כסף". אומר רש"י, אוהב מצוות לא ישבע מהם. [וכן הוא אם תבקשנה ככסף... אז תבין יראת ד' (משלי ב-ד)]

בכסף יש כמה דברים, מרן הג"ר ניסים קרליץ זצ"ל אמר בשם החזו"א, מאיפה יודעים אם בן אדם אוהב כסף או לא?... לפי הפעמים שהוא סופר אותו... מי שרק רוצה לדעת כמה יש לו, מספיק שיספור פעם אחת. אבל מי שאוהב כסף - סופר שוב, הוא נהנה...

וכן כסף - כמה שיש אותו לבן אדם - הוא רוצה כפול... יש לו מנה רוצה מאתיים, החשמונאים למדו תורה וקיימו מצוות **בצחותא!** בשביל זה נותנים דמי חנוכה, - **כמשל** כמו שאוהב כסף לא ישבע כסף - כך אוהב מצוות לא ישבע מצוות. לאסוף עוד ועוד, לחזור שוב ושוב כמו הבחינה של הגר"א... יש לי, ורוצה עוד ונהנה מלחזור!!! אני לומד סוגיה, זה מתבאר לי יותר, אני נהנה, ושמת... ועם זה אנחנו יוצאים, "בצחותא". זה היתרון של בית חשמונאי - שהוביל לנצחון.

התורה מרוממת, ואיתה מנציחים!

מהם הכלי מלחמה שהיו להם לבני חשמונאי?... כתוב בתרגום שה"ש (ו, ט) על הפסוק "אחת היא יונתי יונתי אחת היא לאמה ברה היא ליוולדתה", אומר התרגום: "ובעידנא **היא היא הות כנישתא דישראל דמתילא ליונתא שלמתא, פלחא בלב חז למרהא ואחידא לאורייתא, ועסקא בפתגמי אורייתא בלב שלים.** ובירין זכותהא כיומת דנפת ממצרים, הא בכך נפקו בני חשמונאי ומתתיה וכל עמא דישראל ואגיחו בהון קרבא, ומסר ה' יתהון בידהון".

וזה מה שכתוב גם "וזדים ביד עוסקי תורתך" בעל הנסים. אבל דבר מעניין מביא בספרו הרה"ג ר' הלל קופרמן (בעל הגמ"ח הגדול בי-ם) יש לו שם כמה שו"ת עם מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל. הוא שאל את מרן רבי חיים, כתוב "בזמן שהקול קול יעקב - אין ידי עשו שולטות", האם זה דין דוקא בעשו, או שמא בכל הגויים?... השיב לו מרן שר התורה: רק בעשו, דענין זה אמר יצחק רק כלפי עשו, ולכן זה יהיה רק במלכות אדום. אך לגבי שאר המלכויות ייתכן שגם כשישראל עוסקין בתלמוד תורה - הם יספיקו להכניעם.

והוסיף - שהיום אנחנו נמצאים בגלות אדום. ואע"פ שיש מקומות בארץ ובעולם שנמצאים שם הישמעאלים ושולטים, אך עיקר המלכות זו מלכות אדום, וכ"כ ברמב"ן (סוף פרשת בלק).

נשאלת השאלה, שבזמן החשמונאים היו גזירות של היוונים לא של אדום... א"כ למה בתרגום אומר שהיו צריכים את הזכות של התורה, שהיא בעצם הכלי מלחמה נגד אדום! אולי מול יוון יספיקו כלי מלחמה אחרים?... והביא הרב קופרמן, שכתוב שם קצת קודם בתרגום של פסוק ח' שהיוונים לקחו איתם מלכים מכל האומות, והיו שישים מלכים שהם לקחו מאדום, ובשביל השישים מלכים האלו - היו צריכים את ה"עוסקי תורתך", את זכות התורה שתגן. ולפי"ז יתכן שמה שאומרים "וזדים ביד עוסקי תורתך" שהכוונה על שישים מלכי אדום, שהם נופלים רק בידי עוסקי תורתך.

הרוממות של כלל ישראל, האפשרות של כלל ישראל זה להתרומם למעלה ראש גם כשאתה שוקע ביון מצולה... **כאשר אתה נכנס לדרך גמרא - אתה מרומם!** התורה בבת אחת מרימה אותך גבוה, ואתה נמצא במחוזות אחרים [וע"י פסחים נ, ב כי גדול מעל שמים חסדך (תהילים קח, ה) בעוסקים לשמה, ובשלא לשמה מ"מ עד שמים חסדך (תהילים נ, יא)].

האהבה לתורה נמדדת בניצול הזמן!...

עה"פ (שמות יז, ח) ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים, איתא בתנחומא אחרים אומרים אין רפידיים אלא שרפו ידיהם מן התורה ולפיכך עמלק בא עליהם וכו'.

הסבא מסלבודקא היה דורש מקרא זה כמין חומר: ידוע שבמעשה של עבירה הכתוב בתורה, התורה כותבת אותו בחומרא יתירה, כמו שמסתכלים על זה מן השמים... לדוגמא, על ראובן שבלבל יצועי אביו כתוב "וישכב את בלהה פילגש אביו". וכן המשנה בשבת אומרת על רבי אלעזר בן עזריה אשר לא מיחה בשכנתו שהוציאה את פרתה ברצועה שבין קרניה ביום השבת, "פרתו של רבי אלעזר בן עזריה יצאה ברצועה שבין קרניה". וכן על שלמה כתוב שהוא עבד עבודה זרה, והיו אלו נשוי שעבדו, ומשלא מיחה בהן - נקרא על שמו. וכך בכל דבר ודבר. "ויבואו רפידיים", פה, גם אחרי מה שהתורה מגדילה - כתוב "שרפו ידיהם מן התורה", ועל זה לבד כבר הגיע עמלק.

וכן הוא בב"ח הלי חנוכה - שהיה מרן רה"י זע"א מביא לפי שנתרשלו בעבודה נלקחה מהם, ולפי שמסרו נפשם עליה החזירה להם כדי לקחת מספיק "שנתרשלו", אכן להחזיר כבר צריך מסי"נ. וא"כ ימי החנוכה - הם ימים שבהם שומה עלינו להזהר גם מנתרשלו - ומרפיין ידים. שאלו פעם את הרב מפוניבז' זצ"ל, הוא למד בראדין, ושאלו אותו, ידוע שלחפץ חיים היה חתן גדול מאד שקראו לו ר' הירש. הוא היה נקרא בפי כל "החפץ חיים הקטן". הוא היה ממש דומה לח"ח... מתמיד עצום...

[כאשר בן הח"ח הספיד את הג"ר משה לנדינסקי (ר"י ראדין) הוא אמר, המתמיד הכי גדול שהיה בדור - זה אבא, ר' משה - הוא היה אחריו, ואת זה אנחנו מספידים... את המתמיד השני...]

אז שאלו את הרב מפוניבז', למה מהחפץ חיים כל העולם מתפעל ומעריך, ורבי הירש שהיה ממש כמותו (קצת יותר צעיר) לא כ"כ הכירו כמוהו?... אמר להם הרב מפוניבז': היו הרבה פעמים שהחפץ חיים ורבי הירש יצאו למסעות של חיוק בעולם, ולפעמים היה הדבר לוקח שבוע שבועיים ויותר. כאשר הם היו חוזרים בחזרה הביתה, החפץ חיים מיד אמר שלום ופתח גמרא... אצל רבי הירש זה לקח עוד חמש דקות... החמש דקות האלו - זה ההבדל... זוהי הנפקא מינה...

אחז"ל (חגיגה ט, ב) עה"פ ושבבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו (מלאכי ג, יח), אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לבין השונה פרקו מאה ואחת, החפץ חיים ניצל כל שניה!... זה הכל סימנים לאהבה, כמה אני אוהב את התורה ולא מסוגל להסיח דעת...

נפש עומל, עמלה לו - כתוב ברש"י בסנהדרין (צט, ב), אדם עומל במקום זה והתורה עומלת לו במקום אחר, שמבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה...! בעמל של תורה - התורה רואה כמה אתה אוהב אותה וכמה אתה משקיע בה, וכמה אתה מוכן למסור למענה, ובאותה מידה היא עובדת בשבילך!...

שווה להשקיע... זה משתלם!!!

ונסיים בדבר אחרון:

אנחנו יודעים שכתוב בוהר שנסיון זה מלשון נס להתנסוס... כאשר עומדים בנסיון - גדלים!

בשבת האחרונה הייתי בירושלים, בא אלי בן אדם ואמר לי בהתרגשות: היה פה הגר"ז ברוורמן, (חתנו של מרן שהיית זצ"ל) והוא אמר פה פצצה... הוא אמר שרבי חיים אמר לו, שבטבעו הוא הי' בטלן, ואוהב מאד לפטפט, רק הוא שבר את הטבע שלו...!

רבי חיים קניבסקי גדול הדור, ענק הדור, התחיל מבטלן, והפך לגדול הדור!!!

אחרי שמרן שהיית נפטר, יצא ספר של ד"ר הרב משולם הרט, והוא מספר - שאחרי שרבי חיים עבר אירוע מוחי, והיד שלו לא עבדה, נתנו לו לעשות בבית תרגילים קשים - פיזיותרפיה, ולאנשים בגיל כזה (למעלה משמונים) מאד קשה כל תנועה. אבל רבי חיים, מרוב אהבתו לתורה, הוא רצה לחזור ללמוד כרגיל - אז הוא עשה את הפעולות הללו בכל הכח! הוא פשוט "שבר את עצמו" זה לא יאומן... והוא חזר לעצמו!

כאשר בן אדם מקבל נסיון - זה נס להתנסוס! רבי חיים מזה שהוא שבר את עצמו הוא נהיה מתמיד הדור, "וענק" הדור. לא "גדול" הדור "ענק" הדור...!

אם רבי חיים היה מניח לעצמו להתנהג ולהרשות קצת לעצמו לנהוג לפי טבעו, שמשתדלים ללמוד, אבל קצת לפטפט... ולחשוב הרי אי אפשר לשבור את עצמי לגמרי... עשר דקות מיעוט שיחה המבואר בארחות יושר בשם החזו"א זה שיעור חזו"א לחומרא... אנחנו קצת יותר מקילים...

אבל לרבי חיים היה שכל קצת יותר מאיתנו, וידע לא לבזבז את החיים! וללחום עם עצמו מלחמת ה"חיים". ידועים דבריו בסידורו - "ותן בליבנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד", לפני שאתה לומד - מה אתה צריך להבין ולהשכיל?... היה צריך לומר קודם ללמוד וללמד, ואחר כך להבין ולהשכיל...!

אלא - אומר רבי חיים - שיהיה לך שכל שצריך ללמוד...! אחרי שתבין זאת ותלמד, תבקש גם להצליח. אבל קודם צריך שכל להשקיע רק בלימוד, לו היה את השכל הזה, ובשביל זה הוא זכה להיות גדול הדור...!

עם זה יוצאים מיוון, תשקיע - תקבל. שלש עשרים אנשים השקיעו בכל כחותם, וטראה לאן הם הגיעו... וחזרה מלכות בית חשמונאי... בואו נצא כעת עם הרכוש הזה... אנחנו יוצאים כעת עם מליונים!! לראות כמה אנחנו מאושרים, כמה אנחנו מרוממים, כמה אין ברחוב כלום... בעל תשובה אחד אמר למרן רה"י זיע"א שהוא ויתר על כל העולם ובא ללמוד. ואמר ראש הישיבה; על מה הוא ויתר?... שמה אין כלום... הוא ויתר על "כלום" ובא כעת לקבל את כל התענוגות...!

פה יש את הכל... את השמחה, את המתוקים מדבש ונופת צופים, פיקודי ה' ישרים - משמחי לב, בא... בא להיות חלק מזה!

על זה דיברו גם מרן הרה"י ר' גרשון, שהוא אמר (פה בישיבה) בשם החזון איש שכל בן תורה חייב לשנן לעצמו, ואל תתאוה לשולחנם ואל תתאוה לכתרם, ששולחנך גדול משולחנם וכסאך גדול מכתרם, אשריך... אשריך...!

וגם הרה"י ר' דב לנדו, כמה אתה מרומם... בחנוכה אומרים "ארומימך ה'"... רוממות... אתה הוא הנסיך של הבריאה!! תתנהג בהתאם, ותזכה להיות מאן מלכי - רבנן!

כמו שאדם מאד רעב, עד שהוא מגיע למקום שהוא יכול לאכול, הוא מיד אוכל ולא משתהה לרגע, לא נודע כי באו אל קרבנה... למה? כי הוא אוהב את זה... **אדם שרעב לתורה ואוהב ללמוד - דבר ראשון הוא רץ לגמרא.** והרפיון ידיים - זה מה שגורם מיידת ל"ויבא עמלק". כי זה סימן שלא כ"כ דבוקים בתורה.

יון לא נגמרה

אמר הגאון רבי אריה ז'ולטי בן הג"ר בצלאל ז'ולטי, בשם אביו: הגמרא ביומא (כט, א) אומרת - אסתר סוף כל הניסים, שואלת הגמרא והאיכא חנוכה?... ומתרת הגמי - ניתנה להכתב קאמרינן וזו לא ניתנה להיכתב. דהיינו נס פורים נכתב במגילת אסתר, אך כל חנוכה אין מגילת חנוכה... זה לא נכתב בתנ"ך.

שאל הגאון ר' בצלאל ז'ולטי, הרי סוף סוף הנס הזה של חנוכה כן היה! וא"כ אסתר זה לא סוף כל הניסים?... אמר ר' בצלאל, מגילה כותבים כאשר הכל נגמר, אך יוון - לא נגמרה, היא שינתה את פניה... כל פעם היא מופיעה בצורה אחרת. בדור הקודם יון באה בצורה של "השכלה".

שכילתה רבים וטובים מהמשפחות הטובות ביותר!!! **היום יון באה בצורה של תאוות ותענוגות עולם הזה... יפיפותה של יפת באהלי שם, היום העולם הזה מפתה אותנו להשתמש בכל מיני מכשירים שהשימוש בהם אסור בתכלית, שזה ייהרג ואל יעבור, מאבדים על ידם את הנפש בעולם**

הזה ובעולם הבא, ואנשים מתפתים... יון לא נגמרה... יון לא נגמרה, א"כ איך אפשר לכתוב אותה?!

נתבונן לרגע היתה תקופה שכל העולם עבדו עבודה זרה... מנשה עבד עבודה זרה. היום, אם יידעו על מישהו שהוא עובד עבודה זרה יגידו שהוא חסר דעה לחלוטין... מה, אתה עובד לפסל?!... אפילו ילדים קטנים אוהבים לספר איך אברהם אבינו שבר את כל הפסילים, ותרם אבא שלו שאל אותו מה קרה, והוא אמר שהפסל הגדול שבר את כולם... וכולנו צוחקים על זה. אבל פעם האמינו בזה...

פעם אנשים האמינו בהשכלה והעריצו את כביכול גדוליהם, היום אם יגידו על מישהו שהוא סופר משכיל - זה בכלל לא סיבה להערצה - זה פשוט לא נחשב לכלום. כל השמות שפעם "סגדו" להם - היום אף אחד בכלל לא יודע מי הם... היה ביאליק, שזרקו אותו מואלוז'ין ונהי' סופר מפורסם, היום תשאל מישהו מי זה ביאליק - הוא בכלל לא יודע... היה "שלום עליכם", היום מכירים את זה רק מקידוש לבנה... לא יודעים בכלל מהמשכילים הללו...

כל מה שעבדו וסגדו לעבודה זרה זה בגלל שהיה יצר הרע. כאשר נגמר היצה"ר - בזים לזה... בזים לזה...! כל מה שפעם סגדו לזה, אם זה פילוסופיה, היום אם מישהו ישקיע בפילוסופיה - ילעגו לו... וגם נאמר לדורינו עם נסיונותיו והיצה"ר שלו, במה אתה משקיע? בשטויות?!... אנשים מבזבזים חיים, על מה? על מה???

בא תהיה מרומם...

ואגב, אחד הסיפורים היפים על הגאון ר' בצלאל ז'ולטי, שכאשר הוא היה קטן, הוא היה חולה בעיניים והרופא אמר שככל הנראה הוא יאבד את ראייתו רח"ל, הוא פנה לקב"ה ואמר: רבוננו של עולם... אני מוותר לראות את כל העולם, את הבית שלי, ואפילו את אבא ואמא שלי... אני מקש ממך דבר אחד: תן לי לפחות לראות את הגמרא, אני כל כך אוהב את הגמרא... וברוך ה' הוא התרפא לגמרי, ועד סוף ימיו הוא ראה טוב.

אהבה של תורה... רוממות אמיתית... אבל על מה יש המבזבזים זמן?... אנחנו לא נסלח לעצמנו... אדם שיכול להיות מרומם, יכול להיות נסיך וכן מלך - מתבזבז על שטויות רדודות...

לע"נ

גבאי ובעל קורא בבית הכנסת ארם נהריים לעדת הבבלים בת"א ומנהל ההקדש מיום הקמתו
ר' עובדיה בן רחל דראל (דדל) ז"ל
נלב"ע ה' טבת
תנצב"ה

לע"נ

הגאון ר' אפרים פישל בן ר' לוי יצחק מגיד זצ"ל
מח"ס כתבי שיעורי הגר"ש רזובסקי זצ"ל
נלב"ע כ"ה כסליו תשע"ה
תנצב"ה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכו' שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729 כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיגו לטלפון 037630585 שלווחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025 כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של כש 5"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמרו בישיה"ק

כל העיתים שוים לחיוב ת"ת

כעס ולא קוצר רוח ותחושה קשה, ואם בכל זאת לומדים זאת מואיתו כיצד שייך לפרש כדברינו בפשט המשנה.

אולם ביאור הענין הוא בהקדם יסוד מוסד, שלכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים, וכפי שמבואר בספר קהלת (פרק ג') שיש כ"ח עיתים שונים שמשנתים מזמן לזמן, עת ללדת ועת למות, עת לבכות ועת לשחוק, עת לאהוב ועת לשנוא וכו', והיינו שבכוונה תחילה ברא הקב"ה בצורה כזו שהמצבים יהיו מחולקים לפי זמנים, ובכל שעה יהיה צורך להתנהג באופן אחר, שמתאים לאותה שעה.

אילו היינו נמצאים כבר בעולם הבא כמושגים של נצח, יתכן שלא היה שייך לחלק בין התקופות ולומר שלכל רגע יש תפקיד אחר, שהרי המצב הוא אחד ויחיד - לחסות תחת צל כנפיו ית', ומדוע שישתנה הרגע זה מהרגע הבא, אבל אנו נמצאים בעולם הזה המוגבל והגשמי, שהכל בו מתוחם לפי מסגרות מסוימות שנקבעו על ידי הבורא, ואחת מאותן צורות היא - שיהיו זמנים מחולקים, זמן כזה וזמן אחר, וכל זמן יהיה בנוי בצורה שונה.

הוא אומר, שמה שלפעמים האדם מרגיש שמחה ולפעמים עצב, לפעמים שחוק ולפעמים בכיה, אין זה רק מסיבות נפשיות גרידא שמוכילות אותו לתגובות מסוימות, אלא מחמת שזו היא העת. יש 'עת' קבועה שקבע הקב"ה מלכתחילה, שהיא תהיה מיועדת לבכיה, ו'עת' אחרת שמיועדת לשחוק, בלי שתהיה יכולת לשנות את העיתים ולהחליף את הזמנים, וזהו התפקיד המיוחד לאדם להתאים את עצמו אל הזמן ולדעת שזוהי צורת העולם.

אם לשם משל יש לאדם כאב של פטירת אדם קרוב רח"ל, אין זו הרגשה בעלמא שבעת הוא מרגיש צער, אלא 'עת' מיוחדת משמים שנושלחה אליו - כעת יש זמן שמרגשים בו כאב. אמנם מלפני כן היית במצב אחר, אבל כעת הזמן מחייב אחרת, והכאב אינו רק הרגשה אלא מילתא שהזמן גרמא. וכן הוא בכל מיני דברים המתרחשים ובאים לעולם, כולם נשלחים מאיתו ית', שקצב מראש כיצד תראה כל דקה ונתן תפקיד שונה לכל זמן ועידן.

אמנם בדרך כלל האדם רגיל לחשוב שכל העולם כולו הוא יחידה אחת מראשית ועד אחרית שבה עולם כמנהגו נוהג, ואם הנתונים שווים בשני הזמנים מדוע לחשוב שהמצב הוא אחר ואין שעה זו דומה לחברתה, אך על כך מפרש הפסוק בקהלת את כ"ח העיתים ללמדך שגם הזמן הוא מציאות בפני עצמה, ואין לך שעה שאין לה מקום ומצב מסויים.

ומשום כך אף כלפי הבורא ית' שייכת מציאות של זמנים מיוחדים שבהם ההנהגה אינה שווה לזמנים אחרים, ועד כמה שהשעה היא שעת אבילות או חרון אף וכדו' - אין זו שעה שמתאימה להתנהגות אחרת, כי הזמן עצמו הוא המחייב את ההנהגה בו, וכאמור, אין זה רק מפני תחושת הלב, שהיא אינה קיימת אלא בבשר ודם, אלא מחמת עצם המצב שנוצר, שהוא אשר נקבע לאותו הזמן.

לא הרי זה כהרי זה:

פעמים רבות אדם קם בבוקרו של יום עם הרגשה שונה מאשר אתמול, והוא מרגיש נחות ודגא. יש שמכנים זאת 'לקום על צד שמאל'... אולם לדברינו אין מושג שכזה - לקום על צד שמאל, אלא כעת השמאל אומרת לך שהיא הימין... לאותו אדם נקבע שכך תהיה צורת היום, ועליו לשנות את המצב של אתמול ולהתחיל מחדש את היום הבא.

ישנה איזו רגילות שכזו אצל כותבי דברי העיתים, לצייר את חייהם של גדולי הדורות באור גדול כאילו היו כל ימיהם שווים לטובה, וניתן לראות לשונות כמו: 'מיום עומדו על דעתו עד זיבולא בתרייתא' התנהלו החיים באותו מסלול בלי להסיח דעת רגע כמימרא, ומאז ועד עולם ישב אותו פלוני על התורה ועל העבודה באותה צורה במדויק, ערב ובוקר בכל יום תמיד, וכן כל כיו"ב...

אולם אין ספק שבעולם שהכל הכל שקר גשור, הבל הבלים ורעות רוח, ומששת ימי בראשית לא נברא אדם שהיו כל ימיו שווים אותו הדבר. מציאות כזו נתן רק אצל בהמה. צא נא וראה את הפרה באבוסה, היא אכן מרגישה כל יום אותו הדבר, וקמה כל בוקר עם אותו חשק של אתמול... אך זהו ההבדל בין אדם לבהמה: אדם הוא בעל מציאות משתנה, שהבורא נתן לו את המושג שנקרא 'זמנים', שכל זמן הוא תפקיד בפני עצמו שיש לו מציאות בפני עצמה.

גם לגדולי עולם וענקי רוח, היו זמנים מתחלפים, רגשות משתנים, מצבים אישיים שונים ומשונים, ובכל פעם הם התנהלו לפי מה שחייב אותם הזמן. כל ההבדל בינם לבין האנשים הקטנים היה, שהם ידעו כיצד להתמודד גם עם המצבים החלשים ולעשות בהם את המירב היחסי לפי אותו זמן, למרות שלא דמו בזה לעצמם במצבים אחרים, מה שאין כן אותם שליחים, שהם היו כמושגים נמוכים מלכתחילה, וכאשר הגיעו למצבים נמוכים עוד יותר - התנמכו עוד יותר...

"רבי שמעון בן אלעזר אומר אל תרצה את חבירך בשעת כעסו, ואל תנחמו בשעה שמתו מוטל לפניו, ואל תשאל לו בשעת נדרו, ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו" (ד', י"ח).

לכל זמן ועת תחת השמים:

כאשר מתבוננים על דברי המשנה לפום ריהטא, נראה לכאן שרבי שמעון בן אלעזר לא בא אלא ליתן לנו עצות מעשיות בנבכי נפש האדם, כיצד להתנהג במצבים שונים בצורה שתתאים לרגשותיו ולא תסתור את אשר אומר לו ליבו.

ואכן ברבינו יונה פירש את המשנה כפשוטה דבר דבור על אופניו, הדבר הראשון הוא 'אל תרצה את חברך בשעת כעסו' - שכאשר הכעס משתלט על האדם והוא מלא רוגז, שכלו כל עמו ואין שום דרך למצוא מסילות ללבבו, ואדרבה, אם האדם ינסה לרצות אותו באותה שעה - כעסו רק יילך ויגבר עוד יותר, כי הכעס מחזיק אותו בכלו ואין לו שום מחשבה אחרת מלבד האף והחימה, ולפיכך מוטב להניחו כך עד שישקוט חרונו ורק אז לנסות לרצותו.

הדבר השני הוא 'אל תנחמו בשעה שמתו מוטל לפניו' - וזאת כי בשעה שהאדם טרוד באבלו והכאב עדיין חד וחדש, שיעור העצב גדול כל כך עד שאין לו לב לקבל תנחומים, ורק לאחר מכן ככל שיחלוף הזמן יילך הכאב ויחלש עד שיהיה שייך לדבר על ליבו ולהפיג את צערו.

ובאמת בפוסקים הביאו את דין המשנה אליבא דעובדא לענין ניוחם אבלים, שכאשר האדם עדיין אונן אין מנחמים אותו מאבלו, ורק לאחר הקבורה כשליבו קצת נרגע מן הצער אז אפשר להתחיל ולנחם.

והדבר השלישי במשנה הוא - 'אל תשאל לו בשעת נדרו', מפני שבשעה שהאדם נודר, הרי זה משום שליבו חם לאותו דבר ויש לו באותו זמן חשיבות גדולה לענין, ואם האדם ינסה להניא אותו עם כל מיני שאלות על הנדר - הוא יתלהט עוד יותר ויאמר שאדרבה ואדרבה, הוא נודר גם אדעתא דהכי וכו', ושוב לא יוכל להפר את הנדר גם בדברים שאינו יכול לעמוד בהם. לפיכך יש להניח אותו באותה שעה עם מחשבת ליבו, ולבסוף כשתנוח דעתו יוכל להבין את מה שעשה ולהשאל על נדרו. והדבר הרביעי - 'ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו', שכאשר האדם נופל בנפילות שונות, מוטב לקרוביו ולמכריו להתרחק ממנו ולא להראות לו שהם תפסו אותו על הקלקלה, שהרי אחר כך כשכבר ינחם על מעשהו עדיין תהיה לו בושה מאיתם ולא יוכל להתנהג עמם כמימים ימימה.

עד כאן ארבעת הדברים המנויים במשנה, שנראה כי הם דברים הנוהגים אל הנפש, שהאדם מתבוסס לפעמים בתוך רגשות מסוימים שתופסים את כולו, ובמצבים אלו יש לנהוג עמו בצורה שלא תסתור את רגשותיו.

אולם לכאן בדברי חז"ל מתבאר דלאו הכי, שכן לגבי רוב הדברים שמנה התנא אמרו רבותינו שמצינו כמותם כלפי הקב"ה, ואם אכן דברי המשנה נוגעים לרגשות בעלמא שתופסים את האדם - מה שייך כן לזמות זאת למה שמצינו אצל מלך מלכי המלכים אשר אין לו גוף ולא דמות הגוף ולא נערוך אליו קדושתו.

ואלו הם המקורות שמצינו בחז"ל לארבעת דברי המשנה (א.ה. ונמנו בקצרה בפ"י הרע"ב): על הדבר הראשון אמרו בגמ' בפ"ק דברכות (ז', א') 'אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, מניין שאין מרציין לו לאדם בשעת כעסו, דכתיב (שמות ל"ג, י"ד) פני ילכו והנחתו לך, אמרו לו הקב"ה למשה המתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך'. ולגבי הדבר השני דרשו במדרש (ילקוט פירוש שלח רמז תשמ"ג): 'ואל תנחמוהו בשעה שמתו מוטל לפניו - כשגלו ישראל לבלל כתיב ויקרא ה' וגו' לבכי ולמספד (ישעי' כ"ב, י"ב), בקשו מלאכים לנחמו, אמר להם אל תאיצו לנחמוני (שם ד'), אמר להם אין אלו נחומין נאוצין הן לפני, המתין, כיון שעשה בהם מדת הדין וראה שאין אדם מנחם אותו, התחיל אומר נחמו נחמו עמי"'.

וכן דרשו שם לענין הדבר השלישי - 'אל תשאל לו בשעת נדרו', שלאחר המעשה של מי מריבה נשבע הקב"ה שמשא לא יכנס לארץ, אך משה במקום להתפלל המתין ואמר 'שעה של שבועה היא, איני צריך לדבר עכשיו', ורק לאחר ארבעים שנה התחיל להתפלל את כל התקט'ו תפילות, כמנין 'ואתחנן'.

ושם הובא מקור גם לדבר הרביעי שאמרה המשנה: 'ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו מנין אתה למד, מאדם שאכל מן העץ ונתקלקל, באותה שעה לא נגלה עליהם אלא 'ויתפרו עלה תאנה' (בראשית ג', ז'), ואחר כך וישמעו את קול ה' אלוקים"'.

והנה בשלמא לגבי הדבר הרביעי מובן כיצד למזידים אותו מאדם וחווה, שכשם ששם לא נגלה עליהם הקב"ה בשעת קלקלתם כדי שלא יתביישו - כך יש לכל אדם לא לראות את חברו בקלקלתו, אך על כל שלוש הדברים האחרים צ"ב, הלא אצל הקב"ה לא שייך ח"ו הרגשים נפשיים שעוברים לאחר זמן, לא טעות שבאה מכלל

ואכן בסופו של דבר, כאשר מדדו את הגדולים לעומת הקטנים בצורה יחסית, נמצא שאף הדרגה הפחותה של הגדולים אינה משתווה לדרגה העליונה של הקטנים, אך ודאי שגם לגדולים היו דרגות גבוהות ודרגות פחותות, הכל לפי מדרגתם הם. ואם כי על שרה אמנו אמרו חז"ל (ירוש פרשת חיי שרה) שהיו כל ימיה שווים לטובה, בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז', מכל מקום אין הכוונה שכל ימיה נראו אותו הדבר והיא התנהגה בהם באותה צורה - חלילה לחשוב כן, אלא כל ימיה היא ידעה איך לכלכל את צעדיה בצורה שתמיד תשארו בדרגה בסיסית קבועה ולא תרד מזונה.

ואמנם ודאי שגם לשרה אמנו ע"ה היו עליות גבוהות יותר וגבוהות פחות, והא גופא רמז לנו הפסוק - שהיו זמנים שבהם היא היתה 'כבת ק', פעמים ש'כבת כ', ופעמים ש'כבת ז', ולא דמו זה אל זה, ואף על פי כן היא לא ירדה מהדרגה שהגיעה אליה...

והמשכיל יבין שאדרבה היא הנותנת. כאשר האדם מבין מלכתחילה שלא כל העיתין שווים, יש זמן יותר ויש זמן פחות, הוא יודע היאך להתנהג בגדלות ולנצל את הזמנים הנחותים כפי הצורה המתאמת להם. אם הוא יחשוב שגם בזמנים כאלו עליו להתנהג בצורה שווה - סופו שינחל מפח נפש, ויאבד אף את מה שיש בידו.

אלא מה, האדם מתוך הנחה מוטעית תובע מעצמו להיות כמו שהיה. הרי אני לא השתניתני בין אתמול להיותים, ומדוע שהיום אתנהג אחרת? מדוע שלא אלמד באותה איכות ובאותה רוממות שהיתה לי אתמול? אף אותו אדם אינו מבין שכעת ניתן לו זמן אחר. אם ניסה בכח להלך בגדולות ובנפלאות הימנו, ימצא על כורחו שאין מה לעשות, אין לו את אותו 'אור' שהקיף אותו מקודם. מה שכן עליו לעשות הוא, לעשות את הכל, אבל הכל לפי הכלים שיש לו עתה.

הלא אין לך אדם שאין לו קשיים שאורבים לו על כל צעד ושעל. לפעמים כואב הראש, לפעמים קר ולפעמים חם, לפעמים הריכוז אינו כמו אמש, לפעמים החברות לא נמצא, לפעמים ישנו איזו עיסוק או טרדה שלא סובלת דיחוי, וכן כיוצא בזה ללא כל הפסקה. אם האדם יתנהג תמיד בצורה שווה, וינסה להתעקש בכל זאת ללמוד עם הראש של אתמול - לא יעלה בידו את מבוקשו, לא מזה ולא מזה, ואם מאריך הוא יתייאש ויפול לגמרי - הוא ינחל מפלה גדולה שבעתיים, כי מצב של עפע שאין לה את המוצב שלה, וכל החכמה היא לדעת איך להיות מודע אל השעה ולפעול לפי האפשרויות שסקימות אצלה.

וכאמור, חיי האדם אינם רצופים ממוקמים אחת אלא מורכבים מאין ספור מצבים, חוויית, כוחות, רגשות וזמנים שמשתנים בקצב בלתי פוסק, ואין בעל שכל שיוכל לתבוע מעצמו בזמנים העמוסים כשהוא גדוש בחבילי טרדין כמו הזמנים של מנוחת הנפש שהוא יושב שקט ושאנו ואין מחריר, ואם כן זהו הדבר שיש להחזיר אל הלב: כל החיים בנויים בצורה של זמנים מחולקים, ולכל רגע יש תפקיד בפני עצמו. הזמן אינו מתחלף מאליו, אלא ככוונה תחילה ברא ה' כ"ח עיתים' ועוד כהנה וכהנה, כדי שכלל זמן יהיה את התכנית שלו עם הצורה שאותה היא מחייבת. האדם צריך רק לשים לב שהוא נמצא בתוך המערכת, ולדעת מה לעשות ברגעים שניתנו לו.

בזמנו שמעתי מעשה על יהודי אחד שליט"א, מתלמידי מרן הגרא"מ שך זצ"ל, שבשעתה הקשה של הרבנית ע"ה, כאשר היתה בימי האחרונים, עלה לדרוש בשלומו של בעלה ראש הישיבה - מרן הגרא"מ. הוא נכנס לבית החולים סמוך אל החדר, ושם נהרד לראות את הגרא"מ ממלמל בינו לבין עצמו את אותיות הא' ב'... אותו תלמיד לא ידע את נפשו: וכי מה קרה לראש הישיבה? אולם למראה תמיהתו הסביר לו הגרא"מ: אני עומד כעת בשעה קשה, שהכאב כבד מנשוא, ובידעי ובמכירי קאמינא שאין לי יכולת להתרכז עכשיו בעומקא דשמעתא, ולפיכך כדי שלא יהיה ביטול תורה - אני אומר לפחות את האותיות הקדושות...

מן הסתם כל אדם אחר שהיה נופל לתוך זמן שאין בו יכולת ללמוד בצורה רגילה, היה פוסט את עצמו בתואנה שביך כך אין יכולת, אבל מרן הגרא"מ דרש מעצמו בכל זאת - לעשות את מה שהוא כן יכול, ולדעת מה באמת הוא מסוגל לעשות באותו זמן.

בשם חסידים המליצו לדרוש במאמר חז"ל 'להזהיר גדולים על הקטנים', שאין הכוונה רק לאינשי - שהכתוב הזהיר את הגדולים כדי שיזהירו את הקטנים, אלא גם ליומי - שיש ימים גדולים ויש ימים קטנים, ועל האדם מוטל 'להזהיר' - להטיל זוהר - מהימים הגדולים על הימים הקטנים, כדי שגם להם תהיה גדולת שתעלה אותם מכל הימים הגדולים... (ואם כי אין זה הפשט, מ"מ אין הדברים יוצאים מכלל שיחה נאה, וכפי שהתבטא מרן הגר"ח מברסיק על כל כיו"ב: 'א גוטע ז'רגון' - השפה טובה, הרעיון לכשעצמו הוא נכון...).

וכבר כתב מרן בעל הקהילות יעקב בספרו ברכת פרץ (פרשת במדבר), שאדרבה, כל הנפילות והזמנים הנחותים ניתנו לאדם כדי שיתרום על ידם. אלמלא היו לו נפילות - היה נותר אותו דבר מיום עומדו על דעתו ועד נשימתו האחרונה, בלי שישתנה מאומה. רק לאחר שיש לו נפילות וקיימות, זמנים טובים וזמנים גרועים, הוא מתענע, מרוכז את עצמו, ואז משתנה ומתקדם ומגיע למדרגות גבוהות עוד יותר, עד רום המעלה.

כל אשר תמצא לעשות בכוחך עשה:

כמה טעות היא להחליט שהמצב הטבעי אמור להיות דוקא בצורה מסוימת, זאת ולא אחרת, וכל אימות שהמצב משתנה והנתונים כבר לא טובים כל כך - להתייאש ולהרים ידיים, הרי אין לי את הנתונים של אתמול שאותם רציתי... (וכפי שהתבטא

מין הגרש"ז אורבך זצ"ל, שלבני הישיבות יש 'מקום פטור' הקרוי 'משבר'...). הרי בדיק להפך, משמים לא רוצים מרן את המצב של אתמול אלא דוקא את המצב של היום, לראות כיצד אתה עומד בכל המצבים וכיצד אתה מתנהג גם במקרים שלא הכל סוגה בשושים, והא גופא התפקיד המוטל עליך, הוא ולא אחר. ידועים בזה דברי רבינו תם בספר הישר, שהארץ לבאר את ענין 'מי האהבה' ו'מי השנאה', להורות וללמד שלכל יום יש את היחוד שלו, יש ימים מוארים שבהם האדם נמצא בגבהי מרומים, ויש ימים אחרים שבהם תכבד העבודה על האנשים, אבל אין זה נובע מנפילות או כשלוניות חלילה אלא כחלק מהתפקיד שהטיל הבורא על האדם - לעבוד אותו בכל לבב, בין אם כן ובין אם כן, ולא הרי זה כהרי זה.

נצייר לעצמנו חולה מסוכן ששוכב על ערש דווי, והנה מגיעה שעתו האחרונה, כשניכר עליו שלא נותר לו זמן רב עלי אדמות. בני המשפחה מסתובבים מסביב, כולם בוכיים, המצב הולך ומחמיר, ולפתע כאשר הציבור מתחיל להפרד מגיע יהודי ומסמך לחולה: נו, נו, ביטול תורה... אל תשים לב למה ששמסביבך, תלמד משהו, גם כעת אתה מחוייב ללמוד... הלא אין ספק שאותו אדם יזקק החוצה ברגע כמימריה...

אבל עם זאת, בא הרמב"ם ומלמדנו (פ"א מהל' ת"ת ה"ז): "עד אימתי חייב ללמוד תורה, עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך" וכו', והא כיצד? על כרחך כוונת הרמב"ם היא, שכל עוד האדם מסוגל - עליו לעשות את מה שהוא מסוגל לפי אותה יכולת. אמנם ודאי שאין חיוב בשעת מיתה לנסות ליישב את קושיית הגרע"א, אבל יש בידי יכולת לעשות משהו לפי אותה שעה - ידע נא שגם לאותה שעה יש את התפקיד שלה.

ושמא כל זה אכניס כוונת דברי הרמב"ם קודם לכן (הל' ח'): "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסוריין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כוחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחוזר על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה".

ולכאן דברי הרמב"ם מצריכים התבוננות, מדוע דוקא כאן גבי מצות תלמוד תורה בא וביאר ש'כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר' וכו', הלא כן הוא בכל המצוות, שכל ישראל מחוייבים ברמ"ח עשה וש"ה לא תעשה, ואין לך חלילה שום מצב של פטור, לא של עשירות ולא של עניות וכל כיו"ב, ואם כן מה ראה הרמב"ם על ככה לבאר כן דוקא לענין תלמוד תורה.

ונראה דזוהי גופא כוונת הרמב"ם, שבכל מצוה ומצוה פשיטא שכל אחד מחוייב, בין אם יהיה שלם בגופו ובין בעל יסורים, וכן פשוט אף לגבי תלמוד תורה, וכל מאי דקמ"ל הוא דוקא לענין צורת הלימוד - שעצם הלימוד משתנה אצל כל אדם ואדם לפי מצבו. יש מצבים שאדם נדרש ללמוד ברמה של 'עשיר', פעמים ברמה של 'עני', ובמקרים אחרים הוא צריך ללמוד רק כפי ש'תשוש בכוחו' צריך ללמוד, אבל אף פעם אין לו את המידה להשוות עת כזו לעת הקודמת - כי עצם המצוה נקבעת לפי יכולתו באותה שעה, ועליו לעשות את מה שהוא כן יכול עכשיו, בלי קשר לזמנים האחרים.

ובאותו ענין הוה עובדא בידי עם מרן הגרא"מ זצ"ל, שבשנות חברותי המאוחרות בישיבת פוניבז' כבר נישאו מרבית חברי, וכשהבחין בי הגרא"מ קרא לי אליו וקבע עובדה - שעלי להיות נתון ל'מחייב', לבוא אליו כל סדר עם שאלה בלימוד. ואף שבאותה עת למדו בישיבה מסכת נדרים, הודיע לי מרן הגרא"מ (שבאותם ימים עוד למד סדר ב' בהיכל הישיבה) שהוא לומד בסדר שני נזיר... אי לכך, הוצרכתי ללמוד את שתי המסכתות, ולבוא מדי פעם בפעם עם שאלה טובה בלימוד...

בשנה השנייה לסדר הנזכר הגיע כבר סוף זמן חורף, ואני זכיתי בשעטו"מ לבוא בברית אירוס, כשהאירוסין התעדתו להיות בליל ר"ח ניסן - לאחר סיום הזמן בישיבה. באותו יום של ערב ר"ח, ההיכל כבר כמעט היה ריק מאדם, ואני התרתי לעצמי לפנות גם כן לדרכי - הלא אין ספק שאין כאן דחייה אלא הותרה ובהכי לא גזרו רבנן... אך בעת יציאתי החוצה, פגש בי הגרא"מ ושאל: מה עם השאלה? לא הגעת היום...

אני לתומי לא הבנתי מה מתרחש כאן, וניסיתי להזכיר לרה"י שהיום לכאורה אני אמור להגות את שמחת התנאים, ולא של מישוה אחר אלא שלי... אבל הוא השמיע באוזני את דברי הרמב"ם האמורים: 'כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה... ואפילו בעל אשה ובנים', ואמר מרן הגרא"מ: נראה לכאורה שהרמב"ם עולה בסדר ה'אפילו', בתחילה 'עני', אחר כך 'בעל יסוריין' וכו', עד שהוא ממשיך לרום החידוש - 'אפילו בעל אשה ובנים'... אם כן אפוא מבורא שלבעל אשה ובנים קשה יותר ללמוד מכולם, ואתה דעיין בחור ולא נכנסת לדרגת 'אפילו בעל אשה ובנים' וכבר אתה רוצה לסגור את הגמ'...

בלית ברירה, פניתי אל החדר וחילצתי מתוכו את החברותא, שהיה תוך כדי אריזת חפציו, ופנינו אל בית המדרש המרוקן להכין את השאלה... לאחר שעה של לימוד הסוגיא עלה בידי שאלה קשה כבדול, ופניתי אל מקומו של הגרא"מ - 'יש לי שאלה'... אך כשראה אותי רה"י פטר אותי מידי, לך לחיים ולשלום...

ואף לאחר מכן, באחד מימי בין הזמנים הגעתי לתפילת מנחה בהיכל הישיבה, ומיכין שהיו שתי דלתות משני צדדי בית המדרש - מצאתי את עצמי נכנס אל מול פני הגרא"מ, ברגע בו ראה אותי סימן לי, מה עם קושיא?... את התפילה כבר לא הספקתי, ונאלצתי להתפלל במקום אחר, אבל את הלימוד למדתי: אף פעם אין זמן של פטור, ובכל זמן מחוייבים לפי אותו הזמן. תמיד יש מה לעשות, ותמיד אפשר לעשות את מה שיש לעשות...

נודה מאד לכל מי שיכול לסייע בכיסוי הוצאות ההדפסה. להנצחות לע"ג וכו'... נא לפנות למייל mdh036194741@gmail.com

דברי השירה

וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (זכרים לא)
מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי זינר שליט"א
רב ביהכ"נ 'דברי שיר' ואזור מרכז ב"ב
נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל mdh036194741@gmail.com

פרשת ויחי

ע"י חולי שהוא הולך למות כך יכול להכין את עצמו כי יודע שהוא יותר קרוב לעבור לעולם הבא. כתוב בילקוט שמעוני (ברמז קס"ב) על הפסוק (נ' - כ"א) "וידבר על לבם", אמר להם אתם מנהג סדורו של עולם י"ב שעות ביום י"ב שעות בלילה י"ב חדשים י"ב מזלות י"ב שבטים יכול אני לבטל מנהג סדורו של עולם. בזה יעקב אבינו רצה להגיד לשבטים שכמו שמבינים שיש סדר בבריאה, ושעות היום ושעות הלילה הם חלק מקיום הבריאה כך גם השבטים, השבטים הם גם חלק מקיום הבריאה ולא שייך לאבדם. לכן על כל אחד ואחד לדעת שחייו הוא חלק מקיום הבריאה, וכל אחד שעושה תפקידו הוא מקיים בזה את הבריאה.

מעשה ברבי שמואל הלוי קעליץ זצ"ל, בעל מחצית השקל, שהיה לו סכין גדול כמו חרב למטרת שחיטה. והנה באחד הימים נגנב הסכין מבית הרב ע"י גוי אחד שהלך ורצח את חבירו באותו סכין, כאשר ראו את הסכין תקוע בגבו של המת, הלכו והלשינו למושל שהסכין הזה שייך לרב, ובוודאי שהוא הרג את הגוי. כאשר הזמינו את הרב למשפט להאשימו ברציחה, הציעו לרב לומר שהסכין בכלל לא שלו ואין לו שום קשר לסכין, כדי שיצא זכאי. אבל הרב עמד בשלו, ואמר "אני לא משקר, אני אגיד את האמת ותראו שתהיה לי סיעתא דשמיא", וכך היה, שהלך לפני השופט ואמר את האמת, המושל כל כך התפעל ממנו בגלל שגם הוא ידע שהרב היה יכול להכחיש שהסכין אינו שלו, ובכל זאת הודה על האמת שהסכין שייך לו, ומזה הבין שהרב הוא איש אמת, והמושל פטרו לשלום. חזר הרב ואמר לתלמידיו "אתם רואים שכשואמרים אמת אין מה להפסיד, והשקר הוא לרעת האדם".

כששאלו למחצית השקל איך ידע שעליו להגיד את האמת? ענה להם שלמד זאת מיהודה, כשיוסף ביקש לראות את בנימין, יהודה היה יכול לקחת אחד מן השוק ולהגיד לו 'זה בנימין' ובכל זאת הלך לחפש את בנימין. ומכאן עלינו ללמוד שתמיד צריך להגיד אך ורק את האמת. [ואם יהודה היה מנסה לרמות את יוסף, יוסף היה שם לב שעובדים עליו והיו מכניסים את עצמם לסכנה גדולה כי יוסף ידע מי זה בנימין].

המעביר על מידותיו זוכה לבנים תלמידי חכמים

"ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרתה הוא בית לחם" (מ"ח - ז').
כתב רש"י "בדה" ואקברה שם), ולא הולכתה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי [תרעומת], אבל דע לך שעל פי הדבור קברתה שם שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבזרזאדן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר (ירמיה לא - יד) "קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה...", והקב"ה משיבה (שם ט"ו) "יש שכר לפעולתך נאם ה' ושובו בנים לגבולם".

ומובא במדרש שבשעת החורבן, האבות התפללו ולא נענו, וכשרחל אמנו התפללה היא נעתה.

שואלים, וכי מסירת הסימנים זה יותר מניסיון העקידה?

כתוב בגמ' תענית (דף כ"ה ע"ב), ת"ר מעשה ברבי אליעזר שגזר שלש עשרה תעניות על הצבור ולא ירדו גשמים באחרונה התחילו הצבור לצאת אמר להם תקנתם קברים לעצמכם געו כל העם בבכי וירדו גשמים שוב מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו למען רחם עלינו וירדו גשמים הווי מרנני רבנן יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו. שאל רבי ישראל סלנטר זצ"ל, אם רבי עקיבא עובר על מידותיו זה סימן שהוא יורג וזה מרבי אליעזר, אז איך מסבירים את הגמ' שיצתה בת קול ואמרה "לא מפני שזה גדול מזה"?

ותירץ שההסבר ל'מעביר על מידותיו' הוא שאם לדוגמא יש שני אנשים המבקשים אותו דבר, ועל פי דין לא מגיע לשניהם לקבל, מי ש'מעביר על

כל מה שאדם מקבל מאחרים הוא צריך להרגיש שזה חסד
כתוב בתחילת הפרשה (מ"ז - כ"ח) "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה". יש מקום לשאול, למה כתוב שיעקב היה שבע עשרה שנה במצרים, הרי החשבון הוא פשוט, שכבר כתוב בסוף פרשת ויגש (שם ט') "ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה", שיעקב היה בן מאה ושלשים שנה כשירד למצרים, וכעת הוא בן מאה ארבעים ושבע, וממילא יודעים שהיה שבע עשרה שנה במצרים, אז למה התורה כותבת לנו שיעקב היה בארץ מצרים שבע עשרה שנה?

כתב הרבינו בחיי, מצינו ביוסף שפרנס את אביו י"ז שנה, והיא מדה כנגד מדה, בזכות צדקה שעשה יעקב עמו שפרנס אותו י"ז שנה, שהרי כשפירש יוסף מאביו בן י"ז שנה היה, שנאמר (בראשית ל"ז - ב') "אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה", ובזכות שפרנס יעקב את יוסף שבע עשרה שנה, מצינו שפרנס יוסף ליעקב במצרים י"ז שנה, מדה כנגד מדה, וזהו שכתוב: "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה".

וכן כתב בעל הטורים (בד"ה שבע עשרה שנה), כנגד י"ז שנים שגדל הוא ליוסף כלכלו יוסף י"ז שנה.

זיחי' בגמטריא שלשים וארבע, וזה רמז על השלשים וארבע שנים שיעקב אבינו ויוסף הצדיק היו ביחד, דהיינו שיוסף הצדיק רצה להכיר טובה לאביו יעקב אבינו על השבע עשרה שנה כשהיה נער ושוב על השבע עשרה שנה כשיעקב אבינו ירד למצרים. ומכאן עלינו ללמוד שיוסף הצדיק הכיר טובה לאביו גם על השבע עשרה שנה שהיה בימי נעוריו!!!

[בדרך כלל בן אדם שחושב שמגיע לו את מה שקיבל, הוא לא יכול להכיר טובה, כי חושב לעצמו שמגיע לו לפי הטבע או על פי דין, אבל מי שמבין שכל מה שהוא מקבל זה חסד, וכל מה שהשני עושה עבורו זה חסד, הוא מרגיש כל הזמן שיש לו הכרת הטוב כלפי אחרים הנמצאים בסביבתו.]

שמעתי מאברך חשוב שלפני כחודש היה מבצע מיוחד באחד מהחנויות בארץ, שבימים מסוים כל מי שקונה שש מוצרים נכנס להגרלה, ומי שזוכה בהגרלה יזכה במאה אלף שקלים, ויהי היום שלח את בנו לקנות שש אטריות, לאחר חודש האברך קיבל שיחת טלפון והודיעו לו שזכה בהגרלה ועליו להגיע לחנות עם הקבלה, חיפש את הקבלה ולא מצא, בכל זאת הלך לחנות וביקש מהקופאי שיוציא את הקבלה מהקופה הממוחשבת, לאחר חיפוש קצר מצא הקופאי את הקבלה, אומנם אחר כך התברר שהקופאי שעבד באותו היום רשם בטעות חמש שקיות במקום שש, והיות שלא רשום ששילם על שש שקיות אטריות הוא לא זכה בהגרלה, באותו רגע האברך התחיל להודות להקב"ה שע"ז התברר לו שבנו לקח שש שקיות של אטריות ושילם רק חמש, יוצא שעדיין לא שילם על שקית אחת, וכעת יש לו אפשרות לשלם את השקית הזאת ולא יעבור על איסור 'גזל'!

זה הסתכלות של בן אדם שחושב שכל מה שאנו מקבלים בעולם זה מדין חסד ולא מגיע לנו כלום.

תכלית העולם הזה תשובה ומעשים טובים

"ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים" (מ"ח - א').

כתוב במדרש (פסיקתא זוטרתא - לקח טוב), הנה אביך חולה, מעולם לא חלה אדם עד יעקב שבא וביקש רחמים שיחלה האדם, אמר רבש"ע מתוך שאדם חולה מרגיש בעצמו והוא מצוה את ביתו, ומתמרקם עונותיו והוא חוזר בתשובה, א"ל הקדוש ברוך הוא דבר טוב שאלת, חייך ממך אני מתחיל. עוד מבואר שם שאברהם אבינו ביקש זקנה כדכתיב "ויהי כי זקן אברהם", יצחק אבינו ביקש ייסורים ויעקב אבינו ביקש חולי.

לכאורה אנחנו היינו מתפללים על פרנסה ובריאות כי זה העיקר?

אבל האבות לא חיו על כסף ולא על הדברים הגשמיים כי הבינו שתפקיד האדם בעולם הזה הוא להכין את עצמו לעולם הבא, ולכן אם בן אדם יודע

כל פעולה קטנה יכולה להביא דברים גדולים

(מ"ט - ד') "יששכר חמור גרם".

כתב הדעת זקנים שכתוב בגמ' נדה (דף ל"א ע"א) שחמור גרם ליששכר שילך, שכשיעקב בא מן השדה ושמעה לאה את חמורו נוער יצאה לקראתו והביאתו לאהל שלה, ואותו הלילה נתעבר יששכר, דהיינו שהלידה של יששכר נגרם על ידי החמור.

שואלים, הרי יעקב אבינו היה באמצע להעביר נבואות לכל שבט ושבט, מדובר על כל העתיד של עם ישראל, מה צריך להודיע לנו כעת שלידת יששכר נגרם על ידי החמור?

שמעתי בשם רבי גדליה אייזמן זצ"ל משגיח ישיבת קול תורה בירושלים, זה בא ללמד אותנו שכל פעולה או דבר קטן יש לזה השפעה גדולה ותוצאות עד אין סוף, לפעמים בן אדם חושב שהוא עשה משהו קטן והדבר כל כך קטן בעיניו והוא לא יודע שזה יכול לגרום לדבר גדול, התורה אומרת לנו שהחמור עשה איזה רעש ומזה נולד כל שבט יששכר, יששכר יודעי בינה, שבט של תלמידי חכמים.

באו ניקח חיזוק מדברי התורה האלו שלפעמים מדבר קטן אפשר להשפיע דברים גדולים, כל חיזוק קטן או חסד קטן שיכול לעשות אותו שיעשה, הוא לא יודע מה זה יכול לגרום.

פעולה קטנה של כבישת היצר הביאה למאות בעלי תשובה

התפרסם לפני כמה שנים שמישהו היה לו מוסד לבעלי תשובה בחיפה, וכשהוא נפטר סיפרו איך אותו בעל מוסד בעצמו נהיה בעל תשובה לפני שפתח את המוסד הזה בחיפה. בעבר לא שמר תורה ומצוות והיה לו חנות בתל אביב וחלק מהסחורה שלו היו דברים לא ראויים ודוקא הסחורה הזאת משכה קונים חילונים. יום אחד עבר שם אברך ובעל החנות שם לב שהוא פונה את ראשו לכוון השני. בעל החנות חשב לעצמו "כנראה אצלם יש דברים יותר מהנים, שמחת החיים שלו מגיעה מדבר יותר חשוב מזה", וכך הוא קיבל התעוררות ומכר את החנות ונעשה בעל תשובה, ואח"כ הוא פתח את המוסד בחיפה והציל המון נפשות.

אמר משגיח ישיבת כפר חסידים הגאון הצדיק רבי דב יפה זצ"ל, מי האברך הזה אינני יודע, אבל כשהוא יגיע לשמים יגידו לו תסתכל על כל הפירות שלך, כל הבעלי תשובה שעשית, הוא ישאל איפוא עשית, יגידו לו היה לך מוסד בחיפה, הוא יגיד אף פעם לא הייתי בחיפה, יגידו לו כל זה שלך, פעם אחת כבשת את הראיה שלך וזה גרם לכל הבעלי תשובה האלו, וכל זה מרומז ב"יששכר חמור גרם".

כח השתיקה

"וירא מנחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס עבד" (מ"ט - ט"ו).

שואלים, לכאורה יש כאן סתירה, בתחילה כתוב "וירא מנחה כי טוב", ומיד אח"כ כתוב שהתחיל לעבוד "ויט שכמו לסבל", אם מנחה זה טוב אז למה הלך לעבוד??

מספרים שהרבי מאשלג נכנס למרן החזון איש זצ"ל והסביר, "וירא מנחה כי טוב" וכיון שזה כל כך טוב שהוא נותן את כל מה שטוב לו לרבונו של עולם, אפילו את המנוחה שלו הוא נותן לרבונו של עולם, לכן "ויט שכמו לסבל" שאפילו בשעת מנוחה שלו הוא גם עובד ונותן את הזמן הזה להקב"ה. [החזון איש מאוד נהנה מההסבר הזה ואמר אותו לכל מי שנכנס אליו באותו היום אחרי שהרבי מאשלג נכנס אליו].

שמעתי עוד לבאר ע"ד רמז, שאם בן אדם רוצה מנוחה ולא לריב עם אף אחד, אז שיסבול אפילו כשעושים לו, שלא יחזיר מריבה אלא שישתוק ויסבול בשקט בלי קפידות. אלו שמקפידים על השני אין להם מנוחה כי הם כל הזמן חושבים שאחרים עושים להם.

בן אדם שסובל וישתוק כך יהיה הכל טוב לו.

המשגיח דישיבת חברון רבי מאיר חדש זצ"ל היה אומר, כתוב בתהילים (ל"ד - ג') "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב" - אתה רוצה ליהנות מהחיים? הסוד כתוב בהמשך (שם י"ד) "נצור לשונך מרע..." - אל תדבר על אף אחד. אלו שלא טוב להם מדברים על השני, לכן אם בן אדם רוצה שיהיו לו חיים יפים אז שלא ידבר על אף אחד.

אבי מורי זצ"ל היה אומר, כתוב בתהילים (קכ"ח - ה') "וראה בטוב ירושלים" - תמיד צריך לראות הטוב שיש אצל השני [וכך לא מגיעים לדבר על השני]. אלו שרק חושבים טוב על ישראל יש להם את החיים הכי יפים והכי רגועים.

פרשת ויחי זה סוף ספר בראשית, מרן הגראמ"מ שך זצ"ל תמיד היה אומר שהיה לו צער כשנגמר ספר בראשית, וקשה לו להיפרד מבראשית, אפשר ללמוד את בראשית כל השנה, בספר בראשית כל מעשה מלמד אותנו איך לחיות, ואיך לחשוב על השני, השם יעזור שניקח את כל הלימודים האלה ונזכה לחזק חזק ונתחזק.

מידותיו' [בפרט כשה למען רבונו של עולם, למען קידוש שם שמים, למען תורתנו הקדושה, למען קיום התורה והמצוות], הקב"ה מתנהג עמו מידה כנגד מידה וישמע את בקשתו, וזה לא בגלל שהוא גדול מחברו אלא כי הוא יש לו הזכות שהקב"ה גם כן כביכול מעביר על מידותיו על ידי שיגולו רחמיק על מידותיו.

וזה ההסבר כאן, שהמעלה של רחל אמנו היא שויתרה ונתנה את הסימנים ללאה והיא כבר בדרגה של מעביר על מידותיו וכך הקב"ה מתנהג איתה מידה כנגד מידה, ולכן הקב"ה שומע את התפילות שלה יותר משאר האבות הקדושים.

ידוע הסיפור המרטיט אודות ראש ישיבת מיר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל שבנסיעתו לקבר רחל דיבר עם רחל אמנו וביקש ממנה "הקב"ה מבקש ממך 'מעני קולך מבכי', אולם אני, חיים בנך, מבקש ממך אל תפסיקי לבכות". פעם כשהיה ראש ישיבת מיר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל בקבר רחל עמד סמוך למחיצה והגיע לאזני קולה של אשה שעמדה סמוך למחיצה מעבר השני, ומתחננת לפני הקב"ה. היא היתה חשוכת ילדים, וכבר עברו כמה וכמה שנים מהחנותה ועדיין לא נתברכה בילדים, וצערה היה נורא ואיום. פתאום פתחה ואמרה כך "רחל אמנו, הלא גם את היית חשוכת ילדים, ואת יודעת היטב את גודל הצער והעגמת נפש הכרוך במצב כזה, תהיי את מליצת יושר שאזכה גם אני לבן כמו שזכית את". כאשר רבי חיים שמע מלים אלו, נתמלא התרגשות מתפלתה התמימה של אותה אשה, ופנה אליה באמרו "מובטחני שתפילתך נתקבלה, ובודאי תזכי לשנה הבאה לבן, ואני אהיה סנדק", ואכן כך היה, הברית היה ביום היארצייט של רחל אמנו!

שנים ספורות לפני פטירתו של מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, נסעו הוא והאדמו"ר מגור שליט"א עם משלחת של כמה ראשי ישיבות לחזק את העם שבגולה. המסע הצליח מעל ומעבר למשוער, גם מבחינה רוחנית וגם מבחינת התרומות. בכל מקום שהגיעו אליו, המתינו להם אלפי אנשים שקבלו אותם בכבוד מלכים, ושתו בצמא את דבריהם. ההתעוררות היתה גדולה, ואנשים תרמו ככל יכולתם. כששבו לארץ, גילו מלווי ראש הישיבה שאנשים עזי מצח וחסרי דעת כתבו כתבי נאצה והדביקו על דלת ביתו. מלווי של ראש הישיבה רצו לקרוע את הכתבים, אך הוא עצר בעדם, ואסר עליהם להסירם מן הדלת, ואמר ראש הישיבה למלווי "מכל הכבוד שקיבלתי שם בחוץ לארץ, לא ישאר לי מאומה, אך מההשפלה הזאת אני רק מרויח. אם היה אדם יודע כמה שוה בעולם הבא כל טיפת בזיון בעולם הזה, היה קונה את ההשפלה בכסף מלא. הקב"ה שלח לו מתנה נפלאה עד פתח הבית: בזיונות! אפשרות נדירה להוריד מעלי את הכבוד שקבלתי בשעתו, בכבוד אי אפשר לשלם בעולם הבא, הוא נחשב שם למטבע חסר ערך, אבל בזיון שוה שם מיליונים!"

היה זה בדרך הביתה לאחר תפילת ותיקין באיצקוביץ, אחד המלווים אמר למרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל "אני מוטרד". ראש הישיבה תמה: "מה מפריע לך? איזו סוגיה אינך מבין?...". האיש שתק, לבסוף שאל "זה דבר שלא היה בהיסטוריה, אבא, בן ונכד, שלש דורות שהם גדולי הדור, מנהיגי ישראל: הבית הלוי, רבי חיים מבריסק והרב מבריסק, איך זה?! רבינו עצר מהילוכו, היה נראה כי הוא חושב עמוקות, ואז אמר: "הבית הלוי ספג בזיונות רבים והמשיך לעבוד את ה' בשמחה על אף הבזיונות והקשיים, על דבר כזה זוכים לשכר הרבה! גם מרן חפץ חיים זצוק"ל היה מתפלל בסוף ימיו שיזכה ליסורים של בזיונות, שכל ימיו לא זכה לזה".

ויתור בשביל נוחות של השני

רבי זלמן רוטברג זצ"ל ראש ישיבת בית מאיר היה חתנו של רבי מאיר קרליץ זצ"ל שהיה אח של מרן החזון איש זצ"ל [ישיבת בית מאיר נקראת על שם חמיו], כשרבי זלמן זצ"ל התחתן עם אשתו, בתו של רבי מאיר קרליץ, הוא היה יתום מאב ואם, בדרך כלל ההורים של החתן וההורים של הכלה מובילים לחופה, ואם ההורים של החתן אינם, לוקחים אחר שיהיו שושבין מצד החתן, והורי הכלה מצד הכלה, כשהגיע שעת החופה אמר רבי מאיר קרליץ זצ"ל לאחיין שלו רבי שמרי' גריינמן זצ"ל [שהיה אז יד ימינו של החזון איש] שהוא ואשתו מכובדים להיות השושבינים מצד הכלה להוביל את החתן והכלה לחופה. בשעת מעשה לא הבינו למה, אח"כ נתברר שרבי מאיר זצ"ל חשש שהחתן לא ירגיש בנוח כשיראה שההורים של הכלה מלווים אותם, והוא בא בלי הורים, לכן ויתר על השושבינות, כדי שהחתן יחשוב שכנראה פה זה לא המנהג ולא יחשוב על זה, רואים מפה כמה דאג לאחריים, וויתר מעצמו כדי שהשני ירגיש טוב.

וכמדומה שמספרים שאחרי שנתיים הגאון רבי חיים שאול קרליץ זצ"ל התחתן, שהוא היה בן של רבי מאיר קרליץ, גיסו של רבי זלמן, ושם היו הורים משני הצדדים, שהיו יכולים להובילם מתחת לחופה, וגם שם ביקש רבי מאיר זצ"ל שההורים לא יובילו כדי שלמפרע רבי זלמן לא יתפוס, עד כדי כך חשב על השני.

מרים הרים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 487

שאלות המצויות

טבת תשפ"ג

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א - רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן שר התורה

רבינו שמריהו יוסף חיים קניבסקי זצוקללה"ה
נלב"ע ט"ו אדר שני תשפ"ב

האם אפשר לצאת יד"ח תפילת לחש ע"י חזרת הש"ץ

שאלה: אָבֵל או יארצייט הגיע לבית הכנסת לתפילת מנחה בסמוך לחזרת הש"ץ, ועדיין לא התפלל תפילת לחש, ואם לא יתפלל במניין זה, לא יכול להיות ש"ץ במנין אחר, האם יכול להתפלל חזרת הש"ץ ולצאת בזה חובת לחש?

תשובה: אפשר להתפלל תפילת הש"ץ ובוה עצמו יוצא ידי חובת תפילת לחש שלו (כמבואר בשו"ע סי' קכ"ד ס"ב), ואע"פ שלכתחילה אין עושים כן (כמבואר במשנ"ב שם ס"ק ד'), מ"מ בכה"ג אין צריך ללכת למנין אחר להתפלל בלחש ולהפסיד את האפשרות להתפלל כש"ץ (הגר"ח קניבסקי זצ"ל, ועי' ספר "אשני ישראל" פי' כ"ד הערה ל"א). וגם אין בזה חשש משום קטני אמנה או משמיע קולו בתפילתו כיון שצריך לעשות כן (משנ"ב סי' קכ"ד ס"ק ה').

אבל המתפלל פעמיים חזרת הש"ץ

שאלה: אָבֵל שכבר התפלל והיה ש"ץ במנין אחד, האם יכול להתפלל פעם שניה חזרת הש"ץ במנין אחר, אם הם צריכים לו?

תשובה: אפילו אם היה כבר שליח ציבור בחזרת הש"ץ במקום אחד יכול להיות שליח ציבור ולהתפלל חזרת הש"ץ במקום אחר (משנ"ב סי' ס"ט ס"ק י"ז), ולא יתפלל בלחש פעם שניה (משנ"ב סי' קכ"ד ס"ק ה'), והוסיף ה"חזון איש" (או"ח סי' ט' ס"ק ז'), שאפשר לעשות כן אף כשאין בבית הכנסת מי שאינו בקי, ע"י שם.

חזרת הש"ץ לפני תפילת לחש

שאלה: האם יכול לשמוע חזרת הש"ץ במנין אחד, ולהתפלל אח"כ תפילת לחש במנין שני (כיון שבמנין שלו מתפללים תפילת לחש קצת מהר)?

תשובה: אפשר לעשות כן, דסו"ס גם התפלל וגם שמע חזרת הש"ץ, והסדר לא מעכב (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

האם תפילת לחש של הש"ץ צריכה להיות בנוסח אשכנז

שאלה: ציבור שמתפללים נוסח אשכנז, והש"ץ עצמו נוהג להתפלל נוסח ספרד, האם יתפלל תפילת לחש כמו הציבור או כמו שהוא נוהג?

תשובה: יש סוברים שצריך להתפלל כנוסח שיתפלל בקול רם, משום ששליח ציבור מתפלל בלחש כדי לסדר תפילתו, ולא ישל בלשונו, ואם יתפלל בלחש בנוסח אחר, יבוא לערב שתי הנוסחאות (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ב סי' מ"ט), ויש סוברים שהמנהג שמתפלל בלחש בנוסח שלו, ורק בקול רם מתפלל בנוסח הציבור, וכנראה שסומכים על מה שמתפללים מתוך הסיודר (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ו סי' ל"א ס"ק ו'), והגר"נ קרליץ זצ"ל.

ש"ץ שדילג ברכת כהנים

שאלה:

א. לא היו כהנים בבית הכנסת, ושכח הש"ץ לומר "או"א ברכנו..."
ואמר "שים שלום", וצעקו הציבור "אלקינו", האם יחזור ויאמר "אלקינו...?"

ב. היה כהן בבית הכנסת, והש"ץ התחיל "שים שלום", הציבור צעקו "ברכת כהנים", והש"ץ לא שמע והמשיך עד שסיים ברכת "שים שלום", האם יחזור לברכת כהנים?

תשובה:

א. אם לא היו כהנים בביהכ"ס, אם כבר סיים ברכת "שים שלום" ורק אח"כ נזכר, לא יחזור לומר "או"א ברכנו...", ואם עדיין לא סיים את הברכה צ"ע אם יש לחזור, או שימשיך בברכת "שים שלום" (ביה"ל סי' קכ"ז ד"ה אומר).

ב. אם היו כהנים בביהכ"ס, אם עדיין לא סיימו את ברכת "שים שלום", יעשו ברכת כהנים, ואח"כ יחזור הש"ץ מתחילת "שים

שלום", אבל אם כבר סיים את חזרת הש"ץ, ירדו הכהנים ולא יעשו ברכת כהנים, כי אין נשיאת כפים שלא בשעת חזרת הש"ץ ("קובץ תשובות" להגר"ש אלישיב זצ"ל ח"ג סי' י"ד).

אמר "שלום רב" במקום "שים שלום"

שאלה: אם אמר בשחרית "שלום רב" במקום "שים שלום", וכן אם אמר בערבית "שים שלום" במקום "שלום רב", מה יעשה? **תשובה:** אם אמר בשחרית "שלום רב", אם נזכר קודם שאמר ד' של סיום הברכה, יחזור מתחילת הברכה ויאמר "שים שלום", אבל אם נזכר רק לאחר שאמר ד' של סיום הברכה לא יחזור (ביה"ל סו"ס קכ"ז).

אם אמר בערבית "שים שלום", אפילו אם נזכר קודם שסיים את הברכה לא יחזור (ביה"ל שם, דכ"י משום שהוסיף בבקשה מגרע גרע).

נפילת אפים כשמתפלל בבית

שאלה: חולה שמתפלל בבית, ומתפלל עם הציבור ע"י ששומע את הש"ץ בטלפון, האם אומר תחנון עם נפילת אפים?

תשובה: כתב הרמ"א (סי' קל"א סעיף ב') י"א דאין נפילת אפים אלא במקום שיש ארון וס"ת בתוכו וכו', בשעה שהציבור מתפללין אז אפילו יחיד בביתו אומר תחינה בנפילת אפים. ע"כ. ולפ"ז גם מי שמתפלל עמהם דרך הטלפון, בודאי נחשב בשעה שהציבור מתפללין, ויאמר תחנון עם נפילת אפים. (וזה עצה טובה למי שאין לו מנין כלל ליד ביתו, או לחולה שאינו יכול ללכת להתפלל במנין, שיכול לבקש מחברו או בן משפחתו שכאשר הולך להתפלל יצלצל אליו, ויניח את הטלפון קרוב לש"ץ כדי שישמע את כל התפילה, וזה נחשב שמתפלל בשעה שהציבור מתפללין, ויכול לענות גם דברים שבקדושה בטלפון, וכן אומר תחנון עם נפילת אפים (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

סיים ברכה ושמע ברכה מחברו

שאלה: בירך "זוקף כפופים", וכשסיים שמע גם את חבריו מסיים ברכת "זוקף כפופים, או ברכה אחרת, האם יענה אמן?

תשובה: אם כשסיים את הברכה שמע ברכה אחרת, בודאי יכול לענות אמן, אבל אם שמע אותה ברכה שבירך, לא יענה אמן, משום שנראה כעונה אמן אחר ברכותיו, והרי זה מגונה, חוץ מברכות שבסוף ענין, שלפי מנהג בני ספרד עונה עליו אמן אפילו אחר ברכת עצמו, כגון "ישתבח", או "יהללך" אחר "הלל", או אחר "שומר עמו ישראל לעד", באלו גם למנהג בני אשכנז אם סיים בשווה עם הש"ץ או אם אדם אחר עונה אמן (משנ"ב סי' נ"א ס"ק ג').

בירכה "ברוך שם" לפני שתיית היין

שאלה: הבעל הוציא את בני ביתו בברכת "בורא פרי הגפן" בקידוש, והאשה טעתה ובירכה שוב "בורא פרי הגפן", ומיד נזכרה שהיא ברכה לבטלה, ואמרה "ברוך שם כבוד" וגו', האם הברכה שבירכה לבטלה נחשבת הפסק בין ברכה ראשונה לשתית היין, וצריכה לחזור ולברך פעם שלישית? והאם אמירת "ברוך שם" היא הפסק בין הברכה לשתית?

תשובה: מצד עצם הברכה שבירכה פעם שניה זה לא נחשב הפסק בין הברכה לשתית, דממנ"פ אם הוא הפסק לברכה הראשונה, הרי כבר בירכה שוב פעם שניה, כיון שחשבה שזה שייך לכאן ולא נחשב שהסיחה דעתה לענין אחר, ולא צריכה לחזור ולברך את הברכה הראשונה (שש"כ פי' מ"ז ס"ק ר"ח בשם הגר"ש אויערבך זצ"ל), עצם אמירת "ברוך שם" הוי בגדר שרוצה לסלק הברכה ונחשב להפסק, וצריכה לחזור ולברך "בורא פרי הגפן" (עי' משנ"ב סי' כ"ה ס"ק כ"א, ושעה"צ סי' ר"ט ס"ק י"ב).

החליף טבעת בין הברכה לקידושין

שאלה: לאחר שבירכו ברכת אירוסין "אקב"ו על העריות" וכו' תחת החופה, נתברר שהטבעת לא שייכת לחתן, הרב המסדר קידושין שאל למי יש טבעת שתוכל לתת לחתן, ואח"כ הנוכחים נתן את הטבעת שהיתה בכיסו, והקנה אותה לחתן במתנה גמורה, האם צריך לחזור ולברך ברכת אירוסין?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' תקפ"ה ס"ק ד') אם נטלו השופר באמצע התקיעות, והביאו לו שופר אחר אי"צ לברך, אבל בין ברכה לתחילת

ברכות בביאת משיח צדקנו

שאלה: כשיבוא משיח צדקנו במהרה בימינו, האם יצטרכו לברך ברכה, ואיזה?

תשובה: י"א שיברך ד' ברכות: "שהחיינו", "שחלק מחכמתו ליראיו", "שחלק מכבודו ליראיו", "חכם הרוים" (לפי שיהיו שם הרבה יותר ממששים רבוא ישראל), (הג"ר שמואל הומינר זצ"ל, הובא ב"מנחת שלמה" סוף חלק א'), ואין לצרף שני ברכות "שחלק" לברכה אחת, ולומר "שחלק מחכמתו ומכבודו ליראיו", לפי שאין לצרף שתי ברכות חוץ ממה שראו חז"ל להחשיבם כאחד, כגון על הפרשת תרומות ומעשרות וכד' ("מנחת שלמה" שם).

ויש אומרים שיברכו גם "הטוב והמטיב", "מחיה המתים", "גואל ישראל", "שעשה לנו נס", ו"משנה הבריות" (לפי שיתאספו שם כל המשונים). והחולים שיתרפאו יברכו גם "הגומל", ס"ה י ברכות. ויתכן שהעיוורים שיתרפאו יברכו גם "פוקח עיוורים" (הג"ר ח' קניבסקי זצ"ל).

י"א שיום ביאת המשיח יהיה יום טוב, ויעשו קידוש עם ברכת "בורא פרי הגפן", ברכת קידוש ו"שהחיינו" ("לב חיים" להגר"ח פלאגי זצ"ל ח"ב סי' מ"ב, בשם בעל "כנסת הגדולה"), וכן יברכו ברכת "אשר גאלנו מגלות המר הזה", כעין מה שמברכים בליל הסדר, ומסיים "ונודה לך על גאולתינו ועל פדות נפשנו ברוך אתה ד' גאל ישראל" ("לב חיים" שם).

קדימות בין ברכת "שהחיינו" וברכת "שחלק מחכמתו"

שאלה: איזו ברכה קודמת, ברכת "שחלק מחכמתו ליראיו", או ברכת "שהחיינו"?

תשובה: מסתבר שברכת "שהחיינו" קודמת (הגר"ח קניבסקי זצ"ל), והטעם ששם שזו ברכה שמברכים במצבים רבים, ותדיר קודם (עי' גמרא סוכה נ"ו. שברכת "שהחיינו" נחשבת תדיר לגבי ברכת "לישב בסוכה", וע"ע ספר "מעשה חמד" להג"ר אליהו כהן שליט"א סי' כ"ב).

ברכת "מחיה המתים" תוך שלושים

יש להסתפק במי שנפטר לפני ביאת המשיח, ומשיח יבוא תוך שלושים יום ותהיה תחיית המתים, האם יש לברך על הנפטר ברכת "מחיה המתים", כיון שזה ממש פנים חדשות ומעשה נסים ונחשב כדבר חדש, או מכיון שהוא תוך ל' יום לא נחשב כ"כ שמחה, (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

ועי' "פרקי דרבי אליעזר" (פרק ל"א) שכאשר יצחק אבינו היה על המזבח, פרח נשמתו למעלה בין הכרובים ושוב ירדה, וכשירד מן המזבח בירך "ברוך אתה ד' מחיה המתים" עי' שם. משמע מכיון שיש כאן מעשה נסים הוי דבר חדש, ושייך לברך אפילו באותו יום, ואולי התם שיצחק בירך כן שעלו היה הנס, אבל לגבי אחרים עדיין יש להסתפק.

ביאורי תפילה

"שעשני כרצוני"

שאלה: מדוע נשים מברכות "שעשני כרצוני", ולמה רק נשים מברכות כך ולא אנשים?

תשובה: מבואר ב"מדרש רבה" (פי' בראשית פי"ח) שהקב"ה נמלך במלאכי השרת אם לברוא את האדם, והסכימו על ידו, שכך דרך ענווה שהגדול נמלך בקטן, אבל בריאת האשה עשה הקב"ה ברצונו לבד, בלי להימלך במלאכי השרת, לכן רק אשה מברכת "שעשני כרצוני", היינו ברצון הקב"ה בלי המלכת המלאכים ("ישועות יעקב" או"ח סי' מ"ו סק"ה), וע"ע ב"טור" וב"ט"י (שם) שכתבו טעמים אחרים.

"לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך"

שאלה: בתפילת מוסף ביו"ט: "ואין אנחנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך", אפוא מצאנו שמשתחוים בבית המקדש כשבאים לשם?

תשובה: כתוב לגבי אלקנה (שמואל א' א', ג'): "ויעלה האישה ההוא מעירו מגמים למקמה להשתחוות ולזבוח לדי'". וכן בספר ישעיהו (כ"ז, י"ג): "והשתחוו לדי' בְּהַר הקִדְשׁ בִּירוּשָׁלַם" (סידור "אוצר התפילות" עיון תפילה). וכן ביחזקאל (מ"ו, ט'): "ובבוא עם הארץ לפני ד' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות..." ובישעיהו (ס"ו, כ"ג): "והיזה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני".

תשובה לחידה בגליון 486

חידה: השנה (תשפ"ג) חל ר"ח טבת בשבת פי' מקץ, בשחרית אומרים "יעלה יבוא", "על הנסים", והלל שלם, מוציאים ג' ספרי תורה, וקוראים פי' מקץ, קריאת ר"ח, וקריאת חנוכה, וכן הפסרת שבת חנוכה, אח"כ מתפללים מוסף של שבת ראש חודש ("אתה יצרת") ומוסיפים "על הנסים". גם בשנה שעברה (תשפ"ב) היה ר"ח טבת בשבת פי' מקץ, אבל התפילה היתה ארוכה יותר משנה זו, מדוע?

תשובה: שנת תשפ"ב היתה שנה מעוברת, והוסיפו בתפילת מוסף את המילים "ולכפרת פשעי"

התקיעות צריך לברך, ולכאורה ה"ה בזה אם החליפו טבעת בין האירוסין לקידושין צריך לחזור ולברך.

אבל אינו דומה כלל לשופר, לא מבעיא לדעת הרא"ש (כתובות פרק א') שברכת אירוסין אין זה ברכת המצוות אלא ברכת השבח, (ועי' ט"ז יו"ד סי' א' ס"ק ט"ז) דמפרש שזו ברכת השבח, ולכן הרב המסדר מוציאם, שזה שייך לכל העומדים שם, ע"ש, בודאי אינו מעכב אם דיבר בין הברכה לקידושין, אלא אפילו לדעת הרמב"ם (מאישות פרק ג' הל' כ"ג) שהוא ברכת המצוות, מ"מ אינו דומה לשופר, משום ששופר הוא חלק מצורת המצוה, ואי אפשר לתקוע בלי שופר, אבל בקידושין מצוה היא רק עצם הקידושין, והטבעת אינה הפצא דמצוה, שהרי אפשר לקדש גם בכסף שווה פרוטה, ואם רצה לקדש בשקל, ולאחר הברכה החליט לקדש במטבע אחר של 2 שקל, וכי נימא שצריך לחזור ולברך, וכן אם בא לקדש בשטר, ולאחר הברכה נתברר שהשטר פסול, וכותב שטר אחר, וכי נימא שצריך לחזור ולברך.

וכעין זה היה מעשה בחופה של יתום שבעל "שבט הלוי" זצ"ל סידר קידושין, ושאל את החתן אם הטבעת שלו, וענה שאמו קנתה את הטבעת מנכסי הירושה, ואמר בעל "שבט הלוי" שאינו יכול לקדש בזה, משום שיש גם יתומים קטנים, ויש להם חלק בנכסי הירושה, ואינם יכולים למחול, ודאגו מיד להשיג טבעת אחרת לקידושין, (אמנם בעל "שבט הלוי" זצ"ל נהג לשאול כן לפני ברכת האירוסין, כדי שלא יהיה הפסק בין הברכה לקידושין).

קשת בלילה

שאלה: האם ניתן לראות קשת בלילה, והאם הרואה קשת בלילה צריך לברך "זוכר הברית"... כמו כשרואה ביום?

תשובה: לפעמים באמצע החודש ניתן לראות קשת בלילה מחמת הירח, בעת זריחתו ובעת שקיעתו, כמו שנראית ביום מחמת השמש, אלא שהיא יותר לבנה מהקשת שביום ("ספר הברית" מאמר י' פרק י"ב), ובשנת תש"ל נראתה הקשת בלילה כמו ביום ("מדרש תלפיות" אות ד' ענף דברים שאירעו בעולם, ו"קופת הרוכלים" דף ש"א), וכן בשנת תר"ג ראו קשת כמין צבע תכלת בליל ח' אדר וכמה לילות אחריו (פי' "נחמד למראה" על ירושלמי ריש פ"ב דר"ה), וכן בשנות מלחמת השואה בשנים תרצ"ט ות"ש ראו קשת בלילה בזמנים שונים (שו"ת "שיח יצחק" בהקדמה, מאמר תולדותיהם של צדיקים), גם בזמנינו במקומות גבוהים וחשוכים מאוד רואים הרבה פעמים קשת צבעונית ממש כמו ביום (כך מעיד הטייס ר' עלי רזאל נ"י).

ומה שמבואר ב"תרגום יונתן" (פי' נח ט. יד) שהקשת אינה אלא ביום, צ"ל שכוונתם שעפ"י רוב לא תיראה בלילה, רק לפעמים (שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קכ"ד). אמנם בתוספות (ר"ה כ"ד) משמע שהקשת לעולם לא נראית בלילה, וצ"ע.

ולענין הברכה בודאי הרואה קשת בלילה מברך עליה, כי לא מצאנו בפרוסקים חילוק בין יום ללילה (שו"ת מהרש"ם שם, ו"נחמד למראה" שם), וכן הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זצ"ל ראה קשת בלילה ובירך עליה (מהרש"ם שם).

הרואה רופא חכם גוי

שאלה: הרואה רופא גוי מומחה גדול בענין מסוים, האם מברך עליו "שנתן מחכמתו לבשר ודם"?

תשובה: כתב השו"ע (סי' רכ"ד סעיף ז') הרואה חכמי אומות העולם עובדי כוכבים שחכמים בחכמות העולם, אומר: "בא"י אמ"ה שנתן מחכמתו לבשר ודם". וכתב המש"ב (סי' י') היינו בשבע חכמות, ו"במדבר קדמות" להחיד"א (מערכת ח' אות י"ח) מנה את שבע החכמות, שהן הגיון, חשבון, שיעור, רפואה, ניגון, אלהות, כישוף. ולפי' צריך לברך על רופא מומחה גדול מאוד.

אמנם י"א שאין מברכים על חכם גוי אפ"כ שומר ז' מצוות, ויש לו מידות טובות ודרכי ניומוס ("תשובה מאהבה" סי' רל"ז), וכן אם אינו מאמין ביחודו ית"ש הרי זה מוכיח שאינו חכם, ואין מברכים עליו ("תשובות והנהגות" ח"ג סי' ע"ו).

וי"א שבזמנינו אין לברך על רופאים ("שער העיני" סוף פרק י"ט בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל, וכע"ז כתב ה"מור וקציעה" סי' רכ"ד שאפילו המופלגים בחכמה בידיעות הטבע, צ"ע אם יש לברך עליהם, כי רובה דמיונות שונות מתחדשות יום יום, ע"ש).

הרואה חילוני חכם בחכמות העולם

שאלה: הרואה יהודי שחכם בעניני חכמות העולם ולא בחכמת התורה, האם מברך עליו, ואיזה ברכה? ומה הדין כשרואה חילוני שחכם בחכמות העולם?

תשובה: יהודי שחכם בחכמות העולם יש להסתפק אם מברך עליו "שחלק מחכמתו ליראיו", או "שנתן מחכמתו לבשר ודם", ולמעשה נראה יותר שמברך "שחלק מחכמתו ליראיו" (שו"ת "התעוררות תשובה" ח"א סי' ו' סי' ק"ס), אמנם אם הוא חילוני בודאי אי אפשר לומר עליו "ליראיו", וכ"ש אם הוא בגדר מומר דדינו כגוי גמור, אלא יברכו עליו "שנתן מחכמתו לבשר ודם".

אמנם י"א שיהודי שעזב את התורה ועסק בחכמות העולם עד שנעשה חכם בעינינו אלו, אין לברך עליו, כמו שאין מברכים "שהחיינו" על פרי מורכב (שו"ת "דברי יצב" יו"ד סי' קמ"א, ע"ש).

שואלין ודורשין

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

הלכה למעשה

תשובות מורינו ראש בית ההוראה
במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

תענית על ספר תורה שנפל

למרבה הצער, נפל ספר תורה בהיכל בית הכנסת.
האם כל המתפללים צריכים להתענות לכפרה.

תשובה החיוב להתענות למי שנפל ספר תורה מידו, אינו
מדינא דגמרא אלא מנהג שנהגו העולם על כבוד התורה
שחולל, ומקורו בשו"ת משפטי שמואל (יב) הובא במג"א (סד).

ה"פ"ב פ"ד.

לפי מנהג נוסף, אף כל הרואים את נפילתו מתענים. והורה
מרן הגר"ש אלישיב שדין הרואים קל יותר ואפשר להקל בזה
במקום שיגרם ביטול תורה, אך חמור יותר דינו של מי שהחזיק
את הספר ונפל מידי. ופשוט שהחיוב רק על הרואים ממש,
ולא על כל הנמצאים בהיכל בית הכנסת. וכן נזכר בשו"ת ברכה

(י"ד רפ"ד).

אם נפל הספר והיה מונח על הארץ ללא מגע אדם, אף כשהוא
עדיין בצורה שעומד ורק עצי החיים נוגעים בקרקע, נידון כנפל
ויש להתענות.

אך אם לא נפל הספר מולו מידי, אלא הצליח לתפוס בחלקו
ואפילו רק אחז ב'עצי חיים' העליונים ולא היה זמן אפילו מועט
שהספר היה לבדו על הארץ, הסתפק האגרות משה (אורח חיים ג'
בסופה) ומסיק "מהראוי להתענות, אבל כל הרוצה להקל נמי אין
מונחין אותו". ודעת מרן הגר"ש אלישיב להקל, וכן היקל מרן
החזו"א (מעשה איש ב, קב).

אמנם ביסוד הדברים התורה 'נפלה', וכתב מהר"י ברונא
(שו"ת קכ"ו) "שהראו לו משמים שצריך תשובה". והתענית אינה
על עצם נפילת הספר, אלא מדרכי התשובה על העבירות
שהראו לו משמים שצריך תשובה עליהן, כי התורה דורשת
את כבודה מציבור המתפללים במקום בו נפל, ויותר יש להם
להתחזק בכבוד התורה ולומדיה.

ואלו הם הדברים הנפלאים שכתב בשו"ת תירוש ויצהר
(ס): "תם אני ולא אדע כי על שגגת בזיון נפילת ספר תורה,
צעקה גדולה בעיר ואימה חשכה גדולה נופלת עליהם,
ורוצים להרבות אילי נביות להתכפר, אף כי הוא דבר שאין
לו שורש בש"ס. והיאך על בזיון גדול שיתבזה חכם העיר, אין
איש שם על לב לשאול כמה תעניות יצטרכו כל השומעים
להתענות... וכבר אמרו במכות (כג) כמה טיפשיא הני גבראי
דקיימי מפני ספר תורה, ולא קיימי מפני גברא רבה.

"ובשב כי בעיר אשר יתהווה ח"ו מקרה לא טובה כזאת, מורה
הדבר כי אנשיה אינם זהירים לתת כבוד וגדולה לחכם העיר,
לעומד על העדה ולשאר חכמים... התורה מתפלשת בעפר
ואומרת מי ביקש זאת מידכם להרבות בכבודי, וארוסי יושב
שמים ובזוי. והתשובה היותר נרצית בזה שיתנו אנשי העיר
אל ליבם להיות נזהרים בכבוד חכם העיר, ושתהיה פרנסתו
בכבוד ויקבלו באימה את דברי תוכחתו ומוסרו. ובזיון הקל
של החכם יהיה נוגע אל ליבם יותר מנפילת ספר תורה, ואז

מדוע הקדים יעקב אבינו שמו לשם אבותיו

הרי שחשש שמואל שמא ייתכן שעשה
מעשה מפני שחשב שכך רצון התורה,
ולבסוף יעמידוהו לדין כאשר מתברר
שהתורה מתנגדת למעשה זה. או להפך
שנמנע לעשות מפני שחשב שכך רצון
התורה, ויתבעוהו על כך כיון שרצון
התורה שיעשה. ולכן ביקש שמושה רבנו
יעיד עליו, שכך גם הוא דרש וכל מה
שעשה היה אכן על פי רצון התורה.

אכן הדרך לבחון במאזני התורה אם
המעשה רצוי או לא, הוא על פי התוצאה,
כדברי המסילת ישרים (עו) "צריך שישקול
כל מעשיו לפי התולדות הנמשכות מהם".

לא להעניש הילדים בשבת

הגה"צ רבי אליה לופיאן הורה שאף אם
יש צורך בחינוך הילדים להעניש לפעמים,
בשבת לא העניש את ילדיו, כדי להשריש
אצל הילדים לשמוח בשבת, וכוח השמחה
בשבת רב יותר מהשפעת העונש.

זהו שיקול המעשה לפי התולדות. מצד
אחד, הילד עשה מעשה הדורש הענשה.
ומאידך, הרי הריווח שלא להכות בשעה
זו, גדול יותר. רק מי ששוקל את מעשיו
לפי התולדות יכול לכוונם כראוי. ואין
הדברים אמורים רק בשבת, אלא כך בכל
מלאכת החינוך, לפעמים המכה או הגערה
תגרום למרידה, ואם ישתוק ישיג יותר
בחינוכו. ולכן צריך לקיים "פעמים שאתה
מתעלם" ופעמים לנהוג באופן "מענה רך
ישיב חמה".

הרי לנו כמה צריכים לעיין במעשים
ולשקול אותם במאזני התורה, ואף מי
שעדיין לא אוהז בדרגת 'חסידות' או
אף ב'זהירות', אך ודאי יש לחוש בשים
לב על כל פרט ופרט ממעשיו, ולבחון
הדק היטב היטב הדק מה תכליתו והאם
התוצאה הסופית תגרום לנחת רוח לבורא
ית"ש או חלילה אף אם המעשה נכון
וראוי, אך תכליתו לא רצויה לפניו יתברך.
אשר על כן שומה על האדם להקדים
ולאחוז במידת יעקב שהיא התורה, ורק
לאחר מכן יוכל לקנות מידות אברהם
ויצחק - החסד והעבודה.

וזהו שבידך יעקב את צאצאיו "ויקרא בהם
שמי ושם אבותי אברהם ויצחק", להורות

"יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם
אבותי אברהם ויצחק" (בראשית מח, כ)
בנוסח ברכת יעקב אבינו לאפרים ומנשה,
מדוע הקדים שמו לשם אבותיו, ולא
כיבדם בהזכרת שמם בתחילה 'ויקרא
בהם שם אבותי ושמי'. מיישב האדמו"ר
הבית ישראל מגור שהורה בזה מהו
המעמיד לכל עבודת האדם.

אברהם עמוד החסד, יצחק עמוד העבודה
ויעקב אבינו עמוד התורה. ולעתים אדם
חפץ לצעוד בדרכי אבות לעשות חסד
ולהיות צדיק, אך אחר העיון מתברר שעל
פי התורה הוא פושע, כגון מה שמכנים
'המתת חסד' - הוא חושב לעשות חסד
עם חולה סופני המתייסר בחוליו, אך
למעשה בדיני התורה מעשה זה נידון
כרצח.

אכן גם בעשיית חסד, צריך להקדים
בבידור דעת תורה.

וכן בעבודה - אדם החפץ לעבוד את בוראו
ולהביא לפניו קרבן משובח, ולא מסתפק
רק בכבש קטן, אלא רוצה להקריב בהמה
גדולה ועצומה אך ממין אחר, אכן אם
יקדים וילמד תורת הקרבנות, יראה מהו
הקרבן הרצוי לפניו יתברך.

וכדברי הרמח"ל (מסילת ישרים ברכי קניית החסידות
י) שענייני העבודה דקים עד מאד, וככל
שהדבר דק, "יותר יש מקום ליצר להיכנס
אליו... כי הרבה דברים טובים יוכל היצר
לרחק כאילו הם רעים, והרבה חטאים
לקרב כאילו הן מצוות". וכפי שתיאר
המגיד הגר"ש שברדון בלשונו: כיום לא
עלינו מתבטאים "מצוה לקבור את פלוני
חי", "לעזור לאלמוני זו ממש עבירה", וכן
על זה הדרך.

הגאון רבי חיים שמואלביץ הוכיח שאף
שמואל הנביא חשש מכך, שבשעה
שהעלו אותו באוב, נרתע שמו מעמידים
אותו שוב בדין, וביקש שמושה רבינו יעיד
עליו שאין דבר הכתוב בתורה שלא קיים.
וכתבו תוס' (הגיגה ה, ב ד"ה דליכא) שלא ביקש
שמושה שיעיד עליו שקיים את התורה,
שהרי משה לא היה בדורו, והמתים אינם
יודעים מה עושים החיים "אלא היה אומר
לו (שמואל): כך וכך דרשתי ועשיתי מעשה,
כא והעידני שכך דרשתי גם אתה".

כתב וערך ע"י שומעי השעור ובאורייתם

להם את הדרך אשר ילכו בה בעבודת ה'.
וכך גם כשאנו מודים בברכת שים שלום "כי באור פניך נתת לנו ה'
אלקינו תורת חיים ואהבת חסד" מקדימים את מתנת התורה לחסד.

עיקר מלחמת היצר

בדרך זו ביאר הגר"א (שנות אליהו פאה א, א) דברי התנא "ותלמוד תורה כנגד כולם" שעיקר מלחמת היצר בתורה ולא דווקא בחסד או בשאר חלקי עבודת ה', כי התורה היא יסוד הכל, ויודע היצר שאם ישקיע האדם בחסד בלא תורה, עלול להגיע למעשים לא טובים. וכן בעבודה יכול להשקיע רבות בתפילה, אך אם עושה זאת בלא הכוונת התורה יכול להתפלל לאחר הזמן, או להאריך בהכנות וכדו' עד שנצרך להתפלל בתשלומין על כך נאמר "מעוות לא יוכל לתקון" (ברכות כו, א), ועוד מכשולים המאבדים ערך העבודה.

אכן מעלת לימוד התורה גבוהה מכל המצוות כולן, כמו שדרשו (מועד קטן ה, ב) "יקרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה" (משלי ג, טו), שאף המצוות שהן 'חפצי שמים' אינם דומים ומשתווים לערך לימוד התורה.

וכיון שתלמוד מביא לידי מעשה (קידושין מ, ב), השכר הניתן על הלימוד לא רק גבוה משכר המצוות כולן, אלא כולל בתוכו שכר המצוות כולן "השכל מחייב בזה שתלמוד תורה כנגד כולם, מפני שכל תיבה ותיבה בפני עצמה היא מצוה גדולה והיא שקולה כנגד כולם, ואם כן כשולמד דף אחד מקיים בזה כמה מאות מצוות". ועל כל מילה אחת של תורה, מקבל שכר קיום של 613 מצוות.

מוסריות שלא על פי התורה

אף הנהגות האדם וקניית המידות הטובות, חובה שיהיו נובעות רק מיסודי התורה. משום שאם המוסריות נובעת מתחושה פנימית בלבד, כיון שבטבע האדם עליות ומורדות בכל עת, ממילא יכולות להשתנות אף התחושות שגרמו לו בעבר לנהוג בכבוד ובמוסריות כלפי הזולת.

העם הגרמני יצר לעצמו תדמית של עם המצטיין בסדר מופתי ואף שומר על ערכי המוסר, אך כיון שלא היו אלה הנהגות המשותות על ערכי התורה, הפכו בסוף לרוצחים השפלים שבאומות, עד שלא היתה אומה אכזרית כמותה. ואין פירושי הדבר שנהפכו תכונותיהם, אלא אותן רצון שגרים להומניות קודם לכן, הוא זה שהוביל לרצח עם בבוא העת.

בדרך זו ביאר המאירי (אבות א, א) מדוע מסכת אבות העוסקת בתיקון הנפש וענייני המידות, פותחת דווקא בשושלת מסירת התורה "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים - משום שהאבות הם אבות ויסוד ושורש ועיקר לכל חכמה ומצוה, ודרך ושביל לכל מעלה".

עלינו לצעוד בדרכים הראויות בין אדם לחברו ובתיקון העולם, לא משום שכך 'נראה לי' וכי הם מעשים אציליים והומניים, אלא משום שהיא הדרך אותה התוו לנו אבות האומה כהוראת התורה וכדברי רבי פנחס בן יאיר תורה מביאה (עבודה זרה ה, ב) לידי זהירות, זריזות, נקיזת וכל המעלות הטובות.

כשנשאל המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין ע"י התלמידים בישיבה מדוע אינו מרבה לעורר על חובת לימוד התורה, והאם זהו מפני שאוחז שלימוד התורה אינו עיקר גדול, השיב: "משוגעים! הרי בלי תורה לא מתחיל כלום. וכל מה שאני מדבר זה על מה שצריך להוסיף על תורה".

בעת ביקורו של האדמו"ר רבי יואל מסאטמר בארץ הקודש בשעה שעלה להשתטח על קברו של רבי פנחס בן יאיר בבית החיים בצפת, ביקש מהחסידים מבני לווייתו לחזור על המעלות שמנה בדרכי העבודה. וכשהחלו למנות באזניו 'זהירות, זריזות', מיד היסה אותם ואמר: "לא! לא! שכתתם את העיקר - את התורה. תורה מביאה לידי...".

ובלא תורה אין כלום, שהרי לא עם הארץ חסיד, והתורה היא הבסיס לכל הנכנס בשערי עבודת ה'. חזק חזק ונתחזק.

הלכה למעשה

יכופר להם ותתקבל התענית והצדקות אשר יקבלו על עצמם בשביל בזיון ספר תורה וטוב להם כל הימים. אבל זולת זה אף אם אלף תעניות יתענו ללא הועיל הוא".

לכלול בתענית ציבור אחרת

האם יכולים להקל ולהחשיב תענית זו בשעה שמתענים תענית חובה אחרת כגון עשרה בטבת.

תשובה עבור מי שראו את הנפילה, הצום קל יותר ויכולים להסתמך על תענית זו. אך מי שנפל הספר מידי, אינו יכול לפטור עצמו בצום שחייב בו כבר "מפני שהצום הוא כקרבן שמקריב גופו, ובקרבן הדין שצריך להביאו מן החולין לשמה לכפר החטא" (תשובות והנהגות ג, קסט). ובעני המבואר במג"א (אורח חיים כב בסוף דבריו) "דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין".

תענית ביום הנפילה

הספר נפל מידי בתפילת שחרית ולא התכונן באכילה ושתייה לצום היום. האם עדיף להמשיך ולהתענות היום, או לדחות ליום אחר ולקבל התענית מראש.

תשובה עדיף להתענות באותו היום. וכתב בשו"ת מהר"י ברונא (קכ"ו) "ראיתי רבותי מנהיגים שאם לא אכל בו ביום, יתענה באותו היום אף על פי שלא קיבל עליו מאתמול. ומכל מקום מתפלל 'ענו' כמו בתענית חלום שטוב יותר בו ביום, ואפילו בשבת, כמבואר בשבת (א). והטעם מפני שהראו לו מן השמים שצריך תשובה".

היזק לרכב המפריע לתנועה

נהרג והשתדל להימנע מהיזק, אך שרט קלות רכב שחנה בסמטה צרה באופן אסור כאשר אך בדוחק ובהירות מרבית, הצליחו רכבים אחרים לנסוע באותה סמטה צרה בלא לפגוע בו. האם חייב בתשלום הנזק.

תשובה חייב לשלם מה שהזיק, למרות שהראשון חנה שלא כחוק והפריע לתנועת כלי הרכב.

כמבואר בגמרא (בבא קמא מ"ח, א) בדברי רב פפא בנכנס לחצר בעל הבית שלא כדיון, ואחר שראהו בעל הבית, היזיקו, חייב בעה"ב לשלם, כיון שאומר לו: אמנם היה לך רשות לסלקני אך לא להזיקני. ואף שהנהג נזהר, "אדם מועד לעולם" וחייב אפילו באונס (חושן משפט תכ"א, ג).

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

להנצחה בעלון באמצעות
בקופת בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

ישימך אלקים כאפרים וכמנשה

הנה בברכת הבנים אומרים ישימך אלקים כאפרים וכמנשה, והרי זה מקצת פסוק, ובמגילה (כ"ב א') אי' 'כל פסוקא דלא פסקיה משה אנו לא פסקינו ליה', ונ' דל"ש לכאן, שהרי בפסוק נאמר (פמ"ח כ') **וַיְבָרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לְאָמְרָם בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאֵמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹקִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה**, וא"כ נאמר שכך אומרים זאת באופן זה ואף שהוא מקצת פסוק.

וכן באמירת י"ג מדות אין חסרון במה שאין אומרים פסוק שלם שהרי דבר זה ניתן לאמרו כך, וכדאי' בראש השנה (י"ז ב') 'ויעבר ה' על פניו ויקרא, אמר רבי יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור, והראה לו למשה סדר תפלה, אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם, ה' ה' וכו'', [א.ה. וכ"כ בשו"ת האלף לך שלמה או"ח מ"ג].

יוסף לא טעם יין

(שבת קל"ט א') 'ואמר רב מלאי משום רבי יצחק מגדלאה מיום שפירש יוסף מאחיו לא טעם טעם יין, דכתיב ולקדקד נזיר אחיו'.

והנה ל' הגמ' לא טעם טעם יין ה' משמע שלא רק שלא שתה יין אלא שלא טעם אפי' יין שנתערב בתבשיל, וזהו שלמד זאת מנזיר אחיו, והרי בנזיר ילפי' (פסחים דף מ"ד) ממשרת לאסור טעם כעיקר.

וע' בשו"ע (סי' תקנ"א ס"י) גבי ימים שקודם ת"ב שמחמירים שלא לאכול בשר שמוותר תבשיל שיש בו טעם בשר, ובמ"ב כ' שמנהגינו להחמיר, ולענין תבשיל שיש בו טעם יין ע' בט"ז (ס"ק ט') שאין להחמיר, ובבאר היטב (ס"ק כ"ט) הביא להחמיר גם בזה, ומיהו במ"ב שם כ' שאם בישל בקדרה שבשיל בה בשר אין איסור, והרי לגבי טעם כעיקר אסור.

ומיהו בהמשך הגמ' 'רבי יוסי ברבי חנינא אמר אף הן לא טעמו טעם יין, דכתיב וישתו וישכרו עמו מכלל דעד האינא לא (הוה שיכרות), ואידך שיכרות הוא דלא הוה, שתיה מיהא הוה', וכאן אין ילפותא שנמנעו גם מדבר שיש בו טעם יין.

הפטרה

חיוב מיתה של שמעי

והנה עמך שמעי בן גרא בן הַיְמִינִי מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְבִי קָלְלָה נִמְרָצָת בְּיוֹם לְפָתֵי מַתְנַיִם וְהוּא יָרַד לְקִרְאֵי הַיָּרְדֵן וְאָשְׁבַע לוֹ בְּה' לְאֵמֹר אִם אֲמִיתָה בְּחֶרֶב. (ט) וְעַתָּה אֵל תִּנְקֶהוּ כִּי אִישׁ חָקַם אֶתְּהָ וַיַּדְעֵת אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לוֹ וְהוֹרִדְתָּ אֶת שִׁיבְתוֹ בְּדָם שְׂאוֹל (מלכים א פרק ב ח).

וכ' הרמב"ם (בפ"ג מהל' מלכים ה"ח) 'כל המורד במלך ישראל יש למלך רשות להרגו אפילו גזר על אחד משאר העם שילך למקום פלוני ולא הלך או שלא יצא מביתו ויצא חייב מיתה, ואם רצה להרגו יהרג, שנאמר כל איש אשר ימרה את פיך, וכן המבזה את המלך או המחרפו יש למלך רשות להרגו כשמעי בן גרא, ואין למלך רשות להרוג אלא בסייף בלבד כו" עכ"ל.

איך לא הרגו דוד והרי מלך א"י למחול על כבודו

ובס' פרשת דרכים (דרוש י"א) הק' למה לא הרג דוד את שמעי, והא קי"ל דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ותי' ע"פ מאי דאי' בירושלמי (פ"ק

דר"ה ה"א) דכל אותם ששה חדשים שברה דוד מאבשלום לא עלו לדוד ממנין מלכותו והי' מתכפר בשעירה כהדיוט, ומבואר דאף שהיה משוח מ"מ כיון שנטו כל ישראל אחר אבשלום לא היה לו דין מלך, וכן מבואר ברד"ק (מלכים א' פ"ב פכ"ה) על הפסוק "כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נטה", שכ' 'כי אלו נטה אחרי אבשלום ולא נטה אחרי אדניהו לא היה לו לפחד שכל ישראל היו רוצים להמליכו לא היה מרד שיתחייב מיתה, שא"כ היה עמשה חייב מיתה, והנה דוד אמר לשומו שר צבא ובקש עתה את דמו מיד יואב', ובזה ביאר בפר"ד את הגמ' במגילה (י"ד ע"ב) שרצה דוד להרוג את נבל מדין מורד במלכות, ואמרה לו אביגיל עדיין שאול קיים ולא יצא טבעך בעולם, והיינו דאף שנמשח מ"מ כיון שעדיין לא מלך בפועל, אין לו דין מלך, ואין לנבל דין מורד במלכות.

(וע' בגליון הש"ס על הירושלמי בר"ה הנ"ל שביאר את ד' הירושלמי דהי' מתכפר בשעירה באופן אחר, דבסנהדרין (דף ק"ז) אי' דלא חשבינן אותם ו' חדשים לדוד משום שנצטרע, והרי מבואר בהוריות דף י' ע"א וברמב"ם פט"ו משגגות ה"ע דנשיא שנצטרע דינו בשעירה).

תי' על קו' הנ"ל

והנה בעיקר קו' פר"ד למה לא הרג דוד את שמעי, והרי אין כבודו מחול, לכאן' הדבר פשוט דהרי הרמב"ם כ' שיש למלך רשות להרגו, ומבואר דאינו חובה למלך, וע' מנ"ח (מצוה תצ"ז) שעמד בזה שהרי אין כבודו מחול, ולכאן' י"ל דאינו דין שחייב מיתה ורק דהמלך מוחל לו, אלא דכל עיקר חיובו הוא שיש רשות למלך להרגו, וכעין רוצח שיצא חוץ לעיר מקלט דיש רשות ביד גואל הדם להרגו, וא"כ אין זה מדין מחילה כלל, אלא דזהו כל חיובו שיש למלך רשות להרגו, ומש"ה היה דוד רשאי שלא להרוג את שמעי.

בד' תרגום שני על אסתר על מה נתחייב שמעי

והנה בד' הרמב"ם מבואר ששמעי היה חייב משום מורד במלכות, אך מצינו דבר מיוחד בתרגום שני על מגילת אסתר (פ"ב פ"ה) וכך כתוב שם "ומה תמא מרדכי די איתקרי בר שמעי, אלא אקיל שמעי לדוד מלכא דישאל, ואמר שמעי לדוד פוק לך גברא רשיעא וגברא דחייב קטלא, איתעני אבישי בר צרויה ואמר לדוד אזיל אסב רישיה דשמעי מיניה, אסתכל דוד מלכא בנביאותיה וחמא דמרדכי קאיס מיניה, וכד תמא דוד מלכא פקיד לשלמה בריה ואמר ליה בשעתא דיפסוק שמעי מלמילד בר קטיל יתיה, די זכי לעלמא דאתי כו', ושמעי הוה חייב דיתקטיל בדינא, כמה דכתיב באורייתא דמשה דינא דקושטא לא תצער ורבא בעמך לא תלוט, והוא אקיל לדוד מלכא דישאל, וחם עלויה דוד דלא למקטול יהיה, דחמא דקיימין מיניה הני תרי צדיקיא, ומתפרקין על ידיהון בית ישראל" ע"כ.

ומבואר דשמעי היה חייב מיתה משום שעבר על איסור דנשיא בעמך לא תאור, ומה שלא הרגו דוד הוא מפני שראה שיצא ממנו מרדכי, אך צ"ע טובא דאיסור דנשיא בעמך לא תאור אינו כי אם לאו ואין בו מיתה אלא מלקות, וכמבואר ברמב"ם (פכ"ו מהל' סנהדרין).

בד' הרמב"ם שמלך יכול להרוג לתקן עולם

וצ"ל דהנה הרמב"ם כ' (בהל' י') 'כל ההורג נפשות שלא בראי' ברורה או בלא התראה אפ' בעד אחד, או שונא שהרג בשגגה, יש למלך רשות להרגו ולתקן העולם, כפי מה שהשעה צריכה, והורג רבים ביום אחד ותולה ומניח תלויים ימים רבים להטיל אימה ולשבר יד רשעי העולם' עכ"ל, והנה בל' הרמב"ם משמע דכ"ז הוא דוקא ברצוחים, וכן מבואר ברמב"ם (פ"ב מהל' רוצח ה"ד), וע' בהעמק דבר (פ' משפטים כ"א י"ד).

אך באו"ש כ' דברירושלמי (פ' נגמר הדין ג"ג) משמע דמלך הורג ע"פ עד אחד גם בעריות, ובב"מ (דף פ"ג ע"ב) א' 'אתיוה לר' אלעזר בר' שמעון וקא תפיס גנבי, שלח ליה ר' יהושע בן קרחה חומץ בן יין עד מתי אתה מוסר עמו של אלקינו להריגה', וע"ש בש"מ בשם הריטב"א שכ' 'הא דדאין בלא עדים והתראה ושלא בזמן סנהדרין, שאני הכא דשליחא דמלכא הוא ומדיני המלכות להרוג בלא עדים והתראה לייסר העולם, כמו שראינו בדוד שהרג גר עמלקי ושלוחו של מלך כמותו... ומבואר ג"כ ד"ז שמלך יש לו רשות להרוג נאמר אפ' בשאר עבירות, ומבואר שם דהיינו אפ' מלך נכרי', וכן כ' בחי' הר"ן (סנהדרין דף מ"ו ע"א).

וע' במאירי (סנהדרין מ"ט ע"א) שכ' 'אבל עבירה שלא המיתו עליה ב"ד אם מצד שאין שם ההתראה או שאין שם ראי' ברורה, מרשות המלך להרוג לתקן העולם עכ"ל, ומל' המאירי שכ' 'עבירה' משמע כל עבירה ולא דוקא רציחה.

הריגת נביאי הבעל

ובס' מלכים (א' י"ח מ') איתא שאליהו הרג את נביאי הבעל, ובמשך חכמה (פ' ראה ד"ה והנביא) כ' 'דהרי בסנהד' (פ"ט ע"ב) פליגי רבנו ור"ש בנביא שהדיח אי סקילה או בחנק וא"כ למה אליהו המיתם בסייף, אלא דהוי משום דין המלכות (היינו שעשה כן ע"פ אחאב) ודין המלכות הרי הוא דוקא בסייף. וע' בס' שמואל (ב' פ"ב ה') שאמר דוד על גוזל כבשת הרש 'בן מות האיש העשה זאת', וע"ש ברש"י מה שפ' בזה, ובס' לב אליהו הובא בשם הגר"א לאפ"אן ז"ל דהוא משום שיש למלך רשות להרוג רשעי עולם, אמנם כפי' החסיד יעב"ץ (לתהילים נ"א ו') פ' דהוא מדין ב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה (המבואר בדף מ"ו ע"א).

במה שהרג יואב את רבו שלימדו טעות

ובב"ב (דף כ"א ע"ב) גבי רבו של יואב שלימדו בטעות, איכא דאמרי קטליה, וע' בקרית מלך (פ"ג מלכים ה"י) שהביא בשם אביו זללה"ה ד"ל דהיה ע"פ המלכות וכנ"ל, וע' בהעמק שאלה (שאלתא קמ"ב אות ע') באופן אחר, וכ"ז יתכן רק אי נימא דיש רשות למלך להרוג גם על שאר עבירות ולא על רציחה בלבד.

ביאור ד' התרגום ע"פ הנ"ל

ועפ"ז אפ"ל דזה הביאור בד' התרגום שני ששמעי נתחייב מיתה משום שעבר על ונשיא בעמד לא תאור, והיינו דאף דאין ע"ז חיוב מיתה מדין תורה, אך מ"מ יש למלך רשות להרוג לשבר רשעי עולם, ורק דל' התרגום מ"מ צ"ע דמשמע דהיה שם חיוב מיתה מן הדין.

למה לא נתחייב שמעי משום מורד

אך לכאן ק' עוד דאמאי לא פ' התרגום שהיה חייב מיתה משום מורד במלכות, וכמש"כ הרמב"ם, ואי משום דמורד במלכות אין חיוב להרוג, הרי גם מה שהמלך יכול להרוג עבריניים שלא מן הדין ג"כ אינו חיוב למלך, ואי משום דס"ל דבאותם ששה חדשים לא היה לו דין מלך וכמש"כ בפרשת רכים, א"כ גם איסור ונשיא בעמד לא תאור ל"ש ביה.

ו' דהנה בפר"ד הנ"ל הוכיח ממה שדוד נתכפר באותם חדשים בשעירה כהדיוט, דלא היה לו דין מלך משום שהעם הלך אחר אבשלום, אך באבני נזר (חיו"ד סי' ש"ב אות כ"ז בהג"ה) כ' דבאמת היה לו דין מלך, ורק דלענין שעיר תליא במה שאין על גביו אלא ד' אלוקיו, וכדאי' בהוריות (דף י"א ע"ב), וע"ש בגמ' דרבי בעא מר' חייא כגון אני מהו בשעיר, ואמר לו דכיון דיש ריש גלותא בבבל אינו מביא שעיר, אך מ"מ דין מלך עליו, וע"כ יש בו דין מורד במלכות וכמבואר ברמב"ם.

אולם בס' עמק ברכה (במצות כתיבת ס"ת) כ' דמורד מלכות תלי' במי שיש בידו את הנהגת המלוכה בפועל, וביאר בזה את הגמ' הנ"ל במגילה עדיין שאול חי ולא יצא טבעך בעולם, דאמנם היה לדוד דין מלך מפני שנמשח, אך כיון ששאול היה חי הרי לא היה לו את הנהגת המלוכה בפועל, וע"כ ל"ש בית מורד במלכות, ולפ"ז י"ל דכמו כן הרי לא היה לדוד את הנהגת המלוכה בפועל כשברח מאבשלום, וע"כ לא היה שמעי מורד במלכות, אלא דמ"מ היה לו דין מלך, וע"כ עבר שמעי בלאו דונשיא בעמד לא תאור, וגבי איסור זה א"צ הנהגת המלכות בפועל, דהרי לאו זה נאמר לא רק במלך, אלא גם בראש הסנהדרין וכמבואר ברמב"ם (פכ"ו מסנהדרין ה"א) ומש"ה היה אפשר להרוג משום שיש למלך רשות להרוג רשעים שלא מן הדין.

(וע"ש בעמק ברכה דהך דינא דיש למלך רשות להרוג שלא בעדים לתקן רשעי עולם, תלי' ג"כ בהנהגת המלכות בפועל, אך לפי המבואר יש להוכיח לא כן דהרי בפסוק בשמואל (ב' פט"ז ט') מבואר שבקש אבישי מדוד להרוג את שמעי, ולהנ"ל הרי צ"ל דהוא משום רשות למלך להרוג שלא מן הדין, ואף שלא היתה לו הנהגת המלוכה בפועל).

וע' בס' שמואל (ב' ט"ז ג') 'ויאמר המלך ואיה בן אדוניך ויאמר ציבא אל המלך הנה ישב בירושלים כי אמר היום ישיבו לי בית ישראל את ממלכת אבי, (ד) ויאמר המלך הנה לך כל אשר למפיבשת... וע' בשבת (נ"ו ע"א), והרי ד"ז ה' באותו זמן שברח דוד מפני אבשלום, ואי נימא דמה שאמר דוד הנה לך כל אשר למפיבשת ה' משום מורד במלכות.

מראות הצבאות - דף היומי

נדדים (ע' ע"א) 'מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל', ובגמ' מאי טעמא דאמר קרא בנעוריה בית אביה, וכ' הר"ן 'בנעוריה בית אביה, משמע אף על גב דליתיה לאב אכתי איתיה בית אביה'.

וצ"ב שאחר מיתת אביה עדיין חשיבא בבית אביה, והנה מצינו בתו' (קדושין ה' א' ד"ה על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה גט) 'פירש בקונטרס שכל ימיה נאגדת לקיים תנאי זה מחמתו, וא"ת אמאי לא אמר דהוי גט שהרי אם מת אביה יכולה היא ליכנס לבית ושוב אינה נאגדת בו דלאחר מיתת אביה כו', וי"ל דבית אביה קרוים כל יוצאי חלציו של אביה אף על גב שמת כדכתיב (בראשית לח) גבי תמר שבי אלמנה בית אביך אף על פי שמת אביה כדמוכחי קראי'.

ועד"ז י"ל כאן שאף שאביה מת מ"מ חשיבא בית אביה, אבל מ"מ צ"ב שאם אין בנים לאביה, א"כ לכא' ל"ש לומר שעדיין בית אביה קיים, וגם בזה מסתמא מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל.

ביבמות (כ"ו ע"א ברש"י ד"ה בתרי כו') 'ניסת לראשון ומת לשני ומת לשלישי לא תינשא דברי רבי, ומתני' דלא כרבי, דאי רבי נהי דחשד ליכא מיהו לכל העולם אסורה שהוחזקה להתאלמן או להתגרש'. ומבואר ברש"י שכמו שיש קטלנית באשה שמתו בעליה ב' פעמים, ה"נ בנתגרשה ב' פעמים.

וצ"ע במשנה בנדרים (ע"א א') 'נדרה והיא ארוסה, נתגרשה בו ביום, נתארסה בו ביום אפ' למאה, אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה'.

אלא שבאמת גם אשה שאסורה עליו מיפר נדריה, כמב' ברמב"ם (פי"א ה"ח מנדרים) 'היתה מחייבי לאוין ואין צריך לומר מחייבי עשה והפר נדריה הרי אלו מופרין'.

לעילוי נשמת הרבנית שולמית ע"ה
אחיה רבנו הגדול שליטא
נדבת פוה'ד שמואל ארלך

לפקודת גז'יון בי"ח, תולדות הקדושות ותרומויות, שיפורים וסמי צבא הו"ו, ניתן לנסות את הפיקוד הרב קול"ק קול"ק
zellig747@gmail.com | טלפקודת: 0722477505 | קהילות ניר-ים: ע"ס צבא הו"ו
לפקודת ופקודת גז'יון שיפורי צבא הו"ו, הקרית פז'ר נלמן וקב"מ ניתן לנסות לשי"ל
zalmen747@gmail.com

בין שיר ושבת, חנונו לבשר על חופעת
צבא חלוז - עירובין
ניתן להשיג בעברת ובשיחה"

פרשת

ויגש

תשפ"ג

נשמת היים

שיחת המשגיח הגה"צ רבי נח פאלי שליט"א

תוצאות מעשיות מימי החנוכה

"ואחר כן באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך וטהרו את מקדשך". בימי החנוכה שעברו עלינו הודינו לקב"ה על הניסים ועל הפורקן על התשועות שעשה לנו עסקנו בפרסום הניסים, למדנו את הלימודים של הימים הללו, אבל יש "ואחר כך" - הדברים שאנו צריכים לעשות כתוצאה מהניסים.

יש כלפינו דרישה - אחר כך. אחרי שנגמר, מה אנו לוקחים למעשה מימי החנוכה. והתשובה היא, כפי שעשו אז - פינו את היכלך וטיהרו את מקדשך, דהיינו חיזוק בטהרת המקדש והסרת כל המפריעים, דהיינו שמירת הגדרים והסייגים של הישיבה הקדושה. אחרי הניסים שהקב"ה עשה לנו, אחרי הלימודים שלמדנו מימי החנוכה - צריך כל אחד לחשוב היטב ולהתבונן כיצד הוא מקיים את הדברים למעשה.

מה זאת עשה אלקים - הכל מהבורא

יום נוסף לחנוכה - על הנס הקבוע של בעירת שמן

לימוד נוסף שיש לנו מניסי חנוכה, הוא ההכרה שהכל מאיתנו יתברך. ידועה קושיית הבי"ד מדוע נקבעו ימי החנוכה לשמונה ימים, בעוד שנס פך השמן היה לכאורה שבעה ימים בלבד, שהרי ליום הראשון היה די שמן. מתוך הסבא מקלם (כתב הסבא מקלם, נס החנוכה מ' ת"ח), אמנם שבעה ימים היה נס בכך שהיה שמן. אך קבעו יום נוסף לזכר הנס של עצם בעירת השמן! שהרי בעירת השמן עצמה גם היא נס, ולמרות שאנו רגילים לכך אין זה דבר מובן מאלינו. רבי חנינא בן דוסא אמר (תענית כ"ה) "מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק". משמעות הדברים שבעירת חומץ אינה נס יותר מבעירת שמן, ואם אנו מבינים שחומץ הדולק נס הוא, עלינו להבין שגם שמן דולק הוא נס. ולזכר נס זה קבעו יום נוסף. לזכור שכל דבר ודבר שקורה בעולם הוא מיד ה', ולא טבע הנעשה מאלינו.

כל צער ונזק הוא מהקב"ה ולא מבשר ודם

זהו לימוד עבודתנו לראות בכל דבר ודבר את יד ה'. אצל השבטים רואים את ההנהגה הזו, כאשר מושל מצרים מתאנה אליהם ומעליל עליהם עלילות שוא - מרגלים וגנבים, ותמורת האשמים את יוסף בכל הצער הזה, ולנסות להבין "מה זאת עשה מושל מצרים לנו", הם יודעים מי באמת עשה להם את הדבר - הקב"ה, ולכך הם שואלים "מה זאת עשה אלקים לנו".

דרכו של אדם להטיל את האשמה על האדם שעשה לו את הרעה. אך השבטים הקדושים מבינים מיד, אם קורה לנו משהו זה לא מהשליט, זה הקב"ה שמדבר איתנו. ומיד הם מנסים לברר מה הקב"ה רוצה מהם. מה זאת עשה, על מה ולמה באו עליהם דברים אלו.

הצער הנגרם לאדם הוא מחמת עוונותיו

אמנם צריך האדם להכיר שלא רק שהצער שבא עליו אינו מזולתו אלא מהקב"ה, אלא עליו להבין שהאשם בכך הוא לא אף אחד אחר מלבד הוא בעצמו. הח"ח (פסוקי דשירה) כותב רמז בדברי הלל הזקן "אם אין אני לי מי לי": "ועוד רמז בזה ענין נורא, והוא, אם האדם בעצמו לא יעשה לו רעה, מי יוכל לעשות לו רעה. כי האמת כל הענינים שבעולם שניסבבים לאדם הן לטוב הן לרע, הכל האדם מסבב לעצמו". אין דבר שנגרם לאדם ע"י מישהו אחר, ואפילו מהשמים לא גורמים לו רעה לחינם.

האדם בעצמו, במעשיו הרעים ודרכיו המקולקלים גורם לעצמו רעות, שבאות עליו משמים, פעמים באמצעות שליחים בשר ודם. אבל את האשמה הוא צריך לטפול על עצמו. והדברים כבר כתובים בפסוק במשלי (פסוק): "אולת אדם תסלף דרכו, ועל ה' יזעף לבו". הוא מאשים את הקב"ה בעוד שהוא עצמו הגורם.

זהירות על מעשיו

הנה אנו רואים שאחר שהתבוננו השבטים הגיעו למסקנה שטעו במכירת יוסף. אבל עד אותו יום, במשך עשרים ושנים, היו בטוחים שהם עשו כהוגן! ורק אחרי שהגיעו עליהם מעשי יוסף, שעשה את כל מה שעשה כדי להעמידם על טעותם; אחרי שקיבלו תוכחה מאת הקב"ה - רק אז חזרו בהם, ואמרו "אבל אשמים אנחנו".

זהו לימוד נורא עבודתנו, כשאנו רואים שגם גדולי עולם עשויים לעשות דברים שלא על פי רצון הקב"ה, ולחשוב שעשו את רצוננו. גם אצל שאול המלך רואים, שאול קדוש ה', שעליו נאמר (שמואל א' ט"ז) "משכמו ומעלה גבוה מכל העם" דהיינו שהיה צדיק גדול מאד, ולמרות מעלתו טעה במלחמת עמלק והשאיר את הבהמות, ואף אמר לשמואל "הקימותי את דבר ה'" (שמואל א' ט"ז), ושמואל משיב לו "מאסת את דבר ה'".

זה דבר מבהיל, אדם יכול להיות בטוח שהוא צדיק גדול, כל הגן עדן לפניו, ובאמת הוא בגדר "מואס את דבר ה'". וגם כשהאדם שוקל את מעשיו עדיין צריך הוא להזהר. שהרי גם השבטים לא מכרו את יוסף עד שהקימו ב"ד, וישבו ודנו ופסקו שכך הדין, ואפילו הכי טעו.

ואם כך בגדולי עולם, מה נענה אנו. "כל דרך איש ישר בעיניו" (פסוקי דשירה), טבע האדם שהוא בטוח שמה שהוא עושה זה הדבר הנכון, וכך עלול לטעות בטעויות חמורות ולחשוב שהוא בסדר.

לימוד מוסר וקבלת תוכחה

והדרך להנצל מטעויות היא, כשהאדם עוסק תמיד בלימוד מוסר, ומקבל תוכחות. וזה מה שהיה אצל השבטים, כשבאו עליהם צרות והם הבינו שהקב"ה רוצה מהם משהו, הם קיבלו את התוכחה וחזרו בהם ממכירת יוסף. וכך כך אדם צריך לקבל תוכחה, ואם לא יקבל תוכחות הוא יאשר בטעויותיו.

ואמנם קשה לאדם לקבל תוכחות, אבל בלעדיהן אי אפשר. ואדרבה, צריך האדם לשמוח עת התוכחות. הרא"ש כתב בארחות חיים (אורח חיים) "שמח בשמעך תוכחת כמוצא שלל רב". לא רק להסכים לקבל תוכחה, אלא גם לשמוח עמה "כמוצא שלל רב"! ובאמת על גדולי עולם שהסכימו אפילו לשלם כסף עבור תוכחות.

הפסוק אומר "אל תוכח לץ פן ישנאך", הלץ שונא את מי שמוכיח אותו, כיון שהוא חושב שהתוכחה משפילה אותו. ומכיון שהוא אינו מקבל את התוכחה הוא נשאר לץ ומסכן. אבל המבט האמיתי הוא שתוכחות הן דבר טוב ומשמח.

שומה על האדם להתבונן תמיד על עצמו, לבדוק מה הוא יכול לתקן ומה הוא יכול להוסיף. לשים לב כמה חשוב אצלו הזמן, אם הוא מנצל אותו כראוי. גם זה נכלל בקבלת תוכחה, שהאדם כל הזמן שם לב ומוכיח את עצמו.

האדם בשדה מלחמה

ועלינו לזכור תמיד שבעולם הזה אנחנו **נתונים בתוך שדה המלחמה**, וכמו שכותב המס"י (א"פ) "כי כל עניני העולם בין לטוב בין לרע הנה הם נסיונות לאדם וכו', עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור", ועליו להיות גיבור ולנצח במלחמה.

היצר הרע דומה לזבוב יושב בין מפתחי הלב (מכתב אסא), הוא מחפש הזדמנויות להפיל את האדם, הוא לא מפסיק לרע, וכלשון החובות הלבבות (שמי הברקת) "האורב לעתות פשיעתך, ואתה ישן לו והוא ער לך". למה הדבר דומה, לאדם שיש בכיסו סכום כסף גדול, ואומרים לו שיש באזור כייס מומחה עולמי. הוא יודע שברגע אחד של היסח הדעת הכייס יגנוב לו את כל הכסף, ולכן הוא ממשמש בכיסו בכל שעה ובכל רגע בלי להפסיק כלל. וכך היצר יושב ואורב, מנסה להחטיא ולהפיל, לקחת מהאדם את כל המעלות שלו, והכל בדרכים ותחבולות שונות. והאדם צריך "פקחות גדול והשקפה רבה" כדברי המס"י (א"פ), כדי להנצל מתחבולות היצר, הן שלא להכשל בעבירות והן שלא להפסיד את המצוות.

היצר מנסה להפיל את האדם ברגעים קטנים, זעיר פה זעיר שם, אבל הכל מצטרף יחד להפסד גדול. דקה בטלה כאן ודקה כאן והנה אבדו סדרים שלמים. צריך להיות כל הזמן כאנשי המלמה שאינם מסיחים דעתם לרגע.

וכשהאדם מצידו עושה את המאמץ הנדרש כדי להנצל מהיצר הקב"ה עוזרו, אבל אם לא יעזור לעצמו לא יעזרוהו. ועל ידי שהאדם עוסק תמיד במוסר ומפקח על דרכיו, ומקבל תוכחות, הוא זוכה לסיעתא דשמיא להנצל מהיצר.

ייסורים של תורה מצילים מייסורים אחרים

והנה מלחמת היצר דבר קשה היא, אבל צריך לזכור את דברי הסטייפלער (ביטח פניו מקו) שמביא את דברי המדרש על הפסוק "אשרי הגבר אשר תיסרנו קה" - אשרי לאדם שייסורים באים עליו מן התורה. ומבאר הסטייפלער את הדברים, היסורים באים על האדם במידה מדוקדקת מאד, ולכן אם נגזרו עליו יסורים והיו לו יסורים של תורה - הוא מתייסר בעמל התורה, הוא מתייסר בלהתגבר לקום בבוקר בזמן, הרי יסורים אלו מפחיתים מחשבון יסוריו. כיוצא בזה, ישנם שני בני אדם שנגזר עליהם שלא ישנו בלילה, אחד עסק כל הלילה בתורה והשני התייסר בכאבי שיניים, ולשניהם עלו הדברים למילוי סאת ייסוריהם.

ואם כן כשקשה על האדם מלחמת היצר עליו לזכור שבהתגברו על היצר בעמל ובקושי הוא ממלא את סאת היסורים שנגזרו עליו מלמעלה, ולא רק שהם מנכים לו משאר יסורים, אלא אלו הם יסורים מתוקים.

אוי לנו מיום התוכחה

המדרש אומר (בר יושב צ"ג), ולא יכלו אחיו לענות אותו, אבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, הה"ד ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך על אחת כמה וכמה.

[באור יהל כותב, מדוע אבא כהן ברדלא בכה כשהגיע למקרא הזה ואנו לא בוכים? כיון שאנחנו לא מגיעים אליו, כלומר - הוא קרא והתבונן, והגיע לידי בכי, אנחנו איננו מתבוננים אלא חולפים ביעף. הרמב"ן כותב באגרת "ואשר תקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו", בכל דבר צריך למצוא את הלימוד המעשי עבורנו. ובפרט בסיפורי התורה אשר אינם סיפורים בעלמא, אלא נכתבו כדי ללמד אותנו דברים רבים וחשובים, וכמו שכתב בפירושו "שיח יצחק", "ותורתך ודברך ישים על לבו, דברך הם המוסרים הנובעים מסיפורי התורה ודברי הנביאים ישים על לבו להתנהג תמיד על פיהן].

הבית הלוי מבאר את דברי המדרש, שהנה שאלתו של יוסף "העוד אבי חי" תמוהה, הרי כבר כשירדו למצרים בפעם הראשונה אמרו שיש להם אב זקן, וגם כל דברי יהודה בתחנונו אל יוסף לחמול על בנימין היו כדי שלא לצער את אביהם, הרי שאביהם חי, ומדוע שואל יוסף שוב "העוד אבי חי".

אלא, שלא לפיוס אמר כן, אלא לתוכחה. יוסף אומר לאחיו, כל תחנוניכם על בנימין הם בטענה שאביכם יצטער אם לא יחזור; ואם כה חסים אתם על אביכם שלא יצטער, מדוע לא חסתם עליו כשמכרתם אותי?! זוהי תוכחה עצומה, שהרי בכך סתר יוסף את כל דבריהם וטענותיהם נסתתמו.

ועל זה אמר המדרש אוי לנו מיום הדין שידון הקב"ה כל אחד לפי מה שהוא, ישאלו אדם מדוע התרשל במצוות, הוא יגיד כל מיני תירוצים. אבל כשיראו לו שלדברים דומים ברווחתו הגשמית עשה ופעל ולא הפריעו לו דברים אלו, יסתתמו טענותיו. וכמו שכתוב בתנא דבי אליהו על אותו אחד שלא היה בו לא מקרא ולא משנה, ופגש אותו אליהו ואמר לו, בני מה אתה משיב לאביך שבשמים ליום הדין, אמר לי רבי יש לי דברים שאני משיב - בינה ודעת לא נתנו לי מן השמים שאקרא ואשנה! אמרתי לו מה מלאכתך, ואמר לו צייד, השיבו אליהו - ומה להביא פשתן ולארוג מצודות ולהשליך לים נתנו לך דעת ולדברי תורה שכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד, לא נתנו לך דעת?!

ניקח דוגמא מהעולם שלנו, שייך שבחור אינו זוכר את תלמודו, והוא מתרץ זאת בכך ש"אין לו זיכרון טוב". והנה הבחור מקים בית ופותר חנות מכולת, ואז רואים שהוא מצליח לזכור מאות פריטים עם המחירים שלהם. פתאום מתגלה שיש לו זיכרון טוב, והכל תלוי רק ברצון שלו. זו היתה התוכחה של יוסף - כשמתגלה שהטענות היו תירוצים בעלמא.

ומביא שם הבית הלוי עוד דוגמא, הפסוק בתהילים אומר "אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך, פיך שלחת ברעה ולשונך תצמיד מרמה, תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי, אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמון אוכיחך ואערכה לעיניך". פירוש הפסוק, אדם יושב עם גנבים ואוהב אותם, כששואלים אותו כיצד הוא מקרב אנשים רשעים הוא מסביר שצריך ללמד זכות ולאהוב כל יהודי. אבל אחר כך רואים שבאחיו הוא מדבר ונותן דופי - היינו שאת התלמידי חכמים הוא משמיץ ומחפש דופי, ואז "אוכיחך ואערכה לעיניך" - כל טענותיו על אהבת ישראל נסתרות, שהרי אם באמת אוהב ישראל הוא כיצד את התלמידי חכמים הוא משמיץ.

ואמנם עצם דברי אבא כהן ברדלא הם דברים פשוטים לכאורה, אך נראה שהחידוש בדבריו היה ה"אוי" לנו מיום הדין "אוי" לנו מיום התוכחה, כמה זה נורא כשמוכיחים לאדם מתוך מעשיו עצמו שטענות הבל היו בפיו כשתירץ את עברותיו ועצלותו כלפי המצוות, עד כדי כך שהאחים נבהלו ולא יכלו לענות את אחיהם הקטן.

וכפי שהתבאר לעיל, על האדם לפקח תמיד על דרכיו ומעשיו, וכך לא יפול ברשתו של היצר.

6

יצאנו כעת מימי החנוכה, לאחריהם היתה הפסקה קטנה בבחינה של "ירידה לצורך עליה", לאגור עוד כח להמשך זמן החורף ביתר שאת. וכעת ממשיך הזמן עם הלימודים של ימי החנוכה, פרסום הנס שמביא להכרה בניסיה ה' עמנו, וההבנה שכל דבר ודבר בעולם מאיתו יתברך הוא. והיי רצון שנוכה תמיד לחיות באופן הנכון.

מתוך השיחה השבועית בישיבה הקד' + בעריכת מכון "נשמת חיים" שע"י הועד להוצאת שיחות מוריני המשגיח שליט"א + לתגובות ושאר עניני הגליון ניתן לפנות לטל. 052-7674247

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

יחי תשפ"ג

לימוד שכר ועונש – מתוך מאורעות העולם

גיליון מס' 89

תפילת החפץ חיים שנענתה מיד

ידוע הסיפור שהתרחש בישיבת נובהרדוק, שהיה בחור בישיבה בשם לייבל רוגוצ'ובר [שם היו שני רבנים מפורסמים, ר' יוסף רוזין היה הרב של החסידים, ור' מאיר שמחה היה הרב של בני ליטא] וביום מן הימים חלה במחלה נדירה, שהוא הפסיק לצמוח לגובה, ובמקום זה התחיל להשמין ולהתפשט לרוחב, ומאותו יום היה מתרחב עוד ועוד, עד שצורת גופו התעוותה, ולא יכל ללכת, ולהניע ידיים ורגליים.

ובאותו זמן לפני המלחמה, היה בית חולים גדול בוורשה, שהיא עיר הבירה של פולין, ובאותה תקופה - וורשה היתה עיר מלאה באריסטוקרטים ופרופסורים חשובים מכל העולם, והבית חולים שם היה מתקדם מאד עם רופאים מפורסמים, ושם אישפזו את החבור לייבל, ולמרות הרפואה המתקדמת שם, לא מצאו הרופאים מה לעשות, ובכל זאת שאירו אותו לאישפוז בבית חולים, והיו מאכילים ומשקים אותו שם, מה שלא יכל בכוחות עצמו.

דא עקא, שכל האישפוז בבית חולים עלה הרבה כסף, ולא היה לו אפשרות לממן הכל, ולכן היו בחורים שהתנדבו להסתובב בעיירות ולאסוף כסף כדי לממן את האישפוז שלו, יום אחד בערב יו"כ הזדמנו לאסוף כסף בעיר ראדין, כיון שהגיעו לראדין אמרו: בוא נעלה לחפץ חיים שיתפלל על החבור שיבריא, ואכן כך עשו, עלו לח"ח וסיפרו לו על המחלה הנדירה של החבור מנובהרדוק, שהוא כ"כ השמין והתרחב שלא יכול להרים את ידיו, שאל אותם הח"ח: החבור הוא ירא שמיים? אמרו בוודאי! הוא כל הזמן מצפה מתי יוכל להניע את ידיו ולהניח תפילין! כיון ששמע הח"ח כך, לקח את השם של החבור, ניגש לפינה ודיבר עם הקב"ה, והתפלל שירפא אותו.

והנה לאחר יו"כ באו אותם בחורים לוורשה, לבקר את לייבל'ה בב"ח, ולא מצאו אותו במיטה, ושאלו איפה לייבל'ה החולה? אמרו להם, לא שמעתם על הנס הרפואי?

ואז הסתובבו החבורים בבית חולים, ופגשו את לייבל'ה הולך על שני רגליו! שאלו אותו מה קרה? איך קמת מהמיטה? אמרו להם בערב יו"כ בשעה פלונית, בעודי שוכב על המיטה, עלתה לי פתאום מחשבה, 'תרים את היד' ואמרתי לעצמי איך אני ירים? ואז באה המחשבה שוב 'תרים את היד' ואחרי כמה פעמים נכנעתי וניסיתי להרים את היד, ופתאום אני רואה שהנה הצלחתי! אח"כ עלתה במוחי עוד מחשבה 'תוריד את הרגל מהמיטה' וניסיתי לעשות כך, והצלחתי! וכך עלו במוחי עוד ועוד הוראות, לקום ולעמוד על הרגליים, ולמרבה הפלא הצלחתי, והנה אני כאן הולך על שתי רגליו.

ואז נזכרו החבורים, שבדיוק בעירי"כ החפץ חיים התפלל עליו, והתברר להם, שבדיוק באותו זמן שהתפלל עליו הח"ח עברב יו"כ, באותה שעה בדיוק, נרפא הבחור, וקם על רגליו! ויהי הדבר לנס פלא של הח"ח.

ושמעתי מהג"ר יעקב אדלשטיין זצ"ל שהוא הכיר את אותו לייבל הבחור, בעל המעשה, ולימים הוא עלה לאר"י ופתח מסעדה בכפר סבא.

איך התפילה מגיעה כ"כ מהר – מראדין לוורשה?

יש לשאול איך יתכן שבאותו רגע שהח"ח התפלל עליו, מיד הוא נרפא? הרי בין ראדין לוורשה יש מרחק עצום כ 600 ק"מ, ואיך התפילה פעלה מיד, וכי התפילה נוסעת במהירות גדולה כ"כ?

ואמנם התשובה היא פשוטה, מנהל ביה"ח של ורשה, היה אז בראדין, והח"ח דיבר איתו באופן ישיר, שהרי המנהל של העולם נמצא גם בראדין, והוא גם המנהל של בית החולים בוורשה, וכשהחפץ חיים דיבר עם הקב"ה בראדין, הרי הוא דיבר באופן ישיר עם מנהל בית החולים בוורשה, ומיד הוא נתן את הפקודה שהבחור יהיה בריא, ולא היה צריך לנסוע מראדין לוורשה!

דוד המלך אמר בתהילים "מלכותך מלכות כל עולמים" אתה השם מולך בכל העולמות, אותו מלך, הוא המנהל בכל מקום! ולכן כשיש חולה בוורשה, לא צריך ליסוע לשם כדי לפעול, כי המנהל של ורשה נמצא בראדין, ובכל מקום, ומשם הוא מחלק את ההוראות לכל העולם!

למה השם יישוב בני אדם - במקומות מועדים לפורענות?

שאלתי את הקב"ה שאלה עצומה, הרי יש הרבה מקומות בעולם מועדים לפורענות, כגון אידוניה ועוד ארצות כ"ב, שיש שם לעיתים קרובות – רעידות אדמה, צונאמי, או שטפונות, ומתים אלפים ורבות בני אדם מפגעי הטבע הללו, ואתה הבר'ע שהינך טוב ומטיב, איך יישבת בני אדם במקומות הללו? ובתורה נאמר "אין אמונה ואין עוול, צדיק ישר הוא" והיכן הצדק והישר ליישב בני"א במקום מועד לפורענות?

בימים האחרונים התפרסם בעיתונים על סופת שלגים גדולה, שפקדה את מערב מדינת ניו יורק בארצות הברית, ומהסופה הזו נגרמו נזקים רבים, ונפל החשמל והחימום בשטחים גדולים של המדינה, וכתוצאה מכך היו הרבה פצועים, ואבידות בנפש, ורק ביומיים הראשונים למגפה מתו כשמונים בני אדם, ועדיין הם חוששים שאחרי שהשמש תצא, כל השלג ימס, ועלול להיווצר הצפות גדולות, שיכולים לפגוע בחיי אדם.

למה לא מזדעזעים מאסונות??

והנה המאורע הזה הוא אסון בקנה מידה עצום, ששטחים גדולים כל כך נהרסו, הרבה נפגעו ומתו, ובכל זאת העולם שותק! אף אחד לא מזדעזע, זה לא מעניין, כל אחד ממשיך בשגרת יומו. ודבר זה תמוה לי מאד, מה ההסבר לכך שהאנשים כ"כ שאננים ואדישים, ולא מתפעלים מאסון גדול כל כך?

וזכורני שלפני כמה שנים נהרג בחור, מהישיבה של ר' הלל זקס בקרית ספר, וערכו עליו הספד בעיר מגוריו ברחובות, והספדתי אותו שם, ופתחתי בשאלה הזו, איך יתכן שאחננו מסתובבים בעולם ורואים אסונות, טרגדיות, ותאונות דרכים, ולמרות זאת אנשים נשארים שלווים ורגועים, ולא מזדעזעים ממה שקורה? ומה הסיבה לזה?

אבל התשובה לזה נראה לי, שאנשי העולם הרי תולים את הכל במקרה, אין שום כוונת מכיון, פעם קורה כך, ופעם אחרת, אין שליטה על הטבע - חלילה, פעם אחד ניוזק, ופעם אחר, ואם כך, שהכל טבע ומקרה, מה זה נוגע אליי? למה אם קרה טרגדיה לאדם פלוני, זה אמור להפחיד אותי? וכי יש סיבה שיקרה גם אצלי? הרי גם בלי מה שקרה לו, היה יכול להיות לי אסון, ומה שקרה לאחרים, לא מהווה סיבה שיקרה גם לי! ולכן כל הגויים ועמי הארץ לא מתרגשים מאסונות, ונשארים רגועים ושאננים, ומפטירים לעצמם "אלו החיים!! מדי פעם קורה אסון למישהו, ואין מה לעשות.."

ואמנם כל המחשבות האלו הם כפירה, אנשים חושבים שכביכול יש שתי רשויות, מצד אחד הקב"ה ברא את העולם, ומצד שני יש גם טבע, וקורה שהטבע עושה דברים בעולם, ולכן אין מה להתפעל מהמקרים המזדעזעים, וכמו שהיה צונאמי באינדונזיה לפני כמה שנים, ונהרגו שם מעל 280 אלף בני אדם בתוך יומיים, אנשים לא התפעלו מזה בכלל, כי מפגי הטבע האלו לא קשורים אליי!

איך עוד מלבדו – אפס זולתו

אבל אנחנו הרי יודעים את האמת, מי עושה את כל המקרים האלו, ומי מפעיל בכל רגע את כל מערכות הטבע, אין שתי רשויות חלילה! יש רק ב"ע יחיד ומיוחד, שהוא לבדו מנהל את העולם, ונאמר בתורה "אין אמונה ואין עוול - צדיק וישר הוא" כל מה שהשם עושה בעולם מכוון עד לתכלית אם לשכר אם לעונש, וכשהשם עושה פגעי טבע בעולם, זה בא להעניש את החוטאים, וכל אסון או טרגדיה שמתרחש בעולם, הוא מכוון ומדוקדק ממנו, שבא להעניש רק למי שזה מגיע, עד לתכלית הדיקדוק, אין שום מקרה סתם! אין שום התפרצות של כוחות הטבע! הכל מכוון ממנו באופן מדויק להפליא!

ואם כן כשאנחנו רואים אסונות בעולם, אותנו זה צריך לזעזע! שהרי אותו בר'ע שעשה את האסון הזה - כעונש על החטאים שלהם, יכול גם להעניש גם אותי, הרי הבורא עולם נתן לנו מצוות, ואם נעבור על רצונו הוא יעניש אותנו, וכשרואים אסונות בעולם, הרי זה עונשי שמים!! שאין רשות אחרת בעולם! 'אין עוד מלבדו - אפס זולתו!' הבר'ע הוא המנהל הבלעדי של היקום כולו, וכמו שהוא מעניש אותם, כך יכול להעניש אותנו.

וכן אנחנו אומרים בעזרת אבותינו: "ברום עולם מושביך, ומשפטך וצדקתך עד אפסי ארץ" והיינו שלמרות שהקב"ה הוא ברום עולם "ומושב יקרו בשמים ממעל, ושכינת עוז גבתי מרומים" בכל זאת 'משפטו וצדקתו עד אפסי ארץ' המשפט לעוברי רצונו, והצדקה לעושי רצונו, הרי הם מגיעים לכל כדור הארץ "בכל הארץ משפטו" אין מקום בכדור הארץ שנפלט ממשפט השם, או מצדקתו, וכל מה שמתרחש בכל פינה בעולם, הכל זה או עונש או שכר מאת השם!

וממילא כשאנחנו יודעים את זה, הרי כל אסון או מאורע שמתרחש בעולם, ומזכיר לנו שיש מישהו שמנהל את העולם, והוא נתן שכר, ומעניש, ואם קורה אסון באמריקה, זה מפני שהאמריקאים צריכים לעשות תשובה, הם לא צדיקים גדולים שם... וזה מיועד ללמד אותנו שיש דין ויש דין, ועל כל מעשה האדם מקבל - שכר או עונש שהרי "אין אמונה ואין עוול" זה מחייב גם אותנו לעשות רצון השם.

כיום יש הרבה שרואים ברוסיה כמדינה חזקה מאד, אבל האמת שהשם יכול לתת להם חיידיק קטן שיהיו חולים, וברגע אחד כולם יפלו.

מתהפכות מזג האוויר רואים - יש מנהיג לבירה

הנה כעת התרחשה סופת שלגים במדינת ניו יורק, ונתבונן איזה תהפוכות קורות בעולם, שבניו יורק כבר כמה שנים לא היה קור בסדר גודל כזה, ומצד שני בעונה שעברה היה באירופה לא חום עצום כ 40 מעלות חום, שלא היה כך שנים רבות! ובצדפת ובספרד מתו אנשים מהתייבשות מרוב חום, והרבה נהרות באירופה התייבשו, מה שלא היה שנים רבות קודם לכן, ורואים שיש שינויים קיצוניים בעולם, בארצות אלו גל חום, ובארצות אחרות גל קור, וזה פלא עצום, איך מתרחשים שינויים הפכיים כאלו בעולם? יתירה מזה, בזמן שהיה גל חום באירופה באותו זמן ממש, היה גל של קור עצום באוסטרליה, והדבר הוא פלא, איך העולם מתהפך כך באותו זמן למזג אוויר קיצוני, מצד אחד לקור מצד שני לחום? מיהו המנהל של כל זה?

והאמת שההשפעה של מזג האוויר תלויה ברוחות השמים שהם מוליכים את הקור ואת החום, איך נוצר סופת שלגים? שיש מקום מרוחק כ 5 ק"מ משם שיורד בו הרבה שלג, עקב מזג אוויר שמתחת לאפס מעלות, שהגשם קופא ונעשה לשלג, וכשיש רוחות חזקות הרי הם מוליכות את כל השלג מאותו מרחק לכאן, וכך נוחת כמויות של שלג למדינות אחרות, ומרוקו ססמוכה למדבר סהרה, לפעמים יכולה להגיע ל 50 מעלות חום [כך זכור לי בעצמי שפעם מדדתי במקנ"ס את מעלות החום ועמד על 50 מעלות!] וא"כ הרוחות הם אלו שמשפיעים על מזג האוויר להתחמם או להתקרר.

ונשאלת השאלה, מי מנהל את רוחות השמים, שפעם יהיה רוחות של קור, ופעם רוחות של חום? מיהו הכח המניע של הרוח שיכולה להוביל גלי קור וחום בעוצמה כזו? וכי מיהו שיוזע מיהו בעל בכח הזה? הרי ברור מזה שיש מנהיג לבירה, הוא מנהל את הכל, וכמו שנאמר "עושה מלאכיו רוחות" הרוח היא כמו מלאך ושליח לחמם את העולם, או לקרר אותו, והכל שליחות של השם, הוא שולט את על כל המערכות, והוא "מוצא רוח מאוצרותיו" הוא הכח היחיד שמניע את הכל, גלי חום - וגלי קור, רק בו הכל תלוי!

חשם שולט במי הים ע"י הרוחות

וכך ראינו בקריאת ים סוף, שכשבי ישראל עברו בים הרי עברו "בתוך הים ביבשה" וביאר הגר"א שלא היו צריכים לרדת לקרקעית הים, אלא הים עצמו קפא כקרח, ובני ישראל עברו מעליו, ואח"כ כשנכנסו המצרים לים אומרת התורה "נשפת ברוחך כיסמו ים" שאז השם נשף רוח חמה לים, והיא המיטה את הקרח, וכך המצרים טבעו בתוך הים, ומי היה אחראי להביא רוח קרה להקפיא את המים, ואח"כ רוח חמה להפשיר את המים, כדי להטביע את המצרים? מי יכול לעשות דבר כזה לשלוט במים של הים ע"י הרוחות? הרי זה רק הקב"ה שהוא בעל הכוחות כולם, וכל הבריאה מתנהלת על ידו!

הרב שלמה וולבה למד במיר בחו"ל והיה שם תלמיד של ר' ירוחם, אח"כ הוא עלה לארץ ושימש כמשגיח בבאר יעקב, והיה נוסע מדי פעם לבני ברק, כדי לשמוע את המשגיח ר' יחזקאל, הנסיעה לא היתה לו קלה, הוא הוצרך לנסוע מבאר יעקב לתל אביב ומשם לבני ברק, ושם היה צריך לעלות עד הישיבה, ופעם המשגיח היה בחדרו (למעלה ליד העזרת נשים) ועלה אליו ר' שלמה וולבה, ופתח המשגיח את הדלת וראה אותו מגיע לקבל חיזוק, אמר לו המשגיח: ר' שלמה! תגידי לבחורים שלך שיש בורא עולם! רק תספר את זה לתלמידים, זה הכל! כל אדם צריך להתחזק בכל זמן שיש בו"ע, אין עוד מלבדו - אפס זולתו.

המקור להזכרת ברית ותורה בכרכת המזון

והנה לפי"ו יש לתמוה מדוע צריכים להודות להשם על ארץ ישראל שתן לנו, והרי זה היה חוזה מפורש, שאנחנו נעשה ברית מילה, ותמורת זה נקבל את ארץ ישראל, ומדוע אנו צריכים להודות על הארץ שנתן לנו, הרי זה מגיע לנו בדין.

ויתכן שזוהי למדו חז"ל שעיקר ההודאה היא לא על נתינת ארץ ישראל, אלא ההודאה היא על המילה והברית שכתנו עם השם, שבכלל זה זכינו גם לקבל את ארץ ישראל, ואנו מודים להשם שעשה עימנו כזו ברית שמכחה זכינו גם לארץ ישראל. ולפי זה מבואר היטב שהמקור להודאה על המילה, היא ממה שצריך להודות על הארץ, שבהכרח הכוונה להודות על תחילת הדבר שכתנו ברית עם השם וממילא זכינו לארץ ישראל. ומזה למדו חז"ל שיש חובה להודות גם על הברית.

ועדיין יש לבאר מנין שצריך להודות על תורה, ונראה שבלי תורה אין אפשרות לישב בארץ ישראל ולהיאחז בה, כמבואר בתורה בכמה מקומות, וממילא בכלל ההודאה על הארץ, בהכרח ג"כ להודות על התורה, שרק כך נוכל לישב בארץ ישראל.

ענה לי הקב"ה שוטה שבעולם! וכי נראה לך שפגעי הטבע האלו מאליהם הם באים? אתה חושב שאינדונזיה לא תחת שליטתי? פתאום האדמה רועדת? ופתאום הים שוטף? הרי אין שום כח בטבע לעשות מאומה! לא לטוב ולא למוטב! וכל מה שקורה שם הכל בכוחות מכויין, שום דבר לא קורה מעצמו! וא"כ לא הבאתי אותם למקום של פגעים ופוערנות, אלא למקום טוב ומשובח, ואני הוא שמכה בהם בלשון מכון! ומה הסיבה שאני מכה בהם כל כך? מפני החטאים שלהם! ראשית יש באינדונזיה הרבה עבודה זרה, ואני השם הרי 'קל קנא' ולא סולח על חטא של עבודה זרה, ומלבד זה הרי הם פרוצים בעריות, והשם שונא זימה, ולכן מגיע להם העונשים הללו!

ומזה הבנתי שהקושיא מתחילתה לא קיימת, שהרי שום נזק או פגע לא קורה מאלי, אלא הכל מאת השם ובשליטתו המלאה, באופן מכון ומדוקדק, כפי השיעור שמגיע לכל אדם.

אך תראי אותי - ותקחי מוסר

וזה מה שאמרו חז"ל ביבמות (סג, א) א"ר אלעזר בר אבינא: אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל, שנאמר: הכרתי גוים נשמו פנותם החרבתי חוצותם, וכתבי: אמרת: אך תראי אותי תקחי מוסר. ואמר הקב"ה לישראל: אני הכרתי המוני גויים 'נשמו פינותם, החרבתי חוצותם' עשיתי להם רעידות אדמה, צונאמי, החרבתי את המדינות שלהם, מקום מגוריהם נעשה לשממה, והכל למה? כדי ש'תראי אותי, ותקחי מוסר' הכל בכדי להראות לכל יושבי תבל, יש בורא לעולם! ויש שגר ועונש, ומי שחוטא נענש!

אותו הקב"ה שעושה פגעי טבע באינדונזיה, הוא אותו הקב"ה שנמצא כאן ובאמריקה ובשאר מדינות, כמו שאמר דוד המלך ע"ה "מלכותך מלכות כל עולמים" ואם שם במזרח הרחוק השם מעניש על חטאים, גם כאן הוא מעניש! וכך מסופר על החפץ חיים שהיה פעם רעידת אדמה בסין, ואמרו זאת לחפץ חיים וענה: הפוערות שיש בסין, בכדי שאנחנו נלמד מוסר!

מעלת פרסומי ניסא - להכיר שהכל מהשם

ברמב"ם (הלכות חנוכה ד, יב) כתב שאף מי שנהנה מן הצדקה, ימכור כסותו ויקנה נרות לחנוכה. ואף שבכל המצוות כמו לולב ואחריו נפסק שאסור לאדם לבזבז יותר מחומש מנכסיו, כמו שפסק הש"ע (תרכ"ו) בנר חנוכה יש חיוב למכור כסותו למרות שאין לו ממון כלל, והטעם כתב הרב המהרי"ם שם, שלמדה הרמב"ם מדין ארבע כוסות, שאמרו במשנה ריש פרק ערבי פסחים "ואפילו עני שבישראל, לא יפחתו לו מד' כוסות" והטעם משום פרסומי ניסא, ומהאי טעמא נמי בנר חנוכה מוכר כסותו משום פרסומי ניסא.

וצריך להבין מהי מעלת פרסומי ניסא, שעבודה האדם מחוייב במצוה למרות שאין לו מה יאכל. ונראה לי שמי שמפרסם את הנס של חנוכה מביא את העד שהתבונן, מה היה כאן? שהרי בחנוכה יש פלא עצום איך יתכן שעשרה החמונים נאחזו עם המעצמה היוונית, ואנטיכוס היה שולח מדי פעם תגבורת של חיילים, והחליף גנרלים ושולח להם את בגריס, וניקנור, ולא מתיישב על הדעת, איך מעטים וחלשים כל כך, הצליחו להכניע צבא עצום וגדול כזה?

ואמנם מה התשובה? שיש בורא לעולם! מתוך הניצחון הזה אנחנו מאמינים שמי שמנהל את המלחמה, זה לא החיילים ולא הגנרלים, אלא בורא עולם, השם איש מלחמות, והוא מנהל אותם, וכיום מודדים עוצמה וחוזק של מדינות לפי כמות התחמושת והשיכלול שלה, ולפי כמות ואיכות החיילים, אבל האמת שהכל הוא משחק ולא אמיתי, שהמלחמה האמיתית מתנהלת ע"י הקב"ה שהוא מכריע את המלחמה ומביא את הניצחון למי שחפץ בו. וזה מתברר לנו מתוך הנס של חנוכה להכיר מתוך זה מי מנהל את העולם, מי הוא שעושה מלחמות, ומי קובע מה התוצאה.

ולשון הרמב"ם בהלכות חנוכה (ג, א) שהיוונים ביטלו אותם ממצוות, ולחצו אותם, עד שריחם עליהם אלוקי אבותינו, וכוונתו לומר, זה אותו הקב"ה שהוא אלוקיננו שלנו, הוא זה שריחם עליהם, אותו רבש"ע שהיה אז ועשה עבורם את המלחמות הוא מנהל אותנו כיום בכל רגע.

אמרו בגמרא בברכות על ברכת המזון (מט, א) "כל שאינו אומר ברית ותורה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו" והיינו שיש חיוב להודות בברכת המזון על הברית ועל התורה, וכך אנו אומרים, "ועל בריתך שחתמת בבשרינו, ועל תורתך שלימדתנו" ויש לברר האם הוא מה"ת, או מדרבנן. ועיין בברכות (כ, ב) בתוס' ד"ה נשים שפירשו ספק הגמי' שנשים יפטרו מברכת המזון, משום שאינם בכלל ההודאה על ברית ותורה. ומבואר מדבריהם שהזכרת ברית ותורה היא מן התורה.

ויש לתמוה שהרי כל הג' ברכות של ברכת המזון נלמדו מקראי כמו שאמרו שם (מח, ב) וברכת - זו ברכת הון, את ה' אלוקיך - זו ברכת הזימון, על הארץ - זו ברכת הארץ, הטובה - זו בונה ירושלים. וא"כ מנין לנו שצריך להזכיר מן התורה ברית ותורה, והיכן הוא נרמז בתורה.

ונראה לבאר שהנה בסו"פ לך לך אמר השם לאברהם (בראשית יז, ז-ח) "והקימותי את בריתי איתך וכו', ונתתי לך ולורעך אחרית את ארץ מגורידך" ומבואר שהשם הבטיח בכלל הברית, שאם עשה ברית מילה, יזכה לקבל את ארץ ישראל.

גילויין זה נכתב כפי הכנת הכותב, וכל טענות או שגיאות היא על דעתו בלבד.

לתרומות והנצחות נא ליצור קשר בטל' 054-8520-936
או דרך נדרים פלום בהיפוש 'עומה אור'
או באמצעות הטל' 03-7630585 שלוחה 6465
ניתן לקבל את הגילויין במייל 6082566@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים ושיחות ממורינו הרב שליט"א
במערכת "קול יהודי מרוקן" 0747-962-335 שלוחה 2-2-2
וכן במערכת "קול הלשון" בקו ישיר 0733-718-148
שמעו ותחי נפשכם

נפתלי אילה שלוחה

טבעו של אדם לנכס לעצמו את הצלחותיו, ומתפאר בהן. בעיניו הוא מנהיג את העולם ובזכותו הגיעה רווחה. בני נפתלי משחררים את עצמם מנוכחות, לא להם התהילה.

האילה בדווקא

ועדיין צריכים אנו למודעי. מה טבעה של אותה אילה, שדווקא אליה נמשל נפתלי.

או הן אמת כי טבעה של האילה למהר. הדעת זקנים הוסיף שמדובר באילה שנתפסה והצליחה להימלט מהמצודה, הרי היא רצה הרבה יותר מהר. אבל יש עוד הרבה בעלי חיים ממהרים, ואולי גם יותר ממנה. אם המשלת את יהודה לאריה ואת דן לנחש, תמשיל את נפתלי לנמר. נמר ממהר יותר מאילה!

ונראה כי בדווקא יעקב אבינו בחר את האילה כמשל לחייו של נפתלי.

"כי לא תהיה תפארתך על הדרך אשר אתה הולך"

בזמן שסיסרא קם להילחם על ישראל בשליחות יבין מלך כנען, קם כנגדו ברק בן אבינועם. לא בנקל יצא ברק למלחמה, חושש היה מאימת שר הצבא של יבין, סיסרא. גם בעת שדבורה הנביאה קראה לו, עדיין חשש מכוחם הרב של הכנענים והסכים רק בתנאי שדבורה תהיה במקום להתנבא עבורו כיצד להילחם.

בעיני ה', התנהגותו של ברק לא מצאה חן. אם קיבל נבואה, עליו לבצעה תיכף ומיד ולא להמשיך לחשוש. כעונש על כך, לא הוכר הניצחון של ברק אלא ניצחון של יעל. תפארתו עברה ליעל אשת חבר הקיני, זו שמחצה ראש סיסרא ביתד (שופטים ד, ט).

ואם כך, לא מובנת הדרשה שכתב רש"י בפרשתנו, על הפסוק 'הנותן אמרי שפר', שזה הולך על בני נפתלי בזמן מלחמת סיסרא. הלא המלחמה הוכרעה על ידי יעל ולא על ידי בני נפתלי שהיו מועטים, אם כך מה המעלה של בני נפתלי?

איילות הצפון והדרום

ואת הדרך שאנו רוצים לסלול כעת, נקדים ונאמר כי אינה לפשוטו של מקרא, לכאורה. אבל יש כאן אור חדש שמתגלה בדברי הרמב"ן הקדוש.

מהירות, היא לא רק בין מרחקים, אלא גם בטווח של זמן.

כלומר, ייתכן ללמוד ממהירות הגעה בין מקום למקום, לבין מהירות של תוצאה. כך הוא השבח והתיאור שקיבל נפתלי מאביו, לפני מותו. 'נפתלי אילה שלוחה, הנותן אמרי שפר' (מט, כא).

הברכה הזו התייחסה לחלקת האדמה שקיבל נפתלי בירושת הארץ, 'זו בקעת גינוסר שהיא קלה לבשל פירותיה, כאילה זו שהיא קלה לרוץ' (רש"י שם).

היכולת הזו של האדמה לתת פירותיה במהירות, אינה שבח המתייחס לנפתלי, לכאורה. לא הוא זה שזירז את גידול הפירות בחלקו, אלא זו היא מתנה דעבידא לאיגלווי.

שאר אחיו קיבלו תיאור על אופיים ומהותם. ראובן ממהר לשטוף כמים, שמעון ולוי מהירים לכעוס ויהודה מתגבר כארי. אולם מה לו לנפתלי לשמוע על המתנה שעתיד לקבל בחבל ארצו, ארץ גינוסר?

דבר זה, עם כל חשיבותו, ניתן להיגלות כשיבוא לארץ ישראל, שם יראה בשנה הראשונה כיצד פירותיו מזרזים להבשיל, האמנם זהו סוד שיש לומר קודם מותו?

על פי הגורל

ובפשוטו, נועד הדבר למנוע תרעומת של אחיו.

כל השבטים קיבלו חלק בהר, בבקעה ובים, בשווה. רק הגורל החליט על פי ה', מי יקבל מה והיכן. ממילא, אם אחד מהם קיבל קרקע פוריה במיוחד, היו אחיו השבטים צריכים להתרעם שחלקם נגרע ממנו.

ואם כן, אין זאת אלא להוציא מלבם של התועים. אכן, נפתלי קיבל מעבר למה שאתם קיבלתם, אבל זה מכוח הברכה שאני יעדתי לו מראש. האדמה משכיחה תוצרתה, לא בגלל הנתונים הטופוגרפיים של האדמה, לא בגלל האקלים או איכות הזרעים. רק בגלל שכך אני בירכתי אותו לפני מותי.

ובזכותו הגיעה רווחה. בני נפתלי משחררים את עצמם מנוכחות, לא להם התהילה.

וגביהה בן פסיסה, כדוגמא. שלושה פעמים הוא לקראת ויכוח אצל אלכסנדר מוקדון מול עמים שונים. לכל אחד יש מענות בשמים על עם ישראל והוא הולך למעמד בראש מורכן. 'אם אנצח, תאמרו שתורת ישראל ניצחה, אם ניצחוני, תאמרו הדיוט שבהם ניצחתם' (סנהדרין צא.).

בשלמא בפעם הראשונה, מחשיב גביהה את עצמו כהדיוט, אולי גם בפעם השניה. אבל לאחר פעמיים שהצלחת להביא את ראשי אויבי ישראל, עדיין אתה מכנה עצמך 'הדיוט שבהם'! זו בדיוק הנקודה, לפעול את הטוב ביותר, ולהרגיש שהתהילה והתפארת שייכת לאחרים.

כך גם בעת שיעקב נפטר והוצרכו להביא את איגרת קניין מערת המכפלה, בכדי שעשו אחיו לא יעכב את הקבורה. שלחו את נפתלי שיריץ למצרים להביא את האיגרת, והוא אכן הביאה. האמנם הייתה תועלת בריצה הזו? כבר חושים בן דן עשה מה שעשה והמית את עשו, כבר הוסר המכשול ויכלו לקבור את יעקב בנחת. אין לך מעשה גבורה גדול מזה, לרוץ לארץ מרחקים ולבסוף אומרים לו כי לשוא רץ.

זה אופיו של נפתלי, הממהר לתת אמרי שפר. אינו רומן ומתלונן, אמרותיו שפר הן, מתאמץ עד קצה גבול היכולת ולא מתהדר גם כמה שעשה בעצמו. מוציא עצמו מהתמונה, מוציא עצמו מאדמת גינוסר, מוציא עצמו מניצחון סיסרא ומוציא את עצמו מהצלחת הקבורה של אביו במערת המכפלה.

זרים אוכלים נחלותיה

ודין לקח וליבוב לכל אדם אשר התאמץ והתייגע למען הכלל, וראה כי זרים אוכלים יגיעו, אורחים מקרוב באו מתהדרים בנוצותיו, ולכו מתהפך.

ואם ידעת, הרי זו המדרגה הנפלאה ביותר שיהודי יכול להגיע. לעשות למען הקדוש ברוך הוא, ולהישאר בצל, להעביר לאחרים את שרביט ההצלחה.

כי לו נאה, כי לו יאה!

הוא מתאר את מנהג מושלי הארץ שירצו לתקשר בין איש לרעהו, במרחקים הגדולים. הדרך הייתה על ידי העברת האיילות.

פירושו של דבר, מלך הצפון מגדל איילות בתצורתיו. האיילות קשורות למקום יניקתם, גם אם ירחיקו אותם רבבות פרסאות. את התכונה הזו ינצל מלך הצפון וישלח אותם למלך הדרום.

כנגדו, גם מלך הדרום יגדל איילות בתצורתיו, איילות שקשורות למקום יניקתם. בבוא העת, יחליפו את האיילות וישתמשו בהן כעין יונות דואר. ברצותם להעביר בשורה ממקום למקום, יגלגלו את האיגרת בקרני האיילה וישחררו אותה לחפשי. היא מיד תדהר למקומה המבעי ובארצה יקבלו את האיגרת שהוכנה במקומות אחרים.

זה הוא סוד 'הנותן אמרי שפר'. האיילה שלוחה מבשרת בשורות טובות.

המעלה של בני נפתלי שהם חוזרים ושבים למקומם בסופו של דבר, כמו אותה אילה. לא משנה היכן הניחו אותה, תמיד היא תחזור להיכן שהתחילה.

בני נפתלי יכולים להסתובב בעולם ולהדרך אנשים אחרים איך להפיק מהאדמה פירות משובחים כדוגמתם, אבל הם יודעים בסוף להכיר טובה למי שעשה את הפירות האלה, הם מהללים את מי שעשה.

ותשר דבורה וברק בן אבינועם. מי שגרם לשירה הזו, היו בני נפתלי. הם הדביקו אותם בטבע של השירה וההודאה, כמו אותה אילה שמכירה את יוצרה ואת צורה. מכירים את השבח שקיבלו, ונותנים אמרי שפר ('נפתלי' אותיות 'נפת לי', 'כי נפת תמופנה שפתותיו מר עובר ע"י בשורות טובות שהיה מבשר לישראל, לשון הכלי יקר).

הדגש ברש"י הוא שהם נותנים אמרי שפר, ולבסוף מי ששר זה ברק ודבורה. בני נפתלי נותנים אמרי שפר, וכל ישראל שרים אחריהם, כי זה מדבק. ביכולתם של בני נפתלי להדביק את אחיהם!

התהילה והתפארת

יש כאן תפיסה עמוקה יותר. טבעו של אדם לנכס לעצמו את הצלחותיו, ומתפאר בהן. בעיניו הוא מנהיג את העולם

לעילוי נשמת

איש תם וישר וירא אלוקים
פזר נתן ממונו להחזקת לומדי תורה
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
רבי יעקב בן סטה אסולין זצ"ל
יום היא"צ יג טבת
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הרבנית הצדקנית משכלת ביראת
אלוקים
מרת שולמית אזרחי ע"ה
א"ח למור מרן ראש הישיבה שליט"א
ובת מרן המשגיח הגה"צ זצוקלה"ה
נפשה בטוב תלין זרעה יירש ארץ

לעילוי נשמת

האדון הנכבד ירא ה' וסר מרע
חינך בניו לתורה ומצוות בארץ נכריה
ר' משה בן שרה ז"ל
להצלחת בנו היקר
ראש וראשון לכל דבר שבקדושה
רבי סברי חבובה הי"ו
נשיא קהילת אחיעזר ברוקלין, ניו-יורק

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול דבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "בף החיים"

להערות והארות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

8542164@gmail.com

פרשת וחי

עברו היתה לפעמים פורצת מגפה ומכלה בבת אחת אלפים ורבות אנשים. בשנת תקל"ג פרץ הדבר בארץ בבל, ונפטרו כל חכמי בבל ולא נשארה שם לקהילה המפוארת הזו שלא פסק בה קול התורה מזמן חורבן בית ראשון, אף חכם. עד שישארית הפליטה, אלו שנשארו שם בקהילה, שלחו אגרות לחכמי חלב היא ארם צובה שישלחו אליהם רבנים שיכוננו את הקהילה. וכך היה מעת לעת, שהיתה פורצת מגפה שכזו ומכלה הרבה, עד שגעשו המגפות סימן היכר למאורעות אחרים. למשל, אפשר למצוא שכתוב בדברי הימים על פלוני שגולד שנתים קודם מגפת החולירע, או אלמוני שהתחתן חמש שנים לאחר הדבר, וכן כיוצא בזה.

היום ברוך ה' אין את המגפות האלו, אבל אם אין אותם במכה אחת, יש אותם בתשלומין. למשל, הענין הזה של התאונות דרכים. משהו שם לב על הדבר הזה? – כל כך הלב נהיה אטום ביחס לזה, שהאדם כבר מתרגל. שומעים שבימים זה וזה היתה תאונה ב'ציר הדמים', נהרגו שלשה ונפצעו חמישה. ועושים לנו ביאור, שנים מהפצועים הם במצב בינוני. מה זה בינוני? – אחד שיכול להיות שכבר כל חייו לא יוכל עוד ללכת, ויצטרך כסא גלגלים או קביים. ואנחנו חיים בתוך המכה הזו המהלכת בינוני ואין איש שם על לב!

זה 'אחרית הימים'. על ימים אלו ביקשו האמוראים 'ייתי ולא אחמיניה'.

אבל מכל מקום, הרי קודשא בריך הוא רחמן, מלא ברחמים על עם ישראל, ובודאי שהוא לא רוצה בדבר הזה. אם כן למה זה קורה? הרי זה לא קורה מעצמו, אי אפשר להאשים ולתלות את זה בסיבות "טבעיות". כל מאורע וכל מקרה מגיע בהשגחה פרטית מהבורא יתברך. ואם זה כן קורה, הרי שזה מחייב אותנו. צריכים לעשות בדק הבית מן היסוד, ולראות מה ה' מצפה מאתנו שנעשה בימים אלו.

מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח

אומרת הגמרא בסנהדרין (שם), שאלו תלמידיו את רבי אליעזר הגדול, מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח. רבותינו חכמי ישראל שצפו באספקלריא המאירה, וראו באותו האור הגנוח בתורה מקצה העולם ועד סופו, ראו את הדור שלנו, את דור אחרית הימים בו יש את חבלי המשיח הקשים הללו, ושאלו את רבי אליעזר, מה יעשה אדם וינצל.

מה זה הלשון 'חבלי משיח'? – ביאר הגר"א, כי חבלי משיח זה כמו חבלי לידה. כמו שבחבלי לידה כשמוגיע פרקה של האשה ללדת, מגיעים מקודם לכן הצירים ויסורי הלידה הנוראים, וככל שהלידה מתקרבת כך היסורין מתחזקים יותר ויותר וגם נעשים תכופים זה לזה עד הזמן שהתינוק יוצא לאור העולם ואז ברגע שיצא ונולד פוסק הכל, כך, אמר הגר"א, תהיה מצייאות הגאולה.

ככל שהגאולה תתקרב, כך יתחזקו ויתרבו הצירים והצרות לאין מספר. וזהו שאמרו רבותינו (סנהדרין צה), אם ראתי דור שהצרות מושכות בו כנהר – צפה לו. אם אתה רואה דור שהצרות באות בו יום אחר יום, בלי הפסק, דע שזוהו סימן מובהק לביאת הגואל הממשמשט ובאה. זה הדור שלנו, שאנחנו רואים בחוש את הצרות המושכות כנהר, ואנחנו צריכים לצפות בציופי גמור לביאת הגואל, ובו ברגע שיבוא בן דוד, ייפסקו כל הצרות והייסורין.

מכל מקום שאלו תלמידיו של רבי אליעזר, מה יעשה אדם וינצל מהצרות המרובות האלו, שאי אפשר לעמוד בהם. והנה, לא מצא התנא האלהי רבי אליעזר הגדול אלא עצה אחת. יעסוק בתורה ובגמילות חסדים. אם אנחנו מחפשים עצה ביום זעם, להסתתר במחסה מפני הרעה, אין לנו עצה אלא זו. לא יעזור להכנס למקלט, ושאר עצות, אלא רק מי שיתקע עצמו באהלי תורה ובגמילות חסדים, הוא מובטח לו שינצל.

ויש תורה שהיא עצמה חסד, כמו שכתוב "תורת חסד על לשונה", ושואלת הגמרא (סוכה מט), וכי יש תורה של חסד ותורה שאינה של חסד? אלא, מתרצת

ביקש יעקב לגלות את הקץ

בעזרת ה' יתברך נראה לעיין ולהתבונן בפרשת השבוע, פרשת וחי.

הפסוק אומר (פרק מט פ"א): ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים.

עכשיו, שכבר כל האחים הקדושים נמצאים יחד, מכנס יעקב את כולם ואומר להם 'האספו ואגידה לכם'. הוזהר הקדוש, בכל פעם שכתוב לשון הגדה במקרא, "אגידה", 'ויגד', או 'ויגד', דורש שיש בו רזא דמלתא (וזה לך דף דף פ: וחי רלד: רמט. ועוד הרבה, הובא בספר נפש החיים ש"א פ"א). בכל מקום שיש הגדה, יש סוד בדבר, דבר שכתוב בין השיטין, וצריך לב שומע אוזן כרויה ולב מובין כדי להבין את הדברים.

ואגידה לכם – סוד יש כאן – את אשר יקרא אתכם באחרית הימים. וכבר הביא רש"י בשם רבותינו שביקש יעקב לגלות את הקץ, אבל נסתלקה ממנו שכינה. ומבארים המפרשים [כמו שהובא בשפתי חכמים], שדבר זה מזוייק בפסוק, שהרי כתוב כאן 'האספו ואגידה לכם', ולאחר מכן כתוב 'הקבצו ושמעו בני יעקב', וכיוון שכבר אמר לשון האספות, שיתאספו כולם ויבאו אצלו, לשם מה אמר שוב בלשון אחר גם 'הקבצו'? אלא שבלשון 'הקבצו' יש רמז לקץ האחרון, כמו שכתוב בפסוק (ישעיה י"א יב) 'ונפוצות יהודה יקבץ', וכתוב (צפניה ג, יט) 'הנדחה יקבץ', וזהו רמז לגלות האחרון שרצה יעקב לגלות לבניו את קץ הגלות.

והמעייין יראה בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל, שגם הוא מפרש כאן בדומה לרש"י, איך שמפרש: וקרא יעקב לבניו יעקב קורא לבנים שלו, ואמר להם אדכו מסאבותא ואומר להם ומצווה עליהם תטהרו, אם משהו נטמא בשרץ או בטומאה אחרת ילך ויטהר, ואחיו לכו רזא סתימיא לפי שאני הולך לגלות לכם דברים נוראים וסודות נעלמים והתומים, קיציא גנייזא ומתן אגרהון דצדיקיא ופורענותהון דרשיעיא וטלניתא דעדן מה היא את הקץ הגנוח, מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא ופורענות ועונש הרשעים, וטל תחיה וכל השכר שיש בן עדן. כהדא מתכונשין תריסר שבטי ישראל מיד התאספו תרי עשר שבטי ישראל כאיש אחד, מקפין דרגשא דדהבא דרביע עלה הקיפו האחים את המיטה העשויה מזהב שבה היה יעקב מוטל, מן דאתגלי יקר שכינתא דה' קיציא דעתיד מלכא משיחא למיתי איתכסי מיניה אבל כשבא יעקב לגלות מתי יבוא הקץ, מתי יבוא מלך המשיח, 'אתכסי מיניה', נעלם ממנו ולא יכל לגלות. ובכן אמר, כיוון שראה את זה יעקב אבינו, אמר – טוב, לא מרשים לי לגלות את הקץ, אבל איתו ואתני לכו מה דיארע יתכון בסוף יומיא, בואו ואומר לכם מה יהיה אתכם בסוף הימים. אם אין לנו רשות לגלות את הקץ, מכל מקום מה יהיה אתכם באחרית הימים זאת כן אוכל לספר לכם.

ייתי ולא אחמיניה

ובכן, מה יהיה באחרית הימים? – בגמרא כתוב (סנהדרין צה): שאמר עולא 'ייתי ולא אחמיניה'. כלומר, ודאי שרצוני שיבוא כבר מלך המשיח, אבל איני רוצה להיות באותו הזמן שיבוא. מדוע? – מפני הצרות הגדולות שיהיו באותו הזמן, חבלי משיח.

אלו צרות? – הן צרות רוחניות והן צרות גשמיות. ואין ספק בדבר שתקופה זו של אחרית הימים היא הדור שלנו. אפילו חרש שומע ועיוור רואה שאנחנו נמצאים בערב הגאולה העתידה. ולכן כמו שאנחנו רואים, אין לך יום שאין קללתו מרובה מחיבירו, והצרות הולכות ומתגברות, גם בחלק הרוחני, כמו חילולי השבת בריש כל גלי, ומה שקמים על ה' ועל משיחו לבטל את התורה הקדושה, ושאר הנסיונות הרוחניים של הדור, ועל זה צריך להיות עיקר הבכיה והצעד, על הצרות הרוחניות שאנחנו מוקפים בהם לדאבונו הרב.

וגם הצרות הגשמיות התרבו למעלה ראש. זה תימה על אדישות לבבנו שאנחנו חיים בתוך מגפה, ולא מתעוררים. הרי מי שבקי בקורות הימים רואה, איך בימים

הגמרא, תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, תורה שלא ללמדה זו תורה שאינה של חסד.

יש בחינות בחינות בתורה. יש שאדם לומד לעצמו, וזה גם כן יקר מפז ומפנינים, וכל הפצים לא ישוו בה. אבל יש תורה שנותן לאחרים ומלמד את חבריו, וזו היא 'תורת חסד' הוא עושה חסד עם חבריו בלימוד התורה. וזה הוא החסד היותר גדול שיכול לעשות עם חבריו, שאינו עושה עמו רק חסד בגופו אלא חסד בנשמתו, שפותח לו שערי בינה ושערי תשובה ומקרב אותו לבוראו. אשריו ואשרי חלקו של מי שזוכה לכך.

ויש גם חסד כפשטו, העזרה לזולת, בכל מכל כל. בעצה טובה, בממון, בהתחשבות ובאכפתיות מהשני. וזו העצה היחידה שנתן רבי אליעזר והדבר היחיד שיכול לעזור לנו בדור שלנו מרובה הצרות והיסורין, תורה וגמילות חסדים.

כל הצרות הבאות על ישראל אינם אלא מפני פשעה של תורה

במדרש תנא דבי אליהו זוטא (פרק א'), מספר אליהו הנביא זכור לטוב: פעם אחת הייתי עובר ממקום למקום, ומצאתי כשדור אחד. מצא אותי ממונה אחד, שר או קצין. נתן לי שלום ולא היה מכירני, לא ידע מי אני. אמר לי רבי מאיזה מקום אתה. למרות שלא הכיר את אליהו, אבל הרגיש שהוא 'רבי', שהוא תלמיד חכם. לפי שתלמיד חכם הזותו נכרת עליו. על מי שלומד תורה יש הן, כמו שאומרת הגמרא (כתובות ע"ג), והמצאיות של התורה מכרות על לומדיה.

הכשדור שאל את אליהו הנביא מהיכן הוא, ואליהו משיב: אמרתי לו מיבנה גדולה אני, מעיר חכמים ורבנים. אני מגיע ממקום של תורה. אמר לי, רבי, בוא ושב במקום שאני מראה אותך תעזוב את העיר שלך ותבוא לגור על ידי, היכן שאני גר. אראה לך איזה פלאות יש בעיר שלנו, איזה נופ יש שם. והוא מוסיף ואומר לאליהו, לא די שרק אראה לך את כל הפלאות האלו וכל היופי הזה, אלא בוא ואני נתן לך חיטים ושעורים ופולין ועדשים וכל מיני קטניות. יש הכל, רק תבוא לגור אצלנו. אמרתי לו בני אפילו אם אתה נותן לי אלף אלפי אלפים דינרי זהב, אין אני מגיה מקום תורה ואין אני דר במקום שאין בו תורה. אומר לו אליהו, אל תדבר איתי על חיטין ושעורין ופולין ועדשין, כל זה תלך ותבשר לסוסים ולחמורים כלשון הגמרא בפסחים (דף ג'), אותי כל זה לא מושך ולא מעניין אותי, ואין לזה שום ערך בשבילי. רק מקום תורה, אגור בו.

ואמר לי, רבי מפני מה? מאי כולי האי? אמרתי לו, בני, לא חרב העולם אלא מפני פשעה של תורה, ולא חרבה ארץ ישראל אלא מפני פשעה של תורה, וכל הצרות הבאות על ישראל אינם אלא מפני פשעה של תורה.

זה הסוד שמגלה לו אליהו הנביא, לאותו הכשדור. אתה שואל אותי למה אני לא רוצה לבוא אליכם ולשבת אתכם, בעיר עם פרדסים וגינות, ואוכל ושועב עלי גבול. ובכן, דע! שכל החורבן וכל הצרות שבאות על ישראל הם מפני הפשעה של תורה. לכן לכל מה שאתה מציע, אין שום ערך ביחס למקום של תורה, שבו אני גר כעת, ביבנה, עיר של חכמים וסופרים.

אנחנו נמצאים בדור של צרות. ואם אנחנו רוצים למנוע את הצרות ולסלק אותם, צריך להתנהג כמו רופא טוב.

מה ההבדל בין רופא טוב לרופא גרוע? רופא גרוע יראה חולה, ישמע שכוואב לו פה ושם, יתן לו רפואה לסלק את הכאב הזה, והולך לביתו. רופא טוב יחפש בחורין ובסדקין מה שורש החולי, מה הסיבה שבעטייה באו לו הכאבים האלו, ואת השורש ישרש. בהסתלק שורש החולי, יסתלקו גם הפירות, הכאבים והמכאובים.

כאן מגלה לנו אליהו הנביא מה שורש כל הצרות, ומה הסיבה שבאים הצרות 'כל הצרות הבאות על ישראל אינם אלא מפני פשעה של תורה'. וכמו שממשיך אליהו הנביא ואומר: גדול ורב הוא לפני הקב"ה פשעה של תורה, מפני שהיא שקולה כנגד כל העבירות שבעולם, שנאמר בפסע יעקב כל זאת ואין זאת אלא תורה שנאמר מי האיש החכם ויבן את זאת, ואומר ויאמר ה' על עזבם את תורת. ואותו כשדור הבין את דבריו של אליהו הנביא, אמר לי רבי, ברוך ה' שבחר בכם משבעים לשונות ונתן לכם את התורה שאתם בוטחים בו בכל מקום.

מי יכול לומר שידי נקיות מהעוון הזה, של פשעה של תורה?!

כידוע, רבותינו אנשי כנסת הגדולה, היו מאה ועשרים חכמים שמהם היו כמה נביאים, שישבו וסדרו לנו את נוסח תפילת העמידה. בספר נתיבי עם (א"ה סימן נ"ה, ועיין בהקדמה שם) מביא, שבנוסח תפילה שתקנו אנשי כנסת הגדולה, בתפילת העמידה, יש שש מאות ושלושה עשרה מילים, תרי"ג מילים. וזה לא הרבה, והראיה לזה, שיש אנשים שגומרים את כל זה בדקה וחצי... או שתי דקות

מקסימום, תלוי כמה תלומות חלמו.

ולכאורה, בשביל מה היו צריכים מאה ועשרים זקנים בשביל זה, ומהם כמה נביאים? – הרי אם נשב אנחנו נוכל גם כן לכתוב נוסח יפה של תפילה ותחנונים, לא פחות מנוסח התפילה. ואם נבחר אנשים בעלי צחות הלשון, אולי נוכל לחבר נוסח אפילו יותר יפה ממה שיש בידינו.

אבל הביאור הוא, כמו שכותב רבינו חיים מוולוז'ין זצ"ל בפנש החיים ושער ב פ"י ופ"ג, כשאנשי כנסת הגדולה ישבו והיברו את נוסח התפילה, הם לא גיבבו מילים והיברו תפילה על פי יופי המליצה. הלילה לחשוב כן. אלא, רבותינו אנשי כנסת הגדולה ומהם כמה נביאים, היו צריכים לחבר נוסח תפילה המתאים לכל אחד ואחד מכלל ישראל מזמנם ועד הדור האחרון, כל אחד ואחד לפי שורש נשמתו, לפי זמנו המתאים וכו'. ולזה היו צריכים גם כן נביאים, שיוכלו לחבר דבר נורא שכזה, לבחור את המילים המתאימות לכל אחד ואחד מבני ישראל.

וזאת מפני, שיודעים אנו שיש מדרגות מדרגות בכלל ישראל ובגשמות האומה, ולכל אחד ואחד יש את העולם שלו, ואת הנקודה שלו ושם הוא צריך לפעול ולתקן, כל אחד לפי מה שהוא אחוז בעולמות לפי בחינת נשמתו. ולכן לא כל אחד ואחד פועל את אותה פעולה בתפילה, אלא כל אחד פועל פעולה אחרת, לפי מה שצריך. והיו צריכים לסדר נוסח תפילה של מלינו אנשים מזמנם ועד הדור האחרון, שכל אחד בנוסח התפילה הזה יוכל לפעול במקום שצריך לפעול ובמקום שצריך לתקן ומשם יביא את הברכה לעצמו.

מי יכל לעשות כדבר הזה? – רק אנשי כנסת הגדולה, מאה ועשרים חכמים ומהם כמה נביאים.

שאל רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל בספרו תקנת השבין (אות י"ד), בנוסח התפילה יש בקשה אחת מתמיהה לכאורה. 'סלה לנו אבינו'. וצריך להבין, אדם שגמר תפילת מנחה, ומיד בתוך כדי דיבור מתפלל תפילת ערבית, שוב מבקש 'סלה לנו אבינו'! איך ייתכן, שרבותינו אנשי כנסת הגדולה, שכמו שאמרנו כל מילה וכל אות מדוקדקת בנבואה וברוח הקדש, תקנו לנו לבקש 'סלה לנו אבינו' שלש פעמים בכל יום, על מה ולמה כל זה?

ומבאר רבי צדוק, כי עיקר כוונת רבותינו כשתיקנו שיבוא אדם ויבקש מחילה וסליחה לפני הבורא, על איזה עוון התכוונו? – על עוון ביטול תורה. בכל רגע ורגע רובץ על האדם החיוב לעסוק בתורה, ואמנם הקב"ה נתן רשות לאדם לעסוק לפרנסתו, שנאמר 'אספת דגנך' (ברכות לה), אבל במה שלא מחוייב להתעסק לצורך פרנסתו, מיד רובץ עליו החיוב של לימוד תורה.

ומי יכול לומר שנקי בזה? – אדם יראה בעצמו כמה שעות מתבזבזות לו להביל לריק ולבטלה. ולכן רבותינו באו ובקשו 'סלה לנו אבינו', עיקר הבקשה היא על זה, על פשעה של תורה. ואכן על העוון המר והנמחר הזה של ביטול תורה ראוי הוא שנבקש סליחה ג' פעמים ביום, לפי שמאד קשה להנצל ממנו.

ובאמת, אדם יודע שצריך ללמוד. התנא רבי יהושע בן לוי במסכת אבות ואבות פ"ו מ"ב) בוכה ואומר 'בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת אוי לחן לבריות מעלבונה של תורה'. וכשרבותינו אמרו 'אוי', בזה מונח כל הצער וכל הצער והיסורין שיכול להיות.

וידוע מה שמובא בספרים הקדושים בשם הבעל שם טוב שיש להקשות, מה הביאור בבת קול זו? וכי מישוה שמע את הבת קול הזו? ואם לא שמענו, לשם מה היא יוצאת? ברכה לבטלה היא זו אם איננו שומעים אותה.

ואמר הבעל שם טוב, דע! שבאמת כל אחד ואחד שומע את הבת קול הזו. נכון, לא שומעים קול רעם גדול, אבל בת קול יכולה לבוא גם בלחישתה. כשהאדם שומע לחישה בתוך תוכו, שמישהו אומר לו מבפנים, די מספיק, חבל על הזמן, לך תתקדם, תתחיל ללמוד, תתקשר ותתקרב יותר אל הקב"ה. זו הבת קול שיוצאת מהר חורב. את הלחישות האלו מי אינו שומע? – כל אחד שומע. אלא מאי? – יש אחד שלא מטה אוזן לבת קול הזו. הוא שואל את חברו, אתה שמעת מה שאני שמעתי? – אה, לא שמעתי? – אז כנראה גם אני לא שמעתי...

זו היא העלבונה של תורה, שאדם לא מטה אוזן לשמוע את הבת קול הזו שמכרות ואומרת לו, מה יהיה אתך, חבל על זמנך שחולף והולך לבטלה.

זו היא פשעה של תורה שאומר אליהו הנביא. זו היא הסיבה והשורש לכל הצרות והיסורין שבאות על ישראל. חולשת עסק התורה והרפיון בה.

בדור ובזמן שלנו דייקא, בערב הגאולה, שהצרות מושכות בו כנחר, כמה עלינו להתחזק בריבוי עסק התורה, בעמל וביגיעה, והוא הוא מה שיציל אותנו מתבלי משיח כמו שאמר רבי אליעזר הגדול, ובענין הזה תלויים כל הצרות של ישראל כמו שגילה לנו אליהו הנביא, ובהתחזקות שלנו בעסק התורה יסורו כל המקטרגים ומרעין בישין, ונזכה לגאולה לאלתר, וה' יהיה בעזרתו.

מישכמי התורה

הליכות חיים

בס"ד

דירה מתיווך שנקנתה לא דרך המתווך

שאלה א

משרד תיווך פירסם מודעה, על מכירת דירה בירושלים במחיר מוזל במיוחד. וכתבו במודעה פרטים על מחיר הדירה, הרחוב בה היא נמצאת, באיזה קומה, מהם כיווני האויר, ואיזה נוף משתקף מאותה דירה. אדם שגר באיזור זה, ומכיר היטב את הבניינים במקום, זיהה ע"פ אותם הפרטים באיזה בנין מדובר, והגיע מעצמו לדירה, וביקש מהדייר שגר שם בשכירות את מספר הטלפון של בעל הבית. השוכר התנה עמו, שבתמורה לכך הוא דורש שישלם לו דמי תיווך בשווי אחוז מהקניה, והקונה הסכים לכך. ואכן לבסוף נקנתה הדירה ע"י אותו אדם שניהל לבדו את המשא ומתן עם המוכר.

האם קונה הדירה צריך לשלם דמי תיווך לאותו משרד שפירסם את הדירה, שמחמת פירסום זה קנה את הדירה?

והאם מגיע דמי תיווך לשוכר שנתן לו את מספר הטלפון של מוכר הדירה?

שאלה ב

מתווך פגש בחנות הסופר שבשכונתו אדם שמחפש לקנות דירה, ומסר לו פרטים מדויקים על דירה מסוימת, מיקומה, ומי הם בעליה, והחתיים אותה שם על דמי תיווך. אדם אחר שעמד בסמיכות אליהם, שמע את שיחתם, ומאחר וגם הוא חיפש לקנות דירה דומה, רשם בצנעא את הנתונים ששמע, והתקשר מיד בצאתו מהחנות לבעל אותה הדירה. ולאחר משא ומתן רכש את הדירה.

האם קונה הדירה צריך לשלם לאותו המתווך דמי תיווך?

תשובה

א. בנידון השאלה הראשונה - פטור רוכש הדירה מכל תשלום, הן למשרד התיווך. והן - לשוכר שמסר לו את מספר הטלפון של בעל הדירה.

ב. בנידון השאלה השניה - פטור רוכש הדירה מלשלם למתווך כל תשלום. אולם עליו לדעת, שנהג שלא ביושר, ובחוסר הגינות כלפי המתווך.

מקורות

ההבדל בין עבודת מתווך, לתשלום שכר עבור זכויות יוצרים

קיים הבדל מהותי בין תשלום עבור תיווך, לבין תשלום עבור השתמשות במידע שמוגדר כ"פטנט" או שיש עליו זכויות יוצרים. במידע שיש עליו זכויות יוצרים, התשלום אינו עבור מלאכה מסוימת, אלא על עצם המידע שבהתאם למנהג הסוחרים - הוא שייך לבעלותו הממונית של הממציא. ולכן המשתמש בו ללא רשות נחשב - כלוקח סחורה ממשית ששייכת לבעליה. וכללי התשלום בנידון זה הם - כפי מה שהתקבל המנהג אצל הסוחרים.

לעומת זאת תיווך נחשב - כעבודת פועל, שמהותה - קישור בין שני אנשים שהם: הקונה והמוכר. ומלאכה זו הינה כמו כל מלאכה אחרת שהתשלום עבורה הוא, כנגד עבודה ממשית שעושה הפועל שהוא - המתווך, לבין בעה"ב שהוא האדם שמקבל את העבודה ממנו.

לפיכך אפילו אם עבודת המתווך נעשתה בדיבור בלבד, ע"י שמסר לאחד מהצדדים את המידע שברשותו, ואת המשא ומתן לביצוע העיסקה ניהלו הצדדים בעצמם, בכל זאת נחשב המתווך כפועל הבלעדי לאותו הצד שסיפק לו את המידע שברשותו, ויקבל תמורת עבודתו דמי תיווך כפי שסיכם עם בעה"ב. וכשלא סיכמו מראש, יקבל כפי המנהג.

והסיבה לכך היא, כי כפי המנהג בזמן הזה, אין המתווך צריך להשתתף במשא ומתן בין הצדדים, ומספיק שמסר להם את המידע שמחמתו הגיעו למשא ומתן. אלא שבדרך כלל המתווך מעוניין גם כן להשתתף אישית במשא ומתן, כדי לגשר בין הצדדים ולגרום שהעיסקה תתבצע, שאז יקבל את דמי התיווך. וכן שהצדדים לא יכניסו מתווך נוסף למשא ומתן, שאז המתווך שהציע יקבל רק חלק מדמי התיווך.

ביאור התשובה לשאלה הראשונה

לאור האמור, בנידון השאלה הראשונה, מכיון שהמתווך לא דיבר מאומה עם קונה הדירה ולא מסר לו את המידע שברשותו, נמצא - שלא עשה לו שום עבודה בפועל. וביחס למידע שפירסם - הוא הפקיר מיוזמתו את המידע שברשותו לכל המעיינים במודעה. ואע"פ שקיווה שמחמת הפירסום יפנו אליו לקבל מידע מדויק, ואז יחתיים אותם על דמי התיווך, לפני שיתן להם את המידע שברשותו. אולם גם המתווך יודע, שיתכן שיהיו אנשים שעל סמך המידע שהפקיר לציבור, יגיעו לדירה לבד, והוא לא יוכל לגבות מהם דמי תיווך, כי לא ידע מי הם, וכיצד נודע להם מהדירה. ועוד, והוא עיקר הטעם שמחמתו הם יהיו פטורים לשלם לו - מפני שהוא לא עשה להם עבודת תיווך של פועל, כי לא דיבר עמם מאומה. אלא הפקיר לרבים מידע שהיה ברשותו, וממילא בכך מתוך ידיעה מראש - הפסיד לעצמו מה שהיה ברשותו, ולכן לא מגיע לו דמי תיווך.

כמו כן, גם לשוכר שנתן את מספר הטלפון לא מגיע דמי תיווך, כי הוא נחשב - כמראה מקום, ולא כמתווך. וכשם שלא משלמים דמי שדכנות לאנשים שמבררים אצלם על השידוך שהוצע, כי הם נחשבים כמראה מקום ולא כמתווך ולא כשדכן שעושה עבודה עבור בעה"ב. כך גם מי שנתן את מספר הטלפון של בעל הדירה - נחשב כמראה מקום בלבד ולא כפועל שעשה עבודה לקונה. כי הרי הקונה ידע מעצמו מהדירה, ורק נצרך לברר את "ההיכי תמציי" להתקשר לבעל הדירה. ומבואר בגמ' בב"ק (קט"ז) שנפסקה בשו"ע (ח"מ סי' רסד, ו-י) שבכל מקום שאדם מנצל את מצוקת חברו, ודורש ממנו סכום כספי גבוה עבור עבודתו בגלל מצוקתו, למרות שמסכים לכך, אולם לאחר גמר העבודה יכול בעה"ב לומר לפועל - משטה אני בך, ואתן לך רק כפי המחיר שמקובל לשלם עבור עבודה כזאת. לפיכך אם לא נהוג לשלם עבור פעולה כזאת כסף - גם אתה לא תקבל ממני מאומה. ולכן זהו הדין גם בנידון דנן.

ביאור התשובה לשאלה השניה

בנידון השאלה השניה, גם כאן המתווך לא דיבר מאומה עם האדם שהקשיב לשיחתם, וממילא - אין הוא פועל שלו, כי לא עשה לו שום עבודת תיווך. ואע"פ שבנידון זה המתווך לא הפקיר את המידע שברשותו לרבים, ולא היה מעוניין שישמע זאת אדם שלא יתחייב לשלם לו דמי תיווך, אבל מכיון שהתבאר שבתיווך משלמים עבור מידע שהתקבל מחמת עבודה שעשה בפועל המתווך לבעה"ב, ואין התשלום דומה לזכויות יוצרים. לפיכך אע"פ שקונה הדירה נהג שלא ביושר כשהקשיב למידע שמסר המתווך לאדם אחר. וגם לאחר מכן כשפנה מיוזמתו למוכר הדירה, מבלי לערב את המתווך שממנו נודע לו בעקיפין מהדירה - לא נהג בישירות. בכל זאת מכיון שבפועל המתווך לא עבד עבורו, ולא עשה לו שום מלאכה בעיסקה זו - פטור הוא מלשלם לו דמי תיווך.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

אפרים ומנשה

יעקב אבינו קבע נוסח של ברכה בעם ישראל, כמבואר בפרשה (מח, כ) והוא: "ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה". כלומר, בני יוסף היו בדרגה רוחנית גבוהה ביותר, שלמרות שהיו נכדי יעקב ולא בניו, ולמרות שגדלו במצרים בין גויים שפלים שהיו שקועים ב"ערוות הארץ", והוריהם היו היהודיים היחידים שגרו שם. בכל זאת הגיעו לדרגה רוחנית גבוהה - בזכות החינוך המיוחד שקיבלו מהוריהם, ונחשבו כמו השבטים בני יעקב שהיו בדור שלפניהם. וכלשון יעקב: כראובן ושמעון - יהיו לי. ולכן זכו להימנות עם השבטים. והם מהווים דוגמא לדורות, לאיזה דרגה ניתן להגיע למרות הקשיים הרבים שנצטבו בפניהם. לפיכך מברכים כל יהודי, שיזכה להגיע לפחות למשהו מגדלותם של אפרים ומנשה.

סיבה ראשונה לעליונות אפרים על מנשה

הנה אע"פ שמנשה היה גדול בשנים מאפרים, אולם כתוב בתורה שאפרים היה גדול בדרגתו הרוחנית ממנשה, ולכאורה ישנן לפחות שתי סיבות שגרמו לכך.

הסיבה הראשונה שצויינה בליקוטי האר"י ז"ל (פ' מטות) הינה על פי המבואר בפרקי דרבי אליעזר (פ' לח), ובתרגום יונתן ב"ע (פ' מקץ מא, מה. ובפ' ויחי מוח, ט) שמקיום האישות שבין שכם בן חמור עם דינה בת יעקב ולאח - נולדה אסנת. וכשגדלה מעט, שם עליה יעקב שרשרת עם פרטים על זהותה, ושילחה לדרכה. ובא גבריא אל המלאך והביאה לפוטיפר במצרים, ובבית זה היא גדלה. ולבסוף היא ניתנה ליוסף שנשא, וממנה נולדו להם שני הבנים: מנשה, ואפרים.

לפיכך היות ועדיין היה פסול מסוים אצל אסנת, שקיבלה אותו מאביה הגוי שנולדה ממנו. פסול זה עבר ממנה בעת שילדה את מנשה - ונכנס בו. ולכן למרות גדלותו הנשגבה של מנשה, אולם היה בנפשו פגם מזערי שמנע ממנו להגיע לשלימות המקסימלית. לעומת זאת כשנולד להם אחר כך אפרים, מכיון שכעת לא נשאר באסנת שום פגם מאביה הגוי, אפרים נולד טהור ללא רבב, וזכה להגיע לשלימות, ולפיכך היה גדול מאחיו בדרגתו הרוחנית.

הסיבה השניה לעליונות אפרים על מנשה

סיבה נוספת להבדל הרוחני בין שני האחים, נעוצה בקריאת שמם ע"י אביהם יוסף הצדיק. כתוב בפ' מקץ (מא, נא) שיוסף קרא לבנו הבכור מנשה מהסיבה "כי נשני אלוקים את כל עמלי, ואת בית אבי" כלומר, "נשני" - מלשון שכחה. דהיינו - שיוסף קרא לו

מנשה, בגלל צערו ששכח את התורה שלמד מיעקב אביו, ולתורה קרא - "עמלי". כמו כן, בנוסף לקריאת השם בגלל צערו, יש בקריאת שם זה גם הודיה מיוסף לקב"ה, שהשכיח ממנו את מציאות חיי התורה והשמחה שהיתה לו בבית אביו, כשהיה שם ביחד עם סבו יצחק, ואחיו הקדושים. כי אם היה זוכר זאת בזכרונותיו, וחי את החיים הטובים שהיו לו שם - לא היה יכול להחזיק מעמד מרוב צער בגלות מצרים, ובפרט בעשר השנים שהיה כלוא בבית הסוהר. ומאחר ושמו של האדם - זהו מהותו הפנימית, ומאחר ומנשה נקרא על שם שכחת התורה, לכן לא זכה אח"כ לגדול בתורה בשלימות הראויה לגדלותו.

משא"כ אפרים נקרא - "כי הפרני אלוקים בארץ עוניי". כלומר, יוסף ציין בשמו את השמחה וההודיה שיש לו לקב"ה שגידל אותו במצרים - עד שהגיע להיות מלך במצרים. ונעשה שם השליט והמשביר לכל, וללא כל הגבלה. ומאחר והוטבע בשם אפרים השמחה והגדלות של יוסף, לכן זכה אפרים לגדול בתורה ללא כל הגבלה. כמו כן הוסיף שם בדעת זקנים מבעלי התוס', שיוסף רמז במילה "אפרים" על אברהם אבינו שאמר "ואנוכי עפר - ואפר". וגם על יצחק, שלאחר העקידה נחשב הדבר - שאפרו צבור על גבי המזבח. ולכן נקראו ישראל בשם החשוב "אפרים", וכמו שנאמר "הבן יקיר לי - אפרים" ע"כ.

הטעם שקרא יעקב לבנו - בנימין

לפי מה שנתבאר בחשיבות שמו של האדם על התפתחותו בעתיד, מובן למה בפ' וישלח (לה, יח) כשנולד בנימין, רחל אמו קראה לו - "בן אונני", ויעקב שינה מיד את שמו - לבנימין. אע"פ שכל שמות השבטים נתנו להם האמהות בלבד ולא יעקב. כיון שכאן קראה לו רחל את השם - בגלל צערה שמתה מחמתו בעת לידתו כפירוש רש"י שם. או על שם האבלות במיתתה, כפי שפירש שם הרמב"ן. ולכן לא רצה יעקב שכל חיי בנימין הוא ירגיש מעין אשמה שבגללו מתה אמו. וכן שם שניתן בגלל צער - יהפך לבסוף למהותו הפנימית של האדם, וימנע מבנימין להגיע לשלימותו. לפיכך שינה יעקב מיד את שמו לבנימין שמהותו, כפי שפירש שם הרמב"ן - בן כוחי, כי הימין מסמלת על חוזק וגבורה, ורצה יעקב להפוך את שמו לטובה ולגבורה וע"ש ברמב"ן.

ואכן זכה בנימין שבית המקדש, ובפרט קודש הקודשים נמצא בחלקו. וכן מבואר בגמ' ב"ב (טז), שמלאך המוות לא שלט עליו במיתתו, אלא הוא מת במיתת נשיקה ע"י השכינה הקדושה כמבואר שם ברש"י, וכמו שזכו לכך שלושת האבות, ומשה, אהרן ומרים. ולכן קרא לו משה בספר דברים (לג, טז) "ידיד ה' - ישכון לבטח עליו". וידע יעקב ברוח קודשו, שע"י שינוי השם לטובה - יגרום לבנימין שיגיע לשלימות המקסימלית שניתן להגיע כלומר, שנפרד מהעולם הזה כשהוא דבוק בשכינה מבלי שתהיה לוטמאה שום אחיזה בגופו וכ"ש שלא בנשמתו.

המסר שעלינו ללמוד ממנשה

נמצאנו למדים עד כה, שאע"פ שמנשה היה אנוס מהטעמים שצוינו לעיל, שמחמתן נגרם לו בעל כורחו להיוולד עם חסרון מסוים שמנע ממנו להגיע לגדלות בתורה, אליה הגיע אפרים אחיו. למרות זאת מכיון שמצידו עשה ככל שניתן - זכה להימנות בין שבטי ישראל. ואישיותו מהווה דוגמא וסמל שבה מברך ומתברך כל איש מישראל - שיזכה להגיע לפחות למשהו מגדלותו.

ועכ"פ מכאן נלמד מסר חשוב, שככל שנקפיד על קדושת יצירת הבן או הבת, וכן על השם שנותנים לילדים, נזכה ע"י כך לתת להם את הכלים שיאפשרו להם לגדול בתורה ויר"ש. וכמובן שלמרות מעלות אלו, עדיין חייבים ההורים והמחנכים לעשות ככל יכולתם לחנך את ילדיהם ותלמידיהם, לתורה, יר"ש ומידות טובות.

ההבדלים בחיי מנשה ואפרים, וההשלכות לכך על צאצאיהם בדורות הבאים

נציין להלן בקצרה, כיצד התכונות שהוטבעו מחמת יצירתם, והסיבות שגרמו לנתינת השמות לאפרים ומנשה, השפיעו עליהם ועל זרעם גם מאות שנים לאחר מכן.

מבואר בחז"ל, שמנשה היה יד ימינו של אביו יוסף בהנהגת המלכות. וגם כשהגיעו האחים למצרים, מנשה היה המתורגמן ביניהם ליוסף, ועושה דברו של יוסף. כמבואר ברש"י (פ' מקץ מ,ב,ג) שהמליץ - הוא מנשה. וכן את הפסוק (מ,א) "ויצו [יוסף] את אשר על ביתו" פי' בתרגום יונתן ב"ע - שזה מנשה, שהיה ממונה כאפוטרופוס על בית מלכות יוסף.

כמו כן, כשהגיע יעקב אבינו למצרים, ושהה בארץ גושן שבע עשרה שנה, מנשה נשאר בתפקידו בבית המלכות של יוסף. ואילו אפרים עזב את בית הוריו, ואת כל מנעמי בית המלכות, וגלה ללמוד תורה שבע עשרה שנה, אצל יעקב בארץ גושן. כמבואר ברש"י פ' ויחי (מח,א) ובשפתי חכמים שם (אות פ) ובמד"ר שם.

לפיכך זכות גדלותו של אפרים בתורה - היא זו שגרמה לו להיחשב יותר ממנשה. ובגלל מסירות נפשו לעזוב הכל כדי להדבק ביעקב וללמוד ממנו תורה, זכה שנולד ממנו יהושע בן נון שגם כן הלך בדרכיו, ועזב הכל כדי להדבק במשה רבינו כדי ללמוד ממנו תורה, וכלשון הפסוק "נער לא ימיש מתוך האהל". ולכן זכה יהושע להיות מוסר התורה לעם ישראל, נביא ה', ושליחו של הקב"ה לכבוש את ארץ ישראל, ובגלל זה זכה לגרום לקידוש השם הגדול כשהעמיד את השמש במקומה וכו'.

ואפילו ירבעם בן נבט שיצא מזרעו, למרות שהיה חוטא ומחטיא את הרבים, בכל זאת היה גדול בתורה - יותר מכל בני דורו, ואפילו מדוד המלך שהיה בדור שלפניו, וכדברי הגמ' בסנהדרין (קב.) שכל חכמי ישראל נחשבו לעומתו כעשבי השדה. וכן מבואר שם שהקב"ה אמר לירבעם שיחזור בו מחטאיו, ובזכות זה יטייל עמו בגן עדן, כאשר בטיול זה - הוא ילך לפני דוד המלך (כי בתורה הוא היה גדול ממנו). אבל בגלל ששאל את הקב"ה - מי בראש? ושאלה זו מסבירים המפרשים שמקורה בגלל גאוותו - לכן ירבעם גרם לעצמו שירד בדרגתו, וילך אחרי דוד המלך, שאמר על עצמו בענוותנותו - ואנוכי תועלת ולא איש. ומאחר ולא הסכים לכך - גרם לעצמו שהגיע לשפל המדרגה, עד שנאמר עליו במשנה בתחילת פ' חלק בסנהדרין (ז.) - שאין לו חלק לעולם הבא. עכ"פ גם גדלותו הנשגבה של ירבעם בתורה - שורשה מסבו אפרים, אבל בגלל מידותיו שלא היו כראוי, שביחס לכך ישנה בחירה לכל אדם, כיצד לנהוג, ואין הדבר תלוי בזכות אבות, לכן איבד את כל זכויותיו שהיו מלימוד התורה שלו.

גדלותו של גדעון, שופט ישראל

לעומת זאת גדעון שהיה שופט ישראל שיצא ממנשה, מבואר בספר שופטים (י, ה), שזכה שמלאך ה' התגלה אליו בגלל שכיבד מאד את אביו כמבואר שם ברש"י, וברד"ק. ובזכות שלימד סגוריה על כלל ישראל למרות שרובם בדורו עבדו עבודה זרה - זכה שהקב"ה דיבר עמו, ומינהו כשופט על ישראל, ועשה לו נס על טבעי במלחמתו עם מדין. והנה למרות אמונתו והיראת שמים הגדולה שהיתה לגדעון, וכן שאר המעלות שצויינו לעיל, וחכמתו וענוותנותו הגדולה כפי שמוכח שם (פרק ח, ב-ג) בדיבוריו עם שבט אפרים וע"ש. אולם משמע מדבריו למלאך ה' שהובאו שם ברד"ק (י, ה) שלא היה גדול בתורה, עכ"פ עד שהחל להיות שופט ישראל. נמצאנו למדים למסקנה, שהחיסרון המסוים בגדלותו בתורה שהיתה למנשה - גרמה לבסוף שחסרון זה ישאר גם לשופט הצדיק שיצא מזרעו.

התועלת שנגרמת מכל שיפור שאדם עושה, שזרעו ימשיך בדרכו

והנה היסוד שהתבאר לעיל, כבר כתבו הרמב"ן בפירושו לספר דברים (פ' נצבים כט, ז) על הפסוק "פן יש בכם - שרש פורה ראש ולענה" וז"ל: כי האב - שרש, והבן - נצר משרשיו יפרח. והחסרון שיש לאב בליבו - יגרום לבן לממש זאת בפועל. ולפי"ז יוצא שהוא הדין גם הפוך. אם השורש טוב - הבן ויוצאי חלציו יממשו זאת בפועל לדברים טובים נוספים. והנה למרות שיש לכל אדם בחירה, ולכן אפילו אם לאבותיו בדורות שעברו היה חסרון מסוים, עדיין יכול זרעו להתנעלות על עצמו ולתקן פגם זה. אבל אצלו תיקון הדבר יהיה כרוך בקשיים גדולים יותר, מאשר אצל מי שנולד לשורש טוב יותר. ולמדנו מזה, שככל שהאדם יתקן וישפר את מעשיו - כך ישנה סבירות גדולה יותר שמעלות אלו ירשו גם יוצאי חלציו, ושאר צאצאיו בדורות הבאים.

הליכות והלכות בדף היומי

נדרים ע"ט.

הפרת הבעל נדרי אשתו

הנושא עליו נסוב הדף היומי של השבוע הינו - הפרת הבעל נדרי אשתו, דבר שהינו שכיח ומעשי גם בזמן הזה, לפיכך נביא בס"ד להלן את עיקרי הדברים, מבלי להיכנס לפרטים הרבים שקיימים בכל דין, וכפי שנכתבו בגמ' שם, ובשו"ע יו"ד סי' רלד ובמפרשיו.

כתוב בפרשת מטות (ל, טו-יז) שהתורה נתנה כח לבעל להפר את נדרי אשתו ביום ששמע את הנדר שנדרה. ואם למרות ששמע את הנדר שתק ולא הפר אותו, וכל שכן אם אמר בפיו שהוא מעוניין שיחול הנדר שנדרה - יותר אין הבעל יכול להפר אותו. דבר זה נקרא בלשון התורה - הקמה. וכלשון הפסוק שם (יב) "וקמו כל נדריה, וכל איסר אשר אסרה על נפשה - יקום" ע"כ.

אמנם היות ורצון התורה שהבעל יפר את נדריה, כדי שלא תכשל בהם בשוגג או במזיד, לכן אמרה התורה (פסוק טו) שאם הבעל קיים את הנדר, ולבסוף האשה עברה עליו - הוא נושא את עוונה, כי יכל למנוע ממנה מלהיכשל בעוון נדרים וע"ש בפ"י רש"י.

אמנם לדעת רוב הפוסקים, למרות הקמת הבעל, עדיין יכולה האשה ללכת בפני בי"ד של שלושה אנשים שיתירו לה את הנדר שנדרה, ולשם כך היא יכולה גם לשלוח את בעלה שיבקש עבורה מבי"ד שיתירו לה את הנדר שהקים. ואע"פ שלסתם אדם שנדר - אין אפשרות לשלוח שליח לבי"ד להתיר את נדרו במקומו, וצריך הנודר לבוא בעצמו לפני בי"ד. אולם היות ואשתו של אדם נחשבת כחלק מגופו, לכן נחשב הדבר כאילו הבעל מתיר נדרי עצמו. לפיכך אפילו אם הבעל הינו ת"ח - אינו יכול להיות אחד מדייני הבי"ד להתיר את נדרי אשתו, כי נחשב שמתיר את נדרי עצמו, והתורה אמרה "לא יחל דברו" כלומר, שאדם אינו יכול לחלל ולהפר את דבריו בעצמו, ורק אחרים יכולים לעשות זאת עבורו. [ועיין בשו"ע וברמ"א סי' רלד, כג ובסעיף נו. ובש"ך שם סי' לפ, וס"ק ע-עא פרטים נוספים].

ישנם הבדלים מהותיים בין גדרי התרת בי"ד נדרי אדם, לבין גדרי הפרת הבעל את נדרי אשתו, ונציין להלן את העיקרים שבהם.

א. מבואר בגמ' נזיר (כא:) שבי"ד עוקר את הנדר מעיקרו ועושה אותו כנדר טעות, וכאילו מעולם לא נדר האדם את נדרו. אולם הבעל ע"י הפרתו, עוקר את הנדר מיום שומעו ואילך, אבל מהיום שהאשה נדרה ועד היום ששמע מהנדר והפר אותו - הנדר חל.

לפיכך אם אדם עבר על הנדר שנדר, אולם לאחר מכן בי"ד התיר לו את נדרו - נמצא שמעולם לא נדר, כי בי"ד עקר את הנדר משורשו, ולא נחשב שעבר על הנדר. [אולם עיין בגמ' קידושין (פא:) שצריך לעשות תשובה אם התכוון לעבור במזיד על נדרו]. לעומת זאת אם האשה עברה על הנדר אפילו בשגגה בתקופה - שבין היום שנדרה אותו, עד היום שבו בעלה הפרה לה נדר זה, מכיון שהנדר חל בימים אלו,

נמצא שהאשה עברה על האיסורים "לא יחל דברו", "וככל היוצא מפיו יעשה". ואיסורים אלו - לא יתבטלו ממנה למפרע, כל זמן שבי"ד לא יעקור את נדרה.

ב. מאחר ובי"ד עוקר את הנדר מעיקרו, צריך הנודר לבוא בפניהם ולומר להם, למה הוא מתחרט מהנדר שנדר. או לטעון בפניהם, שאם היה יודע את הקושי שיש לו מחמת הנדר - לא היה נודר, ועיין בשו"ע יו"ד (סי' רכת, ז) הפרטים בזה. כמו כן אם בי"ד יבחין שהוא רוצה להתיר את נדרו, כדי להתיר לו לעבור על איסור שגדר את עצמו מחמת הנדר שלא לעשותו - בי"ד לא יתירו לו את נדרו.

לעומת זאת מבואר בר"ן בנדרים (עג: ד"ה ואיכא דילפי), ובחידושי הריטב"א, והר"ן בגיטין (פג: ד"ה כל הנודרת וכו'), שהתורה נתנה סמכות לבעל להפר נדרי אשתו - למרות שאומרת שהיא מעוניינת בקיומו ומתנגדת להפרתו. וכן רשאי להפר לה ביום שומעו את הנדר - בינו לבין עצמו, ואין האשה צריכה לבקש זאת ממנו, וכן אינה צריכה להיות נוכחת בעת הפרתו. והוסיף הש"ך (יו"ד סי' רלד ס"ק מח) שהבעל יכול להפר לה אפילו נדר שעשתה כדי להימנע מלעבור על איסורי התורה או איסורי חז"ל.

ג. בי"ד רשאי להתיר את נדריו של הנודר ברוב המקרים שנדר, למעט באופנים מסוימים. לעומת זאת התורה התירה לבעל להפר נדרי אשתו - רק בנדרים שיש בהם עינוי וצער לאשתו. וכן בדברים שנקראים בלשון חז"ל "בינו לבינה". כלומר, שמחמת נדרים אלו נגרם צער לבעל כשהאשה לא עושה אותם, והם יכולים לגרום לאיבה ושנאה ביניהם. אבל אם האשה נדרה בדברים שאינם קשורים לבעל, ואין בהם עינוי הגוף לאשה - אין לבעל סמכות להפר נדרים אלו. ובמקרים אלו עליה להתירם רק בפני בי"ד.

ד. במושג עינוי נפש של האשה כלול: אם האשה אסרה על עצמה מלאכול כל סוגי המאכל, שמצטערת אם לא תאכלם, וכל שכן אם קיבלה על עצמה להיות בתענית. וכן כל מה שקשור לקישוטי האשה והנוי שלה. רחיצת הגוף, ולבישת בגדים נקיים או בגדים מסוימים. וכן אם נדרה שלא תלך או שלא תדבר עם הוריה, קרובי משפחתה, תמנע מללכת לחתונות, מסיבות משפחתיות וכדו', ניחום אבלים, לשמוע שירה או כל דבר אחר שמשמח נשים וכיוצא בכך. נוסף עוד - שעינוי נפש נחשב, בין אם זה עינוי גדול או עינוי קטן, ואפילו שנועד לזמן מועט בלבד.

ה. בכל הדברים שהאשה משועבדת מחמת הכתובה לעשותם לבעלה - לא מועיל הנדר שתידור להפקיע אותה מחיובים אלו. ולכן במקרים אלו אם תידור - הנדר לא יחול כלל, ואינה צריכה להתירו.

ו. ישנם דברים שהאשה איננה מחויבת לעשותם, אולם כשיחסי הזוג הינם תקינים - מקובל להתנהג כך, ולכן אם האשה לא תעשה אותם - יגרם לבעל צער או טירחה לעשותם במקומה. דברים אלו נקראים בלשון חז"ל: דברים שבינו לבינה, ובמקרים אלו נתנה התורה סמכות לבעל להפר את נדרי אשתו.

והדוגמאות לכך הינם: אם אשתו אסרה בנדר שלא ללכת לבית הורי בעלה, קרובי משפחתו או לכל אירוע משפחתי שקשור למשפחת הבעל. או שתמנע מלעשות מלאכות שקשורות לניהול תקין של הבית, שלמרות שאיננה מחויבת בהן, אבל כך דרך הנשים לעשות בביתן. או שנדרה שלא ליהנות מאף אדם, וממילא כתוצאה מכך, יצטרך הבעל לטרוח במקומה.

ז. כתב התוס' בב"מ (קד. סוף ד"ה הכי גרסינן וכו'), שגם נדר שיכול להגרם מחמתו הפסד ממון לבעל נחשב - כדברים שבינו לבינה. ולכן אם האשה נדרה לתת כסף מסוים לצדקה או לכל מטרה חיובית אחרת

או לקנות חפץ מסוים וכיו"ב, אם הכסף שהתחייבה בנדרה שייך לבעלה, אפילו אם הוא סכום מועט, שמעיקר הדין רשאית האשה לתת אותו לצדקה או לקנות עמו חפץ לביתה, בכל זאת רשאי הבעל להפר את נדרה.

ח. אם האשה נדרה למשל לומר פרקי תהילים כל יום או בימים מסוימים או שנדרה ליסוע להתפלל במקום מסוים וכדומה, ואין נדר זה מונע ממנה מלתפקד כראוי בביתה - אין לבעלה סמכות להפר את נדריה. כי נדר מסוג זה - אינו נחשב דברים שבינו לבינה. וכמו כן אינו בגדר עינוי נפש, שהמושג הזה מתייחס לעינוי שקשור לצורכי גופה ולא לדברים רוחניים, אלא אם כן נגרם לאשה מחמת הנדר הזה גם צער ועינוי הגוף.

ט. מאחר ובי"ד עוקר את הנדר מעיקרו, לכן אופן ההתרה ע"י בי"ד הינו, כשאומרים לנודר שלש פעמים - מותר לך או מחול לך או שרוי לך כמבואר בשו"ע יו"ד (סי' רכת, ג). לעמת זאת מכיון שהבעל מפר את הנדר מכאן ואילך ואינו עוקרו משורשו, כשמפר את הנדר צריך לומר שלש פעמים - מופר לך או בטל לך. אבל אם יאמר לאשתו - מחול לך או מותר לך, או שרוי לך וכדומה - אין לשון זו מועילה. ולכן גם אם יאמר כך - הנדר נשאר בעינו. ואם יעבור היום בו הבעל שמע את הנדר - תצטרך האשה להתירו בפני בי"ד.

כמו כן, הבעל צריך לומר בפיו שמפר לאשתו את הנדר, אולם אם חשב על כך בליבו בלבד, ולא אמר זאת בפיו - הנדר קיים, ואשתו תצטרך להתירו בפני בי"ד.

י. התורה נתנה סמכות לבעל להפר את נדרי אשתו רק ביום שומעו. והיות ובדיני התורה - הלילה מתייחס ליום שבא אחריו, לפיכך אם הבעל שמע מהנדר בלילה - רשאי להפר את נדרה עד שקיעת השמש ביום שלמחרת. ואם שמע את הנדר לפני השקיעה - רשאי להפרו בדקות הספורות שנשארו עד השקיעה בלבד.

יא. ישנם שתי אפשרויות לקיים את נדרי אשתו שיחולו. א. - ע"י שהבעל שותק ולא מגיב כלום למרות ששמע מאשתו על הנדר עד שקיעת השמש של אותו היום. מאחר והקמת הנדר מועילה גם בלב, ואין הבעל צריך שיאמר בפיו שמסכים לקיום הנדר.

ב. אם אמר בפירוש בפיו שמעוניין שהנדר יחול או שאמר לשון שיש לה משמעות דומה.

יב. ישנו הבדל מהותי בין שני אופני הקמת הנדר.

אם קיים את הנדר ע"י ששותק ביום ששמע ממנו - יכולה האשה ללכת לבי"ד שיתירו לה את הנדר, ואינה זקוקה להסכמתו של בעלה.

אולם אם קיים הבעל בדיבורו את הנדר, נחלקו רבותינו הראשונים ובפוסקים, האם למרות זאת בי"ד יכול אח"כ להתיר לה את הנדר [וכך הכריע השו"ע סי' רלד, כג ורוב הפוסקים], או מכיון שכל אשה נודרת על דעת בעלה, מכיון שבעלה קיימו - אין אפשרות לבי"ד להתיר את הנדר. לכן במקרה זה כדי להימנע מספק בדין תורה הכריעו הפוסקים [כמבואר שם ברמ"א, ובסעיף מט ובש"ך ס"ק לט, ובהגהות רע"א על הש"ך ה"ל] כדלהלן:

אם הבעל מתחרט על הקמתו עוד ביום שומעו - צריך הבעל להתיר תחילה את הקמתו בפני בי"ד, ולאחר מכן עוד באותו היום יפר לה בעלה את נדרה.

אבל אם מתחרט מההקמה לאחר היום ששמע מהנדר - תחילה יתיר הבעל בפני בי"ד את הקמתו, ואחר כך יפר לאשה את נדרה. ולאחר הפרתו - תלך האשה גם בפני בי"ד שיתירו לה את הנדר, וע"י כך יעקרו אותו כנדר טעות.

מעייני החיזוק

מאת הרב שמעון פרג

לעילוי נשמת מרת דינה ברענדל בת הגאון ר' אברהם זצ"ל

חשוב כמת ומזה רואים שכל מטרת האדם בעולמו זה להיטיב עם אחרים וכל הד' אנשים חסר להם בכח הנתינה וכמה רואים שכל המטרה של האדם בעולמו זה לעזור לאחרים עד כדי כך ששלמה המלך אומר במשלי שכל אחד שנותן צדקה לאחרים מקבל מתנה חיים נוספים מהקב"ה, כי כשהקב"ה נותן חיים לבן אדם עיקרו שיוכל להשפיע על אחרים וע"י נתינת צדקה לאחרים הוא מעביר את תכלית האדם בעולמו, וכבר הבאנו כמה פעמים את דברי המשך חכמה בסוף פרשת נח שכתב שכל גדלותו של משה מנח זה מחמת שמה רבינו עסק בצרכי ציבור ונח היה מתבודד עם עצמו ואף שנראה שנח הספיק יותר ברוחניות מ"מ כיון שהתבודד עם עצמו נקרא איש האדמה ואילו משה נקרא איש האלוקים מחמת שמסר נפשו על הצלת אחיו והוצרך לגלות עיי"ש ושמעתי סיפור על הגה"צ רבי פנחס מקוריץ זצ"ל שבצעירותו בזמן שהתפרסם היה מתפלל לקב"ה שיוכל ללמוד כל היום ולא יפריעו לו ללמוד ונתקבלה תפילתו ועבר את כל תקופת הימים נוראים בלי שיפריעו לו ובהגיע חג הסוכות ראה שהאושפיזין לא באו לסוכתו חזר לדרכו הראשון והמשיך לעזור לאנשים אחרים כי הוא ראה שהדרך האמיתית בעולם זה תורה וגמ"ח כי בזה מקיימים את מה שכתוב בתורה והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה, וראיתי עיר בספר ערבי נחל פרשת מקץ שהביא בשם האלשיך הק' (באסתר ב') דכל אדם שנמצא בצרה יתחבר עם אחד ויעזור לו בלי לקבל שום גמול מחבירו ועי"ז הקב"ה יפנה עצמו מכל עסקיו ויעזור לאותו אדם שעשה גמול עם חבירו וראיתו ממרדכי הצדיק שראה שבגתן ותרש רצו להרוג את אחשורוש ואם הוא עצמו היה מספר לאחשורוש היה מקבל ע"ז הון רב מחמת שהציל את אחשורוש ובמקום זה סיפר זאת לאסתר ואסתר אמרה זה בשם מרדכי ומזה נעשה הנס של פורים, ומזה רואים כמה חשוב לעשות חסד עם השני בלי לחשוב לקבל שום גמול כמו מצות קבורת המת שזה המצוה הגדולה שאינו מצפה לשום גמול. וידוע מה שכתוב בספרים הק' שהטעם שמצות נר חנוכה חביבה היא עד מאד כמבואר ברמב"ם בסוף הל' חנוכה שנהר חנוכה כל מטרתו זה להעיר את החשכה הגדולה שקיים בעולם וכל אחד שמדליק נר חנוכה הוא מאיר

יבואר דברי רבינו בחיי בגודל נתינת הצדקה בריש פרשת ויחי

יעוין ברבינו בחיי על הפסוק (משלי י"ב) באורח צדקה חיים ודרך נתיבה אל מות וכתב רבינו בחיי והנה היא תשועת הנפש והגוף והיא העולה על משפט המערכה ומעיד ע"ז הכתוב. והביא שם כמה פסוקים שלכל אדם יש ימים קצובים שצריך לחיות, מ"מ יש על כח המערכה כח עליון כפי השכר והעונש להוסיף על הנגזר כמו שהוסיף לחזקיה שנאמר הנני יוסף על ימך ט"ו שנה וח"ו להיפך, וע"ז אמר שלמה המלך באורח צדקה חיים דהיינו דע"י צדקה מקבל אדם תוספת חיים והביא את דברי חז"ל על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה באה לפניו אשה בשנת בצורת אמרה לו רבי פרנסני ולא היה בקופה של צדקה כלום עמד ופרנסה לימים חלה בנימין הצדיק ומלאכי השרת אמרו לפני הקב"ה אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא והוסיפו לו עוד כ"ב שנים, ועיי"ש דהביא בסדר העדיפויות בנתינת הצדקה וסיים שיעקב גר בארץ מצרים י"ז שנה ונתפרנס מבנו יוסף וכל הזכות שהיה ליעקב להתפרנס מיוסף י"ז שנה, שאז עזב את אביו כמו שכתוב ויוסף בן י"ז שנה כשעזב את אביו וע"ז הוא מה שנאמר ויחי יעקב י"ז שנה ומזה רואים בגודל נתינת הצדקה לאחרים שזה מאריך ימים אפילו על אדם שנגזר עליו למות כמו שאומרים וצדקה תציל ממות.

יבואר עוד בגודל עשית חסד עם השני בלי לצפות מהשני שיעשה לו גמול.

בפרשת השבוע כתוב שיעקב ביקש מיוסף שיקברנו בארץ כנען וברש"י כתב שהצדקה המעולה ביותר זה לעשות חסד עם השני זה בלי לבקש גמול ולכן קבורת המת זה המצוה המעולה כמו שכתוב בגמ' ב"מ דף לא בה זה קבורה והראה לי ידידי הרה"ג רבי אלעזר דוד ברלין מה שאמר מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל את דברי הגמ' בנדרים שארבעה חשובים כמת עני ומצורע וסומא ומי שאין לו בנים ובפשוטו לומדים שאין להם אפשרות לעזור לאחרים מחמת עניותם וצרתם וסומא אבל צ"ע הרי מי שאין לו בנים הרי יש באפשרותו לעזור לאחרים ומדוע

את החושך שבעולם וזה מרומז בברכה להדליק נר של חנוכה שר"ת זה נח"ל דהיינו נוצר חסד לאלפים שזה מ"ג מידות של רחמים, וידוע שהאות ח' שזה ח' ימים שמדליקים נרות זה צרוף של ו' ז' שביחד זה י"ג ולכן בחנוכה יש מצוה גדולה לתת צדקה לעניים משום שכל מטרת חנוכה זה להאיר לאחרים, וראיתי בספר באר מים חיים שכתב כמה צריך האדם להידבק במידותיו של הקב"ה שכל מטרת בריאת העולם זה להיטיב עם אחרים והביא שם את המשל הידוע בעשיר גדול שבנה בית חולים והתנה שכל הבית חולים זה לתת רפואה ומזור לכל דכפין בחינם וביום שפתחו את בית החולים הגיע חולה ומסר את התיק הרפואי לצוות של בית החולים וקיבל חדר וקיבל את הטיפול הטוב ביותר וביום השני הגיע החולה השני ועשה כנ"ל וקיבל את הטיפול הטוב ביותר וזה חזר על עצמו גם ביום השלישי, וע"פ בקשת הנדיב ביקש שכל אחד יכתוב את מצבו בבי"ח והראשון כתב שהמצב בבי"ח שכולם דואגים לו ומקבל רק טוב והמשיך לכתוב כמה הכרת הטוב הוא חייב לבי"ח ובפרט למיסדו, והשני כתב שכל הבי"ח הוקם למען עשית כסף ושנור בעולם בשביל לעזור לחולים ומנצלים את מצבם בשביל להרבות בכסף, והשלישי לא רק שלא הוקיר טובה אלא גם הזיק והרס את הבי"ח וכשהגיעו כל המכתבים למייסד הבי"ח אמר שרק הראשון ישאר בבי"ח והשאר ביקש להוציאם משם וכולם התחילו לטעון שהם צדקו בטענתם ע"י שראו שאם מישהו מתחיל לדבר מה שחושב, הוא יוצא משם וכששאלו את המייסד הבי"ח למה הוא זרק אותם אמר להם שכל מטרתו בהקמת ביה"ח זה להיטיב לחולים והראשון שכתב שרק טוב לו הוא נשאר והמשיך לקבל את הטיפול המלא והשני שטען שרע לו שם נזרק כיון שכל המקום זה רק להיטיב ולא רע, והשלישי נזרק כי הוא מזיק לבי"ח, וכתב הבאר מים חיים שהקב"ה ברא את העולם ועשה תנאי שכל הבריאה זה להיטיב ויש ג' סוגי אנשים יש אנשים שכל היום רק מודים להקב"ה ורואים את החלק המלא שבבריאה כמו שאומרים אילו פינו מלא שירה כים וכו' הם ממשיכים להישאר ויש אנשים שכל היום מסתובבים ופיהם מלא טענות ח"ו ויש אנשים שעושים עברות ומקלקלים ולכן הם מסתלקים מן העולם רח"ל ובזה רואים שכל מטרת הבריאה זה להיטיב וכמה צריך ללכת בדרכו של הקב"ה כמו שכתוב וחנותי את אשר אחון כל המרחם על הבריות וכו' ולהיטיב אחד עם השני בלי לחשוב על קבלת גמול וכמה חז"ל הפליגו בגודל מי שמצפה לשולחנו של אחרים שאינם רואים פני

גיהנום ולא לעשות חשבון על כל חסד שעושים על רוח שיוצא מזה ואז רואים את מה שכתבנו בשם האלשיך הק' שגם הקב"ה באותו זמן שכביכול יפנה מכל עסקיו ויחשוב רק להיטיב לאנשים שכל מה שאדם מתנהג כך ממשיך על עצמו מה' יתברך והוסיף ואמר בכל עת צרה שיש ח"ו על האדם טוב לו שהתחבר באהבה גמורה עם ריע אחד או יותר וע"י זה יחשוב הקב"ה לטובתם כאמור וינצל.

ובעומדינו ביום היארצייט החמישי של האשה הצדקנית מרת דינה ברענדל בת הגאון הגדול ר' אברהם ארלנגר זצ"ל שכל חייה הייתה מקשה אחת של הטבה לאחרים בלי לחשוב לקבל שום גמול כמו שידוע כמה חסד עשתה עם משפ' ובעיקר שמסרה את נפשה על כבוד אב ואם במס"נ שאין לתאר. ועזרה וסייעה לאביה הגדול זצ"ל שיוכל ללמוד וללמד בלי הפרעות בפרט בשנים האחרונות. וידוע שבתקופת מחלתה כל הצער שהיה לה זה היה בש"ק כי פחדה כל הזמן שכל הבדיקות והזריקות של בדיקות דם זה אינו לצורך פיקו"נ וגם נזהרה בשארית כוחותיה הדלים לדאוג שכל האוכל שאכלה שם יהיה כשר למהדרין. וזכרוני שבשבתות האחרונות שמצבה הדרדר שכבר לא יכלה לדבר והובהלה לטיפול נמרץ בשארית כוחותיה הדלים. בקשה והתחננה שיביאו לה אוכל מבית אבא זצ"ל עד שגיסנו הגאון רבי אליהו שליט"א בא במס"נ ביום שישי סמוך לש"ק והביא לה אוכל מבית ההורים. וכ"כ הרבתה להודות בכל התקופה של המחלה על גודל חסדי הית"ב עמה על כל פרט ופרט ולא הוציאה שום טענות על אף אחד וב"ה שנתקיים בה גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם. וכמה זיכוי הרבים נעשה אחרי פטירתה בדברים שלמעלה מדרך הטבע ובודאי שצריך להודות לקב"ה על כל החסדים שעשה עמנו בחייה ובמותה. ולשלוחיו הצדיקים בארץ ובעולם אשר מוסרים את נפשם ומאודם להצלחה ולהחזקת כל המפעלים שהוקמו לעי"נ. וביום היארצייט החמישי שהוא י' בטבת אנו בני משפחתה מבקשים שתעלה לכסא הכבוד ותהיה מליצת ישר עבור כל המשפ' שיעלו ברוחניות ובגשמיות ונזכה להכניס את כל ילדינו לחופה ולמעשים טובים ונזכה במהרה לתחית המתים.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

פרשת ויחי תשפ"ג ❖ גליון תקי"א

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

הנותן אמרי שפר

נפתלי אילה שלחה הנותן אמרי שפר (מ"ט כ"א)
פירש רש"י "אילה שלוחה" זו בקעת גינוסר שהיא קלה לבשל
פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ, "הנותן אמרי שפר" מבואר
בתרגום יהון מודן ומברכין עליהו לז'.

ובפשוטו כוונת התרגום, דהפירות יהיו כל כך משובחות, שידו
ויברכו לה' על הנחלה ועל הפירות, ואע"פ שכל פרי טעון ברכה, הכא
ידו ויברכו מכל הלב.

ומצאנו עוד ביאור בתרגום, דהנה כתב בתלמידי רבינו יונה (ברכות
ל"ב א' בדפי הרי"ף) בביאור המשנה בברכות (מ"ד א') דפירות גינוסר הם
מתוקים ביותר ואינם נאכלים אלא עם מלח ופת, נמצא שהפת טפילה
אל הפירות, לפיכך מברך על הפירות ופוטר את הפת. [בירוש"י נמי אייתא
דפירות גינוסר עיקר, וכתב הראש יוסף דרש"י מפרש בתלמידי רבינו יונה].

מעתה ביאר בחידושי הרא"ה (ברכות ס"ט) בשם החכם הגדול ר' יצחק
הלוי ב"ר שמואל ז"ל, דזהו כוונת התרגום, דבחלק נפתלי היא פירות
גינוסר שהם שמנים ומתוקים הרבה, עד כדי כך שלעולם הם עיקר
וחייבין לברך עליהם, ואפילו פת טפל אליו ונפטר בברכתם. וכך ביאר
בריטב"א.

א. טפל לשני עיקרים

הנה יש לעיין בהא דאמרינן דטפל מקבל ברכת העיקר, בין בברכה
ראשונה ובין בברכה אחרונה, מהו כשהוה טפל לשני עיקרים.

כגון שאכל מזונות מלוחים וגבינה מלוחה, ולאחר אכילתו ממתיק
אותם בענבים מתוקים, נמצא שהענבים טפלים גם להמזונות וגם
להגבינה. [ואכל מכל השלשה כזית מכל אחת ואחת].

והנה ברכת אחרונה ד"על העץ" של הענבים ודאי לא יברך. אלא
יש למידן האם צריך לברך על הענבים גם "על המחיה" של המזונות
וגם "בורא נפשות" של הגבינה, או דילמא סגי באחד מהם.

א. מסברא

הנה מסברא נראה יותר כהצד השני, דהוה טפל גמור לכל אחד, ואם
כן כל ברכה תפטרנו.

ואפילו כשהמלח של העוגה לחוד וכן המלח של הגבינה לחוד, לא
הוה מצריך מתוק, ומהני רק המליחות של שתייהם ביחד, מכל מקום
לא נימא דהמיתוק חציו לזה וחציו לזה, אלא הוה טפל גמור לכל אחד.

ב. נפקא מינה אם מצטרף להחצי שיעור

הנה נפקא מינה, באכל עוגה מלוחה כזית, וגבינה מלוחה חצי כזית,
בענבים מתוקים חצי כזית.

מעתה אם הענבים המתוקים טפלים לעוגה, אם כן נשאר גבינה
מלוחה פחות מכזית ופטורה מבורא נפשות, אבל אם הענבים
המתוקים טפלים להגבינה, יברך בורא נפשות.

[א"ה. היינו שאם בעינן רק ברכה אחרונה אחת על הענבים הטפלים, אם כן סגי
בברכה אחרונה דעל המחיה שהענבים טפלים להמזונות, נמצא שהחצי כזית גבינה נשאר
חצי שיעור ולא צריך ברכה אחרונה, אמנם להצד דבעינן ב' ברכות אחרונות, אם כן צריך
לברך על הענבים גם "על המחיה" וגם "בורא נפשות", נמצא דהחצי כזית גבינה מצטרף עם
הענבים לברך עליהם בורא נפשות].

והשתא יש לדון [א"ה]. להצד הנ"ל דבעינן רק ברכת אחרונה אחת, נמצא דעל הענבים
צריך לברך או "על המחיה" או "בורא נפשות", והשתא הנידון איזה מהם יברך, דאם
יברך בורא נפשות, לא הוה ברכה לבטלה, כיון שהיא פוסרת הענבים,
ויברך גם "על המחיה" על המזונות, אך אם יברך קודם "על המחיה"
נפטר בו הענבים, ואם כן אין כאן בורא נפשות כלל שאכל מהגבינה רק
חצי שיעור. ולפי זה ראוי שיברך קודם "על המחיה" משום ברכה
שאינה צריכה, וכי תימא לאידך גיסא נימא שיקדים בורא נפשות,
שלפני שבירך יש כאן שתיים אלא שאחת מסלקת השניה, אך יש לומר
דאינו כן אלא דמתחילה יש כאן ברכה אחת שתלויה ברצונו. נועי נידון
זה לגבי גוונא אחריתי בקונטרס מר דרור מני"א תשס"ו בעינן צרופי אכילה ושתיה עמי כ"ח].

ג. נפקא מינה אם אזדא אחת מהברכות

תו נפקא מינה אם אכל מזונות מלוחים וגבינה מלוחה, וביניתיים לא
אכל ענבים, ובירך על המזונות "על המחיה", ורק אחר כך אכל ענבים
מתוקים להמתקה. האם חייב לברך על הענבים.

דהרי אם נאמר דיש טפילות להענבים לכל אחד בפני עצמה וסגי
לברך על הענבים ברכה אחת, אם כן לא יברך ברכה ראשונה על
הענבים מכיון שהם טפלים להגבינה, אך אם נאמר דעל הענבים בעינן
לברך עליהם ב' ברכות אחרונות, אם כן בעינן נמי לברך עליהם ב'
ברכות ראשונות, והרי כאן ברכת המזונות אזדא כיון שכבר בירך על
המזונות "על המחיה" ואם כן צריך לחזור ולברך על הענבים.

אך בדיעבד שהכל פוטר גם מזונות ואם כן כשבירך שהכל על הגבינה
פטר גם הענבים מהחובה דברכת מזונות, והרי שהכל עדיין קיימת.

ד. נפקא מינה כעין הנ"ל

מכל מקום אכתי נפקא מינה באופן דומה, כגון באכל מזונות
מלוחים וענבים מלוחים, ובירך "על המחיה", דאז ברכת המזונות
אזדא, ועכשיו רוצה לאכול עגבניה מתוקה להמתקה, מעתה להצד
שהעגבניה טפילה לכל אחד לגמרי בפני עצמו, אם כן נימא דכיון דעכ"פ
ברכת הענבים עדיין קיימת לכן לא יברך על העגבניה, אך אם טפל
לשניהם, הרי מפאת המזונות חייב לברך על העגבניה "על המחיה"
ומפאת הענבים חייב לברך עליו "בורא פרי העץ", וכן בעינן שיחול על
העגבניה ב' ברכות ראשונות "מזונות" ו"שהכל", והרי מכיון דאזדא
הברכה דמזונות אם כן צריך לברך האדמה על העגבניה.

ב. מתאחד עם העיקר

הנה יש לדון מהו היכא דבירך שהכל על קפה, ואחר כך נמלך
להמתיק הקפה בחלב או בסוכר.

א. טפל חייב בברכה

הנה הקשו בתוספות (ברכות מ"ד א' ד"ה באוכל) דמבואר במשנה שמברך על המליח ופטר את הפת, שהפת אינו בא אלא בשביל המליח, וקשה דהרי איירי באוכל פירות גינור דהם חשובים טפי מהפת, ואם כן הפירות הוו עיקר ומליח טפל ולברך על הפירות ולפטר כולהו, ומתריצים התוספות דמייירי שאחרי שאכל הפירות שינה מקומו, או דבשעה שאכל הפירות לא חשב שיאכל המליח והפת, ומשום הכי הברכה על הפירות אינו פוטר המליח והפת.

חזינן מתוספות שטפל חייב בברכה אלא שברכת העיקר פוטרתו, ומשום הכי באופן שאין כאן ברכת העיקר, כגון בשינה מקומו או שלא חשב עליו בשעת הברכה אינו נפטר. אמנם אם נימא שטפל אינו חייב בברכה כלל, אם כן מה איכפת לך דשינה מקומו או נמלך.

ב. חשיבא אותו הדבר

מעתי דנו גדולי עירנו דשאני בנידון דידן שנמלך והוסיף חלב לקפה, דאינו מברך שנית שהכל על החלב, ולא דמי לתוספות הנ"ל, דהתם המליח הוה דבר נפרד מהפירות, משא"כ בנידון דידן הסוכר והקפה חשיבא כאותו הדבר אלא שנשתבח.

אך מחכמי עירנו נחלקו וקאמרי דאין לחלק בהכי, דכד אמרינן דטפל אינו משולל עצמיות ולכן חייב בברכה, מאי איכפת לך שמתאחד עם העיקר. (נשוב ראיתי בספר שערי ברכה (פרק ט"ו הערה ו') שהביא דברי האחרונים ז"ה, והביא שמבואר בפרי מגדים (סי' ר"ב משב"ז ס"ק ב') דחייב).

[הנה כל זה לענין חלב, אבל לענין סוכר או מלח, תליא אם על טעם כעיקר מברכין].

ג. לכאורה צריך לברך

הנה צריך עיון בהאי פלוגתא, דלכאורה צריך לברך שנית על החלב, דהרי אם בירך על כוס אחת של קפה והיה בדעתו לשתות רק אותו כוס, ואחר כך נמלך להוסיף עוד כוס קפה, ודאי שמברך שנית, ואם כן השתא שהוסיף חלב אמאי לא יברך.

ד. לא יברך שנית

הנה לאידך גיסא טענו שיש לומר שלא יברך על התוספת חלב, דהנה אם מתחילה כשבירך על הכוס קפה, היה דעתו לשתות יותר מכוס אחת, אם כן אינו מברך שנית על כוס השניה, דלא חשיב נמלך מכיון דדעתו להוסיף. מעתה אף אם לא היה דעתו להוסיף חלב, מכל מקום השתא האי חלב שנעשה טפל לקפה הוה כהוסיף עוד כוס קפה. אמנם אין נראה לי דמכל מקום האי חלב לא היה בדעתו.

עוד טענו דאטו אם חשב שהיה לחם רגיל ואשתכח שהוא לחם מקמח מלא שיש בו סובין, אטו חוזר ומברך על תוספת הסובין. ואם כן ראייה להני חכמים שלא יברך שנית על החלב. וצריך עיון.

ה. לכלי עלמא החלב חייב בברכה

הנה יש לשאול מהו כשבעיקר אין שיעור לברכה אחרונה והטפל משלימו.

והנה אם נימא דהטפל פטור למרי אם כן גם לא ישלים, אך להאמור דטפל חייב בברכה אלא דהברכה של העיקר פוטרתו אם כן ישלים להשיעור.

והשתא יש לשאול כשהחלב משלים את הרביעית של הקפה, אמאי מברך ברכה אחרונה, אלא היינו משום דאמרינן שהחלב חייב בברכה, והשתא גם לדעה קמייתא דחכמי עירנו דנמלך אינו מברך שנית על החלב, מכל מקום יברך ברכה אחרונה, דאף לסברתם מכל מקום מודים דגם החלב חייב בברכה אלא דברכה ראשונה פוטרתו.

ו. העץ על שמן זית

הנה איתא בגמרא ברכות (ל"ה ב') דלא משכחת לה שמברך בורא פרי העץ על שמן, דתמיד השמן טפל להפת או אניגרון. (נחץ מגוונא דחושש בגרונו דאז העיקר זהו השמן).

וקשה אמאי לא מוקמינן לה בנמלך, והיינו שאכל השמן על ידי פת או אניגרון, ובשעה שבירך על העיקר [היינו הפת או האניגרון] לא חשב שיאכל גם השמן, ואם כן צריך לברך בורא פרי העץ על השמן.

אלא נוכיח מהכא דכיון שהשמן טפל הרי זה נפטר מברכה ולכן לא תהני נמלך. ותיקשי דהרי כתבנו דבתוספות הנ"ל מבואר לא כך.

הנה כל זה רק לדיעה בתרייתא הנ"ל דגם בטפל שמתאחד ביחד חייב לברך שנית בנמלך, משא"כ לדיעה קמייתא מכיון שהשמן מתערב בהאניגרון, אם כן ברכה הראשונה אכתי פוטרת.

[העירו דאף אם נימא כהחכמים הנ"ל הפוטרים בתוספת חלב, אך להסוברים דדבר איסור אין מברכין עליו אף בשוגג, או באוכל איסור מחמת פיקוח נפש, אם כן היכא דהאניגרון איסור, אין לו ברכה לפניו והשתא יש לדון על השמן שבו מה נברך. אך יש לעיין כיון דהשמן מעורב בו האיסור, אם חשיבא גם השמן כאיסור].

ז. אכל הטפל ביחד עם העיקר

כמו כן יש לדון עוד, דגם הא דמוקמינן באכל שמן עם פת, ומקשינן דהשמן הוה טפל לפת, נימא דהכי נמי לא מוקמינן בנמלך, דהשמן חשיב חדא עם הפת, אע"ג דהשמן גם מרוח בחוץ, ולא דמי לגוונא דהתוספות דהתם אכיל הפת לאחר פירות גינור.

אך לכאורה זה אינו, דאטו מי שאוכל גלידה מתוך צלחת ובירך עליו שהכל נהיה בדברו, ולאחר שהתחיל לאכול בא חבירו ונתן לו גביע של מזונות שחשיב טפל לגלידה אטו לא יברך על הגביע.

ג. גביע של גלידה

הנה באוכל גלידה בתוך גביע, [שבאכלו בפני עצמה ברכות מזונות], והגביע טפל להגלידה, אם כן אין מברכין על הגביע "בורא מיני מזונות" אלא "שהכל".

והיינו באופן שאין להגביע טעם, [והיינו שלא היה אוכלו בלא הגלידה], אבל כשיש להגביע טעם, לא הוה טפל ומברך עליו בורא מיני מזונות.

ויש לדון מהו אם היה גביע טפל לגלידה ובירך על שניהם שהכל, ואחר כך אזדא הגביע, כגון שילד לקח הגלידה ושפכו על צלחת ואכל הגביע, ואחר כך החליפו לו לגביע אחר שלא חשב עליו. הנה על הגלידה אינו מברך שנית דכבר בירך עליו, אלא צריך לברך שנית רק על הגביע. ויש לדון איזה ברכה יברך עליו.

א. באוכל הטפל לפני העיקר

הנה כתב ברמ"א (סי' ר"ב סעי' א') שאם אוכל הטפל תחילה, כגון שאוכל גרעיני גודגדניות קודם השתייה כדי למתק השתייה, מברך על האוכל תחלה אף על פי שהוא טפל לשתייה, ואינו מברך עליו רק שהכל הואיל והוא טפל לדבר אחר. [ומקורו מתרומת הדשן סי' ל"א].

אבל דעת הבית יוסף (סי' ר"ב) דכשאינו נפטר בברכת העיקר, מברך עליו ברכתו העצמית. וכתב במשנה ברורה (שם סי' ק"ז) דלכתחילה טוב למנוע לגמרי מלאכול הטפל קודם לעיקר. ואם כן בנידון דידן מה יברך.

ב. יאכל מעט מן הגביע בפני עצמה

הנה לכאורה יש לומר שיאכל מעט מן הגביע השני באפי נפשיתו ויברך בורא מיני מזונות.

אך זה אינו, דמכל מקום להרמ"א הרי המשך הגביע שיהא בו הגלידה חייב בשחל, ועדיין לא חל שהכל על הגביע החדש.

ג. יעשה שינוי מקום

אך אם יצא ממקומו ויחזור בזה פקע ברכת שהכל מן הגלידה ויניחה בגביע ויברך שהכל שנית.

אלא דבוה קא עביד ברכה שאינה צריכה על הגלידה. אך הרי בלא הכי יברך על הגביע. ויש לעיין אם בכהאי גוונא יש ברכה שאינה צריכה, כגון שנמלך לאכול עוד מאכל וצריך לברך עליו, אם רשאי לצאת ממקומו ולחזור ולאכול שאר המאכלים שכבר בירך עליהם מכח הברכה על המאכל החדש. ולענין דאין בזה משום ברכה שאינה צריכה.

ד. דברי המגן אברהם

הנה דעת המגן אברהם (שם סי' ק"ד) דאימת מברכים שהכל במקדים לטפל, היינו דוקא כאשר ברכת העיקר שהכל, נמצא דבוה מוציאם את העיקר, אבל כגון אם העיקר עץ והטפל אדמה, והקדים הטפל, יברך אדמה.

מעתי לכאורה להמגן אברהם באופן שאוכל הטפל אחר העיקר, והוה נמלך דצריך לברך על הטפל, בכהאי גוונא יברך כברכת הטפל

והיא שהכל, דהרי השתא אינו מוציא העיקר. ולכן בהחליף הגביע יברך מזונות וכמו להבית יוסף דבכהאי גוונא אינו פוטר העיקר דהרי הגלידה כבר נפטרה.

אך העירו שיש לבאר דברי המגן אברהם באופן אחר, דכוונת המגן אברהם דעבדינן שהכל כיון שהטפל הוא חלק מהעיקר ועל העיקר מברכין שהכל. ואם כן בהחליף הגביע אכתי יברך שהכל.

ד. הנ"ל לענין ברכה אחרונה

הנה לענין ברכה אחרונה, אם אין להגביע טעם, אף הגביע ברכתו "בורא נפשות". ולא אמרינן דטפל כמאן דליתא, אלא ודאי דטפל כמאן דאיתא אלא דנפטר בברכת העיקר. ויש לדון בכמה גווני:

א. גביע משלים לכזית

הנה אם הגביע משלים לכזית של הגלידה, [אע"ג שגלידה אין לתעסין, מכל מקום הוי אוכל ולא משקה, כמו שכתב בקהלות יעקב, מובא בכתבי קהלות יעקב החדשים ברכות ס"ט], יש לדון אם משלים לחייב בורא נפשות.

דנהי דבורא נפשות פוטרנו, אבל הכא הגלידה עצמה אין לה שיעור והיא פטורה מברכה אחרונה, והיאך תפטור את הגביע.

אך יהא כאן דינא דכנסת הגדולה (מובא במגן אברהם ס"י ר"ל ס"ק א', ובמשנה ברורה שם ס"ק א') דחצי כזית מזונות וחצי כזית שהכל מצטרפין לבורא נפשות.

ב. גביע כזית וגלידה פחות מכזית

אך אם הגביע כזית והגלידה פחות מכזית, בזה יש לומר דיברך "על המחיה", דאין כאן "בורא נפשות" הפוטר. [כד נימא דלא כרמ"א הנ"ל דכל טפל דינא שהכל].

ג. לא אשכחן תחילתו שהכל וסופו על המחיה

אך כתב בתשובות מהרא"ל צינץ (משיבת נפש או"ח ס"ה) דאינו כן, דלא אשכחן בתחילתו שהכל וסופו על המחיה, כמו שכתבו תוספות (ברכות ל"ז א' ד"ה הכוס).

ולענין יש לחלק, דשאני התם דדיינינן על גוף המאכל, וכיון דקבעינן דאינו מזונות אם כן ליכא מעין שלש, משא"כ כאן דלענין ברכה ראשונה דמברך שהכל הוא מפאת טפילות, הרי לפנינו יש מי שיפטור מברכה ראשונה של מזונות אבל לאחריה אין מי שיפטור.

[הנה דן בתשובות אבני נור (או"ח ס"י ל"ח) בחצי כזית מזונות וחצי זית גבינה וחצי זית מזונות אם יהא על המחיה או דילמא כבר חייל בורא נפשות, ודברי מהרא"ל צינץ כהצד דחייל בורא נפשות. אמנם הדבר תמוה באכל בסעודה חצי כזית פת ואחר כך בשר יתחייב בורא נפשות אף שישלים לכזית פת. ועיין בקונטרס מר דרור בענין צירופי אכילה ושתיה מ"ניא תשס"ז עמוד ל"ב שהביא דברי רבנן בתראי בנידון המשיבת נפש].

הלכות שבת - מלאכת בישול - ענף י"ב

כבלתי קיימת כיון דצריכה מחשבה וממילא עכשיו חשיבא מבשל, משא"כ בהמה חשיבא כטבעו של עולם ונמצא פעולה הנגדית דהבהמה הוה ספק קמן.

[ואשכחן בזורק חץ ותריס לפניו כשסילק התריס הוה פסוקי מפסקי גיריה, ופטור לענין נזיקין ורציחה, אמנם אם יתכן שהבהמה תקח התריס הוה רוח מצויה וחייב].

ד. מניח ליד מדורה לצורך בהמה

מעתה נפקא מינה, במניח אוכל שיפשיך ליד מדורה, ורצונו שהבהמה תאכלנו קודם יד סולדת, בכהאי גוונא נימא דשרי, דאף אם לא תאכל הרי אינו מתכוין ולא הוה פסיק רישיה מכיון דסומך על פעולה של בהמה.

וכמו כן נפקא מינה דיהא אסור להניח זרעים במים על מנת שהוא עצמו יקחום קודם שישרישו, דהרי בפעולת אדם חיישינן שמא הוא ישכח ויחשב פסיק רישיה. וצריך עיון.

ה. עציץ נקוב

אך העירוני דאכתי קשיא מהמבואר בביאור הלכה (ס"י של"ו סעי' ח' ד"ה ע"ג) שמותר להגביה מן השולחן עציץ נקוב עם גרעינים ולהעמידו על גבי קרקע, אם דעתו שיעמוד שם יום או יומיים, אבל אם דעתו שיעמוד שם כמה ימים, אסור דהרי לבסוף ודאי יצמחו הגרעינים וימשכו חיותיהו מן הקרקע ונחשב בעמידתו כזורע.

ותיקשי היאך מותר להניחו על הקרקע על מנת לקחתו תוך ג' ימים, אמאי לא חיישינן שמא ישכח וכהאי דבישול.

[ודוחק לחלק בין זמן מועט לזמן מרובה, וכן דוחק לומר דהתם יש אתחלתא דבישול והכא ליכא מידי, דמה סברא היא זו כיון דחיישינן שמא אשתל].

ו. אגלי טל בהשמטות

בהשמטות לאגלי טל הדר מינה וכתב דיש לומר דאף היכא דמחוסר פעולת אדם מכל מקום חשיבא דבר שאינו מתכוין, ושאינו בהך דמבשל משום דהוה ניחא ליה בבישול והוה מלאכת מחשבת, ואע"ג דאינו מתכוין מכל מקום אסור סקילה לא התיר רבי שמעון דבר שאינו מתכוין. ולפי זה אתי שפיר הך דצמחים שהרי לא ניחא ליה. אך הוא חידושה דבמקום סקילה לא שרינן דבר שאינו מתכוין.

שמה יגיע ליד סולדת

א. לא יניח ליד המדורה שמה ישכח

הנה אמרינן (שולחן ערוך ס"י ש"ח סעי' י"ד ומשנה ברורה שם ס"ק צ') דאע"ג דמותר בשבת להניח תבשיל ליד מדורה היכא דלא יכול לבוא ליד סולדת, אך ביכול לבוא ליד סולדת אסרינן, דגזרינן שמא ישכח וישאירו שם עד שיגיע ליד סולדת.

ותיקשי הא אינו מתכוין להשאירו ולבשלו, ולא הוה פסיק רישיה שישכח.

וצריך לומר כמו שכתב באגלי טל (מלאכת אופה אות מ"ה) דכיון דפעולתו עכשיו כשמניח ליד המדורה אם יהא בשב ואל תעשה הא יגיע לבישול ביד סולדת, הלכך חשיבא פסיק רישיה אם לא יקח.

ב. לענין זורע מצאנו לא כך

אמנם יש להקשות דלכאורה מצאנו לא כך לענין מלאכת זורע, דהנה מלאכת זורע הוא על ידי שגורם לצמיחתה, כגון בזורע ונטע ומבריך ומרכיב. ואמרינן בגמרא ובחיים (צ"ד ב') דהוא הדין בנותן זרעונים למים [ואחר כך צומחים].

ואמרינן בשולחן ערוך (ס"י של"ו סעי' ד') שיש לזוהר מלהשליך זרעים במקום ירידת גשמים מכיון שסופן להצמיח, ומכל מקום בנותן זרעים למים על מנת שיאכלו הבעלי חיים שרינן, רק לא ישליך אלא כשיעור שיאכלו ליום או ליומיים, דאמרינן דיאכלו הזרעים לפני שיצמחו.

וכתב באגלי טל (זורע ס"ק ו'), בשם הגר"ז ס"י של"ו סעי' י"ז) דאף אם הבעלי חיים ישאירו זרעים, לית לן בה, דהרי אינו מתכוין ולא הוה פסיק רישיה שיצמיח דאפשר שהבהמה תאכל את כולם.

מעתה תיקשי הרי זה שמניח הזרעים לתוך מים הוי זריעה שהרי תוך קצת זמן יגיע לצמיחה, אלא דמספקינן דהבהמה תאכל, ואם כן אם לא תאכל נימא דהוי פסיק רישיה.

ג. תליא בשכחה שלו

יש לדון לחלק, דאולי נימא דשאני לענין מבשל, שאם הוא עצמו ישכח, אשתכח למפרע דאיהו הניח על מנת שישאר ולא הוה שב ואל תעשה, משא"כ לענין זורע שאינו מחמת השכחה שלו אלא מחמת שהבהמות לא לקחו.

אבל אינה סברא. וגם לפי זה במבקש מאדם אחר שיקח התבשיל קודם שיגיע ליד סולדת יהא מותר. ולא אשתמיט לחלק בהכי.

אלא אולי נימא לחלק באופן אחר, שיש חילוק בין פעולת אדם לפעולת בעל חי, דאדם שהוא בעל בחירה חשיבא פעולתו הנגדית

הערות קצרות [א]

זכיה הי"ל) הובא בנתיבות המשפט (סי' רמ"א ס"ק ט') מבואר דלא כהריטב"א.

ג. מאי נפקא מינה בביטול מקח

הנה איתא בגמרא בבא בתרא (צ"ב א') המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן לרב הוה מקח טעות וחייב להחזיר הדמים, ולשמאל אמרינן שהמקח קיים דאין הולכין בממון אחר הרוב. ומקשינן בגמרא למאי נפקא מינה הרי יאמר שקול תורא בוזזך. [דהרי אמרינן התם בגמרא דאיירי באופן שהמחיר של שור לשחיטה שוה למחיר של שור לחרישה, ואם כן אף לשמואל שהמקח קיים, מכל מקום הקונה לא הפסיד כלום, דהרי יש לו השווי של שור לחרישה]. ומתצינן דנפקא מינה לטרחא. [ונפיש רשב"ם, טורח מכירת השור לשוחטו ולמכור הבשר].

ותיקשי הרי נפקא מינה דאם המקח קיים המוכר לא יוכל לתבוע דמי שימוש, אבל אם הוה מקח טעות ואת הדמים משלם על ידי השור, הרי יוכל המוכר לנכות דמי השימוש. נמצא דלרב דהוה מקח טעות ירויח המוכר. [ויש ליישב דלשנא דרב דהלוקח מרויח]. אך להריטב"א אתי שפיר, דהרי גם אם הוה מקח טעות אינו צריך לשלם על השימוש.

אך בלאו הכי קשה דהא נפקא מינה באופן שהלוקח יתבע מהמוכר דמי היויקות ששילם.

ענינים שונים [ב]

וכתב בפתחי תשובה (שם ס"ק א') דתמוה דבכהאי גוונא אדרבה ממה נפשך ב' טריפות הם ורק אחת כשירה, דהרי כתב דבכל אחת נשאר רק כזית אחת. [ודבריו יתנו רק כאשר בכל אחת ניטל רק כזית ממקום אחד ונשאר ב' כזיתים בב' מקומות].

והנה אמרינן (שו"ע שם סעי' י') באיכא ב' כבדים בבהמה אחת, מיתטר משום יתר כנטול, ואם היתה כבד אחת מעליא והשניה נבראה כשארין הכזית מעליא, הנה האי כבד כמאן דליתא והשניה כשירה.

מעתה כשיש ג' בהמות ולכל אחת ב' כבדים ובכל אחת בכבד השניה יש כזית אחר [כל אחת במקום אחר לפי אחת מג' שיטות הנ"ל], נמצא דבאמת בכהאי גוונא שתיים כשירות ואחד טריפה.

אמנם אין זה כוונת הפרי מגדים אך כתבתי משום דכמדומה הדין דין אמת.

ענינים שונים [ג]

אמנם בטורי אבן (מגילה ו' ב') ובחזון איש (זבחים ס"י ט"ו סק"א) מבואר דאינו כן, אלא היכא דחייל אין מעבירין קמא, חיילא אע"פ דיש אחר כך אין מעבירין בתרא, וילפו לה מסוגיא דיומא (ני"ח ב'). ואם כן בגוונא דהמשנה ברורה, אע"פ דאחר כך לקח הטלית, מכל מקום כיון שתחילה לקח התפילין בידו, ותחילה חייל על זה דינא דאין מעבירין על המצוות, אם כן יקח התפילין קודם.

מעתה לדעת הטורי אבן וחזון איש דאזלינן בתר אין מעבירין קמא, אם כן יקח התפילין קודם אע"פ דעכשיו הוא יותר קרוב להטלית.

ב. מתחילה לא היה ראוי

אמנם יש לדון דכיון דבשעה שהיה יותר קרוב להתפילין היה לפני נטילת ידים ולא היה ראוי להניח התפילין, אם כן נימא דמודי הטורי אבן והחזון איש דלא חייל אין מעבירין קמא.

אך הרי מהגמרא ביומא (ני"ח ב') חזינן דאמרינן אין מעבירין קמא אף בבית ראוי. [א"ה]. דבתחילה הקרן הסמוך לא היה ראוי להזאה, ובכל זאת אמרינן ביה אין מעבירין קמא. והרי הוכחתם דאזלינן בתר אין מעבירין קמא היינו מהסוגיא דהתם].

דמי שימוש במקח טעות

הנה יש לדון היכא שקנה חפץ ונתברר שהיה מקח טעות, דחוזר החפץ מהדמים חוזרים, האם הקונה חייב לשלם דמי שימוש.

א. תליא אם קונה בשינוי

הנה לכאורה יהא תליא בדין שינוי, שאם הלוקח יעשה בו שינוי האם יקנה מדין שינוי. ובפשוטו לא יקנה בשינוי, לא מיבעי לקצות החושן (סי' כ"ה ס"ק א') ונתיבות המשפט (שם) דבשוגג לא הוה גולן אם כן אינו קונה בשינוי, אלא אף לשער משפט (סי' ע"ב ס"ק ל"א) דסבירא ליה דגם בשוגג הוה גולן, ונפרה שאולה שאני או משום דהוה אונס גמור או משום דלא רצו להעבירו מרשותו, אך בנידון דידן דמקח טעות משמע דמודה שער משפט דלא יקנה בשינוי.

הלכך יהא חייב שכר שימוש, וכמו שמצאנו בשולחן ערוך (ח"ו"ט ס"י ר"ל"ב סעי' ט"ו) לענין קרקע, שהמוכר חצר לחבירו ודר בו, ולאחר זמן נראה לו בה מום, אם רצה להחזיר הקרקע לבעלים צריך להעלות לו שכר.

ב. בריטב"א מבואר דאינו משלם

אך הרי אשכחן בריטב"א (בבא מציעא נ' ב' ד"ה יתר) דפסיקא ליה דבמקח טעות [דכדי אונאה שהוא יותר משותף] אינו משלם עבור השימוש. [הובא באור גדול בבא מציעא שם]. ואכתי צריך טעמא למה לא. ובמשנה למלך (פ"ג מהל' ט"ו)

ג' שיטות בטריפות דכבד

הנה קיימא לן (שו"ע י"ד ס"י מ"א סעי' א', ש"ך שם ס"ק א') דניטל הכבד טריפה, אבל אם נשתתף כזית כשירה, ובלבד שיהא כזית במקום חיבורו, ואיכא ג' דיעות באיזה כזית איירי, [או כזית במקום מרה, או כזית במקום חיותו שהיא תלוי בכליות, או כזית במקום דביקתא בטרפס], הלכך מחמירין להכשיר רק אם איכא כזית בכל אחת מהג' מקומות.

ודן בפרי מגדים (שם שפ"ד ס"ק א') דלפי זה שלש כזיתים שנפלו לתבשיל מג' בהמות שכל אחת מהבהמות כשר רק לדיעה אחד, [א' מבהמה שנשאר כזית במקום מרה, וא' שנשאר כזית במקום כליות, וא' שנשאר כזית במקום טרפס], אין צריך אלא ששים כנגד כזית א' וביבש הכל מותר, דממה נפשך ב' כשירים הם וא' טריפה ונתבטל ברוב.

אין מעבירין לפני נטילת ידים

קיימא לן (שו"ע ס"י כ"ה סעי' א') דלובשין הטלית לפני שמניחין תפילין, משום מעלין בקודש. ומכל מקום אם פגע תחילה בהתפילין, חייל דינא ד'אין מעבירין על המצוות', וחייב להניח התפילין לפני הטלית.

ויש לעיין מהו בהיו התפילין קרובים אליו יותר מהטלית, ואחר כך נתקרב לטלית, אך היה לפני נטילת ידים דשחירת, נמצא דבאותה שעה לא היה ראוי להניח תפילין.

א. אין מעבירין קמא או בתרא

הנה אשכחן פלוגתת רבנן בתראי לענין דינא דאין מעבירין על המצוות, האם אזלינן בתר אין מעבירין קמא או אין מעבירין בתרא. [או בנוסח אחר, האם אזלינן בתר מעיקרא או בתר השתא].

דבמשנה ברורה (סי' כ"ה סק"ה) כתב דבקדם ולקח התפילין בידו, ואחר כך עבר והניחם מידו ונטל הטלית, כיון דעכשיו הטלית בידו, שוב אסור לעזוב הטלית כדי ליטול התפילין. [וכתב בשער הציון (שם) דזה דבר פשוט]. חזינן דאזלינן בתר אין מעבירין בתרא.

שישו ושמחו בשמחת התורה

לאחר זמן רב שאזל מן השוק יצא לאור מחדש עם הוספות רבות מכת"י

חיבורו הגדול של רבינו על עניני ברכות בר אלמוגים

גם הוספנו במהדורא זו דברים הנוגעים לעניני ברכות מחיבורו שבכת"י "עטרה לראש" [שבו כתב לזכרון את הדברים אשר שוחח עם מרן הגר"ד לנדו שליט"א].

לע"ע ניתן להשיגו אצל משפחת גנחובסקי
נועם אלימלך 14 בני ברק טל' 0527639733 או 036199732

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

ניתן לקבל הגליון במייל:
L5703949@gmail.com

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגרמ"מ לובין שליט"א רב שכונת רמת אהרן בני-ברק

דבר המערכת

הו, יש בדבר איסור חמור מאוד, שמלבד שעל פי הלכה צריך כל אדם להסיר כל דבר הטורדו מכוונת התפילה, וק"ו את הפלאפון שהוא מניעה גדולה לזה, הרי זה גם בזיון גדול מאד, שמעט הזמן שהאדם מקדיש לעמוד לפני קונו ולבקש על צרכיו ומשאלותיו, אינו יכול להתנתק מהבלי העולם. והנביא ישעיה מצווה ואומר 'מי ביקש זאת מידכם רמס חצרי', ודוד המלך אומר בתהלים 'מה לך לספר חקל'. על כן חובה על כל אחד ואחד קודם שנכנס לבית המדרש לסגור לגמרי את מכשיר הפלאפון.

ברצוננו השבוע להביא דברי חיזוק ממרן פוסק הדור בעל ה"שבט הלוי" זצוק"ל וז"ל:

באתי בדברים אלו לעורר ולהזהיר על המכשלה הנפוצה בכרם בית ישראל לאלו הבאים ללמוד ולהתפלל בבית המדרש ואינם סוגרים את מכשיר הפלאפון, ולא מביעים אם הפלאפון מצלצל בקול שהוא זלזול חמור בכבוד שמים, אלא אפילו אלו העושים את הפלאפון על רטט ורגילים להוציאו ולראות מי מתקשר אליו, ולפעמים מרמזים באמצע התפילה נו

ביורוי הלכה

תשמישי גנאי סמוך לכותל בית הכנסת. (דחדר שינה ל"ח גנאי מאד אלא כשאר תשמישי גנאי כמשנ"ת במקומו). ומכל מקום נראה שאין זה איסור מן הדין אלא הנהגה שאינה ראויה ולכן יש בכך חשש סכנה 5.

[ד] חשש הנ"ל היינו אפי' כשכותל הבית הוא כותל נפרד מכותל בית הכנסת 6, כל זמן שהוא קרוב אליו [שנעשים תשמישי הגנאי בתוך ד' אמות לבית הכנסת 7], אמנם אם יש כותל נוסף החוצץ בין כותל בית הכנסת לכותל הבית, אין בזה חשש 8. [ויש שהקל באופן שלבית יש כותל נפרד 9].

[ה] לגבי הרחקה מכותל עזרת הנשים יש להסתפק, וחמירא סכנתא מאיסורא 10.

בית הכנסת סמוך לבית הכנסת

[ו] אסור לעמוד 11 ליפנות להדיא נגד בית הכנסת או בית המדרש דלא יהא מכלל מי שנאמר עליהם ואחוריהם אל היכל ה', וכן לא יעשה בית הכנסת מכוון כנגד בית הכנסת או בית המדרש שלא יהא פי הטבעת מגולה נגדם 12. ועי' בהערה 13.

ההנהגה בקרבת בית הכנסת

[מאת ספר חנוכת הבית שבשלבי עריכה]

כנגד ארון הקודש

[א] העומד מחוץ לבית הכנסת אל מול פתחו במקום שרואים ממנו את ארון הקודש, יש להחמיר שלא לנהוג בו קלות ראש, שאע"פ שהמקום חול הואיל והוא מכוון כנגד הקודש איכא זילותא 1.

תשמישי גנאי סמוך לפתח בית הכנסת

[ב] לגבי דין תשמישי גנאי בתוך ד' אמות לפתח בית הכנסת, יעוי' מה שכתבנו בהערה 2.

תשמישי גנאי בסמוך לכתלים

[ג] כתב בספר חסידים (ס' תתי"ג): 3 מעשה באדם אחד שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת וקרוב מאד לבית הכנסת והיו מתים הילדים שלו, ואמר לו חכם אחד לפי שבינתך למעלה מחלון בית הכנסת ומזיק לאורה שלא יוכל להכנס בו, ועוד שחדר השינה שלך סמוך לבית הכנסת, [שינה את חדר השינה לחדר אחר, כח"י פארהמה ס' תקמ"א], ונתקיימו בניו מאותה שעה ואילך. והביאו דבריו כמה מגדולי הפוסקים 4. ולפ"ז יש להימנע גם משאר

1 משנ"ב (ק"י סק"ג) בשם המהרי"ט (ח"ב יו"ד סי' ד'), והובא גם במג"א (שם סק"א). [ולשון המג"א 'יש להחמיר שלא להשתמש בהן', והמשנ"ב חדר ללשון המהרי"ט]. 2 בתשו' שאילת יעב"ץ (ח"א סי' נ"ד) אסר תשמישי גנאי בד' אמות הסמוכות לבית הכנסת במקום שאין שם מחיצה, יעו"ש. ויל"ע ביציא דדין כשיש שם צוה"פ או חלון פתוח. ושם בח"ב סי' ט' משמע קצת דגם כה"ג אסור, ועי' 3. ובספר חסידים כתי' פארהמה (ס' תתתי"ז) כתב: כשבונים בית הכנסת צריכים שיהיה אויר מוקף סביב מבחוץ, שאם החומה מפרדת בין בית הכנסת ובין בית האדם שמא יהא חדר השינה אצל החומה ומצד זה מדברים שבחות וכתבי (יחזקאל מג"ג, ח') 'בתתם ספם את ספי ומזוזתם אצל מזוזתי והקיר ביני וביןיהם'. 4 אלהוה רבה סי' ק"נ סק"ד, תשו' בגדי כהונה למהר"ך או"ח סי' ה', תשורת ש"י סי' ל"ב (אסר עפ"ז להרחיב בית המרחץ עד סמוך לבית הכנסת. ועי' תשו' מהר"ם שיק סי' ט"ט) והביא את דבריו להלכה בתשו' מנחת יצחק ח"ו סי' ק"ע סק"ו. ולהלן בהערה לסעי' ד' הבאנו גם מהגאון הנצי"ב זצ"ל שהורה (מסברא) להזהיר בזה. והנה המשנ"ב לא הביא ענין זה, וגם בדת היעב"ץ יש קצת מנוכה בזה, דיעו' בתשו' שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' נ"ד) שכתב דמותר להשתמש בחדר הסמוך לבית הכנסת ואינו פתוח לו בתשמישים מגורים דאטו משום דכותל אחת של בית הכנסת דמפסקת משמשת גם לבית יאסר כל הבית בתשמישי בזוי, אי"ב מצינו מחיצה לאיסור, שאלמלי אין מחיצה מרחיק ד"א, הא ודאי ליתא. אלא מיהא בכותל עצמו פשיטא לי דצריך להזהר בו כקדושת בהכ"כ וכו' עכ"ל. ולא נתברר שפיר בדבריו אם גם באופן שיש מחיצה מצריך להרחיק ד' אמות, ובעיקרי הד"ס (ט' ח' אות י"ד) ובבן איש חי (ויקרא ש"א סעי' י"ז) סתמו בשמו שמוותר להשתמש בחדר הסמוך לבית הכנסת בתשמישי גנאי, משמע דס"ל דכשיש מחיצה אי"צ להרחיק כלל. אולם בתשו' חבצלת השרון (י' ה' הבין דגם באופן זה יש להרחיק ד' אמות, יעו"ש. וצ"ע עוד בשאלת יעב"ץ שם סי' נ"ו). 5 שהרי מבואר בפוסקים שמן הדין מותר להשתמש בעליית בית הכנסת בתשמישי גנאי באופן שאין לחוש לקדושת העלייה ואין בזה אלא חשש סכנה [ורק תשמישי גנאי מאד כניטוי וכיו"ב כתבו למנוע, וגם זה לדעת הט"ז אינו אלא מפני הפסק התפילות, ורק לדעת המשנ"ב הוא מפני כבוד בית הכנסת שלמטה. ותשה"מ ל"ח גנאי מאד וכנ"ל], וע"ג בית הכנסת ודאי לא עדיף מסמוך לו. ויש לה ראה גם מדברי הספר חסידים עצמו, ובארצות החיים (סי' ג' המאיר לארץ סק"ה) כתב דאף ליפנות להדיא נגד בית הכנסת אין בזה איסור מן הדין. (ועי' בזה להלן סעי' ו'). והארכנו בהרחב דבר (סי' ט' ענף ב' אות י"ח). 6 גם להלן בכל מה שנתבאר לגבי בית הכנסת הסמוך לבית הכנסת. וחשש סכנה זו אינו מחמת חשש איסור אלא עניין סגולי [היות ועב"פ יש בזה צד חסרון כבוד לבית הכנסת], וכמשנ"ת במקומו לגבי חשש סכנה במגורים ע"ג בית הכנסת, יעו"ש. 6 כמבואר מספר חסידים הנ"ל שהיה מאפיל על אוח, ש"מ שעב"פ היה בבית נפרד. וכן מוכח בתשו' בגדי כהונה הנ"ל וכן מבואר בתשורת ש"י שם. יעו"ש. מה שכתבנו בזה לקמן סעי' ז'. 7 ע"פ השאלת יעב"ץ החזר לעיל הערה 2, וכלקמן סעי' ז' לגבי בית הכנסת. 8 כדלקמן סעי' ז' לגבי בית הכנסת וכ"ש בני"ד, וכ"כ בבגדי כהונה שם. 9 כ"כ בתשו' נעמי איתן (תליתא ס' ב') שהורה לו הגאון הנצי"ב זצ"ל. וכ"כ בתשו' יד הלוי (להגרי"ד הלוי מוירצבורג, סי' ל"א) אף לגבי בית הכנסת, (ודלא כהספר חסידים והמשנ"ב סי' ג' סק"ד, ראה להלן סעי' ז'). אמנם שם לא הביאו את דברי הספר חסידים ושאר פוסקים אלא דנו כן מסברא. ועי' גם תשו' מהר"ם שיק סי' ס"ט). 10 בגדי כהונה שם. (ועי' בתשו' חבצלת השרון (סי' ל"ג, ד"ה ובאמת (במשנ"ב 'זהו דאי אסור נגד בית הכנסת', יעו"ש) שפשוטו לו לאסור בזה) 11 משמע דאיידי גם במטיל מים (יעו"ש סק"ה דליפנות אסור בעמידה). והנה הספר חסידים לא הזכיר אלא קביעת בית הכנסת, ומה שהוסיף המשנ"ב דלא יעמוד ליפנות לכאן מקורו מהארצות החיים (לב הארץ סעי' ז', והמשנ"ב ציין בסוף הדברים לדבריו) ושם כתב 'ולא יפנה ויהיה אחוריו נגד בית הכנסת' וכו', אולם בהמאיר לארץ שם (סק"ה) משמע שאינו מחלק בין ליפנות ללהשתין, וכן הוכיח שם דליפנות תוך בית הכנסת קיל מלהשתין חוץ לבית הכנסת. [ועי' ראש יוסף מגילה כ"ז]. ועב"פ להשתין תוך בית הכנסת שיש לו מחיצה נפרדת אין ראה לאיסור. 12 לשון המשנ"ב סי' ג' סק"ד. [ובשו"ת בעניי הלכות בית הכנסת ממרן הגרי"ש אלישיב (בתוך: קונטרס משנת הגרי"ש-הלכות והנהגות בית הכנסת, תשפ"ב) נכתב בשמו שמי שיש לו קיר משותף עם בית הכנסת, מותר לעשות בצד שלו בית הכנסת ולהשתמש בקיר הנ"ל, כל שאין זה מלפני המתפללים רק בקירות הצדדיות. ע"כ. ולכאן צ"ל דהיינו באופן שאין אחוריו בית הכנסת כלפי בית הכנסת, וכדברי המשנ"ב]. 13 מקור דין זה בספר חסידים סי' תת"ד, והביאוהו האליה רבה והגרי"ק"א. והמשנ"ב ציין בסוף דבריו לארצות החיים, ויייבו דהארצות החיים (המאיר לארץ סק"ה) כתב דמעיקרה"ד אין איסור אפי' ליפנות להדיא נגד בית הכנסת וכשי"כ בתוך בית הכנסת, ואי"א אלא ממידת חסידות, יעו"ש ראייתו. [והנה לגבי לעמוד ליפנות כתב המשנ"ב 'אסור' ולגבי קביעת בית הכנסת כתב 'וכן לא יעשה', אך גם הארצות החיים עצמו נקט לשון 'אסור' לגבי קביעת בית הכנסת, וצ"ע]. ושמעתי מהגרמ"מ לובין שליט"א שכן פשוטו לדינא [דמעיקה"ד רישא אפי' בלא מחיצות]. יעו"ש גם בתשו' יד הלוי (להגרי"ד הלוי מוירצבורג, סי' ל"א) שדן בזה ומסיק דאם לבית הכנסת יש מחיצה נפרדת אין בינו לאוסר אפי' בלי הפסק כלל, ומ"מ מהיות טוב לעשות בין הכתלים מחיצה שיכולה לעמוד ברוח מצויה, וכ"ש אם יסלקו מכל וכל תבוא עליו ברכת טוב. אמנם יעו"ש

[ז] אם בונה כותל באמצע להפסיק בין מחיצת בית הכנסת לבית הכנסת לכאורה 14 אין להחמיר 15. וכן אין חשש ה"ל אמור אלא בתוך ד' אמות לבית הכנסת, אבל מחוץ לד' אמות אין בו אפי' ממידת חסידות 16.

[ח] לגבי סמיכת בית הכנסת לכותל עזרת הנשים ע"י מה שכתבנו לעיל סעי' ה'.

בית הכנסת נגד הפתח
ט] אין לעשות הבית הכנסת של ביהכ"נ באופן שהדלת יתראה שם, שהוא גנאי לביהכ"נ והחיוב אדרבה להדרה ולפארה. ואם כבר נעשה או שלא אפשר באופן אחר, יראו על כל פנים שהדלת תהיה סגורה תמיד, וטוב לעשות אז שתי דלתות כשאפשר 17.

בהרחב דבר (סי' ט' ענף ב' אות י"ט) שתמהנו על שיטת הארצות החיים בזה דהרי מצד מידת חסידות ודאי אין ליפנות סמוך לבית הכנסת אפי' כשאין אחוריו כלפיו, דודאי לא עדיף מחדר שינה שהדיר ממנו הספר חסידים בסימן שלפניו (ע"י לעיל סעי' ג'), ובהכרח דכאן נוסף איסור מעיקר הדין, או הרחקה טפי מד' אמות, וצ"ע. ובעיקר דברי הארצות החיים דא"י איסור מעיקה"ד אלא ממידת חסידות, הנה אחר שנתבאר בדבריו לגבי תשמיש גנאי סמוך לבית הכנסת שזה חמור יותר ממידת חסידות בעלמא ויש בכך גם חשש סכנה, נראה דגם כאן יש לחוש לסכנה ואינו מפאת מידת חסידות גרידא. 14 לשון המשנ"ב, ובשונה הלכות (שם סעי' ל"ב) השמיט תיבה זו. 15 משנ"ב שם. ושמעתי מהגרמ"מ לובין שליט"א שלזה צריך שיהיה רוח בין הכתלים ואל"כ חשוב הכל כותל א', אמנם נסתפק אם בעיני שיהיה הרוח ג' טפחים שלא יהיה לבדו בניהם או דכיון שאין כאן דין מחיצה אלא ענין של כבוד די ברוח כלשהו. ועי' לעיל הערה 15 מה שהבאנו משת"י הלוי. [ועי' דעת תורה למהרש"ם סי' פ"ג סוף סעי' א' ובמה שהביא שם נכדו בהג"ה משמיה דהגר"ד בהר"ן]. והנה מצוי היום בהרבה בתי כנסיות שבנו על פי גדולים שלא חשו לזה שתהיה מחיצה נוספת בין בית הכנסת לבית הכנסת. ואפ"ל גם לגבי זה מש"כ הגר"ק (קריינא דאגרות ח"ב סי' שכ"ט וסי' של"א [במהדו"ן]) על מה שבעייתו הגדולות נהגו להקל לדור ע"ג בית הכנסת שהוא בכלל משאח"ל האיזנא דדשו ביה רבים שומר פתאים ה'. עוד יש לדון אולי בית הכנסת העשוי לצורך הלומדים והמתפללים קיל טפי, ועי' סברא כע"ז (לגבי עניין אחר) בתשו' שבט הלוי ח"א סי' כ"ז (ד"ה ובאמת בהאי). וצ"ע. 16 ארצות החיים שם, [וכ"נ בשאלת יעב"ץ ח"ב סי' נ"ח], ושמעתי מהגרמ"מ לובין שליט"א שכן פשוט לדינא. ועי' לעיל הערה 15 מה שתמהנו בזה. 17 תשו' אגרות משה [אה"ע ח"א סי' ק"ד]. ועי' ע"ע בתשו' מנחת יצחק (ח"ה סי' צ"ה) דהיא דאפשר יש להרחיק הבית הכנסת באופן שלא יהיה נשמע לשם קול תפילה ותורה ויבא היושב שם להרהר בהם.

חיזוקים בבתי הכנסת

לגמ' ביבמות צ"ו ע"ב מעשה בבית הכנסת של טבריא בנגר שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו בו רבי אלעזר ורבי יוסי עד שקרעו ס"ת בחמתן, קרעו ס"ד, אלא אימא שנקרע ס"ת בחמתן (ומפר' בגליון: זה היה מושכו אצלו וזה היה מושכו אצלו עד שנקרע), והיה שם רבי יוסי בן קסמא, אמר תמיה אני אם לא יהיה בית הכנסת זו עבודת כוכבים, וכך הוה. (וברור שאין אנהנו ברי הבנה במעשיהם של תנאים, ועיין בערוך לנר שם בביאור למה נקרע הס"ת).

ובש"ת מהרש"ם (ח"ב סי' רס"ד) נשאל גבי ביהמ"ד שנמצאו המזוזות חתוכות האם צריכים הציבור לקרוע ולהתענות. ובתוך דבריו מביא מסוגיא זו שנקרע ס"ת שע"י עוון שעשו רק מקצת אנשים ואפילו שהיו עסוקים במחלוקת לש"ש וגם נקרע מאליו ולא בשאט נפש ח"ו, למרות זאת נענשו כל אנשי ביהכ"נ שנהפך המקום לבית ע"ז. ולכן השיב, שצריכים לבקש רחמים שלא יענשו בחורבן ביהמ"ד ח"ו, אבל אין בידנו להטיל תענית בדור חלוש וע"ש שביאר להם אופן של כפרה. חזינן מכאן כמה חומרה יש למעשה בזיון (אפילו של יחידים) בביהכ"נ עד כדי חורבנו.

וביערות דבש מובא דרשת רבי יהונתן אייבשיץ זצוק"ל בחנוכת ביהכ"נ בעירו 'מץ' ובתוכ"ד דרש וז"ל: ולכן ראוי, כאשר חדשנו בית הכנסת, נחדש ברית עם ה', והוא לחדש ימינו כקדם, לעובדו ביראה בקדושה ובטהרה, ואמרו נא עכשיו שבית הכנסת מרום גבוה עד למטה מסויד ומלובן, אם יבא איש וישליך עליו סיט ועפר עד שיהיה בו כתמים, ידעתי כי יחרה אפכם בו, והאיש ההוא מבזה נאות יעקב.

והעבודה! הכל פה שיש בו חטא היוצא מפיכם בבית הכנסת, מנבל פה ומנוול כל ביהכ"נ בכתמים ונגעים, קיא צואה בלי מקום, וסר צל השכינה ח"ו מאתנו, כדכתיב 'ולא יראה בך ערות דבר' וכו'.

ובעונותינו הרבים כמה בתי כנסיות היו בפראג אשר כדמותן לא היה בכל העולם, 'ובלע ה' ולא חמל נאות יעקב ולא זכר הדום רגליו ביום אפי' ואין קודשא בריך הוא עביד דינא בלי דינא, ובלי ספק שהיה הואיל והוציאו בבית הכנסת הבל שיש בו חטא. וכל הגדול מחברו קודם לעונש בעונותינו הרבים, ולכן הוסרו והתפללו לה' בכונה, ועבדו ה' בכל לבב במקדש מעט, ואולי נזכה לראות מקדשו בנוי לנס עמים, אז יגל יעקב וישמח ישראל, ויהי נעם ה' עלינו, ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה, ובא לציון גואל אמן.

בית הכנסת "אוסטן שוהל - אייזנמן" אנטוורפן, בלגיה.

בית הכנסת זה הוא היחיד באנטוורפן שלא נחרב בשואה, ולא היה לגרמנים שום שליטה עליו, ונשארו כל הספרים קודש ותשמישי קדושה במקומם ללא שום נזק.

בבית הכנסת זה נהגו מורא מקדש ביראה גדולה ולא דיברו שם כלל וכלל. וכשהיה אדם זר נקלע לשם והיה מדבר בתפילה, היה ניגש אליו שמש בית הכנסת עם פתק שבידו שהיה כתוב בו: "לא מדברים בתפילה ובבית הכנסת" ואם היה אותו אדם ממשיך לדבר היה השמש מוציאו החוצה.

שמירת קדושת וצביון בית הכנסת התבטא גם בש"ץ ירא שמים המדקדק קלה כבחמורה ובכללי הדקדוק בתפילה (דבר שלא היה קל להשגה), הרב החסיד רבי משה לייזר זצ"ל אשר הגיע מעט לפני השואה מגליציה.

בס"ד בית הכנסת פעיל עד היום, וכפי שבררנו ביהכ"נ נשאר עם אותם נהלים כפי שהנהיגו בהם בעבר.

הסמ"ק בסוף מצוה י"א (ומובא במשנ"ב קנ"א סק"א) כותב בתו"ד: ומצינו במדרש ובתלמוד גם ספרו לנו אבותינו וראינו בעינינו כי כמה בתי כנסיות אשר נהפכו להיות בתי עובדי אלילים על שהיו נוהגין בהם קלות ראש, וכן הנביא אומר 'המערת פריצים היה לי הבית הזה'... ולכאורה כוונתו

סיפור השבוע

ההלוויה הייתה בחודש אב, בשמחת תורה שלאחר מכן, ב'כל הנערים', ראה רב ביהכ"נ הנ"ל את אחד המתפללים שפניו קודרות, ניגש הרב ושאל את היהודי העצוב לפשר דבר, אותו מתפלל שח לו בכאב: 'כולם עומדים ושמים, והילד בן השלוש שבעת אני מרים על הידים - גילו לו גידול בראש, ומיד אחרי החגים צריך להתחיל בטיפולים. איך אני יכול לשמוח?!' הרב הנ"ל התרגש, ובעיצומו של 'כל הנערים' דפק על הבימה והזכיר את הסיפור ששמע לאחרונה עם רבי אביגדור מילר, והוסיף ואמר: יש בינינו ילד שגילו לו גידול בראש. הבה נקבל על עצמנו למהלך השנה הקרובה, שאין דיבורים בשעת התפילה! כל המתפללים התרגשו וקיבלו על עצמם קבלה זו. אחרי החגים חזר האב עם בנו לבית החולים לבדיקות לשם המשך טיפול, שם נאלצו הרופאים להודות כי הגידול פרח ונעלם לו. כוחה של קבלה.

סיפר הגאון רבי שמעון ליפשיץ שליט"א רב הקהילה החרדית בקריית אתא: בהלווייתו של הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל, הלכו שנים מתלמידיו. אחד רב ביהכ"נ, ואחד יהודי שעבד לפרנסתו. כמקובל, סיפרו הם על הנפטר הגדול סיפורים. היהודי סיפר לבן לווייתו - רב ביהכ"נ, שהרבה שנים אחרי נישואיו לא נפקד בזש"ק, והוא בא לרבי אביגדור לבקש שיתפלל עליו.

אמר לו רבי אביגדור: 'תפילה שלי תועיל אם גם אתה מתפלל', ומיד שאל אותו - 'האם בבית הכנסת שאתה מתפלל, מדברים בשעת התפילה?' והלה הודה לו שכן.

אמר לו רבי אביגדור, 'במקום שמדברים בתפילה, התפילות לא יוצאות ועולות מגג בית הכנסת! תשנה מקום תפילה למקום שלא מדברים בתפילה'. ואכן, הוא שינה מקום ובאותה שנה נפקדו בשעטר"מ, ע"כ סיפר אותו יהודי.

משלחן גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

כניסת שבת ב"ב 4:29
יציאת שבת ב"ב 5:31

גיליון 35
תשפ"ג

פרשת ויחי

ביאורי תפילה

"והשב את העבודה לדביר ביתך" - 'דביר' היינו קודש הקדשים.
וכדכתיב (שמות כ"ה כ"ב) **"ודיברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים"**.
והביאור בזה ש'העבודה' של בית המקדש בה' הידיעה, זהו הקטרת הקטורת בקודש הקדשים ביום הכיפורים.
"ותחזינה עינינו" - והרי ודאי שרואים עם העינים?
אלא שרק השומר על עינו כראוי הוא יזכה לראות כשישוב ה' לציון.

פנים יפות. **וכתב המאירי שם** שגם כשבליבך אינך שמח על ראיתו והשקפתו זרה בעיניך גם אז עליך לקבלו בסבר פנים יפות.
ודייק **מנן הגרא"א דסלר זצוק"ל** ממה ששמאי שמידתו מידת הדין אמר משנה זו, יש ללמוד שלקבל כל אדם בסבר פנים יפות הוא חיוב מן הדין.

אפי' יהודה שזכה למלכות צריך להיות בהארת פנים

וצ"ב מדוע לימוד זה שגדול המלבין שינים לחבירו וכו' נאמר דווקא אצל יהודה?
ונראה כיון דיהודה זכה למלכות שבה נאמר "שום תשים עליך מלך" שתהא אימתו עליך, ולכן מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, וא"כ הנהגתו של מלך צריכה להיות בתקיפות, אעפ"כ אמרה תורה שזה צריך להיעשות מתוך הארת פנים.

מדוע נחשב שיעקב בירך את בניו הרי הוכיחם ולא בירכבם
"כל אלה שבטי ישראל שנים עשר חזאת אשר דיבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם" (מט, כח)
וצריך ביאור מהו "איש אשר כברכתו ברך אותם", הלא רואים שרק איפייין טיבו של כל אחד על מעלותיו וחסרונותיו,
אבל היכן כאן הברכות שנתן להם? וכי התוכחה לשמעון ולוי
"כי באפם הרגו איש" או "פחז כמים" לראובן תיקרא ברכה!?"

הברכה הגדולה ביותר היא שהאדם מכיר את מעלותיו וחסרונותיו

מבארים שהברכה הגדולה ביותר לאדם היא שמכיר הוא אל נכון מה הן מעלותיו ומה הן חסרונותיו, וכך הוא יודע לנתב אותם בצורה הנכונה. לכן גם מה שהוכיחם וגילה להם את חסרונותיהם היא ברכה להם, שע"ז ידעו מה לתקן בכדי להשלים את עצמם. [וכן "לא יסור שבט מיהודה ... עד כי יבוא שילה" שגילה להם את העתיד, הוא ברכה בעצם הידיעה שזה תפקידם בעולם, וכן ע"ז הדרך]

מדוע הקדים יעקב את עצמו לפני אברהם ויצחק

"ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ"

וצריך ביאור כיצד הקדים יעקב אבינו את עצמו לפני אבותיו - שמי ושם אבותי - הרי היה ראוי שיקדים "שם אבותי" ואח"כ "שמי"? (על העמק דבר)
מבארים שודאי לא היתה כונת יעקב לקריאת שם בעלמא שיקראו תולדותיו, אלא למהות שנתייחד כל אחד מהאבות. אברהם שהוא מידת החסד כמו"ש "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", ויצחק שהוא מידת הגבורה בעבודת ה', **ויעקב מהותו התורה שהיה "איש תם יושב אוהלים" וכמ"ש תתן אמת ליעקב"**.
לכן הקדים יעקב ואמר "שמי" תחילה, משום שתורה היא השורש והיסוד שעליו ניתן לבנות עבודה וגמילות חסדים, כי רק עבודה וחסד על פי תורה מתקיימים. [חסד שלא ע"פ אמות מידה של תורה יכול להביא גם להמתת חסד וכד']

הצימאון לתורה כדגים שרצים לקראת כל טיפה

והנה במדרש רבה (צ,ג) דרשו "וידגו לרב" מה דגים הללו גדלין במים, כיון שיוודת טיפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצימאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהן, כך הם ישראל גדלים במים בתורה, כיון ששומעים דבר חדש מן התורה, הם מקבלים אותו בצימאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהם.
וצ"ב היכן מרומז בפסוק דקאי אתורה? ולמבואר לעיל א"ש כיון ש"שמי ושם אבותי" ג"כ ברכה על התורה.

ברכת יעקב התהילה ב'הקבצו' - תהיו בשלום

"הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם" (מט, ב)
אומר הכתב סופר: הנה אמרו חז"ל "אין כלי מחזיק ברכה אלא השלום" לכן הברכה הראשונה שיעקב אמר לכל השבטים היא "הקבצו", שכן ע"י שכולם יהיו באגודה אחת ויחיו ביניהם בשלום, זוהי עיקר כל הברכות, ומפני שהיה בין האחים פירוד לבבות, בין בני לאה לבני רחל ובנים לבני השפחות, לכן אמר להם יעקב, הרי אתם כלכם בני אב אחד והיינו "הקבצו" שתחיו יחד בשלום, שהרי "בני יעקב" כולכם.

גדול המלבין שינים לחבירו יותר ממשקהו חלב

"ולבן שינים מחלב" (מט, יב)
בגמ' כתובות (קיא): אמרו אר"י גדול המלבין שינים לחבירו יותר ממשקהו חלב שנאמר "ולבן שינים מחלב" אל תיקרי "לבן שינים" אלא "ליבון שינים".
החפץ חיים אמר על פסוק זה כי גם כאשר מדובר על אדם שהלך כל הלילה ביער ביום חורפי כשכל הדרכים מושלגות ורק בשעות בוקר הגיע אל מקום יישוב וכל חפצו לשתות משהו חם, מעלתו של אדם שיחייך ויאיר פניו לאותו הלך, גדול ממעלתו של מי שיעניק לו כוס חלב חם.
וכן אמר שמאי הזקו באבות (א, טו) "והוי מקבל כל אדם בסבר

בענין שותפות יששכר וזבולון

"זבולון לחוף ימים ישכון והוא לחוף אניות וירכתו על צידו, יששכר המור גרם רובץ בין המשפתיים"

הקדים זבולון ליששכר ויששכר שילמד גם בלא התמיכה מהזבולון

הסכם יששכר וזבולון לענין א. שפתותיו דובבות בקבר ב. השכר העצום של הת"ח ג. ה'סגולה' המיוחדת שנאמרה בתורה

והטעם בזה הוא ע"פ המבואר בסוטה (כא.) שאם היתה זכות לסוטה אין המים המאחרים מזיקים לה. והקשחה הגמ' "זכות דמאי? אילימא זכות דתורה הא אינה מצווה, ומשני נהי דפקודי לא מיפקדא, באגרא דמקריין ומתניין בנייהו ונטרן לגברייהו עד דאתי מבי מדרשא פלגינן בהדייהו".

חזינן מזה שזכות זו שמביאה את בניה לבית המדרש נחשבת לזכות של תורה ממש ולא רק לזכות מצוה גרידא שאין בכוחה של מצוה להגן על אשה סוטה.

ראיה נוספת ליסוד זה יש מהגמ' במנחות (צט:) שאמרה "פעמים שביטולה של תורה זהו קיומה", ופרש"י כגון שמבטל תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה, הרי הוא מקבל שכר כאילו יושב ועוסק בה. (ע"ע ב"חידושי הגאונים" בעין יעקב ע"ד דף ב', בבאור טענת האומות שמגיע להם שכר שעסקו בתורה.)

ד. האם בהסכם 'יששכר וזבולון' נגרע בזה שכרו של היששכר?

האור החיים בפרשת "כי תשא" (ל', י"ד) כתב שיששכר וזבולון וכן שאר נדיבי עם אשר יחצון כספם לעמלי תורה שעל זה נאמר "כי בצל החכמה בצל הכסף", כל אחד מהם מקבל שכרו מושלם ואינו מגרע מחלקו של הת"ח, וזה שאמר "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך" שכ"א ישמח בשלו ואין אחד נוטל מחלק חברו מאומה.

ומטו משמיה דהחזו"א שאמר שלהב"ה יש מספיק בשביל שניהם. אע"פ שזבולון ויששכר נוטלין שכר מושלם אמרו חז"ל (ברכות לד:) שכל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן "עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכים לו", נמצא ששכרו של הת"ח מכוסה מעין כל. לכן מבאר ה"אש דת" לא התברך יששכר ע"י משה במפורש ולא באופן ישיר אלא אגב הברכה לזבולון נאמר "ויששכר באהליך".

ה"אמרי בינה" בשו"ת סימן י"ג האריך לבאר שאע"פ שהמחזיק ביד ת"ח שכרו הרבה מאוד, מ"מ את מה שבכח סגולת לימוד התורה לרומם את לומדיה כמבואר במשנה באבות ו', א' שמלבשתו ענוה ויראה ומכשרתו להיות צדיק וכו' זה לא ניתן לחלוקה, וכי אם אחד ישתה להרוות צמאונו ויאכל להשביע נפשו, יוכל חברו שהשתדל להביא לו לחמו ומימיו לפניו להשקיט בזה את רעבונו שלו- אם גופו ריק ולא בא אל גופו מהלחם אשר הוא אוכל!

שפתותיו דובבות בקבר יש רק ליששכר ולא לזבולון

כתיב בקהלת פ"ז "בצל החכמה בצל הכסף ויתרון דעת החכמה תחיה את בעליה", ואמרו חז"ל פסחים דף נ"ג, ב' כל המטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר "כי בצל החכמה בצל הכסף". מבאר הגרי"ז צ"ל דמ"מ יש הבדל ביניהם כי הענין "ששפתותיו דובבות בקבר" שאומרים שמועה בשמו שייך רק בת"ח עצמו, וזהו פירוש סוף הפסוק "ויתרון דעת" של הת"ח בעצמו שיודע את התורה על זה המחזיק ת"ח בזה ש"החכמה תחיה את בעליה" שגם אחרי מותו תחיה אותו בעוה"ז ע"י ששפתותיו דובבות בקבר.

פרש"י שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך".

א. מדוע הקדים הכתוב את זבולון העוסק בפרקמטיא ליששכר העוסק בתורה?

הספורנו מבאר שהקדים הכתוב את זבולון העוסק בפרקמטיא ליששכר כמו שמצינו במשה רבינו שהקדים כן בברכתו "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך", משום שאי אפשר לעסוק בתורה מבלי שישגי האדם קודם די מחסורו כמאמרם "אם אין קמח אין תורה". כשזבולון מסייע ליששכר להמציא לו מחסורו כדי שיעסוק בתורה, תהיה השתדלותו בעסק התורה מיוחסת לשניהם.

בשו"ת "טוב טעם ודעת" סימן רי"ז כתב שבמה שהקדים את זבולון רמז בזה שלא מועילה השותפות אא"כ נחתם ההסכם תחילה קודם הלימוד ולא מהני על מה שכבר למד כמבואר להלן.

בספר 'אש דת' הוסיף לבאר שמכיון שגדול המעשה יותר מהעושה, ולולי תמיכתו של זבולון לא היה יכול הלומד ללמוד, לכן הקדימה התורה את זבולון.

ב. אם מהני 'יששכר וזבולון' לאברך שילמד גם בלא התמיכה בו

הרמ"א ביו"ד (סימן רמ"א, א') הביא את דברי "רבינו ירוחם" שיכול אדם להתנות עם חברו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה, ויחלקו ביניהם את שכר לימוד התורה. וצ"ב כיצד מועילה השותפות בלימוד התורה של חברו, וכי שייך למכור את שכר תורתו לאחרים?

ב"ספר חסידים" סימן תתרמ"ה ובאגרות "חזון איש" (ח"א, מ"ז) כתבו לבאר שאין אדם יכול למכור חלקו בעוה"ב לחברו דזה דבר התלוי רק בידי שמים, וענין השותפות בין יששכר וזבולון הוא שמשרשי התורה הקדושה שזה שמחזיק את לומדי התורה ושעל ידי הונו ורכושו יכול זה להתקיים ולהישאר בבית המדרש לעסוק בתורה, יש לו להמחזיק זכות התורה ונעשה שותף עמו והתורה שלומד נקראת על שמו.

בהליכות והנהגות (עמ' ע"א) הובא פסקו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שכל הענין של הסכם זה הוא רק אם בלעדי זבולון לא היה יששכר עוסק בתורה אלא במלאכה, אבל אברך שבין כה היה יושב ושוקד על תלמודו בכגון זה לא שייך בו הסכם יששכר וזבולון.

לפי"ז כתב החיד"א בספרו "ראש דוד" (עמ' ס"ב) מובן מש"כ הרמ"א שאם כבר עסק בתורה אינו יכול ליתן לו חלקו בשביל ממון שיתן לו כדמוכח מסוטה (סוף כא.) כי מאחר וכל ענין ההסכם הוא במה שהוא הגורם שהחכם יעסוק בתורה, א"כ זה לא שייך לאחר שכבר למד.

ג. האם שותפות זו מועילה רק בתורה או אף בשאר מצוות?

בשו"ת "משיב דבר" (ח"ג סימן י"ד) נקט שאין מועיל הסכם יששכר וזבולון אלא בתורה ולא בשאר מצוות, דבשאר מצוות יש ענין כללי של הנטפל לעושי מצוה. אך המסייע לחבירו לקיים מצוות כיבוד אב ואם, לא יזכה לאריכות ימים.

בסיעתא דשמיא עד עתה יצא לאור 'קובץ משולחן גבוה' ו' חלקים על התורה וג' חלקים על המועדים. להשגת הקבצים, להערות והארות, ולרשימת התפוצה של הגיליון ניתן לפנות לטלפון 05484-19094 או במייל mg036198046@gmail.com

לעילוי נשמת רבי אלעזר יועץ בן ר' אברהם יהודה זצ"ל

נלב'ע י"ד אדר ב' תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה

ברומו של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בענייני תפילה | גליון כ"ח

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכתה

פרשיות
ויגש - ויחי
תשפ"ג

ברכת עוטר ישראל בתפילה

כי אסר המייניה לימא צרוך אורז יסראל בגבורה [ברכות ס:]

ברכות השחר
חלק י'

עומק התפילה

הרב אוריאל שונברג שליט"א מח"ס אור צפון

תפארת כלל ישראל - ביטול הדעת להקב"ה

אחרי שברכנו ברכת אורז ישראל בגבורה על מה שניתנה לנו היכולת לחזק את ההבדלה שבין החלק העליון [הרוחני] של הגוף, לבין החלק התחתון [הגשמי] של הגוף, אנו מברכים על היכולת שניתנה לבני ישראל לעטר את ראשם בתפארת. תפארת זו שמעטרת את ראשנו מתבטאת בשני אופנים. אחת היא על ידי כיסוי הראש וכפי שכתוב "פארי מגבעות" (שמות לט, כח), ואחת על ידי לבישת תפילין, וכמו שכתוב "פארך חבוש עליך" (יחזקאל כד, ז), ואמרו חז"ל (תענית טז) שזו תפילין.

הלכות אלו של לבישת תפילין וכיסוי ראש מעוררות אצלנו את החשיבות ואת המעלה של השכל, מפני שעל ידי פעולות אלו אנו מבטאים ומגלים שבני ישראל מבטלים את שכלם לשכל העליון האלקי, וכפי שאמרו חז"ל "כסי רישך כי היכא דתהוי עלך אימתא דשמיא" (שבת קנו:). וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות תפילין פ"ד הל' כה) וז"ל; קדושת תפילין גדולה היא, שכל זמן שתפילין על ראשו של אדם ועל זרועו, הוא עניו וירא וכו', עכ"ל. ביטול הדעת לפני דעת עליון קובעת בנו שיקול הדעת אמיתי, המופיע לעין כל כתפארת ישראל, ועל זה נאמר וראו כל עמי הארץ כי שם הוי"ה נקרא עליך ויראו ממך, ועל זה אנו מברכים עוטר ישראל בתפארה.

למה תקנו ברכה בפני עצמו

הגמרא (שבת קכ.) מונה י"ח מלבושים שמוותרים ללבוש ולהוציא מפני הדליקה ובכללם הם החגורה והכובע. ויש להבין הטעם שבגדים אלו [חגורה וכובע] לא נכללים בברכת מלביש ערומים אלא תופסים ברכה בפני עצמם. לישב הענין כתב הב"ח ז"ל, ונראה לי דהיינו טעמא, דלפי שהגויים אינן חוששין לחגורה ולכובע שיהיו מלבושים בהם תמיד, אבל ישראל צריכים שיהיה עליהם חגורה תמיד, שלא יהא לבו רואה את הערוה, וכן שיהיו מלבושין בכובע שלא ילכו ארבע אמות בגילוי הראש ממורא שכינה שעל ראש ישראל (כדלעיל בסימן ב ולקמן סי' צא), לפיכך התקינו בשתי ברכות אלו וכו' כי בשני המלבושים נבדלים ישראל מן האומות, ועל כן אינן בכלל שאר המלבושים דמברכין עליהם בסתם ברוך מלביש ערומים, דאין בהם הבדל בין אומות העולם לישראל, אבל באלו מובדלים ישראל מן האומות, עכ"ל. ויש להוסיף ששני מלבושים אלו אינם רק לבוש לקומת האדם, אלא הם מלבושים שמעוררים בעולם הכנעת הגשמיות והתנשאות של תפארת ישראל, שהוא היסוד של כל ברכות אלו כמו שהארכנו בגליונות הקודמים.

באורי התפילה על ברכת עוטר ישראל בתפארה

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמח"ס ברומו של עולם

איאתא בגמי (ברכות ס:) כי פריס סודרא על רישיה לימא עוטר ישראל בתפארה. וכתב מרן הב"י (סי' מ"ו) "וני"ל שטעם ברכה זו לפי שאסור להלוך בגילוי הראש, כדמשמע בפ' כל כתבי (שבת קי"ח:). וזה לשון הגמ' "אמר ר"ה בריה דרי יהשע תיתי לי דלא סגינא (לא הלכת) ד' אמות בגילוי הראש". ובקידושין (ל"א.) הוסיף לפרש טעמו, "אמר שכינה למעלה מראשי".

כסוי הראש מביא ליראת שמים

ובמס' שבת (קנ"ו:) מובא שאמו של האמורא הגדול רב נחמן בר יצחק נתבשר ע"י חושים בכוכבים שבנה יהיה גנב, ולכן לא הניחתו ללכת בגילוי ראש, כי אמרה לו כסי ראשך כדי שתהיה אימת שמים עליך, והגמ' מספרת שפעם אחת נפל כסותו מעל ראשו ומיד התגבר יצרו עליו, אף שהיה באמצע לימודו, ע"ש. הרי מבואר דכיסוי הראש מביא האדם ליר"ש ומצילו מן החטא.

הטעם שהזכירו 'ישראל'

והנה יש מחלוקת בראשונים ואחרונים אם מצות כיסוי הראש לאנשים היא חיוב או מדת חסידות. והוסיף הב"י (בסי' מ"ו) שדעת הזוה"ק (פ' נשא קכ"ד:) דאסור לילך ד"א בגילוי הראש, ואפילו להסוברים דליכא איסור בזה, מ"מ מדת חסידות איכא. ועפ"ז תקנו אנשי כנסת"ג ברכה זו, והזכירו בה ישראל דייקא, לפי שישאלם הם המצווים בכך כדי שיהא מורא שמים עליהם.

העטרה מורה על השראת השכינה בישראל

עוד כתב הב"י "ותקנו לשון 'עוטר', לומר שדרך מעלה צונו בכך, ומשום דכתיב (ישעיה ס"ב) והיית עטרת תפארת ביד ה'. והאבודרהם כתב שהברכה היא ע"ש הכתוב (ישעיה מ"ט) ישראל אשר בך אתפאר, ואמר כאן 'ישראל', "לפי שהשכינה שורה עליהם ולא על הגוים".

הרי כאן דבר מופלג מאד, דאע"ג דהיה סגי לכלול ההודאה על הכובע בתוך מלביש ערומים, לא עשו חכמים כך, אלא תקנו הודאה וברכה מיוחדת להקב"ה שזכינו להתנאות במצוות כיסוי הראש כדי שזכור שהשכינה תמיד מרחפת מעל ראשו ויראה ממנו ית', ואף להסוברים דאין זה חובה אלא מנהג טוב, מ"מ המנהג הזה כ"כ חשוב, שצריכים לברך ע"ז בשם ומלכות כל יום ויום.

עטרת תפארת - בחינה של לעתיד לבא

ומסיים הב"י, "ונקט לשון עיטור, כלומר, דרך מעלה צונו בכך. ומשום דכתיב (ישעיה ס"ב) והיית עטרת תפארת ביד ה', סיים בתפארה", ע"כ. והנה פסוק זה מתאר מדריגת הרוממות של עם ישראל בזמן הגאולה העתידה. ונראה שעל ידי שאנחנו מקפידים לעטר ראשינו ולילך תמיד בכיסוי הראש, כדי שתמיד תהיה אימת שמים עלינו גם בעת ההסתר וגלות, נזכה שלעתיד לבא בעת התגלות מלכות שמים לעיני כל, עם ישראל יהיו בבחינת עטרת תפארת ביד ה', בב"א.

לרפואת
אסתר בת
שרה חנה

זכות הלימוד בגליון זה הוקדש לרפואת
יוסף שמואל חיים בן מרים בתושח"י
נא להתפלל בעבורו

לרפואת
יחזקאל בן
רבקה בריינא

פנימיות התפילה

פארך חבוש עליך – אלו תפילין

כתב הטור (סימן כה) "וראיתי לא"א הרא"ש ז"ל שהיה מדקדק להניחם כשהיה מסדר הברכות והיה מסדרם זה אחר זה עד עוטר ישראל בתפארה ואז היה מניחם ומברך עוטר ישראל בתפארה לפי שהתפילין נקראין פאר שנא' פארך חבוש עליך (ברכות יא.) ונקראים תפילין לשון פלילה שהן אות ועדות לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ודרשינן אלו תפילין שבראש". [ולמעשה, כתב המשני"ב (שם סק"ג) "ובארה"ח כתב לא ראיתי שנוהגין כן רק מניחין תפילין קודם ברכת השחר או אח"כ כ"א לפי מנהגו רק ראיתי מדקדקים למשמש בתשי"י וש"י בשעה שמברך ברכה זו"].

והנה כתב הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פ"ו) "ואמנם שני אברים ראשיים נמצאים באדם, ובהם הנשמה מתגברת תגבורת גדולה, והם - המוח והלב, וציוה הבורא, יתברך, שיימשך האור הזה אל המוח תחילה על ידי תפילה של ראש, ויתוקנו בו המוח והנשמה שבו, ויתפשט אחר כך על הלב על ידי תפילה של יד שכנגדו, ויתוקן גם הוא בו. ועל ידי זה נמצא האדם כולו בכל בחינותיו נכלל תחת המשך הקדושה הזאת ומתעטר בה, ומתקדש קדושה רבה.

וענין ה'עייטור' של תפילין שייכי להכתרים שזכו כלל ישראל במתן תורה, כמבואר בזה"ק (השמטות כרך א דף רסב ע"א) עה"פ (כי תשא ל"ג) "ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב - ההוא עדי עלאה תפילין דרישא ודרעי דשוויין ביד כהה אעדיאו מנהון".

תפארת זו מתן תורה

והכתב וקבלה (שם) הביא דברי הוזה"ק, והוסיף, דאיתא בברכות (נח ע"א) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת וכו', התפארת זו מתן תורה דשני הכתרים היא מליצה על התורה והמצוה, ממה שאה"כ (סוף משפטים) ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה, כי בדעת נתן התורה ית' היה לתת להם בלוחות שני ענינים כוללים, האחד חלק העיוני שבתורה וההשגה האמתית ונקרא תורה, והשני חלק המעשי, ויש להוסיף, ותפילין של יד הוא כנגד המעשה, ותפילין של ראש הוא כנגד חלק העיוני. ובוה יבואר מש"כ הסדר היום דפנימיות כוונת הברכה הוא על "עטרת המצות והחוקים והמשפטים אשר בהם אנו עוטרין עטרת". [וע"ע בנפה"ח (ש"א פט"ז) דביאר הפסוק "בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וכו' היינו השני כתרים שניתנו במתן תורה].

הלובש תפילין כאילו הוגה בתורה

ובאמת מצינו דהלובש תפילין הוא בדרגא של ה'הוגה בתורה' כמו דאיתא במסכת תפילין נה"כ "כך היה רבי אליעזר אומר גדולה היא מצות תפילין, שכך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל והגית בו יומם ולילה, אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבון העולמים, וכי אנו יכולין להגות יומם ולילה, אמר להם הקדוש ברוך הוא, בני, היו נותנים תפילין על ראשיכם ועל זרועותיכם, ואני מעלה עליכם כאלו אתם הוגים בתורה יומם ולילה, שנאמר והיה לך לאות על ידך

עטרת תפארת

ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך".

ויש יחס בין תפילין לתלמוד תורה, דבשניהם מצינו הענין שלא להסיח דעתו מהם, והוא מקושר בלתי מופסקת להקב"ה. לענין תפילין אמרו ביומא (ז ע"ב) חייב אדם למשמש בתפיליו בכל שעה ושעה שלא יסיח דעתו ממנו. וכן בלימוד התורה, ידוע מש"כ הראשונים בברכות (יא ע"ב) שאין הפסק לענין ברכת התורה "דשאני תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק". ורק אדם כזה זוכה לכתרה של תורה כמש"כ הרמב"ם (ת"ת ג' ו') "מי שנשארו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה, לא יסיח דעתו לדברים אחרים וכו'". וזהו מה שאמרו במס' תפילין "ואני מעלה עליכם כאלו אתם הוגים בתורה יומם ולילה".

לעטר את ישראל בתפארת המפארים אותך על ידי שבת קדשך (י"ה אכסוף)

והוסיף הדרך השם [שם אות ח'] והנה נצטונו להתעטר בעיטור זה כל הימים, חוץ מימי הקודש, שהם עצמם "אות" לישראל, ומצדם מתעטרים ישראל בעיטוריהם בלי השתדלות אחרת, מה שאין כן שאר הימים, שאי אפשר להשיג העיטורים אלא בהשתדלות הזו, וגם אחר ההשתדלות עצמה אין מעלת העיטור המושגת בה כמעלת העיטור הנמשכת מאליו בימי הקודש, אלא פחותה ממנה הרבה, וכו'. הנה חידש לנו הרמח"ל דדרגת ה'אות' וה'עטרה' של התפילין כלפי העיטור של שבת ויו"ט הוא "פחותה ממנו הרבה".

ויסוד הדברים יבואר היטיב ע"פ דברי הוזה"ק (זוהר חדש ב שיר השירים דף ח' ע"ב, הובא בב"י סי' ל"א) דבשבת ויו"ט כלל ישראל מתעטרין בתפילין של הקב"ה, ומשל למלך שנתן לו המלך חותמו, ומסיר המלך את טבעתו ומחליפו בטבעת שלו, ומבזה בזה כבודו של מלך. ולפי"ז יבואר היטיב דברי הרמח"ל דימי המועדים הוא דרגא גבוה יותר, דהוא בבחינת תפילין של הקב"ה, שהוא חותם המלך, והתפילין שלנו הוא החותם של העבד עצמו.

יתפאר בי כי חפץ בי והוא יהיה לי לעטרת צבי (שיר הכבוד)

כתב היעב"ץ על ברכה זו לכוון "אני מודה לך על שאתה מתפאר בנו תמיד". ובאמת זהו מה שכתוב על תפילין דקודב"ה (ברכות ו.) "הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו אמר ליה ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קודשא בריך הוא בשבחייהו דישראל אין דכתיב את ה' האמרת היום (וכתיב) והי' האמירך היום".

וכתב הבעל הטורים (ע"פ חז"ל) בפרשת כי תבוא (כ"ו י"ט) עה"פ "לתתך עליון וכו' לתהלה ולשם ולתפארת" – כלומר מה שישראל משבחים ומהללים לשם הוא לו לתפארת. והיינו דאמרינן (מגילה טו ב) עתיד הקדוש ברוך הוא להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק, שאותה עטרה שמעטרים להקב"ה בתפלתם (שו"ט תהלים יט ד"ה יום ליום וגו', שמו"ר כא ד) מחזירה להם. ועי' בפי הר"י ב"ר יקר שדייק בלשון הברכה 'עוטר' דהו"ל 'מעטר ישראל', דהקב"ה מעטר

עבודת התפילה

כיסוי הראש מורה על מדת ענוה

כתב החת"ס [שו"ת ח"ו סי' ב'] "והנה עיקר כיסוי הראש הוא להורות כניעה, וכתיב בישעי' (ז' ג') אל מסילת שדה כובס ופירש"י "רבותינו דרשו נכנע אחז מפני ישעי' ושם על ראשו אוכלי דקצרי וכפה עליו כלי מנוקב של כובס" שמזלפי' בו מים על הבגדים", משמע בשימת על הראש כלי כזה שפיר דמי לאחוו"י כניעה" ע"כ.

ויש להביא דברי הרד"ק בישעיהו (פכ"ח פ"ה) עה"פ "ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו". וביאר הרד"ק דלפני זה ישעיהו מוכיחם "ברגלים תרמסנה עטרת גאות שכורי אפרים", שעטרו עצמם בגאות שלהם, ועכשיו אמר הכתוב דבשעה שיגלו עשרת השבטים כמו שאמר באותו עת יהיה ה' צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו והם יהודה ובנימין שנשארו ומלך עליהם חזקיהו שעשה הישר בעיני ה' ובשנת שש לחזקיהו גלו השבטים, ואמר 'לעטרת צבי' הפך לעטרת גאות שאמר על השבטים.

ובגמ' שבת (קנו ע"ב) אמרה אמו של רנ"ב"י "כסי רישך כי היכי דתיהוי עלך אימתא דשמאי". ועוד אמרו (שם ע"ז): "סודרא - סוד ה' ליראי". ומבואר דהוא מביא לידי יראת שמים. אולם ידוע דענוה מביא לידי יראת שמים כמו שהאר"י באגרת הרמב"ן "ובעבור הענוה תעלה על לכך מדת היראה וכו'".

ועל ראשי שכינת א-ל

והרמב"ן מסיים "וכאשר תתנהג במדת הענוה וכו' אז תשרה עליך רוח השכינה וזו כבודה וחיי עולם הבא". והענין הוא, ע"פ מה שאמרו חז"ל (ברכות מג ע"ב) "אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה שנא' מלא כל הארץ כבודו, ואת"כ ממשך הגמרא "רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ארבע אמות בגלויי הראש אמר שכינה למעלה מראשי". וביאר המהרש"א "כי האדם הוא המרכבה והשכינה למעלה על ראשו וההולך בקומה זקופה הרי הוא זוקף ראשו למעלה ודוחק רגלי השכינה אשר על ראשו ובהיפך בשפלים ונמוכים אמר אני אשכון את דכא וגו' להוריד השכינה למטה לארץ".

וזהו מה שמורה ענין כיסוי הראש גם לעתיד לבא, כמו שאמרו "צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשין ונהנין מזיו השכינה וכו'". ועי' כתב הרמב"ן דגם בהאי עלמא יוכל לזכות לדרגא זו ע"י

הלכות ברכות עוטר ישראל בתפארה

שיטת רש"י דתיקנו הברכה על הסודר שהיה מלבוש של כבוד

כתב הפ"ח שחלקו הראשונים על איזה כסוי מברכין ברכת עוטר ישראל. והקדים הפ"ח דמתוך התלמוד היה משמע שלא תקנו ברכה זו אלא דוקא על הסודר שהיו נוהגין ללבושו היראים והמכובדים, וכדאמרינן בשבת [עו, ב] מאי סודרא סוד היא ליריאיו [תהילים כה, יד], ואפילו מי שהיה תלמיד חכם וירא ה' אם לא היה נשוי לא היה מנהג ללבושו כמבואר בקדושין דף [כט ע"ב]. וזהו הסודר המוזכר בברכות [נא, א] גבי עיטוף של כוס ברכה רב אסי פריס סודרא על רישיה, ועל זה הסודר שהיה לכבוד ולתפארת תיקנו ברכה זו. וכן משמע נוסח הלשון של עוטר ישראל בתפארה. וכן מוכח בפסחים [דף ק"א ע"ב] דקאמר סודרא דמר כצורבא מדרבנן בדיקנא ביה במר דלא ידע ברוך אתה, ופירש רש"י ז"ל בדיקנא ליה למר שאינו יודע לברך על הסודר ברוך עוטר ישראל.

שיטת הרמב"ם והתוס' דתיקנו הברכה על כל כיסוי

אבל הרמב"ם ז"ל [תפלה ז, ד] כתב וז"ל כשמניח סדינו על ראשו מברך עוטר וכי. דקדק בדבריו ושינה לשון התלמוד דסדין לחוד וסודרא לחוד, כדאמרינן בבמה מדליקין [שבת כה, ב] על ר"י בר אלעאי בערב שבת שהיה מתעטף ויושב בסדינין המצוייצין, כלומר שהיה מתעטף בסודרו הנהוג לו לפי כבודו, וכדאמרינן בההוא פרק גופיה [לא, א] על הלל גבי אותם שנים נתעטף ויצא לקראתו והדר יושב בסדינין, הלא שהיה מתעטף בסדינו. ובקדושין דף ל' [ע"א] נמי כתב רש"י ז"ל דיסנא סדין שאינו ראוי לעטיפת הראש אלא כיסוי בעלמא שם על ראשו שלא לילך בגילוי הראש ולא הספיק להתעטף בסודרו, ע"כ. וגם התוספות ז"ל [ברכות ס, ב ד"ה כי פריס] כתבו כדברי הרמב"ם שהוא הדין לכל כובע ולכל כסוי. וביאר דלא מסתבר לתקן רק לאנשים חשובים וממילא תיקנו על כל כסוי, והא דנקט הגמ' כי פריס סודרי לרמזו דהטעם שתיקנו נוסח זה "עוטר ישראל בתפארה" הוא בשביל הסודר, ע"כ דברי הפ"ח.

אולם המטה יהודה הק' על הפ"ח, דלמה בברכת אוזר ישראל בגבורה לא תקנו על כל דבר המפסיק בין לבו לערוה, אלא על חגורו שלובש על בגדיו, ולענין עוטר ישראל תיקנו אפילו על כיסוי כל שהוא. ומכח קושיא זו, חולק המטה יהודה וס"ל דאין כוונת הרמב"ם לכל סדין המכסה את ראשו, אלא הכוונה רק לכסוי חשוב היוצא בו בשוק. ולכן כתב השו"ע "כשישים כובע או מצנפת" שהוא בגד חשוב. והתוס' דכתבו דמברך על כיסוי בעלמא, י"ל דלשיטתו הוא בשבת דהדין 'הכון' מתקיים בכל דבר המפסיק בין לבו לערוה, וע"ז נתקן הברכה, עכ"ל.

ולדינא אין נפק"מ בכ"ז, דנוהגים כהרמ"א דמברכין על מנהגו של עולם. ואפילו למש"כ המג"א דראוי להלכתחילה לחייב עצמו בברכה, הכא שיטת כמה פוסקים דמברכין על כל כיסוי. והרוצה לקיים כל הדעות, יקפיד ללבוש הכובע, ואולי גם עטיפת הטלית מועיל לזה, דיש בה מעלה של כיסוי חשוב, (עי' בב"ח בסימן ח').

הלכות כסוי הראש

לבישת כובע וחליפה בשעת התפילה

א) איתא בברכות (ל:): "רב יהודה הוה מצייץ נפשיה והדר מצלי". והגמרא יליף לה מהא דכתיב "השתחוו לה' בהדרת קודש". וביאר המהרש"א דהכוונה דצריך להדר עצמו בבית הכנסת שהוא מקום קדוש. והגר"א (באמרי נועם) ביאר "וקודש" פירושו שילבש בגדים נאים של קודש וכמש"כ בגדים שבישל בהם הקדירה לרבו אל ימוזג וכו'. ולפי"ד 'קודש' היינו בגדים המיוחדים לעבודה שהוא קדוש.

ובאמת הגר"א (סי' צ"ח) כתב דזהו המקור לדברי הטור וש"ע (סי' צ"ח סעי' ד') דראוי שיהא אדם בגדים נאים ומיוחדים לתפילה. אולם מדברי הרמב"ם משמע דלא נאמר כאן ענין בגדים מיוחד לתפילה, אלא דיש להאדם להתהדר עכ"פ בהאופן המכובד שהוא רגיל ללבוש בו לפני גדולים. וז"ל הרמב"ם (פ"ה ה"ה) "תקון המלבושים כיצד, מתקן מלבושיו תחלה ומצייץ עצמו ומהדר שנאמר "השתחוו לה' בהדרת קדש". ולא יעמוד בתפלה באפונדתו ולא בראש מגולה, ולא ברגלים מגולות אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו בפני הגדולים אלא בבתי הרגלים. וכו'. דרך כל החכמים ותלמידיהם שלא יתפללו אלא כשהן עטופים".

ומצינו ענין עיטוף הראש בשעת התפילה בגמ' בשבת (י:). דרב כהנא "לביש ומתכסי ומתעטף ומצלי" - אמר הכון לקראת אלהיך ישראל".

וכתב המ"ב (סק"ב) "בזמנינו צריך להשים בעת התפלה כובע בראשו כדרך שהולך ברחוב ולא בכובע הקטן שתחת הכובע, כי אין דרך לעמוד כן לפני אנשים חשובים". אכן י"ל דהכל תלוי לפי מנהג המקומות, ונכמ"ש המ"ב שם לענין שאר מלבושים, ולכן אנשים אשר הורגלו מערותם ללכת ללא חליפה וכובע, ואף בעת עמדם לפני אנשים חשובים אין מקפידים בכך, אינו מחויב מדינא להתפלל ללא חליפה וכובע".

לדינא

דיני לבישת כובע וחליפה בשעת התפילה - א. דרך החכמים נוכח נהגו בני התורה ללבוש בשעת התפילה חליפה וכובע שזהו מלבוש מכובד שעומדים בו לפני אנשים חשובים. ב. הנוהגים ללכת תמיד בלא כובע, אינם מחוייבים מצד הדין ללבוש בשעת התפילה כובע, כיון שאין רגילים אפילו לפני אנשים חשובים ללבוש כובע. ג. אף מי שאינו הולך בכובע לפני אנשים חשובים, מ"מ נראה שצריך ללבוש חליפה שזהו בגד מכובד שאנשים לובשים אותו כשנפגשים עם בני אדם חשובים. ולכן גם בשעת התפילה נראה שיש יותר חיוב ללבוש חליפה לכבוד התפילה. [אכן אנשים שאינם לובשים אף בפני אנשים חשובים חליפה, אינם מחוייבים מצד הדין ללבוש בשעת התפילה].

דיני לבישת כובע וחליפה בשעת ברכת המזון - כתב המ"ב (סי' קפ"ג סקי"א) "כתב המג"א בשם הב"ח, ירא שמים לא יברך במצנפת (כיפה) רק ישים הכובע על ראשו. ויש שנוהגין ג"כ להתעטף בבגד העליון, דכל זה הוא בכלל עיטוף הנאמר בגמ' אצל כוס ברכה. וכן נהגו כהיום בישראל בעת בהמ"ז שמשמין הכובע על ראשיהן אפילו כשהוא מברך ביחיד בלי כוס".

כיסוי ראש בברכות ובהזכרת השם

ב) כתב הב"י (סימן צ"א) "רבינו ירוחם כתב שאסור לברך בגילוי הראש, [כתב כן גבי עשרה דברים בכוס של ברכה, וז"ל "וגם עטוף שנותן סודר על ראשו שאסור לברך בגלוי הראש"]. ובמסכת סופרים פ"ד (הט"ו) כתוב "פוחח, הנראין כרעיו, או בגדיו פרומים, או מי שראשו מגולה, פורס על שמע, ויש אומרים בכרעיו נראין, או בגדיו פרומים, פורס על שמע, אבל לא בראשו מגולה שאינו ראוי להוציא הזכרה מפיו". נראה שהוא מחלוקת אם מותר לברך בגילוי הראש או אם אסור, וכיון דרבינו ירוחם פסק כמאן דאמר אסור הכי נקטינן. עכ"ל הב"י.²

ויש שדייקו מדברי הרמב"ם [שהבאנו לעיל] דדוקא בתפילה אין לעמוד בראש מגולה והוא דין מיוחד מדין תקנת מלבושים לפילה וע' לקמן], אבל שאר ברכות לא הזכירו ברמב"ם לאסור לברך בראש מגולה. והיינו כדעת ת"ק דמסכת סופרים הנ"ל. [כ"כ בספר לחם יהודה לבעל המטה יהודה]. אולם לענין תפילה מדייק הערוך השולחן (צ"א סעי' ה')

המשך בעמוד הבא <<

1 וע' בתשובות והנהגות (ח"ד סי' כ"ו) וז"ל "מעיקר הדין צריך להתפלל כעומד לפני המלך, ולא סגי בכובע קטן (כיפה) כי אין דרך לעמוד כן לפני אנשים חשובים כמבואר במ"ב סימן צ"א ס"ק י"ב, וכן צריך ללבוש חליפה, ע"ש, ושמעתי טוענים שבארץ ישראל הואיל ועומדים גם לפני שרים בלי כובע וחליפה שרי להתפלל כן, ובעו"ה נתפשט אצל הרבה אנשים להתפלל כה"ג. אמנם נראה דאין לסמוך על זה, דבאמת בא"י למדו זה בעו"ה מהאומות, שלמדו משיטת הקומוניסטים שכולם "חברים", ואף השר אין לו עליונות על אחרים ומתנהגים עמו כמו חבר, ומהם למדוהו. ובאמת גם אצלם כשהולכים למקום אחר להפגש עם שר, הרי הם מקפידים לכבדו כראוי וללבוש כובע וחליפה, וכן ברוב מדינות העולם כשיבואו למלך או שר נחשב עזות כשאינו מתלבש כראוי כהנ"ל, וכ"ש לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ומה נעשה שהופכים הכל ולומדים מהסביבה להשוות כבוד מלכו של עולם לכבוד שרים שאצלם אדרבה מעוניינים להוכיח שהם חברים, וע"כ במקום שיש ריח תורה ראוי להודיעם שיתלבשו כראוי והכון לפני אלקינו בתפלה, ואז התפלה נחשבת ומתקבלת יותר. וכל שכן בני תורה דאמרו בברכות ל: "דבר יהודה היה מצייץ נפשיה והדר מתפלל" ופירש רש"י מקשע עצמו בבגדיו, ובש"ע ס"ס צ"א "דרך החכמים ותלמידיהם שלא יתפללו אלא כשהם עטופים" א"כ לבני תורה ודאי ראוי לנהוג כן, ולא ילכו בדרך המקילין בזה".

התעוררות התפילה

הבאנו בתפילתה כהלכתה דברי הגמרא בברכות (ל ע"ב) "רב מצוין נפשי" קודם שהתפלל, והיינו שלבש בגדים נאים וחשובים. וכתב הגר"א דזהו המקור לדברי הטור (סימן צ"ח) שראוי ללבוש בגדים נאים ומיוחדים לתפילה כמו כהן גדול.

והנה מצונו שבגדי כהן גדול נקראו בגדי 'השרד'. ופירש הרמב"ן (שמות לא י) "בגדי יהוד, כלומר בגדים שיתיוחד בלבישתם אחד העם הגדול מאחיו". ולפי דברינו מה מתוקים לשון הגמרא "מצוין נפשיה", דלשון מצוין הוא לשון 'מצוין', והיינו מיוחד, כמו "שאומרים בהגש"פ "מלמד שהיו ישראל מצוינים שם". ובתפלה צריך כל אחד להחשיב עצמו כמו האדם המיוחד, שהקב"ה מתפאר בתפילתו ועושה בו עטרה לראשו. וזה ענין העטרה,

הכח המיוחד לכל ישראל כמו כהן גדול

שמראה על גודל הכח המיוחד של כל אדם והכח הנורא שיוכל לפעול ע"י תפילותיו וכל עבודתו בעולמו. וכל אחד יש לו חלק מיוחד ומצוין בעולמו.

וכן תלמידי חכמים נקראו 'שרידים' (סנהדרין צ"ב ע"א), ותורה נקרא 'יקרה היא מפנינים' ודרשו חז"ל מכה"ג הנכנס לפני ולפנים, ולשון 'יקר' הוא ג"כ 'אינו מצוין', דכל ת"ח הוא יחיד ואין אחר כמוהו בכל העולם. [וע' בשבת (קמ"ה): מפני מה ת"ח שבבבל מצוינים וכו']. וכמו כה"ג שלובש בגדים מיוחדים מכל העם, כן צריך כל אחד לראות בעצמו הכח המיוחד בו. וכן כל אדם העומד להתפלל, הוא בבחינת כה"ג עומד בבית קדש הקדשים כמש"כ המשנ"ב (סי' צ"ד סק"ג) שבשעת תפילה "יחשוב בלבו ורעינו כאלו הוא עומד במקדש אשר בירושלים במקום קודש הקדשים".

ואולם כתב הט"ז בזמנינו, כיון שחוק הוא בין העכו"ם שעושים כן תמיד תיכף שישושיין פורקין מעליהם הכובע ואם כן זה נכלל בכלל ובחוקותיהם לא תלכו, וא"כ אסור הוא מדינא, והובא דבריו להלכה במ"ב (סימן ב').²

שיעור כיסוי הראש

הגרי"ש קלוגר זצ"ל (שו"ת האלף לך שלמה או"ח סי' ג) מחדש "לדעת יש חילוק בין גלוי כל הראש למקצת הראש, דמה דאמרינן דלא ילך ד"א בגלוי הראש, דמשמע פחות מד"א מותר, היינו רק במקצת גלוי הראש, בזה אסור רק ד"א תחת אויר השמים, הא פחות מד"א מותר. אבל בגלוי כל הראש אסור אף פחות מד"א. וכן משאחז"ל בשבת ק"ח תיתי ליה וכו', היינו נמי רק בגלוי מקצת הראש זה הוי רק מדת חסידות, אבל כל הראש מדינא אסור". ועי' באגרות משה (או"ח ח"א סי' א) מה דהאר"ק בדבריו, וביאר ע"פ דברי הט"ז דיש איסור משום חוקות הגוים, ולזה מועיל כיסוי מקצת הראש.

וכתב האג"מ דמש"כ דבעינן 'כל הראש' נראה דלאו דוקא כל הראש ממש אלא סגי בזה רוב הראש, דרובו ככולו. וגם זה הוא חידוש דלא נמצא דבשאר פוסקים. והק' מהא דדנו הפוסקים בכיסוי ע"י ידו אע"ג דאינו מכסה רוב ראשו. אולם בפסקי החזו"א שבכת"י הגר"ק זצ"ל כתב שהקפיד החזו"א לכסות רוב השערות שבראש. וע' בדעת נוטה (עמ' ע"ה) מש"כ לדחות ראיית האג"מ.

לדינא

דיני הליכה בגלוי הראש – המ"ב (סי' ב' סק"א) כתב כמה פרטי דינים בזה. א] "מידת חסידות שאין לילך בגלוי ראש אפילו פחות מד"א, ואפילו בעת השינה בלילה. ויש שמצדדין לומר דאפילו ד"א אינו אסור מדינא רק להצנועין במעשיהן. אבל כבר כתב הט"ז (סי' ח') דבזמנינו איסור גמור מדינא להיות בגלוי הראש ואפילו יושב בביתו. ונהו"ד ג"כ בביה"ל (סי' צ"א ס"ג). ב] קטנים וכתב המ"א דאפילו קטנים נכון להרגילם בכיסוי הראש כי היכי דליהוי להו אימתא דשמיא, כדאימא (בשבת קנ"ו) כסי ראשך כי היכי דליהוי עלך אימתא דשמיא. ג] כסוי ביד – ודע עוד דלענין גילוי הראש די בכיסוי היד על הראש, וה"ה אם מפלה ראשו שרי בגלוי הראש. ועיין בפמ"ג שכתב דלילך ד"א תחת אויר השמים לא מהני בזה כיסוי הראש ביד".

הזכרת השם וברכה בגלוי הראש – אסור להתפלל תפילת י"ח בגלוי ראש לכו"ע. י"א שאסור להזכיר שם השם ולברך ברכות וליכנס לבית הכנסת בראש מגולה. וכן נקט השו"ע.

דמש"כ דתלוי במה שדרך אנשי המקום ללבוש כן, כ"ז הוא לענין הדין עיטוף, אבל לענין האיסור להתפלל בראש מגולה לא תלוי בזה ובכל גווני אסור.

כיסוי הראש בבית הכנסת

ג] כתב השו"ע (סי' צ"א ס"ג, קנ"א ס"ו) י"ש אוסרים ליכנס לבית הכנסת בראש מגולה. ומקורו הוא מדברי הכל בו. ולפי דברי המהרש"א שהבאנו בהקדמה, יש לנו סמך לזה מדרשת הגמרא בברכות (ל:): דהדרשא של 'הדרת קודש' היינו 'בית הכנסת'. והביה"ל כתב הטעם בשם הלבוש "דאפילו במקום שנוהגים ללכת כן בפני השרים, שזוהו דרך קלות ראש מאד כאילו אין לו מורא השכינה שעליו, וכשיש לו כובע בראשו יש לו אימה וכובד ראש לפניו יתברך".

ובהלכות קריאת התורה כתב הרמ"א (סי' רפ"ב) דאסור לקרות בתורה בגלוי הראש. והמג"א כתב שם דאסור אפילו לעמוד.³ ויש ב' דרכים לבאר דברי המג"א. א] הלבושי שרד ביאר דהאיסור כניסה לבית הכנסת בראש מגולה הוא לא רק בהילוך אלא גם בעמידה. ב] אך המחצית השקל לומד להיפך, דדוקא כאן אסור לקרות בתורה, אבל בלא"ה מותר לעמוד במקו"א בבית הכנסת ולא נאסר אלא כניסה והליכה לתוכו. וזהו שהוכיח המג"א מהגמ' ביומא (כה:): בענין בפייסות בבית המקדש דנעשה בלשכת הגזית בהחלק שנתקדש בקדושת עזרה, והממונה היה נוטל את המצנפת מראשו של אחד מהן, כדי לידע מהיכן התחיל המנין. ומצוין המג"א לדברי התוס' שם שהוסיף, דהא דלא עשו כן בעזרה ממש, משום שגנאי הוא לעמוד בעזרה בראש מגולה. ודייק מזה דלא הקפידו אלא בהעזרה עצמה, אבל בלישכת הגזית גילה הכהן את ראשו בחלק העזרה שנתקדש, ובית הכנסת לא גרע מזה.

הליכה ד' אמות בגלוי הראש

ד] תב השו"ע (סי' ב' ס"ו) אסור לילך בקומה זקופה, ולא ילך ד' אמות בגלוי הראש. וכתב העלת תמיד "המחבר שינה הלשון בכאן ולא כתב אסור לילך בגלוי הראש, משמע דאין כאן איסור אלא מנהג יפה בעלמא" [וכע"ז דייק הב"ח], ובאמת כ"כ הב"י (סי' צ"א) בשם הר"מ נ"ע שאינו אסור לילך בגלוי ראש, כי מה שאמרו בפרק כל כתבי הקודש תיתי לי דלא סגינא ד' אמות בגלוי ראש, ר"ל שזו מדת חסידות. וכן האריכו כל הפוסקים [הב"ח (סי' ב') ומג"א (סי' צ"א והגר"א סי' ח')] דדין זה אינו אלא מידת חסידות, אבל מעיקר הדין אין איסור בזה.⁶ והב"ח מדייק דהחומרא הוא רק הליכה יותר מד' אמות, [והובא בביה"ל סימן צ"א בשם הפמ"ג]. [אולם הב"י בסימן מ"ו הביא דעת הוזה"ק דיש בזה איסור לילך בגלוי הראש].

2 ועפ"י י"ל"ע בפסקי השו"ע, דמדבריו ב"י נראה שלא חילק בין אוכרת השם לברכה, והפולגתא במסכת סופרים גבי אוכרת השם היא גם לגבי ברכה, ולכך כתב דמאחר שרבינו ירוחם פוסק שאסור לברך בראש מגולה הכי נקטי'. וא"כ אמאי גבי אוכרת השם כתב השו"ע (בסימן צ"א ס"ג) בלשון י"א, ואילו גבי ברכה בס"י ר"ו ס"ג כתב בפשיטות שאסור לברך בראש מגולה. וע' בברכי יוסף ובמאמר מדרכי (סי' קנ"א) מש"כ בזה.

3 ומה שהק' המג"א הק' מסימן ב' דלא ילך ד' אמות בגלוי הראש, צ"ע דהמג"א כתב שם דהוא רק מידת חסידות. ואולי הק' כן לדעת הב"י דלא חילק בזה, וצ"ע.

4 אולם הרמב"ם [ת"ת] כתב דהיה נוטל המצנפת ומחזירה. וביאר הח"ח בליקוטי הלכות, דהיינו כדי שלא ילך בגלוי הראש.

5 והתפארת ישראל ביומא [שם] ביאר דבבית מקורה גילוי הראש הוא רק חומרא, נ"ל שו"ת מהרש"ל סימן ע"ב, וכן"כ הבית מאיר (סי' ב') להוכיח מכאן דע"כ בבית בלי הליכה מותר.

6 אולם עי' בדרכי משה (סי' ב') שלמד בב"י (סי' ח') דסבר דכיסוי הראש הוא מעיקר הדין ולא רק ממידת חסידות, וצ"ע. אולם באמת הב"י (סי' מ"ה) כתב וז"ל "ואפילו לדברי המפרש שאינו אסור לילך בגלוי הראש מכל מקום מודה דמדת חסידות היא שלא לילך בגלוי הראש כמו שיתבאר בסימן צ"א (ד"ה ומ"י רבינו יוסף) בסיעתא דשמיא ונבספר הוזהר ברעיא מהימנא בנשא (קכב:). בר נש אסור למיזל ד' אמות בגלויא דרישא משום דמסתלקי חיי מיניה"ן עכ"ד. דבריו צ"ב דהכא המחלוקת הוא לגבי הזכרת ברכה, אבל לא הביא שום מחלוקת בנוגע הליכה בגלוי הראש, וצ"ע.

7 אולם שיטת הגר"א דמדינא אפי' להתפלל ולכנס לב"ה הכל מותר דמעיקר הדין אין איסור כלל בגלוי הראש. ובשעת התפילה והזכרת השם יש להחמיר, ובשאר הזמנים רק הצנועים עושין כן. וסיים בזה"ל "כללא דמילתא אין איסור כלל בראש מגולה לעולם רק לפני הגדולים, וכן בעת התפלה או נכון הדבר מצד המוסר, ושאר היום לקדושים שעומדים לפני ה' תמיד".

הגאון רבי אהרן דרייזין שליט"א ממזנטריאול

בעמ"ס "חסד לאברהם"

פרשת ויחי

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וגו' (מז, כה)

יש לדייק מדוע כתוב לשון ויחי ולא וישב או ויגר. וביאר הגאון ר' מאיר הלוי סאלאווייציק, דהנה לעיל (מז, ד-ה) כתיב אנכי הקל אלוקי אביך אל תירא מרדה מצרימה וגו' אנכי ארד עמך ואנכי אעלך גם עלה וגו', וכתב רש"י אל תירא מרדה מצרימה לפי שהיה מצר על שנזקק לצאת לחו"ל, ואיתא בפרקי דר"א שהיה ירא לצאת מא"י שהיא מקום השראת השכינה וקאמר לי' הקב"ה אנכי ארד עמך היינו שגם שם בארץ מצרים תהיה השראת השכינה ולשון חי הוא השראת השכינה כדכתיב (מה, כז) ותחי רוח יעקב אביהם וכ' אונקלוס ושרת רוח נבואה, וזה דקאמר הקרא הכא ויחי יעקב היינו בהשראת השכינה שהתקיימה ההבטחה של אנכי ארד עמך ומה שהבטיחו הקב"ה ואנכי אעלך גם עלה פירש"י שהבטיחו להיות נקבר בארץ ישראל. אבל צ"ב מהו גם עלה, ועיין לקמן (ג, ט) ויעל עמו גם רכב גם פרשים ואיתא בבראשית רבה (ק, ה) א"ר יצחק גדול העולמים היה שם ואית דאמרי כבוד חי העולמים. והיינו שהקב"ה עלה עמהם, ויל"פ דזה קיום הבטחתו גם עלה שיעלה בהשראת השכינה.

ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה (מח, ב) ¹

פירש"י: ויתחזק ישראל. אמר אע"פ שהוא בני, מלך הוא, ואחלק לו כבוד. מכאן שחולקין כבוד למלכות.

כתב רש"י שמשום כבוד המלכות התחזק יעקב וישב על המטה, אולם לא מבואר האם יעקב התישב לפני שיוסף בא, או שהתישב בפניו כדי לכבדו. וכתב הלבוש שיעקב התחזק לישב על המטה טרם בא יוסף אל החדר ששכב שם יעקב, כדי שכשיבא יוסף ימצאהו יושב, כי אמר לא יהיה זה כבוד ליוסף שיבא החדרה והוא שוכב, לכך התחזק בעצמו וישב על המיטה משום כבודו. אולם בספורנו לכאורה מבואר שיעקב התישב כאשר יוסף נכנס עליו כדי לכבדו וז"ל וישב על המטה לחלוק כבוד למלכות כפי האפשר לו אז, וההיפך ולא קם ולא זע ממנו (אסתר ה, ט) עכ"ל.

וכוונת הספורנו שאע"פ שיעקב לא יכל לקום לכבוד יוסף כיון שהיה חולה, מ"מ התישב כדי לכבדו. כדאיתא במסכת קידושין (לב:) בענין רבו שמחל על כבודו, דסבר רבא שהרב יכול למחול על כבודו דתורה דיליה היא, דכתיב (תהלים א, ב) ובתורתו יהגה יומם ולילה. ושאלה הגמרא מהא דרבא מחל על כבודו ואע"כ הקפיד על זה שלא כיבדוהו, ותירצה הגמרא אפ"ה הידור מיעבד ליה בעי. ופרש"י הידור לנוע מעט כאילו רוצה לעמוד מפניו. וה"ה כאן אע"פ שיעקב לא קם מפניו מ"מ הוא עשה הידור והתישב על המטה לכבוד יוסף, דגם בזה יש כיבוד.

ופירושו זה קילורין לעינים בביאור הפסוק במגילת אסתר דמרדכי לא קם ולא זע מפני המן דלכאורה, הא דלא זע ממנו הוא שפת יתר ומה בא להשמיענו. וע"פ הנ"ל מבואר היטב דאח"כ מרדכי לא השתחוה אמנם לכה"פ היה לו לנוע מעט כאילו רוצה לעמוד מפניו דגם בזה יש כיבוד, ע"ז אומר הפסוק שגם את זה הוא לא עשה, וזהו, לא זע ממנו, והן הן דברי הספורנו מש"כ וההיפך ולא קם ולא זע ממנו ².

ועתה שני בניך וגו' אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם. (מח, ה-ו) ³

פירש"י: ומולדתך וגו'. אם תוליד עוד, לא יהיו במנין בני, אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם בשבטים לענין הנחלה.

הרב חיים לב" שמע ממור"ר הגאון ר' יחיאל מיכל פיינשטיין שמה שכלל יעקב את שאר ילדיו של יוסף בכלל שבטי אפרים ומנשה, אין הביאור בזה שמתייחסים הם על שם אפרים ומנשה לנחול מכוחם, שהרי ירושה תלויה בשלשלת הזרע ורק יוצאי חלציהם של אפרים ומנשה יכולים לירש מכוחם מדין ירושה ולא מי שאינו מזרעם ⁵.

1. ענין חדש שלא הובא במהדורה ראשונה.

2. וכ"כ המהר"ל בספרו אור חדש על המגילה.

3.

4. בן ידידי הגאון ר' יעקב.

5. כלשון הרמב"ן בפ' פנחס (כז, ט) כי הירושה היא בשלשלת הזרע ביוצאי חלציו ולא בצדדין.

אלא הביאור בזה הוא, דבאמת לא נתחדשה פרשה חדשה של שבטים שאפרים ומנשה יהיו נחשבים לשני שבטים כשאר י"ב שבטים אלא כל עיקרה של פרשה נאמרה לגבי יוסף עצמו, דיוסף עצמו יחשב מעתה כשבט החלוק לשני שבטים ולכן כל זרעו של יוסף נקראים על שם שבט אפרים ומנשה אבל השבט יהיה באמת שבט יוסף ולכן מי שיוולד אח"כ ינחל מכח יוסף. והיוסף לומר עוד, שבאמת כן הוא לשון הכתוב ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו וגו' והיינו שדין זה נתחדש הוא ביוסף עצמו ולא בבניו, ע"כ תורף דבריו של מו"ר.

והיוסף הרב חיים לב דיש להסמיך לדבריו מה שכתב הרמב"ן להלן (מט, כב) בברכת יעקב ליוסף, דמשה בברכתו ליוסף דמה אותו לשור ולראם כדכתיב בפרשת וזאת הברכה (לג, יז) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו כי השור או הראם הוא גוף אחד, וממנו יתחלקו קרנים. דהיינו שבט יוסף הוא גוף אחד המתחלק לשני קרנים שהם אפרים ומנשה. ויש ללמוד ממשמעות לשונו שבט אפרים ומנשה אינם חשובים כל אחד כגוף הקיים בפני עצמו אלא הרי הם כמו שני קרני השור והראם שנטפלים לגוף, שהוא שבטו של יוסף, וזהו כדברי מרן הגרי"מ.

ויאמר ישראל אל יוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את זרעך. (מה, יא)
ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו וגו' (נ, טו) 6-

פירש"י: ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. מהו ויראו הכירו במיתתו אצל יוסף שהיו רגילים לסעוד

על שולחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו ומשמת יעקב לא קרבן.

וכן פירש בתרגום יונתן: ארום מיית אביהון ולא הוה מסתחר עמחון כחדא למיכול לחמא.

ובפסוק כ' פירש התרגום יונתן, דהיינו טעמא דלא הוי אכיל עמהם, וז"ל דאבא הוה מותיב ליה ברישא ומן קדם יקרה הוינא מקבל, וכדון לית אנא מקבל. [ופי' יונתן פירש וז"ל, כשהיה יעקב חי, ואכלו אצלו, ישבו לפניו הבכור כבכורתו ויוסף ישב בראש כולם, ולא היה מסרב אף שהיו אחיו גדולים ממנו, משום כבוד אביו ורצונו, אבל עכשיו גם כי יכבדו אותו אחיו לישב בראש להם, לא קיבל אותו הכבוד, מפני שהם גדולים ממנו ושלא יענש].

וכתב האדר"ת⁷ דבמדרש רבה (פרשה ק' אות ח') נחלקו אמוראי בזה וז"ל המדרש ר' לוי ור' יצחק, ר' לוי אמר שלא זמנן לסעודה. [וס"ל להאדר"ת שטעמו משום שהיה בלבו כעס] אמר ר' תנחום הוא לא נתכון אלא לשם שמים אמר לשעבר אבא מושיב לי למעלה מיהודה שהוא מלך ולמעלה מראובן שהוא בכור ועכשיו אינו בדין שאשב למעלה מהן⁸.

והקשה האדר"ת על שיטת ר' תנחום דבמסכת קידושין (לג:) דהסתפקה הגמרא בנו והוא רבו [של אביו] אם חייב הבן בכבודו של אב. ולפי זה כל שכן כבוד מלך דעדיף דקדים לכבוד אחיו הגדולים ממנו. ואם כן אף אחר פטירת אביו היה יכול לאכול עמהם ולישב בראש⁹, וכשלהי מו"ק (כח:) דמלך מסיב בראש¹⁰.

והנה במסכת ברכות (נה.)¹¹ איתא א"ר חמא בר חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות. ובשו"ת זכרון יוסף בחידושו למסכת ברכות הביא שהמהרש"א בחידושי אגדות הקשה היכן מצינו שיוסף הנהיג עצמו ברבנות עיי"ש מה שמפלפל בזה.

וכתב האדר"ת לתרץ עפ"י מש"כ בשם התרגום יונתן הנ"ל שיוסף ישב בראש אחיו, אולם דחה תירוץ זה לפי מה שנתבאר שיוסף ישב בראש משום שזה היה כבוד אביו ורצונו.

וכתב עוד שיש לדון שודאי היה צריך יוסף לישב בראש דהרי קיימ"ל במסכת כתובות (טז.) שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול¹². ואולי אפ"ל שליוסף לא היה דין מלך, כיון שהיה רק משנה למלך¹³. עוד אפ"ל שדין זה שהיה צריך יוסף להתנהג בכבוד הוי רק בפרהסיא ולא בצנעה כשאכל בביתו עם אחיו, שבודאי אז לא נכנס איש זר ביניהם.

6. נערך מחדש עם הוספות.

7. מכתב יד. נמסר מהרב משה בוקסבוים ונערך מחדש, במהדורה זו נערך שוב עם הוספות.

8.

9. צריך ביאור מה כוונת האדר"ת שהרי הגמ' נשארה בספק, והרמב"ם בפרק ו' מהלכות ממרים (הלכה ד) וכן בשו"ע (יו"ד ר"מ ז) פסקו שהבן חייב בכבוד אביו. ואולי כוונתו שכיון שיש בגמ' צד שכן אין חייב בכבוד אביו, א"כ אע"פ שבכבוד אביו הוי ספק, אבל בכבוד אח ודאי אינו חייב. א"נ מדלא הביאה הגמ' לפשוט מהא דר' תנחום, שהרי ר' תנחום ס"ל שיוסף היה חייב בכבוד אחיו וא"כ כ"ש שחייב בכבוד אביו. ומדהסתפקה הגמ' ש"מ דלא ס"ל כר' תנחום, וצ"ע.

10. אמר רבי חמא בר חנינא מנין לחתן שמיסב בראש שנאמר (ישעיה סא, י) כחתן יכהן פאר, מה כהן בראש אף חתן בראש, וס"ל להאדר"ת דכ"ש מלך מיסב בראש, שהרי חתן רק דומה למלך.

11. וכ"ה במסכת סוטה (יג:).

12. [והראני הרה"ג ר' אליה פלברנד שבשו"ת התעוררות תשובה או"ח חלק א' (סימן קב) דן איזה ברכה מברכים על מלך ישראל שהוא מלך גוים, כגון יוסף הצדיק].

לעטר ברזיא יקירא

ממשנתו של מרן אדמו"ר שליט"א

מבית
עשיר
עמידות
מוסדות דז"קוב

עוסק במצוה דרבנן האם פטור ממצוה דאורייתא

לדיכא בזה פטורא דעוסק במצוה להשיטות דעוסק במצוה דרבנן חייב במצוה דאורייתא, ודו"ק, והשתא לפי"ז צ"ע, דמשמע בגמ' לדרך מ"ד דחייש לפרוטה דרב יוסף, א"א להעמיד מתנן שבנכסיה בעל האבידה אסורין על המחזיר ומכח זה אקשיל כמה קושטא, ולהנ"ל צ"ע טובא, הא שפיר יש להעמיד מתנן, גם שבנכסיה בעל האבידה אסורין על המחזיר, ומ"מ מותר לו להחזיר האבידה, דמייירי בשמחזיר על עפ"י סימנים דבכח"ג, כיון דסימנים דרבנן אינו פטור מפרוטה דרב יוסף ולא מתנהי מיני, ורק היכא דפטור מפרוטה דרב יוסף פטור מובהק דפטור מ"מ דסימנים דרבנן פטור מליתן דצקה, דעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא, וא"כ גם ככה"ג אסור להחזיר לו אבידתו כיון דמתנהי מיני, והיא ראי' אלימתא בס"ד.

שוב הראני לאחר זמן רב הר"ה חנני יו"ט ליפא הלוי רובינפלד שליט"א, דכבר קדמינן בזה הגה"ק מוה"ר שלמה קלוזנר צ"ל בספרו שנות חיים סי' קס"א, ונתתי שמחה גדולה בליבי שכותי ת"ל לכיון דלברי קדושים נ"ע.

ש"ה דלא"י יש לשדות בה נראה, דהרי בזמן שנטול האבידה עמו כדי להשיבו למי שנתן סימניו הרי יתכן דיבואו עדים ויעידו שייך לאלם אחר, וא"כ תיפ"ל דמתכח כעסק מצוה דאורייתא שמא יבואו עדים, מיהו נראה דזה אינו, דהרי הא סימנים לאו דאורייתא כל' הקצוה"ל ז"ל רי"ט סק"א דצוה"ל ע"י משום דחיישין שנתנו סימנים משקר ואיתמי צדאית לומר סימנים, אלא דחיישין שמא איכא אדם אחר שיש לו הפך כזה עם הסימנים האלו יעשה, והשתא לפי"ז נראה דכשכחד נתן סימניו האבידה כמתבאר בעל האבידה, ולא שכיח שיבואו עדים ויאמרו דהתפץ שייך לאלם אחר, דלית לן למיחש אלא לשמא יבואו עדים ויאמרו דשייך לאדם אחר שיש לו הפך כזה בסימנים האלו, והו"ל בס"ח.

ובסגנון הזה, יש להוכיח עוד, דהנה דעת רבינו ירוחם ז"ל בח"א נתיב כ"ב דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא והמקדש אשה בחפץ שקנאו בקנין דרבנן אינה מקודשת אלא מדרבנן (ביניא מרו הב"י ז"ל כאות"ש סי' ס"ח), ולענין דהחפץ אבידה לבעליו שקנו החפץ רק בקנין דרבנן, אין כאן אלא מצוה דרבנן דמדאורייתא אין החפץ שייך לבעליו, ולפי"ז צ"ע אמאי לא אוקמינן למתני' דקנין המחזיר על המחזיר לו אבידתו באופן שקנה החפץ במשיכה או הגבהה דהוי קנין רק מדרבנן, וכיון דאינו פטור ממצוה דצקה דהוי מצוה דאורייתא לא מתנהי מיני ומותר להחזיר לו אבידתו.

ומצוה האחרים, נלע"ד בעו"ה להוציא חידוש דין נפלא, ולקולא.

דהנה נחלקו רבה ורבי יוסף בב"ב ג"ו ב' שומר אבידה אי הוה שומר חינם או שומר שכר. דעת רבה בדין ש"ח, ודעת רב יוסף דהוי ש"ש, דנתנה מפורשת דרב יוסף הואיל וכשמתעסק באבידה פטור מליתן צדקה לעני דעוסק במצוה פטור מן המצוה.

ודעתו להנ"ל, באופן שמחזיר אבידה לאחד שנתן בו סימנים להצד דסימניו דרבנן, וכן לדעת רבינו ירוחם ז"ל הנ"ל, באופן שבעל החפץ עשה בו רק קנין דרבנן, א"כ כל משך זמן התייחד שקנסו בחזרות האבידה לבעליו אין כאן אלא מצוה דרבנן, ולהשיטות דעוסק במצוה דרבנן חייב במצוה דצקה, יהי' הדיון דבכח"ג בזה שיש על האבידה אלא ש"ח.

אינו פטור ממ"ע של תורה, צ"ע היאך יפנים הרמב"ם ז"ל הא דאמר' בברכות י"ד ב' דהחופר כוך למת פטור מתפילה וקרי"ש, ואטו לא מייירי התם נאחד שחופר קבר שלא לצורך קרוביו. אלא בע"כ דהעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא.

ב נלע"ד בעו"ה להביא ראי' נפלאה דעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא. ובהקדמ' ג' הקדמות.

א בנדרים ל"ג א' תנן המודר הנאה מחבירו מחזיר לו אבידתו, ולקמן ל"ג ב' אמר', "מחזיר לו את אבידתו, פליגי בה ר' אמי ור' אסי. חד אמר לא שנו אלא בשנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה, דכי מהדר ליה מידעם דנפשיה קאן קא מהדר ליה, אבל נכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר לא קא מהדר ליה דקא מהני ליה פרוטה דרב יוסף. וחד אמר אפי' נכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר מהדר ליה, ומשום פרוטה דרב יוסף לא שכיח". ולקמן בגמ' אקשיל על המ"ד דס"ל דאסור משום פרוטה דרב יוסף, מהא דתנן מקום שנטולין עליה שכר תפול הנאה להקדש יעו"ש.

ב במ"ב כ"ו א' מספקינן אי סימנים דאורייתא או דרבנן, ולקמן כ"ו ב' אמר' דלמ"ד סימנים דרבנן הא דכתיב עד דרוש אחיך אותו היינו בעדים, ומה שמחזירים האבידה ע"פ סימנים הוי רק מדרבנן, דרבנן עשו תקנה דאמרו דעת בעל האבידה דניחא ל' להמוציא יחזירה לכל הנותן סימניה, [והשומע'ק ז"ל יש הביא דעת הרמב"ם ז"ל דאפי' סימן מובהק לא מהני באבידה מדאורייתא להי' מ"ד וכ"כ המייחס להריטב"א ז"ל והמאירי ז"ל, אולם דעת הרמב"ם והר"ן ז"ל דסימן מובהק לכו"ע מהני מוה"ח].

ג ולפי"ז נראה בעו"ה סברא ברורה, דהמתעסק להחזיר אבידה לאחר שנתן בו סימנים, אינו עוסק אלא במצוה דרבנן, דמדאורייתא אינו צריך להחזיר לו על פי סימנים. ולולי תקנתא דרבנן אינו אסור להחזיר אבידה ע"פ סימנים דהתורה אמרה עד דרוש אחיך בעדים, אלא דחי"ל אמדו דעת בעל האבידה דניחא ל' שיחזיר עפ"י סימנים גם אם יארע מקרה שיחזירו זאת לאדם שהאבידה אינה שייכת לו. ונהי דבזמן שעוסק בהכרזה או בזמן שעוסק בטיפול באבידה הוי עוסק במצוה דאורייתא, היינו משום דשמא אחד יביא עדים דזה הוי חובי השבה מדאורייתא, אבל אחד הטורח בהחזרת האבידה לאחד שנתן בה סימנים, כל משך הטיחה שטורח להחזירה הוי רק מצוה דרבנן. ונהי דאם כלפי שמיא גליא שחאבידה שייכת למי שנתן בה סימנים, ודאי דהמחזיר קיים מצוה דאורייתא, מ"מ ודאי דחובו עתה להחזיר לבעל הסימנים הוי רק מדרבנן, ומה"ת ה' אסור לו להחזיר, הו"ב.

ומעתה, להשיטות דהעוסק במצוה דרבנן חייב במצוה דאורייתא, יהי' הדיון דבזמן שעוסק להחזיר האבידה למי שנתן בה סימנים לא מייפטר מליתן צדקה לעני דהשתא אינו עוסק אלא במצוה דרבנן. והנה התם בנדרים הרי מייירי שכסבר עוסק בהחזרת האבידה ולא בטיפול בה או בהכרזה האבידה וכדקתני במתני' ומחזיר לו אבידתו וכן מוכח מהא דקתני בסוף מקום שנטולין עליה שכו' ותייני מה שמבטל מטעם כיון שעוסק בחזרת האבידה, ולסברתנו בה"ל נמצא דבאופן שבעל האבידה נתן בה סימנים וליכא עדים, יהי' הדיון דמתור להחזיר לו אבידתו דהא לא מתנהי מיני' כיון דחייב ליתן צדקה לעני,

בכפרשתינו כתבה תורתנו הקדושה וקברתני בקבורתם ע"כ נכתוב בע"ה דבר הנוגע למצות קבורת המת.

אמר' בסוכה כ"ה א' דעוסק במצוה פטור מן המצוה, וילפינן כן התם מקראי יעושה. והנה הערוך לנר ז"ל שם נסתפק היאך יהי' הדיון בעוסק במצוה דרבנן האם פטור ממצוה דאורייתא, דיל' דכיון דמצוה דרבנן לבד קעסיק אין זה טעם לפטור ממצוה של תורה, או דילמא כיון דגם במצוה דרבנן מקיים מצות 'לא תסור' ה"ו נחשב כעוסק במצוה דאורייתא, והניח בספק. ועל בדבריו ז"ל בכיכורי יעקב בתוספת ביכורים סי' תר"מ.

והנה הגר"א ז"ל ה"ד בקובץ הערות סי' מ"ח אות י"א כתב ליתן טעם הוא דהעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא, היינו משום דילפי' שם כסוכה מזה דכתיב 'בשבת' משבת דר'ה הוא בכלל א"כ גם מצוה דרבנן לא הוי שבת דידיך.

והוכיח לה מהא דאמר' במנחות ע"א א' דאיכא איסור תורה לקצור קודם קציר העומר, וילפינן לקמן ע"כ א' מדכתיב 'קצירכם' דקציר מצוה מותר, והתם אמר' דשרי לקצור לצורך בית האהל, ופי' רש"י ז"ל דהיינו שאין להם מקום פנוי לישב ברחבה לברך ברכת רחבה, והנה ברכת הרחבה אינו אלא מצוה דרבנן, ומכוח דגם מצוה דרבנן לא הוי בכלל קצירכם, והה"נ המצוה דרבנן לא הוי בכלל 'שבת דידיך'.

אמנם כבר העיר כן השפ"א ז"ל שם, ותיירץ, דיסוד התורה דקצירכם היינו קצירה לצורך אכילת הדגשה ולא לצורך סיבה תענית קציר לצורך מקום פנוי, ולפי"ז ליכא להוכיח משם.

והנה הפמ"ג ז"ל באו"ח סי' ע"ב סק"ד הוציא מדברי המג"א ז"ל דעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא, ותמה מנל' להמג"א ז"ל דין זה. ובאו"ח סי' רמ"ח א"א סק"ו נק' כן אהא דמשמע התם דעוסק במצוה דרבנן דוחה מצוה עונג שבת דלכמה שיטות הוי חובי תורה. והמהר"י אסאד ז"ל כתש"י פו"ד סי' ש"י נקט, דעוסק במצוה דרבנן חייב במצוה דאורייתא יעו"ש שאהירי בזה. אבל המצפה איתן בהגהותיו של"ש בסוכה י"ב ה' הוכיח דפטור, ועוד האריכו האחרונים ז"ל בזה ואכ"מ להאריך.

ונלע"ד בעו"ה להביא ד' ראיות לנדון זה.

א הריטב"א ז"ל בחי' לברכות י"ט א' אהא דתנן קבור את המת וחזרו וכו' ואם לאו לא תתילו כ' הריטב"א ז"ל, וז"ל 'טעמא דמילתא דליתא משום דתתמוניו אכלים גמילות חסדים היא וגמ"ח היא מן התורה וכו' ולפיכך פטורים מק"ש', ומהחוקק להא דבמ"ח מן התורה, נראה לכא' דילולו ה' גמ"ח מדרבנן לא הוי פטורין מק"ש משום עוסק במצוה.

אמנם א"כ מדברי הרמב"ם ז"ל יש להוכיח איפכא. דבפי"ז מ"ח א"ב א"א כתב ז"ל, "מצות עשה של דברים לבקך חולים וכו' ולהניס הכלה וללות האורחים ולהתעסק בכל צרכי הקבורה לשאת על הכתף ולילך לפניו ולספור ולחפור ולקבור". וכתב האור שמח ז"ל דש"כ הרמב"ם ז"ל דלקבור הוי מצוה מדרבנן דאיש כשי' רבינו חננאל ז"ל כסנהדרין סי' א', והכל שמח ז"ל בסה"מ סוף שורש שא"ר כתב דקבורת קרוביו הוי מ"ע של תורה וקבורת הוי המתים הוי מ"ע מדרבנן.

והשתא לפי"ז איני נמצא דהעוסק במצוה מדרבנן

וגדולה מכול נלע"ד בעז"ה של דמשכח"ל חלדה ש"ש על האבידה אפי קודם שמחזירו לבעליו. דהנה תהו"ט בב"מ כ"ז א' ב"ד"ה מה, כתבו דלמ"ד סימנים דרבנן, דהא דצריך מדאורייתא להכריז על אבידה, היינו משום דע"ה הסימנים יוכל בעל האבידה להביא עדים שמכירים סימני החפץ ויעידו שהאבידה שייכת לו, וכ"כ תהו"ט בגיטין כ"ז ב' ד"ה סימנין.

והנה דעת רבא בב"מ כ"ב ב' דמקום הוה סימן ודעת רב ששת בב"מ כ"ג ב' דמנין הוה סימן, וכ"פ מרן המחבר ז"ל בחו"מ סי' רס"ו סי' ס"ו. והנה בסימן דמנין ומקום לא שייך לומר דצריך להכריז כדי שהעדים יכירו החפץ ע"י הסימן דהא אין בנ"ה חפץ סימן ולא יוכל להכירו, ולפי"ז נראה לקיים דלמ"ד דכדבר שאין בו סימן אלא מקום או מנין, ליכא היכי תימצא לחיוב השבת אבידה מן התורה דמשום הסימן הא הוה רק דרבנן, ומשום הכרת העדים מן ליכא, דהא העדים לא יוכלו להכיר החפץ (ונמו"ל לה

מצאתי י"ל בדברי הרמב"ם ז"ל ב"ב כ"ג ב' ד"ה א' דילת). וליכא למימר דחייב להכריז שגם יכא צורבן מדרבנן ויכירו בטביעות עין, דהא אינו, לא ממעיק למאי דכ"ה הרא"ש ז"ל בפ' א"מ סי' ה' דבמקום דלא שכיחי צורבן מדרבנן אינו חייב להכריז, הוצרכו מדרבנן מתייבא דסבור שהשוראק המוצא יתלה דנפל מהרוב שאינם צורבן מרבנן, וכן פסק הרמ"א ז"ל בס' רס"ב סכ"א. אלא אפי' לדעת הרמב"ם ז"ל בפ' הו"ל מה"ל אבידה ה"ב לחייב להכריז בכלים ששבעתן ועין, מ"מ בכלים שלא שבעתן העין לכו"ע אינו חייב להכריז דליכא בזה טביעות עין.

ומעתה לפי"ז י"ל בעז"ה דרב נפלא, דאחד ששומר אבידה שאין לה סימן אלא מקום או מנין, גם לדעת רב יוסף דשומר אבידה הוה ש"ש, מ"מ ככה"ל א"ה הוה שומר שכן, דכיון דמעות השבת אבידה בחפץ זה הוה מדרבנן, דלא משכח"ל בחפץ זה השבת אבידה מדאורייתא, א"כ לא מיפטר מצדקה דהוה חייב תורה להצד דעוסק במצוה דרבנן לא פטור ממצוה דאורייתא, והוא כו"ה בס"ד.

[ולפי"ז נתעוררתי לזון כדבר שאין בו סימן והבעלים אינם יודעים שגנב החפץ דהוה יאוש שלא מדעת ולאבי לא הוה יאוש, והשם לא שייך בזה כיון דאין בו סימן, האם הוה שומר שכו. ולכא"ל לדעת הרמב"ם ז"ל בב"מ כ"ז ב' דהא דלא מהני יאוש אבתי לזון קודם יאוש היינו משום דידו כיד הבעלים נדעשה שומר לבעלים, וכיון דביאוש שלא מדעת גם באין בו סימן אינו קונה ביאוש חרי מוכח דגם ככה"ל נעשה שומר אבידה לבעלים ומוכח דגם באין בו סימן שייך שיעשה שומר אבידה ע"ז. ש"ד הגרע"ק ז"ל בב"מ כ"א ב' ד"ה אגב, כתב דהה"ט מילא בפ"י הרמב"ם ז"ל מהטעם שכתבנו דכיון דאין בו סימן אינו שייך השבת לא נעשה שומר אבידה ע"ז].

ג' נלע"ד בעז"ה להביא ר"ה גדולה דעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא.

דהנה הרמב"ם ז"ל בסוכה כ"ה א' ד"ה שלוחי הק' למאי בעי קרא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, הא שפיטא שאסור לו להניח מצוה זו ולהתעסק במצוה אחרת. ובתי השני תל' ע"ז "ועוד לדעתו הכתוב, דאע"ג אלאי בעלי מצוה קבועה לזמן ודאי כנון קריאת שמע ושחיטת הפסח, וקודם לכן באת לו מצוה אחרת שבתכלול מן האחרת או יתחיל בה, רשאי אהרן להתחיל בזה שבאה ליזון עשוי, ויכלול מן האחרת יבטל. ואינו חשוב פורק עצמו ממנה כשפורקה מעליו מחמת דבר מצוה, שאין חייב ממצוה עליו עד שיגיע זמנה, וראשונה קומת"ל. והנה ה"ל גדול נלע"ד בעז"ה להוציא מדבריו ז"ל, דאילו לא הוה דעוסק במצוה אינו פטור מן המצוה ה"א אסור להתחיל במצוה המזדמנת, כדי שלא יפטר מהמצוה שקבועה לה זמן, וכדכתב להלכה בעי'

ילפותא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, דלולי קרא הו"א דאסור לו להתחיל במצוה אע"ג דידוע דע"ז יתבטל מן המצוה הקבועה לזמן. ועתה בואו חשבו, לפי"ז נמצא, דאם נימא דעוסק במצוה דרבנן אינו פטור ממצוה דאורייתא, ה"ל מן הדין דאחד שיכול לקיים או מצוה דרבנן היום או מצוה דאורייתא למחר, אסור לו לקיים המצוה דרבנן אלא ימתין למחר לקיים המצוה דאורייתא, דהרי ע"י שמקיים מצוה דרבנן היום גורם שלא יוכל לקיים המצוה דאורייתא למחר.

וליכא למימר דע"כ לא קאמר הרמב"ם ז"ל אלא היכא דע"י שיקיים המצוה היום יפטר למחר מהמצוה הקבועה משום עוסק במצוה, אבל היכא דע"י שיקיים המצוה היום יפטר מהמצוה למחר מחמת אונס וכגון שלא יהו"ל מעות למחר לקנות המצוה דאורייתא בזה לא קאמר הרמב"ם ז"ל, דהא אינו, דז"ל בטר טעמא, דיעקר סידר דברי הרמב"ם ז"ל היינו דבלא קרא דעוסק במצוה פטור מן המצוה חייב אדם לשקול היום גם המצוה דלמחר, וא"כ ככה"ג דאם הוה לפניו היום ב' מצוות הוה הדין שיעדיף המצוה דאורייתא אסור לו לעשות היום המצוה דרבנן אע"ז יגרום ביטול המצוה דאורייתא. וכן עולה מדברי רש"י ז"ל בסוכה כ"ה ב' ד"ה שחל, וכד"ל הגאון ר"ה הורוויץ ז"ל שם.

ומגוף הסוגיא מוכח כן דהרי התם בסוכה איידיה להדיא נמי ככה"ג דאמר"י התם עוסקים כמת מצוה הוה שחל שבעיני שלתן להיות בער"פ, ופטרנין להו מפסח משום עוסקים במצוה יעו"ש. והרי התם לא הוה עוסקים במצוה בזמן הפסח אלא ע"י שקיימו קודם לכן מצוה נאנסו ולא הוה יכולים לקיים מצות הפסח, ומוכח דגם ככה"ג נחשב כפטור מכת עוסק במצוה, ודו"ק היטב.

והנה הפמ"ג ז"ל באו"ח סי' רע"א א"ה סק"א [נכפל דבריו ז"ל בס' תע"ה א"ה סק"א וישלש דבריו ז"ל בס' תע"ה א"ה סק"א] כתב דמצוה דרבנן דהיום עדיף ממצוה דאורייתא למחר וכן מוכח מדברי הלבושי שרד ז"ל בס' רע"א על המג"א סק"א [נד' דיקנה כוס לצורך קידוש דשבת רק משום דביו"ט יכול לקדש על הפה, ומינה דאם אין לו פה מודה לרבי הפמ"ג ז"ל], ולהג"ל הרי מוכרח מזה דעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא.

והנה הגרע"ק ז"ל בשו"ת מהדור"ק סי' ט' כתב דמי שיש לו מעות לקנות או לולב בחוה"מ הוה דרבנן או תפילין לצורך אחר המועד למ"ד מועד לאו זמנן תפילין, יקנה במעות תפילין ולא לולב, ותפילין הוה חייב תורה יעו"ש. והנה מדבריו ז"ל ליכא להוכיח דעוסק במצוה דרבנן אינו פטור ממצוה של תורה, דמה שכתבנו תהליא זה בזה היינו רק צד אחד בספק, וכלומר דאם עוסק במצוה דרבנן חייב במצוה של תורה הרי זה מותר אסור לו לעשות מצוה דרבנן היום אם יתבטל ע"ז ממצוה דאורייתא למחר. אבל איפכא אינו מוכרח, דשפיר י"ל דאע"ג דעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא, היינו משום דכבר עסק במצוה דרבנן, ומ"מ קודם שהתחיל להתעסק אמר"י לי מוטב תקיים מצוה דאורייתא למחר ולא מוטב דרבנן היום, ודו"ק.

ד' השאגת אריה ז"ל בס' ל"ו כתב דהעוסק בספק מצוה חייב במצוה דאורייתא. והנה בפשוטו צ"ע לדעת הרשב"א ז"ל דסיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא, אמאי לא מיקרי עוסק במצוה, הא ודאי לא הוה שבת יד"ך דהא חייב מדאורייתא לקיים הספק מצוה, ובע"ז לומר דהשאג"א ז"ל קאי לדעת הרמב"ם ז"ל דסיקא דאורייתא לחומרא רק מדרבנן.

נמצינו למודים דדעת השאג"א ז"ל דעוסק במצוה דרבנן לא מיפטר ממצוה דאורייתא, דא"כ הדק"ל

כיון דעכ"פ מקיים מצוה דרבנן כשעושה הספק אמאי לא מיפטר ממצוה דאורייתא.

מיהו זה אינו, דהא השאג"א ז"ל שם העלה מכח זה דכרו העובד בחטאת הניח הבא על הספק חייב בתפילין של ראש יעו"ש, והרי טעמ"ה הבאה על הספק, הוה חייב תורה גם לדעת הרמב"ם ז"ל וא"כ הדר תיקשי אמאי חייב בתפילין הא כיון דמדאורייתא חייב להביא מספק חטאת העוף אמאי לא הוה עוסק במצוה.

ובע"כ לומר דכונת השאג"א ז"ל דכיון דאין כאן ודאי מצוה אלא ספק, א"א לפטור מן הודאי בזמן שעוסק בספק מצוה. אבל מצוה דרבנן, כיון דהוה מצוה ודאית שפיר הוה עוסק במצוה, ולפי"ז גם לדעת הרשב"א ז"ל דסיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא, מ"מ איכא לדינא דהשאג"א ז"ל, דכיון דהוה רק ספק מצוה א"א לפטור מן הודאי.

והנה להצד שכתבנו בעז"ה בעש"ש עמרת עלון קנ"ב, בדעת הרמב"ם ז"ל דסיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן, אין הכונה דחששו לצד הספק, אלא דאע"ג דפטור מן התורה חייבוהו חז"ל לקיים ספק מצוה, הנה לפי"ז י"ל דהוה גדר של חייב ודאי דחז"ל חייבוהו לקיים ספק מצוה כמו ודאי מצוה, וא"כ פטור ממצוה דאורייתא.

ובע"ז שפיר להוכיח כן מדברי הפמ"ג ז"ל באו"ח סי' קפ"ד דהיינו דהגרע"ק ז"ל בשו"ת קמא פ"י סי' ד', דהמסופק אם כירך בהמ"ז, אינו יכול להוציא את החייב בודאי ברכת המזון לדעת הרמב"ם ז"ל דסיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן, דלא אתי דרבנן ומוציא דאורייתא, יעו"ש. ומוכח מדבריו ז"ל דמתכבד דלא אתי דרבנן ומוציא דאורייתא, דהמסופק אם כירך בהמ"ז יכול ע"כ להוציא את המחויב מדרבנן כבהמ"ז בודאי וכגון שאכל רק כזית, ובתוכו דס"ל דהחייב מספק כבהמ"ז גדרו כחייב ודאי.

ואי כנים אנו בעז"ה בזה, יש ליישב הא דייק הגרע"ק ז"ל שם מדברי הרמ"ב ז"ל לדעת הרשב"א ז"ל דסיקא דאורייתא לחומרא שפיר יכול הספק להוציא את הודאי, והשג"ש עליו דזה אינו, דכיון דהמבדיל חייב רק מספק היאך יכול להוציא את הודאי.

ולהג"ל יש לתרץ, דוראי גם הפמ"ג ז"ל מודה דלהרשב"א ז"ל אין הספק יכול להוציא את הודאי, דהא דסיקא דאורייתא לחומרא מן התורה, בהכרח הוגדר הוה חייב לחשוש לצד הספק, ורק לדעת הרמב"ם ז"ל דסיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן, דבזה י"ל דגדרו כחייב בתורת ודאי כיון דמת"ל הוה פטור, בהכרח הוה חייב חוש דסח"ל הטילו על האדם לקיים ספק מצוה ובהו הוא דס"ל להפריח ז"ל דגדרו כחייב ודאי, וכנ"ל. וז"ל בס' דהרשב"א ז"ל לא הזכיר כלל דלהרשב"א ז"ל יכול הספק לפטור את הודאי, ועיקר כונתו ז"ל לאפוקי מדעת רש"י ז"ל בברכות מ"ח א' דהחייב דרבנן מוציא החייב דאורייתא וכ"ה דעת המרדכי ז"ל במגילה רמז השצ"ח.

ומעתה לפי"ז י"ל דמי שעוסק בספק מצוה פטור ממצוה דאורייתא, לדעת הרמב"ם ז"ל דסיקא דאורייתא לחומרא רק מדרבנן, דכשמיקיים הספק מצוה נחשב לענין זה כמקיים מצוה דרבנן ודאית. ונמצא לפי"ז דבר נחמד, דכה"ג יהו"ה הממ"ם ז"ל לחומרא דהרשב"א ז"ל לקולא. לדעת הרשב"א ז"ל דסיקא דאורייתא לחומרא מן התורה, א"כ לא מיפטר ממצוה דאורייתא, אבל לדעת הרמב"ם ז"ל דהוה חייב חוש דסח"ל חייבוהו לקיים ספק מצוה והוה חייב ודאי שבא מפני הספק, א"כ מיקרי עוסק במצוה ופטור ממצוה של תורה, וזה חדש.

ספרו נפלאותיך

עובדות ומנינים על התורה

זיחי – תשפ"ג

דבר, לא בתפילין ולא בציצית, ולא בשום מצוה, דבר אחד כן מצינו, אם אחד לומד תורה והשני תומך אותו יש לו שכר כמוהו, ולמה זה ככה. והענין כמו שבעניני עולם הזה ידוע שיש דברים שכן אדם מוכרח ובלי זה לא יכול לחיות, בן אדם בלי אויר לא יכול לחיות, אז הקב"ה עשה שבכל מקום בעולם יש לאדם אויר, וחס ושלום בן אדם שאין לו אויר לא יכול לחיות, לכן הקב"ה ברוב חסדו נתן לו אויר שיוכל להתקיים, יוכל לחיות, אותו הדבר יש דברים שהם פחות צורך מאשר אויר, כמו מים, ג"כ צריך מאד מאד, ואפשר לומר שהדבר השני אחרי אויר זה מים, ויש עוד דברים, ואותו הדבר באוכל האדם דומה חטה לבשר? חטה הקב"ה ברא שיחי' בכל מקום, למה כי זה עיקר המזון של האדם, אבל בשר אפשר להסתדר בלי זה, א"כ מה שיותר צריך, הקב"ה ברא שיחה בקלות יותר, כך ברוחניות כל המצות בודאי צריך מאד מאד! אבל הדבר העיקרי שנותן את החיות לאדם לעולם הבא, וגם בעולם הזה, ובעיקר בעולם הבא, זה תורה!

ממילא כדי שכל אחד יוכל לזכות לתורה, הקב"ה עשה ברוב חסדו, שגם אם מישהו לא יכול משום איזה סיבה ללמוד, אבל אם הוא תומך תורה יש לו את הזכות כמו שהוא לומד תורה עכ"ד. והנה יודעים דברי הח"ח (שם עולם ח"ב פ"ו בהג"ה) דהזבולון בעלמא דאתי ידע את כל אשר למד היששכר בעוה"ז, דהא למד מכחו וצ"ב. ובאהבת חסד (פ' כ' או' ד') כתב דאין דין חומש בהחזקת תורה, ובאגרות"מ (יו"ד סי' ל"ז) הק' כיצד יכול ליתן כל ממונו לישיבה הא אין מוצאים על המצות יותר מחומש.

ואשר ביארו בזה דזבולון א"ז רק כנתינת צדקה לעמלי תורה, אלא הוי כעסק תורה שלו, ובעסק תורה ליכא פטור דחומש כמבואר בתנחומא פר' צו.

והנה כתב השו"ע (יור"ד סי' רמ"ו סעי' א) וז"ל "כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורים, בין בחור בין זקן גדול. אפילו עני המחזר על הפתחים, אפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר: והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח). ובשעת הדחק, אפילו לא קרא רק קריאת שמע שחרית וערבית, לא ימושו מפין (ישעיהו נט, כא) קרינן ביה (הגהות מיימוני פ"א וסמ"ג עשין י"ב). ומי שא"א לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים. הגה: ותחשב לו כאילו לומד בעצמו (טור). ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו השכר, אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתנו לו". (תא"ו נתיב ב' מש"ס דסוטה).

ונראה מדויק דברי השו"ע דרך מי שאינו יכול ללמוד הוא זה שיכול לעשות יששכר וזבולון, ונראה הסבר בזה, דהנה ברש"י עה"ת (בהעלותך ח, כד) כתב "ובמקום אחר אומר (במדבר ד, ג) מבן שלשים שנה, הא כיצד, מבן כ"ה בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים, ובן שלשים עובד, מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו בחמש שנים, ששוב אינו רואה". וברש"י בחולין כד, א כתב דאינו רואה סימן ברכה היינו דמשכח תלמודו. ולכאן יל"ע מאי נפק"מ בזה דהא מחויב ללמוד בכל עת וכמבואר ברמב"ם פ"א מת"ת ה"ח, דכל איש מישראל חייב לעסוק בתורה.

יעקב לא ציוה בלשון צווי

ויקראו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת רגלי ויעשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים. [ויחי מז, כט]

ובמהרי"ל דיסקין עמד לבאר דאמר לו בלשון כזה שאינו לשון צווי. וביאר דלא רצה יעקב שיהיה מצווה מחמת כיבוד או"א, דאם יהיה מצווה יהיה בזה חסרון של נשבע לקיים את המצוה, ואז לא יוכל להשביעו. וכבר העירו דקודם מת"ת לכאן ליכא חסרון בזה, דהא עדיין לא נאמר ענין "מושב"ע ועומד מהר סיני".

ונראה לבאר ע"פ הנהגתו של זקני הגה"ק ר' דוד בהר"ן זצ"ל שהובא בס' ארח דוד (או' ש"ח) שלא היה מבקש מבניו דבר בלשון צווי דאם לא ישמעו יעברו על כיבוד או"א. וכן מבואר בס' יוסף אומן (פפד"מ עמ' 290) שכ' בזה"ל "וראיתי לא"מ החסיד ז"ל מדקדק בלשונו כשבקש מאחד מתלמידיו ללכת אל בית שכיניו אמר לו בדרך שאלה, רצונך שתלך לבית פלוני ולא בלשון צווי". וא"כ ניחא מאוד דגם יעקב כך ציוהו כדי שאם יסרב לא יעבור על כיבוד או"א, [ואפשר דנהר בזה יעקב יותר, כיון דיעקב נענש על כיבוד או"א וכמבואר בגמ' מגילה טז, א ולכן נזהר שבניו לא יעברו באיסור זה].

אכן בעיקר חידוש המהרי"ל דאם מבקש מבניו בדרך בקשה, אם בנו מסרב, לא עובר בכיבוד אב, ועי' בס' אילת השחר עה"ת כאן מש"כ בזה.

מעלת הזקנה

ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם. [ויחי מח, י]

וכתב הריטב"א (יומא כח, ב) וז"ל "יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה הוה דכתיב ויהי כי זקן יצחק. פי' ואין זקן אלא זה שקנה חכמה, ואיכא למידק והא בסיפיה כתיב ותכהין עיניו מראות, וביעקב נמי דכתיב כבדו מזוקן הא כתיב ביה לא יוכל לראות, אלמא זקנה דרוב ימים משתעי קרא, וי"ל דחס ושלוש דמשום רוב ימים כבדו עיניהם דהא כתיב וקויי ה' יחליפו כח, אלא אדרבה מרוב רגילותם בישיבה ותושיה שמתשתת כחו של אדם, כבדו עיניהם ולא יכלו לראות, ובשבחם בא הכתוב לדבר ולא בגנותם".

יששכר וזבולון

זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף אנית וירכתו על צידן. [ויחי מט, יג] כתב רש"י (דברים לג, יח) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך - זבולן ויששכר עשו שותפות, זבולן לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר, ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולן ליששכר שתורתו של יששכר על ידי זבולן היתה.

ויש להבין מ"ש ת"ת משאר המצות דרך בת"ת מצאנו ענין זה דיכול ע"י כספו להיות שותף לתורת אחר, ולא מצאנו כדוגמת זה בשום מצוה [עי' שו"ת משיב דבר ח"ג סי"ד] וצ"ב.

וממין הגרא"ל שטינמן זצ"ל שמעתי לבאר דהנה יש עוד דבר מה שלא מצינו בשאר דברים, אם למשל אדם יתן לחבירו כסף שיקנה תפילין, והוא עצמו אין לו כסף לקנות תפילין, והשני יניח ויוציא אותו, אין כזה

השגחה בקבורה

מין הגרא"ל זצ"ל היה רגיל לומר שרואים השגחה מופלאה בעיני קבורה. היכן אדם נקבר ואיך זה מתגלגל. היה יהודי גלמוד בירושלים שנפטר, וכמה עסקנים רצו שהלויה שלו תעבור דרך השכונה שבו גר, ולא משמגר, ואמרו להם הח"ק שזה עולה כך וכך כסף. והם הסכימו, ואכן זה עבר דרך הבית כנסת ורבים מהכונה השתתפו. לאחר מכאן באו הח"ק ודרשו את כספם. ואמרו להם העסקנים הרי זה לא אבא שלנו ולא קרוב שלנו אלא מת מצוה וגם אתם חיבים בכבודם ולא הסכימו לשלם. והח"ק איימו עליהם שאם הם לא ישלמו, הם לא ישמו את הביטון על הקבר בכללות השבעה, ובכך חשבו שזה יעשה עליהם לחץ. אבל העסקנים לא שילמו. בכללות השבעה עלו כמה מהמתפללים לקברו והנה רואים שהניחו שם ביטון. והתפלאו מאוד. והתברר שאנשי הח"ק שלחו את הפועל שיניח ביטון על קבר אחר בחלקה, והלה התבלבל והניח בטעות את הביטון על קברו של הגלמוד, ובכך נתכסה כדין ללא ביוזן אע"פ שלא שילמו עבורו את ההלויה.

*

יהודי ת"ח בשם הרב אקרמן זצ"ל נפטר בחודש תמוז תשפ"ב ובני משפחתו פנו לח"ק שרוצים קבר עבורו וחייבו בחלקה שקבור בו אביו ולא מצאו.

ורק אחרי חיפוש מדוקדק מצאו בחלקה קבר שאחד קנה והיתה שם הוא לא ימות עד שנת תש"ע יכולים למוכר לאחרים ועד עכשיו לא שמו לב לזה שהוא לאמת עד תש"ע וזה עומד מכירה, והם קנו את זה. ומגיעים לקבור אותו וראה פלא שזה הקבר הסמוך לקברו של הרב אקרמן זצ"ל.

*

מספר הרה"ג ר' שלמה לוי זצ"ל, יהודי אחד הגיע לח"ק בירושלים וקנה את קברו במיטב כספו וביקש שהוא רוצה להוסיף כסף בתנאי שישרו עם כלי נגינה בהלויה שלו. וח"ק לא הסכימו לשמוע בעד כל הון דעלמא. ואחד הנוכחים שאל אותו מה הסבה לכך ואמר שהוא היה אחראי באיזה מחנה ברוסיה ושהיו יהודים שם ורצו לברח, היה מארגן ערבי שירה ותזמורת וכך בתוך התזמורת היו מצליחים לברוח. וא"כ הוא רוצה שזה יוזכר בהלויה שלו התזמורת שזה יהיה למליץ יושר. אמר לו איש ח"ק הקב"ה יודע את זה גם בלי התזמורת ויתן לך שכר.

ולמעשה הוא פטר בפורים, וכשהלויה שלו עברה בסמטאות מאה שערים עברו שם בחורים עם כלי נגינה וגם שאמרו להם להפסיק לשיר בלויה לא הסכימו כי היו שיכורים ובכך התקימה רצונו.

אונן פטור מהמצוה

ויבאו עד גרן האטד אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים. [ויחי ג, י] סיפר מו"ח הגאון שליט"א שכשהיה אונן על אביו שנפטר בארצות הברית ביום ו', והוא היה באר"י, ולכן בשבת עשה את הבדלה מפלג המנחה שבכך הוא יכול לקיים את הבדלה, כי במוצ"ש כבר יהיה שוב אונן. בשעת לילה מאוחרת במוצאי שבת חשב שכעת הוא כבר לעסוק בקבורה ויכול לברך על מאכלו. והנה הוא בא לברך ומישהו מתקשר על פרטים על הלויה, ובזה ראה שהוא אונן כל הזמן. וסיפר שפ"א נסע במטוס עם רה"י אחד והתפלא שהה כמעט ולא למד כל הנסיעה וגם להצטרף למנין המתפללים. ורק כשירדו מהמטוס ראה שהוא ממתין לארון של אמו שהיה במטוס והתברר שהיה אונן כל הטיסה והיה אסור בלימוד ובתפילה.

סלח נא לפשע אחיך

שח הגרא"מ שליט"א: יהודי מאחד הערים הסמוכות לבני ברק חלם לילה אחד שאביו מתגלה עליו ואומר לו שלפני חמשים שנה כשהיה בחור ולמד בישיבה קטנה בירושלים ורבו סטר לו על פניו, וזה היה שלא כדין וכעת רבו [והזכיר לו את שמו] חולה ונוטה למת בגלל מעשה זה, שיראה דרך לתקן את זה ושאל מה אני יעשה. אמר לו לך לר' חיים קניבסקי ומה שיאמר לך תעשה.

הלה הגיע בבוקר לר' חיים בפחד גדול וסיפר לו את המעשה. ור' חיים אמר לו שיברר היכן גר רבו ויסע עליו ויגיד לוש הוא מפויס עמו ומוחל לו.

והלה בירר והתברר שרבו מאושפז בשערי צדק שמצבו קשה ביותר. הל נסע מיד לשערי צדק נכנס לחדר של רבו שהיה מחוסר הכרה כבר, ונכנס ואמר לבניו שהוא מוחל לו על כל מה שעשו לו והתפלל שם עליו ויצא. ואחרי כמה ימים התעורר רבו באורח פלא וחי עוד כמה וכמה שנים אה"כ.

ונראה ע"פ הנ"ל דהשו"ע בהל' ת"ת דהביא הל' יששכר וזבולון וכתב דמי שאינו יכול לעסוק בתורה יכול לעשות זבולון, ונראה דזהו הכונה כאן דמי דמשכח תלמודו א"כ רואה דתפקידו להיות זבולון ויכול לעסוק באומנות וליתן לאחיו ממונו, ובלא"ה אסור להיות זבולון דיסוד החובה הוא ללמוד בעצמו ודוק, [ומתבאר בדברי הגמ' בחגיגה דמאי שאינו יכול לעסוק בתורה ועוסק הקב"ה בוכה עליו והיינו כנ"ל דאם אינו רואה סימן ברכה ע"כ דתפקידו להיות מסייע ללומדי תורה וע"כ בזה הוא תפקידו]. והביאור בזה דהתורה ניתנה לכל ישראל כא', וכא"א מחויב במסירת התורה מדור לדור, ואדם דאינו יכול ללמוד בעצמו ע"כ תפקידו לאפשר לאחרים ללמוד בכספו, וא"כ נמצא דכשעוסק בכספו ובמסחרו הוי מצות ת"ת שלו, דע"י מסחרו הוא מעמיד ומעביר את התורה באופן הזה. וא"כ כ"ז שייך רק בת"ת ולא בשאר מצות, דרק בת"ת יסוד המצוה נתינה לכל הציבור כא' שכולם ילמדו, ועי"ז יתקיים התורה.

[דבר נפלא ראיתי בהסכמת הגר"ב צ"צ ידלר זצ"ל לס' שמלת חיים שהביא בשם אביו זצ"ל דהסיבה שרוב אלו שמוצאים ספרים אין ביכולתם להוציאם לבדם, ואנשים תורמים לזה, וביאר דכ"א מחויב לחדש בתורה ולמסור התורה, ויש שאינם ראוים לכך וע"כ עשה ה' שאותם שרואים לכך לא יכלו להוציא לבדם את הספרים וע"י שנותנים להם נעשים שותפים בזה].

*

בעת חוליו של ראש ישיבת מיר הגאון הגדול רבי בינוש פינקל זצ"ל נכנסו חתניו זצ"ל ויבדלח"ט לקבל ממנו עצות ופרטים על המשך החזקת הישיבה.

וניסו להוביל את השיחה שייספר להם מי מחזיק את הישיבה. והוא אומר להם 'לא ההוא מחזיק את הישיבה', ואח"כ כבר נחלש ולא הסביר יותר. ויצאו מבלי להבין כונתו.

תקופה אחרי הפטירה הבינו שכונתו לומר להם שאל תסמכו בהחזקת תורה על זה ועל זה לא ההוא מחזיק את הישיבה רק הקב"ה לבדו הוא המחזיק והוא המקיים ורק עליו יש לסמוך.

הספד לפני הבכיה

ויבאו עד גרן האטד אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים. [ויחי ג, י]

כותב הגאון רבי צבי הירש פרבר זצ"ל: הנה כתיב וספדו שם מספד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים כאן כתיב מספד ואח"כ אבל ובמרע"ה כתיב (דברים ל"ד ח') ויבכו בני"י את משה ויתמו ימי בכי אבל משה קודם האבל היה בכי כי כאן המצרים לא ידעו ערך יעקב ועוצם גדולתו והוכרחו להספידו מקודם מספד גדול ולתאר גדלו וצדקתו ואח"כ התאבלו עליו אבל יוסף בעצמו כתיב כי עשה לאביו אבל שבעת ימים בלא הספד ובמרע"ה הכל ידעו ערכו הגדול ורוב קדושתו ולא הוצרכו להספידו אך ויבכו בני"י את משה וראיתי בהלויה הגאון רשכבה"ג ר' יצחק אלחנן ז"ע בקאוונא כ"א אדר תרנ"ו רוב הבכי והיללות עד לב השמים בלעדי הספדים יבולע המות לנצח. (כרם הצבי כאן)

סיכל את ידיו

הצדיק רבי יעקב יוסף הרמן זצ"ל היה מפרש מה היה הויכוח של יעקב ויוסף שיעקב סיכל ידיו יוסף חשב שבן תורה עם חכמות חיצוניות עדיף על בן תורה לבד ולכן מנשה שהיה בן תורה וגם ידע שפות כמו שנאמר והמליץ בינותם שהיה מנשה אמנם יעקב אבינו אמר לו שאותו אפרים שהיה קשור אך ורק לתורה כמו שמוא ברש"י

שאפרים היה רגיל ללמוד עם יעקב הוא הבכור וממנו יצא יהושע בן נון משרת משה בדבר זה היה משכנע בזמנו את ההורים לשלוח לישיבה להיות אך ורק תורה ותורה.

ותורה הוסיף ר' יעקב יוסף הרמן יוסף הצדיק לאחר ששמע את דברי יעקב הסכים להם ושינה את דעתו לגמרי עד שאת בני מנשה כבר גידלם יוסף בעצמו כמו שנאמר בסוף ויחי וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף ומפרש רש"י שבני מכיר בן מנשה יוסף בעצמן גידלם לבני אפרים לא היה צריך יוסף לגדלם כי היה כולו אש תורה אבל לבני מכיר בני מנשה מכיון שהיה להם גם לימודי חול היה צריך עליהם עינים פקוחות יותר והוא עצמו גידלם.

נספר תהילתך

גליון מס' 9

סיפורים וחיזוקים בענייני אמונה והשגחה

בקשת המחילה שהייתה ביום חמישי בהר המנוחות

מי שנקלע להר המנוחות ביום חמישי י"ד כסלו תשפ"ג ראה שם מחזה לא שגרתי, מנין של יהודים עומדים ליד קברים, עם רשימה ארוכה ומבקשים מחילה.

כדי להסביר מה שקרה שם, נצטרך לחזור לאחור חמישים שנה. בשנת תשל"א נישאו זוג למזל טוב, הזיווג לא הצליח, ועלה על שרטון מכמה טעמים, והאישה חזרה לביתה, ודרשה גט מבעלה, הבעל סבר שהדרישה לא צודקת, ולכן הוא סירב לתת גט.

כמו שקורה בכמה מקרים שיש הרבה אנשים טובים שחושבים לעצמם מצווה לעזור, והם התחילו לרדת לחיי הבעל, הם רדפו אחר משפחת הבעל, ערכו הפגנות נגד המשפחה, וגם בנות כיתתה של האישה שכביכול רצו לעזור לבת כיתתן, היו שותפות לרדיפה.

גם השכנים של הורי האישה היו שותפים, והגדילו לעשות, כי אחות הבעל הייתה כלה, והם הלחיצו את החתן לעזוב את השידוך, כי איך אפשר להשתדך עם משפחה כזו, שיש שם אדם שלא רוצה לתת גט, ולא רק שחשבו שיש בזה בעיה, אלא עוד חשבו שיש בזה מצווה.

לבסוף הבעל נתן גט, והסיפור נשכח מהלב, וכבר יש מאז עוד הרבה סיפורים.

אחד מהמשתתפים ברדיפת הבעל, יש לו בנים מבוגרים שעדיין לא נישאו, כאשר הגדול שבהם הוא בן 37, ויש לא עוד כמה ילדים אחריו, והוא מאד שבור. מטבע הדברים הוא מתחיל לחשוב אולי פעם פגע במישהו, כשנזכר בסיפור שלפני חמישים שנה, שאל רב, והרב אמר שלא נראה לו, כי עשו מה שהיה צריך.

כשפגש באחד הימים את אחיו של הבעל, והתחיל לדבר איתו על הגט, אמר לו אני מבקש ממך, אל תדבר על המקרה, המקרה כל כך ציער את הורי, וממש נעשו חולים מכך, והם כבר אינם בחיים, גם הבעל כבר אינו בחיים.

כשהרב שמע על כך, אם כן זה סימן שלא היה כהלכה, ועשיתם שלא על פי רב, ויותר ממה שצריך ובוודאי שצריך לבקש מחילה.

אותו אדם רצה לארגן מחילה כללית, והתחיל להתעניין אצל כל המעורבים בפרשה, והזדעזע לראות, שאין אדם אחד מכל אלו שהיו שותפים ברדיפה, שאין לו סבל, חלק מהם חולים קשה, לחלק מהם יש ילדים שעדיין לא נישאו, חלק אין להם ילדים, חלק חולים במחלות נפשיות, נורא ואיום.

מיד התארגנו כולם וביררו מה קורה עם המשפחה, והתברר שההורים של הבעל נפטרו, וקבורים בהר המנוחות, וכן הבעל שכביכול עיגן את אישתו קבור לידם.

וזה היה המחזה שנגלה לעיני אלו שבאו ביום חמישי להר המנוחות, כאשר עשרה אנשים עומדים שם ואומרים תהילים, עם נוסח מיוחד של בקשת מחילה, ובידם רשימה ארוכה מאד של אנשים הזקוקים לישועה גדולה, כאשר הצרות הם קשות ביותר.

ובאותה שעה גם היו על הקו מרחוק אלו מחו"ל והיו עדים לבקשת מחילה, אבל החברא קדישא אמרו להם, שזה מאד קל לבקש מחילה ממתים, אבל צריכים גם לבקש מחילה מהמשפחה הקרובה

שעדין חיים, ובפרט מאחותו הכלה שבגללם בטלו לה את השידוך.

עד כאן החלק הראשון של הסיפור, איש החברא קדישא אמר, שבעזרת ה' אם יהיו בשורות טובות לאחר בקשת המחילה יודיע להם.

אבל בינתיים זה גם חשוב לדעת עד כמה הפגיעה באדם חמורה, ולמרות שאנשים חושבים שכוונתם לשם שמיים, בכל זאת בן אדם לחברו זה אש, ומי שנוגע באש - נשרף.

הקב"ה שילם במזומן על שמירת שבת בלא לתפוש היתרים

אברך סגר ווארט לביתו הכלה, למרות שהכל היה מושלם, מבחינה כספית היה האברך דחוק מאד, ולכן הלך לאחד הגמ"חים לקבל הלוואה. הוא הגיע לביתו של בעל הגמ"ח אולם הלה לא היה בבית. מאחר שהיה לחוץ מאד לקבל את ההלוואה, הוא הגיע לביתו של בעל הגמ"ח מספר פעמים. לצערו הרב בכל פעם שהגיע לבית של בעל הגמ"ח - הלה לא היה בביתו.

רק ביום שישי בצהריים ערב שבת קודש פרשת במדבר תשע"ז מצא את בעל הגמ"ח בבית.

בעל הגמ"ח הסכים לתת לו הלוואה של אלפיים דולר, בתנאי שיחתים שני ערבים. האברך, כמובן, מיהר והביא שני ערבים שיחתמו עבורו, והוא קיבל לידי את אלפיים הדולרים שלהם הוא נזקק. חשב האברך, מכיוון שהוא נמצא ביום שישי לפני חג השבועות, כדאי שילך לכותל המערבי להתפלל מעמקי נשמתו, כדי שבורא עולם יפתח לו בעז"ה שערי ברכה, שכן כידוע הוצאות החתונה והעניינים הנלווים לכך מרובים, וזקוק הוא לממון רב.

ממחשבה למעשה, הוא הלך לכותל, סמוך לקבלת שבת. הוא הכניס את ידו לכיס, באמצע העיר העתיקה ונזכר - יש לו אלפיים דולר. עוד מספר דקות תכנס שבת קודש ואלפיים דולר מונחים בכיסו. "מה עושים כעת?", תהה. "אולי טלטול מן הצד, בשינוי? מה עושים עם הכסף?". הוא חשב על כל מיני היתרים. אבל מיד אמר לעצמו: "אני הולך עכשיו לבקש מבורא עולם שיתן לי ישועות, ומה אני עושה? אני הולך כעת ומנסה למצוא היתרים שונים לעצמי?".

הוא הלך לבית הראשון ברובע היהודי ונקש בדלת. יהודי אמריקאי זקן פתח את הדלת ושאל למבוקשו. האברך אמר לו: "תשמע, יש לי אלפיים דולר במזומן. אני רוצה להפקיד את זה אצלך עד מוצאי חג השבועות. לא חשוב כרגע פתק הפקדה, מכיוון ששבת קודש תכנס בעוד דקה". האמריקאי הביט באברך ושאל אותו: "מי מסתובב עם כל כך הרבה כסף ברחוב. האם אתה עשיר שסכום כזה מונח אצלך במזומן?".

השיב לו האברך: "איזה עשיר, רק עכשיו הבאתי את זה מהגמ"ח", וסיפר לו את מה שאירע עימו. האמריקאי לקח את הכסף מהאברך.

השבת חלפה, והאברך התפלל מנחה של חג וערבית של מוצאי חג השבועות עם אותו אמריקאי. לאחר מכן הם הלכו ביחד לביתו, הם הגיעו לבית. האמריקאי הגיש מעטפה ובה חבילת השטרות. משום מה נראה לו כי החבילה עבה משמעותית מאותה חבילה שהוא הפקיד בידו.

הוא פתח את המעטפה והתחיל לספור את הכסף. הוא מזמן עבר את האלפיים דולר שהפקיד. הוא המשיך לספור ולספור. בסיכום הוא גילה, כי יש בחבילה ארבעת אלפים דולר!!! כפול ממה שהוא הפקיד. הוא הביט באמריקאי בתימהון ואמר לו: "אני לא מבין, הרי אני הפקדתי אצלך אלפיים דולר - ומהיכן נוספו עוד אלפיים דולר?".

אמר לו האמריקאי: "אני רוצה לספר לך סיפור. יש לי אח שגר באמריקה. היו לו אלפיים דולר מהמעשרות שלו והוא העביר אותם אלי. הוא ביקש ממני להעביר את המעשרות שלו לאברך תלמיד חכם, שדחוק במצבו. לא ידעתי, למי כדאי להביא.

אבל כשראיתי אותך מספר לי, שאתה מחתן את בתך וכדי לא לחלל שבת אתה רוצה להפקיד את הכסף אצלי למרות שאתה לא מכיר אותי ואולי חלילה איני נאמן ויכול לקחת את הכסף, שהלווית מהגמ"ח, ואז מה תעשה?! אבל זה לא היווה שיקול עבורך. לכן, כשראיתי את מסירות הנפש שעשית עבור שבת קודש, החלטתי לבחור בך ולתת לך את המעשרות שאחי נתן לי!"

אותו אברך אמר לאחר המעשה: "אם הייתי חושב על וויתורים והיתרים, הייתי נשאר עם אלפיים דולר - ואולי גם זה לא... אבל מה עשיתי? פשוט בטחתי בהקב"ה ועשיתי את מה שהוא רוצה. בלי נסיונות להתחמק או להתיר את האסור ואת החמור"... לא בכדי אמרו רבותינו כי המילה בראשית מורכבת מהמילים ירא-שבת.

היום השחור ביותר התברר כיום הלבן ביותר

סיפר הגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א: שמעתי מהרב בנימין זאב דויטש זצ"ל, (המנהל של ישיבת פוניבז'), לעולם אל תגיד, זה היום הכי שחור שלי! וכה היה המעשה...

ר' בנימין זאב למד בישיבה בהונגריה לפני השואה הנוראה, ויום אחד הגיעו 'צווי גיוס' ל'צבא ההונגרי' עבור 50 בחורים. הנוהג היה במקרים כגון אלו, שהיו משלמים 'שוחד' לרופאים ועסקנים, והללו היו מוציאים פטור רפואי ל'ראובן' יש 'פצעים בשערות', ל'שמעון' יש כאבים ב'נעל הימנית' ל'לוי' יש מחלה ב'כפתורי החולצה' וכו' וכו'.

צריך הרבה כסף לשחד כל כך הרבה פקידים, וכל בחור נתן כפי יכולתו, ועדין היה חסר הרבה כסף, היו בין 50 הבחורים 2 בחורים שהוריהם היו עשירים. אבא של ר' בנימין דויטש, ואבא נוסף, הם היו עשירים, והם השלימו את כל הסכום החסר כשמדובר בסכום עצום.

העבירו את הכסף לעסקנים, וחיכו במתח לאישורים. מועד הגיוס התקרב, והמתח גבר. יום לפני תאריך הגיוס, חבילת האישורים הגיעה לדואר, ארצו לדואר והיו שם 48 אישורים. למי לא היה? לר' בנימין דויטש, וכן לבן העשיר השני.

איזו הרגשה נוראה, מחר יבואו קלגסי הצבא לקחתו בכח לצבא, שם מובטח לו מוות רוחני וגשמי. ובדיוק אלו ששילמו על כולם, איה הצדק והיושר?? אין ברירה, חייבים לברוח מיד לארץ ישראל.

תוך מספר שעות ארזו ר' בנימין וחברו את מטלטליהם ובבכיות נוראות נפרדו ממשפחתם, ביודעם שסיכוי רב שלא יראו אותם ולא ישמעו את קולם עד ביאת משיח צדקנו בב"א. (בימים אלו לא היו טלפונים וכדו' כך שקושי הפרידה היה עצום שבעתיים).

אמר ר' בנימין זה היה היום הכי שחור שלי! בחור בן 17 שמתנתק בפתאומיות ממשפחתו, מעירו ומחבריו - ונוסע לארץ רחוקה ושוממה.

ומה היה הסוף? כולם יודעים! כל 48 הבחורים נהרגו על קידוש ה' בימי הזעם, ואילו ר' בנימין וחברו עלו לארץ ישראל והקימו משפחות!

אז זה היה יום שחור או לבן?? יש צדק או אין צדק? אנחנו מאמינים בני מאמינים שהקב"ה הוא 'אב הרחמים', כל מה שהוא עושה זה רק לטובתנו, וגם אם לא נהרגים 48 בחורים זה לטובה!

נהג האוטובוס שאל את האברך 'איך אתה עושה את זה?

אני לומד בכולל בחברותא, עם אברך יקר. באחד הימים נכנס החברותא שלי לכולל נרעש לגמרי, מיד ראיתי עליו שהיה לו איזה סיפור מיוחד... שאלתי: "מה קרה איתך? אני רואה עליך התרגשות מיוחדת! רואים שהיית עד להתרחשות מיוחדת..."

וכך הוא סיפר לי:

כידוע איני גר כאן באיזור. מרום מגורי הוא בשכונת 'נווה יעקב' המרוחקת מעט מהכולל בו אנו לומדים. מדי יום אני עולה על אחד האוטובוסים העירוניים, וכך אני עושה את דרכי לכולל...

מכיוון שאני נוסע בקו קבוע בשעה קבועה, יוצא שגם הנהג המוביל את האוטובוס הוא אותו נהג, והאוטובוס הוא אותו אוטובוס.

באוטובוס ציבורי עולים כל מיני אנשים וטיפוסים שונים וצריך לשמור את העיניים, לכן עשיתי לי מנהג מיוחד:

בכל יום מיד בעלותי לאוטובוס, אני מתיישב במושב הראשון מאחורי הנהג. במנהגי זה אני מרוויח כמה דברים... קודם כל, מכיוון שאני יושב מיד מאחורי הנהג, אין שום דבר לפני שאצטרך להישמר ממנו. כמו כן, המושב שמאחורי הנהג הוא מושב יחיד ולא ספסל עם שני מושבים, וכל אני יכול להיות רגוע שאף אדם לא רצוי לא יתיישב סמוך אלי. רווח נוסף שאני מרוויח הוא, שבעלייתי לאוטובוס ובירידתי ממנו, אינני משוטט ברחבי האוטובוס וכך אינני נכשל בשמירת עיניי.

היום בבוקר, אני עולה לאוטובוס, וכמו בכל יום מתיישב במקומי הקבוע שמאחורי הנהג. הנהג - חילוני בינתיים - עוצר את האוטובוס, מסתובב אלי, וצועק בהתרגשות "מה זה? מה זה?" לא הצלחתי להבין מה הוא רוצה ולמה הוא מתכוון, אני אומר לו "אני לא מבין מה אתה שואל, עלמה אתה שואל 'מה זה?'"

הנהג אמר לי במילים אלו: "בכל יום, ממש לפני שאתה עולה לאוטובוס, או שזה שישב במושב הראשון ירד מהאוטובוס ממש לפניך, או שהוא שינה את המקום שלו לפני כמה שניות ועבר לשבת יותר בפנים. אני עוקב אחרי זה כבר זמן ארוך, וזה ממש מעשים שבכל יום, זה נראה משהו שמימי במיוחד בשבילך. לא הבחנת שבכל יום המושב ריק בשבילך?"

איך זה עובד? מה זה אומר?"...

עניתי לו: "לא ידעתי שזה קורה בכל יום, גם בשבילי זה חידוש לשמוע את זה. אבל אני מבין איך זה קורה! בכל יום לפני שאני יוצא מהבית בכדי לנסוע לכולל, אני מתחנן להשי"ת שיזכה אותי לשמור את עיני, אני מבקש מהשם שלא יעמיד אותי בנסיונות.

מסתבר שלשבת במושב הראשון הוא תנאי שאכל לשמור את העיניים, וה' עוזר לי והמושב מתפנה בשבילי!"

הנהג לא האמין למה שהוא שומע... ושאל בפליאה: "ככה? מתפללים וזה עוזר?" עניתי לו בבטחה "כן!"

הקב"ה שומע את כל התפילות ועוזר לילדים שלו, בפרט אם מתפללים לקיום רצון ה' ולהשמר מרע, בוודאי שהוא עוזר!"

הנהג החילוני לא הצליח לחזור לעצמו, והתבטא בהערכה גדולה על יהודים חרדים ותפילה להקב"ה. הסיפור עשה קידוש ה' גדול!

רואים מהסיפור שאם יהודי רוצה להתקדש, הקב"ה עוזר לו ומסבב שהוא באמת יזכה להתקדש! מספרים על ר' אהרון מקארלין זיע"א, שהיה נוהג בכניסתו לבית המדרש לרקוד ולומר 'ארוממך ה' כי דיליתני' - מודה אני לפניך ה' שהגבתני (-דיליתני) ולא נפלת בשמירת העיניים.

(ווי העמודים)

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת ויחי תשפ"ג

עבודת היגון

תוכן

א' - יגונו של יוסף / א

ב' - יגון של תשובה / ג

ג' - היגון ככלי לעליה / ו

בכיה זו על שום מה?

אמנם יוסף סבל מרורות במשך שנות טלטוליו הרבים. אין זה קל עבור נער צעיר להימכר כעבד לארץ זרה. גם כאשר הגיע יוסף לביתו של פוטיפר לא תמו צרותיו, והוא מצא את עצמו מואשם באשמת שווא ומושלך אל בית האסורים, כששלאות של ברזל אוזקות את ידיו ורגליו. אין שום ספק שיוסף עבר יסורים קשים ומרים. עם זאת, כעת הלא כבר עברו ותמו יסורים אלו. יוסף התבונן במאורעות ואמר לאחיו, "וַיִּשְׁלַחֲנִי אֱלֹקִים לְפָנֶיכֶם לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֵרֵיט בְּאֶרֶץ וְלִהְיֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה, וְעַתָּה לֹא אֶתֶם שְׂלַחְתֶּם אֵתִי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹקִים" (לעיל מה, ז-ח). יוסף לא נטר שום טינה לאחיו על מה שעוללו לו, ולכן מצופה היה שבמעמד זה של מחילה, הרגש היחיד שישלוט בו יהיה רגש השמחה, ואם כן, בכיה זו על שום מה?

אכן, אילו מדובר היה באדם חלש, אזי היינו מבינים שגם אם הוא אומר "הכל לטובה", הרי שהכאב עדיין מכרסם בליבו, וזכרון מעלליהם של אחיו עדיין טרי במוחו. אולם לא כך היה אצל יוסף הצדיק. הוא היה חזק ואיתן, וכל פעולה ודיבור אצלו נעשו מתוך מחשבה. כאשר אמר "אֱלֹקִים חֲשָׁבָה לְטֹבָה", הרי שהוא הכיר באמת זו בבהירות שאין כמותה. יוסף לא היה אדם רגשני ובכיין, ובכיו לא נבע מתוך חולשה.

למען האמת, זו אינה הפעם הראשונה בה אנו מוצאים את יוסף בוכה. גם בשעה שגילה עצמו בפני

א' - יגונו של יוסף

אלקים חשבה לטובה

לאחר פטירת יעקב אבינו, אחי יוסף באו להתחנן לפניו ולבקש את מחילתו על מה שעוללו לו בשנים עברו. הפסוק מתאר את תגובתו של יוסף הצדיק: "וַיִּבֶן יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֱלֹו" (בראשית נ, יז). ונשאלת השאלה, מה מקומו של בכי זה? על מה יש לבכות? הלא תכף ומיד יוסף עצמו מצהיר בפני אחיו כי "אֱלֹקִים חֲשָׁבָה לְטֹבָה" (שם פסוק כ).

זה ברור שאילולא היה יוסף משנה למלך מצרים, משפחתו של יעקב היתה נידונה לכליה מוחלטת. הלא בארץ כנען המזון הלך וכלה, ובארץ מצרים לא היה להם כל סיכוי לשרוד לולא יוסף. לא היו ברשותם שדות לגידול תבואה, ואף אחד מבעלי השדות לא היה מסכים למכור להם תבואה בשנות רעב, שכן כולם שמרו באדיקות על התבואה שברשותם עבור עצמם, מחשש פן תכלה האספקה שאגרו לימים אלו.

ולכן, כאשר התבונן יוסף הצדיק על יד ההשגחה שסיבבה את ההתרחשויות כולן באופן שאכן התרחשו במציאות, הוא הכריז, "אֱלֹקִים חֲשָׁבָה לְטֹבָה". הוא לא אמר את הדברים מן השפה ולחוץ, אלא מתוך שכנוע פנימי ועמוק.

אחריתו של הדבר הוא טוב כאשר ראשיתו הוא טוב. אמנם ישנו פירוש נוסף לפסוק זה, אולם כך מפרש רש"י במקום בשם מדרש קהלת. מתי הדבר הוא טוב באחריתו? כאשר היה טוב בראשיתו.

יוסף בכה משום שבאותו רגע הכתה בו ההכרה כי אכן, אמנם כעת האחים מאוחדים וחיים בשלום ובאהבה זה עם זה, אולם ככל שזהו דבר גדול וחשוב, הרי שהשלום והאחדות הגיעו בשלב מאוחר, והרי זה כמו קשר שתוקן על ידי טלאי. כמה טוב היה אילו כל מעשה המכירה והירידה למצרים לא ארע מעולם.

כה חבל על השנים הללו שאבדו לריק - כך חשב יוסף לעצמו. הלא בעת המכירה יוסף היה בן 17 שנה, ובעמדו לפני פרעה היה בן 30, ואז עברו 9 שנים נוספות עד שירדו אחיו למצרים, הרי שעשרים ושתים שנים אבדו לריק! עשרים ושתים שנים שבהם ניתן היה לחיות יחד תוך הפקת תועלת הדדית.

יוסף בכה על כל אותן שנים אבודות. "כמה מיני שמחה ואושר יכולים היינו לחוות יחד. היינו יכולים להנות מעשרים ושתים שנים נפלאות ומפוארות! הנה מה טוב ומה נעים שְׁבַת אֲחִים גַּם יָחַד" (תהילים קלג, א).

מה טוב

בפסוק זה נכללות שתי בחינות ב"שבת אחים" - "טוב" ו"נעים". "טוב" פירושו שיש תועלת מרובה הצומחת משבתם של אחים גם יחד. כולנו יודעים שכאשר מתקבצת יחד חבורה של אנשים טובים החפצים לעבוד את ה', הרי שכל יחיד ומתוך אותה חבורה משיג תועלת גדולה בהרבה מזו שהיה משיג אילו היה פורש מהחבורה ומתבודד לעצמו, גם אם מדובר בצדיק הגדול ביותר.

היזהרו שלא להתפתות ולעשות את הטעות הזו, לפרוש מחבורה של עובדי ה'. גם אם אתם סבורים שיש לכם את המשאבים הרוחניים הנחוצים לכך, וגם אם זה נכון, אין לתאר ואין לשער מה אתם מפסידים בדרך. כל יחיד מחוזק על ידי הציבור, והרווח אותו הוא מקבל מחבריו הטובים הוא עצום.

אחיו, על אף שיוסף הצהיר ברוגע "כִּי לְמַחְיָה שְׁלַחְנִי אֲלֵקִים לְפָנֶיכֶם", והרגיע את אחיו שהכל בסדר: "כולנו לא היינו אלא כלים בידיו של הקב"ה", חרף כל זאת, פרץ יוסף בבכי תמרורים (שם פסוק ב').

דמעות של שמחה

יתכן ושאלה זו אינה מציקה לנו כל כך, כי לפי תפיסתנו, בכי דווקא הולם את המעמד; אילו אנחנו היינו במצב זה, סביר להניח שתגובתנו היתה זהה. דבר ידוע הוא שפרץ עז של רגשות מוביל לעתים קרובות לדמעות, ויש מושג של דמעות שמחה.

שמה תאמרו אם כן שדמעותיו של יוסף היו דמעות של שמחה, והוא הגיב באופן דומה לאופן בו אנחנו היינו מגיבים. מי שחזה אי פעם באיחוד מחדש של אחים לאחר פרידה ארוכת-שנים, יודע שאלו הן התגובות. אני הייתי פעם עד לאיחוד שכזה, ואפילו לא היה מדובר ביהודים. מספר אחים ממוצא איטלקי נפגשו לאחר שלא ראו זה את זה במשך עשר שנים, והם בכו כמו תינוקות.

יתכן ותאמרו אפוא שכאשר יוסף ואחיו התאחדו מחדש, וכן מאוחר יותר כאשר הושלם הפיוס ביניהם, היה זה מעמד של שמחה גדולה, וזו היתה הסיבה לדמעותיו של יוסף. אולם מבט כזה שגוי ביסודו, שכן אנו משווים את עצמנו ליוסף הצדיק, ומדמיינים כאילו רגשותיו דומים היו לרגשות שאנחנו מכירים אצל עצמנו.

עלינו להבין שאצל יוסף ואחיו מדובר היה בהרבה יותר מאשר רגש אנושי טבעי שמרגישים אחים איטלקיים שמתאחדים שוב לאחר פרידה ארוכה. היה זה גם הרבה יותר מאשר אחים יהודים שנפגשים בנסיבות דומות. וגם כאשר התפייסו האחים זה עם זה לאחר פטירתו של יעקב, היה כאן הרבה מעבר להתפרצות של רגש הפיוס. אז מה אכן היה שם? מה משמעותן של דמעות אלו?

טוב אחרית דבר מראשיתו

התשובה היא, שבכיו של יוסף נבע מלימוד חשוב שמלמד אותנו שלמה המלך, שהוא יסוד גדול בתורה: "טוב אחרית דבר מראשיתו" (קהלת ז, ח), פירוש,

אילו רק...

ולכן כעת, כאשר יוסף בכה על צוואריהם של אחיו, עלתה בראשו המחשבה, "חבל על דאבדין! כמה שמחות יכולנו לחלוק במשך אותן שנים ארוכות של פרידה! כמה טוב ונעים היה יכול להיות!"

אילו רק האחים לא היו מוכרים אותו מצרימה. אילו רק היו חיים במשך שנים אלו באהבה ובידידות, כפי שאחים אמורים לחיות. הלא הרבה דרכים למקום להציל את משפחת יעקב מרעב. בוודאי לא היה זה הכרחי שהמשפחה תחיה בפירוד במשך שנים רבות כל כך רק כדי שיוסף ירד מצרימה ויספק מזון ומחיה לכל משפחתו. הקב"ה היה מסובב את הדברים בצורה שונה - היד ה' תקצר?

כעת, בזמן של איחוד מחדש ופיוס הדדי, כאשר זכה יוסף לחוות מחדש את רגש אהבת האחים, להרגיש את הנעימות שבחברתם ואת גדולת אישיותו של כל אחד ואחד מהם, הוא נזכר ביגון בכל מה שהיו יכולים להשיג אילו היו מאוחדים במשך כל אותן שנים, והוא פרץ בבכי מר, אודות אותן שנים נפלאות שאבדו לעד.

ועל אף שכל המאורעות היו לטובה, יוסף בכה כי היה יכול להיות טוב יותר. כמה טוב היה אילו היה נשאר באהלו של יעקב יחד עם חברת אחיו. "מדוע היה צריך את כל זה? יכולים היינו לחלוק את כל אותן שנים איש בחברת רעהו! כמה טוב איבדנו עקב אותן שנות פרידה!" נכון, כעת אנחנו שוב מאוחדים - וזה נפלא! אולם "טוב אחרית דבר מראשיתו" - אילו היה טוב כבר מהתחלה, הרי שכעת האחרית היתה טובה בהרבה. זו היתה סיבת בכיו של יוסף.

ב' - יגון של תשובה

עזיבת החטא - כיצד?

רבינו יונה בשערי תשובה (החלק הראשון, מאמר יא) מונה את עיקרי התשובה. הנושא הזה הוא גדול ורחב, ולא נוכל במסגרת זו להיכנס לנושא כולו, אך עלינו לגעת בכמה מעיקרים אלו אותם מבאר רבינו

מלבד העובדה שבני החבורה מחזקים זה את זה, הרי שכל אחד ואחד עם תכונותיו ומעלותיו המיוחדות, מוסיף לסך הכללי של שלמות החבורה. כך זה גם במשפחה. כל אחד מהאחים שונה זה מזה, וכאשר אחים ואחיות חיים זה עם זה בשלום, הרי שאישיותו של כל אחד מהם מוסיפה לסך הכולל. זוהי שלמותה של משפחה של עובדי ה'. זהו "מה טוב!"

ומה נעים

הבחינה השניה היא "ומה נעים". מלבד שענין זה הוא טוב, דבר שמביא תועלת, הרי שהוא גם נעים! השמחה הקיימת בחברתם של בני משפחה היא אחת ההנאות הגדולות ביותר שיש. עצם העובדה שאחים מתאספים יחד כדי לראות זה את זה ולשוחח זה עם זה, מביאה אושר גדול. אהבת אחים היא הרגשה נעימה ביותר.

כמובן שבארה"ב של ימינו, אנשים נוטים להתעלם מעובדה זו. לעתים קרובות האחים מתגוררים הרחק אחד מהשני, והקשר ביניהם קלוש ביותר. הם משוחחים בטלפון אחת לתקופה, שולחים כרטיסי "שנה טובה", אולם הקשר הוא חלש ביותר. אך הקב"ה תכנן את העולם בצורה כזו שקשר בין בני משפחה יהווה את אחד ההנאות הגדולות של החיים.

יוצאי אירופה מהדור הקודם שהגיעו כאן לארה"ב, נוהגים היו לבלות זה בחברתו של זה. אצלם לא היה נהוג לצאת ל"בילויים" כאלה ואחרים. אצל בני הדור הקודם לא היה מושג כזה - גם לא אצל החילונים. אני זוכר בתור ילד כיצד בני המשפחה היו מתאספים באופן תדיר, ויושבים יחד במשך שלוש או ארבע שעות. הסבא, הסבתא, הבנים והבנות, הילדים, תינוקות קטנים שזחלו על הרצפה. הבית המה אדם, וזה היה ה"כיף" שלהם.

היום זה כבר נהיה משעמם. "בואו נצא לאיפה שהוא. בואו נעשה משהו ביחד". אנשים התחילו להחליף את ההנאה הזו שברא ה' בטבע האדם בהנאות כזב עליהן צריך לשלם. אנשים מבזבזים את כספם על בידור, נסיעות וכדו' - כל מיני דברים שנמכרים לנו בתור "הנאות", וזאת במקום הדרכים המקוריות שבהן אנשים היו נהנים זה עם זה.

לא תשכח

אולם בזאת לא תם הענין. גם אדם שקיבל על עצמו בלב שלם לשנות את דרכיו ולעזוב את החטא, ויום יום הוא מזכיר לעצמו שלעולם הוא לא ישוב עוד לדרכו הישנה, עדיין אין זה מספיק. אכן, אדם זה הצליח לחולל מהפך בחייו, מהפך קשה ביותר, ואשר על כן ראוי לו לשמוח בהישגיו עד כה, אולם עליו לדעת כי שמחתו אינה יכולה להיות שלמה כל עוד לא השלים את תהליך התשובה.

שמה תשאלו - מה עוד נשאר לו לעשות? הלא הוא עזב את חטאו עזיבה אמיתית! הוא מחזק את עצמו תדיר לבל ישוב לכסלו? מה עוד מצופה ממנו? התשובה היא, שעזיבת החטא מועילה רק לעתיד; מכאן ואילך - איני אותו האיש. אולם מה בנוגע לעבר?

לא די לו לאדם לתקן את דרכיו מכאן ואילך. גם אם מיום זה והלאה הוא יחיה כצדיק גמור, הרי שאם לא יתחרט על עברו, אם לא יביט במורת רוח כלפי מעשיו בעבר, ואפילו אם כן תהיה לו מורת רוח מסוימת, אך לא בשיעור המספיק, הרי שבעיניו, דרכו החדשה היא רק עוד דרך חיים שבה בחר מרצונו הטוב. הוא טופח לעצמו על השכם על כך שבחר להיות בעל תשובה, והוא מוכן לשכוח מהעבר.

אולם לא זו הדרך! אסור לו לשכוח מהעבר! אחד מעיקרי התשובה השלמה היא החרטה על העבר. חרטה פירושה שהאדם מתנתק מעברו, מביט באופן מגונה על המעשים שעשה בעבר ואומר, "אני מתעב את אותו אדם שהייתי בעבר! אני כל כך שמח שאני כבר לא הוא!"

יש אנשים שבעברם חיו בדרך מסוימת, וכיום הם עזבו את דרכם עזיבה אמיתית. הם לעולם לא יחזרו שוב על החטאים שעשו, אולם בכל זאת הם אוהבים להתרפק על הזכרונות הנעימים מהעבר, ולהיזכר בהנאה ב"ימים הטובים". למרות שאין כוונתם לשוב לדרך זו, הם מתייחסים בחיבה לחטאי נעוריהם שנעשו מתוך "קלות דעת". הם מוציאים את האלבומים ומביטים בתמונות הישנות מה"ימים הטובים", ומתענגים על הזכרונות. "כמובן שלא הייתי נוהג כך שוב", הוא חושב לעצמו, "אולם באותם ימים

יונה, בכדי להבין אל נכון את בכיו של יוסף, וללמוד מענין זה יסודות הנוגעים אלינו.

אחד השלבים הראשונים של התשובה הוא עזיבת החטא - כלומר להפסיק לחטוא. אולם יש הטועים בהבנת המושג של עזיבת החטא. ישנם רבים שכבר אינם חוטאים, וכעת הולכים בדרך הישרה ומדקדקים בהלכה - אולם עדיין לא זכו לקיים את החלק הזה של עזיבת החטא. הם לא באמת עזבו אותו.

הלא אנו עדים לא פעם לאנשים חוטאים ששינו את דרכם והחלו לחיות חיים של תורה ומצוות, אולם בעת אסון או משבר שהם חווים בחייהם, הם מאבדים את שיווי משקלם ושבים לדרכיהם הנלוזות. וגם כאשר לא מתרחש אסון - האין אנו רואים אנשים שחדלו מחטאיהם, ואחר כך נופלים ושבים לדרכם הישנה כאילו מעולם לא שבו בתשובה?

פירושו של דבר הוא שהם מעולם לא קיימו את העיקר של עזיבת החטא. עזיבת החטא פירושה שהאדם בונה מחיצה של ברזל בינו לבין דרך החטאים בה הלך עד כה. אם לא יעשה כן, הרי שאף אם כעת הוא חי בסביבה טובה יותר אשר אינה מציבה בפניו הזדמנויות לחזור על חטאיו הראשונים, מכל מקום הוא אינו באמת מבוצר ומוגן במעמדו כבעל תשובה.

לא מספיק לא לעבור שוב על אותם החטאים עליהם שב. עזיבת החטא פירושה שהאדם סיים עם החיים הישנים, והוא מקבל על עצמו בקבלה גמורה: "לעולם לא עוד!" לא קבלה חד פעמית שהאדם מקבל על עצמו ביום הכיפורים. לא! עליו לחזור עליה שוב ושוב בינו לבין עצמו - בסוכות, בחנוכה, בפורים, וגם בסתם יום רביעי של אמצע השנה. על בעל התשובה להחדיר לעצמו את עזיבת החטא יום יום, עד שהענין יהיה מקובע בדעתו, כביכול מעולם הוא לא חי באותה סביבה של חוטאים, אלא גדל כצדיק בתוך משפחה של צדיקים. זה מה שנדרש מהאדם; עליו לדבוק בכל כוחו בקבלתו, "לעולם לא עוד!" לזאת תיקרא עזיבת החטא.

אדם שדיבר ח"ו לשון הרע על חבירו אפילו פעם אחת, עליו לדעת שבכך הוא כתב על עצמו שטר חוב, והוא אינו יכול לשכוח מזה! יום אחד, בעודו חוצה רחוב סואן, הוא עלול לטעות בשיפוט הזמן הנחוץ לו להגיע לצידו השני של הרחוב לעומת מהירות הרכב המתקרב. הקב"ה עלול לגרום לו לטעות בשיקול דעתו עקב מילה אחת של לשון הרע שהוא דיבר. על כל אחד להתבונן בדברים אלו, שיתכן והוא שקוע עד למעלה מראשו בחובות כבדים.

עבודת החרטה

כיצד יוכל האדם אפוא לחלץ את עצמו ממצב זה? התשובה היא: לא על ידי שיתעלם מהענין. על מנת למזער את חובו, להקטין אותו שלב אחרי שלב עד שהוא יסולק לגמרי, על האדם להרגיש חרטה אמיתית ועמוקה על מעשיו בעבר. ככל שכואב לו יותר על העבר, כך העבר הזה נמתק יותר. וזוהי נחמתו של החוטא. ככל שיתחרט יותר, כך ימחה חטאו. שוב, לא די לו לאדם לשנות את דרכיו ולעזוב את החטא עזיבה עולמית. לא, זה לא מספיק. אך מה שכן מספיק הוא אם יתחרט חרטה אמיתית על מעשיו.

ולכן ישנם זמנים שעל האדם לפתוח את הברז של החרטה. מפעם לפעם, על האדם להתבונן על הדברים הלא טובים שעשה, ועל הדברים הטובים שלא עשה. עליו להיזכר באופן שהוא חי בצעירותו ולהרגיש יסורי מצפון. חרטה זו תטשטש את את הכתב על גבי אותם שטרי חוב עליהם חתם האדם בחטאיו. לאט לאט, דמעותיו שוטפות את המילים ואנחותיו נושבות על פני הכתב עד שלבסוף לא נשאר זכר מאותם שטרות. הנייר הופך שוב לחלק, וחובותיו נמתקים כלא היו.

זוהי התבוננות חשובה ביותר, ולכן רבינו יונה מונה את החרטה על העבר כהעיקר הראשון של התשובה. זהו חלק מתיקון החטא - להיזכר בחטא ולהבין עד כמה התנהגות זו היתה בלתי נכונה. אם זכרון המעשים

עליזים וחסרי דאגה הייתי חסר דעת, ולכן התנהגתי כפי שהתנהגתי. "ימים שמחים"? לא ולא! חס ושלום לחשוב כך! היו אלו הימים העצובים והעגומים ביותר!

על האדם להביט על אותם שנים כעל כשלון והרס, שכן הוא עוד ישלם על מעלליו! וכפי שאומר רבינו יונה: "וַיֵּשֶׁב אֶל לְבוּ כִּי יֵשׁ עֲנָשׁ וְנָקָם וְשָׁלֵם עַל הָעוֹן, כְּעֵנֶן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, לה) לִי נָקָם וְשָׁלֵם". על האדם להתבונן בצרות שהמיט על עצמו במעלליו, ולפתח ולחשוש מפני העונש שעלול לבא עליו בעולם הזה, או גרוע מכך - בעולם הבא. חלק עיקרי מתשובתו של האדם הוא לחשוב תמיד על יראת העונש.

שטרי חוב ופריעתם

והנה, דיבורים מעין אלו עלולים להרחיק בני אדם השוקלים לשוב בתשובה, אולם הדברים לא נאמרו לאותם חדשים שזה מקרוב באו אל חיק היהדות. "שערי תשובה" הוא ספר שנכתב עבור יהודים בעלי דעת המעוניינים ללמוד באופן יסודי את עבודת התשובה על כל חלקיה. ולכן, על אף שעבודת החרטה כוללת כמה וכמה חלקים, על בעל התשובה לדעת כי אחד החלקים החשובים ביותר הוא הענין של יראת העונש - החרטה מכח הצרות שהביא האדם על עצמו במעשיו.

כיצד יתכן אחרת? היתכן שאדם ישרוף חלק נכבד מחייו, ואתר כך יוכל להירגע ולשכוח מהכל? הוא פותח דף חדש ומדמיין שעברו נמחק?! משל למה הדבר דומה, לאדם שבצעירותו חתם על מסמכים רבים, שעל ידם הכניס את עצמו לחובות גדולים. היתכן שחובות אלו יימחקו רק משום שכעת הוא שינה את דרכיו?! אכן, בדוגמא זו הוא יוכל אולי להכריז על פשיטת רגל, או לחילופין לברוח למדינה זרה ולהחליף את שמו, אולם אצל הקב"ה אין דברים כאלה - כל אותם שטרי חוב יחזרו אל האדם ויתבעו את שלהם, ויהיה עליו להתמודד איתם, על כל המשתמע מכך!

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670

תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

וכבר אין לו דרך לשחזר אותם. הוא לא יוכל להשיב לעצמו את השנים שיכולות היו לעבור עליו בטוב ובנעימים, שנים בהם יכול היה להתעלות התעלות גדולה בעבודתו ובתורתו.

הדבר היחיד אותו הוא אכן יכול לעשות כעת הוא להרגיש חרטה ויגון. וזו הסיבה שיוסף עסק ביגון כלפי כל אותן שנים יקרות שאבדו לבלתי שוב - משום שלעתים היגון על העבר הוא ההכנה הטובה ביותר לעתיד.

ג' - היגון ככלי לעליה

עבודת המרירות

והנה, הבנת מעשה יוסף ואחיו הינה דבר חשוב מצד עצמו, אך בנוסף לזאת עלינו ללמוד כיצד נוכל ליישם את הדברים למעשה, בחיינו אנו, שהלא זו הסיבה שהדברים נכתבו בתורה. אמנם ישנן סיבות נוספות לכך, אולם אחת הסיבות היא בכדי שנלמד עד כמה חשוב הוא ענין החרטה והיגון; שנדע כיצד להיזכר ולהבין כמה טוב היה יכול להיות אילו רק היינו נוהגים בדרך אחרת. לא מספיק לומר "אלקים חשבה לטובה" - בסוף הכל יצא טוב, אז הכל בסדר. לא, עלינו להתבונן ולחשוב כמה טוב יכול היה להיות, וכיצד הדברים יכולים היו להסתדר בצורה טובה בהרבה.

אנחנו מסוגלים למצוא בנפשנו יגון רב; בליבנו פנימה קיים מאגר גדול של מרירות וצער, אלא שעלינו להפעיל שיקול נכון בנוגע לשימוש בו, ולפתוח את המאגר אך ורק למען המטרות הנכונות. כבר סיפרתי לכם בעבר אודות אותו משורר שביקש לחבר שיר. באותו זמן בדיוק ירד גשם בחוץ, הטיפות היכו בחלון, וה"חכם הגדול" הזה חשב לעצמו, "הנה, הטיפות דומות לדמעות של צער המכות בחלוננו". ומתוך השראה זו הוא כתב את השיר הבא [במקור באידיש]: "מאי קמִשְׁמַע לְן הַגְּשָׁם?" - מה מלמד אותנו הגשם? "טיפ טיפ על חלונותינו, כְּאִישׁ בְּכִי מְרַר". זה מה שהשוטה הזה ראה בגשם. הוא ראה

אינו כואב לאדם - או אם הוא לא כואב מספיק - אם האדם מביט על דרך חייו הקודם בשוויון נפש, הרי שהוא עדיין אינו בעל תשובה.

השנים האבודות

אולם למען האמת ישנו ענין נוסף, עמוק יותר מהחרטה, וכאן אנו חוזרים לבכיו של יוסף. רבינו יונה כותב שהעיקר השלישי של התשובה, לאחר החרטה ועזיבת החטא הוא היגון. היגון שונה הוא מהחרטה. החרטה היא צער על המעשה הרע שארע בעבר, ואילו היגון הוא הצער מההכרה של כמה טוב היה יכול להיות אילו לא הייתי חוטא! כמה הצלחה ועלייה הייתי יכול להשיג אילו לא הייתי עושה את הטעות ההיא!

לדוגמא, בחור ישב כמה שנים בישיבה ובזבז את זמנו לריק. במקום לנצל את זמנו ללימוד התורה בהתמדה, הוא בחר להתעסק בכל מיני שטויות והבלים. החדשים חולפים, השנים עוברות, וסוף סוף הוא מבין שהוא בזבז את שנותיו היקרות בישיבה.

כמובן, הוא יכול כעת לקיים את העיקר של עזיבת החטא, ולהעמיד מחיצה של "לעולם לא עוד", ובכך לנטוש את דרך החטאים בה צעד. הוא גם יכול להתחרט ולדאוג מפני האף והחימה עד כדי כך שדמעותיו ימחקו את כל שטרי חובותיו.

הכנה לקראת העתיד

אולם אל לו לשכוח את היגון. חלק מעבודת התשובה הוא להקדיש זמן להתבוננות אודות כמה טוב יותר היה אילו היה מנצל את שנות עלומיו. יתכן ואילו היה עושה כן, הוא היה היום אדם גדול. מי יודע כמה הוא יכול היה לצמוח! יתכן שכיום כבר פסו הסיכויים עבורו להפוך לגדול בתורה. יתכן והוא יהיה עבד ה' מעולה, אולי הוא אפילו יהיה למדן, אולם המדרגות אליהן יכול היה להגיע כבר אבדו ופסו להן.

ולכן, חלק חשוב מעבודת התשובה הוא לחזור ולהתבונן, ולשאול את עצמו, "מדוע לא עשיתי כך קודם לכן? כמה טוב היה אילו לא הייתי מתמרד בשנות נעורי, אילו לא הייתי עובר את העבירה ההיא!" זה כואב לו כי הוא איבד כל כך הרבה מכח מעשיו הרעים. ישנם דברים שכבר אבדו לו לנצח,

להיות. זהו חלק חשוב ועיקרי מעבודת התשובה והכפרה אותו יכול האדם להשיג כל עוד הוא בחיי חיותו.

ככל שנרגיש יגון רב יותר כאן בעולם הזה, כך נמחק עוד ועוד מהחובות אותם נצטרך לפרוע בעולם הבא. כאשר האדם מצליח לגייס את הכח לעורר בקרבו יגון על העבר, הרי שבזה הוא מביא תיקון גדול לנשמתו.

עד כה ביארנו נקודה אחת באשר לחשיבותה של עבודת היגון ונחיצותה להצלחתנו. הבה נכנה ענין זה בשם, "ה' יִרְאֶה לְלִבְּךָ" - ה' רואה אל תוך לב ליבו של האדם, וכאשר הוא רואה שמשאלתו האמיתית של האדם היא שהלוואי ודבר זה לא היה מתרחש מעולם, הרי שיש לזה משמעות רבה, והדבר יעמוד לו לאדם בעולם הבא.

ללמוד מהטעויות

אולם ישנה מטרה נוספת, שווה בחשיבותה לראשונה, לעבודת היגון, והיא, שבכוחו של היגון להוות כלי לסייע לנו לשנות את דרכינו **בעודנו בחיים חיותנו**. כאשר האדם מכסה את עברו בשמיכה דקה, הרי שהמוטיבציה שלו לערוך שינוי אמיתי אינה חזקה כל כך. לעומת זאת, כאשר האדם מלא יגון וחרטה על הדברים שעשה או לא עשה בעבר, הרי שזהו הצעד הראשון לקראת שינוי אמיתי בעתיד. עלינו ללמוד מהעבר, שלנו ושל אחרים, וכן מכל מה שהתורה מלמדת אותנו, ולנצל את רגשי החרטה והיגון כדי לערוך שינויים מהותיים בחיינו.

ניקח לדוגמא עקרת בית, "בעלאבוסטע" אמיתית שגם בהיותה אשה מבוגרת, ממשיכה לעסוק במלאכות הבית בכוחות עצמה. וכך, גם כאשר התעורר הצורך לטפס על סולם על מנת לתלות וילון, התעקשה הגברת לעשות זאת בעצמה, ואבוי, היא נפלה מהסולם ושררה את עצם הירך.

השבר מעולם לא התאחה כראוי, ועקב כך היא נאלצה להתנייד במשך שנים רבות באמצעות כסא גלגלים. מעתה היא כבר נזקקה לשירותיה של עוזרת בית נכריה על מנת לבצע את עבודות הבית, וכל חייה השתנו מן הקצה אל הקצה. היא הרגישה

טיפות גשם היורדות על חלון ביתו, וליבו התמלא עצב. "אלו דמעות של צער", כך חשב לעצמו, "גשם פירושו עצבות".

אילו היה רק מאזין למילותיו של המשורר האמיתי, לשירי דוד עבדך, הוא היה יודע שהגשם מלמד אותנו על טובו וחסדו של השי"ת! "הַמְכִין לְאָרֶץ מְטָר", הוא מכין את הגשם עבורנו. אנחנו זקוקים לגשם! כל טיפה היא פנינה! זוהי חיותו של העולם, וגם אנחנו עשויים מגשם! 80% מגוף האדם עשוי ממים. אז על מה יש לבכות? אלא שאנשים טיפשים מביאים את עצמם לידי צער ועצבות כלפי הדברים הבלתי נכונים.

כן בוכים על חלב שנשפך

ואכן, ברוב רובם של המקרים טוב יותר לפתוח את ברז השמחה. זהו נושא עליו אנו נוהגים לשוחח לעתים תכופות. בליבנו קיים מאגר בלתי נדלה של שמחה, ומוטל עלינו למשוך ממנו שמחה בכל יום תמיד, ובכך להפוך את חיינו למאושרים ושמחים. בכך אנו הופכים יום "רגיל" ו"משעמם" למעיין אינסופי של שמחה עצומה.

אולם ככל שעלינו לשמוח באמת, חייבת להיות אצלנו גם חרטה על העבר. האדם צריך ליצור בשכלו תאים שונים, ולשים את כל הרגשות במקומם המתאים. וכך, החרטה והיגון אודות הדברים שעליהם ראוי להתחרט אינם מהווים סתירה לשמחה התמידית בה האדם שרוי. נכון - האדם צריך לחיות חיים של שמחה ואושר, אולם עם זאת עליו להיות מלא בחרטה ויגון אודות חטאי העבר. עליו להתמלא ביגון אודות כל מה שיכול היה להיות טוב יותר אילו היה נוהג באופן אחר.

העולם אומר, "לא בוכים על חלב שנשפך", אולם האמת אינה כן. בפרשה זו לימד אותנו יוסף הצדיק כי לפעמים משתלם לבכות על העבר ועל מה שיכול היה להיות, וזה עצמו מהווה תיקון.

מחיקת החובות

כאשר הקב"ה מביט אל תוך שכלו של האדם ורואה שם יגון אמיתי וכנה, הוא מחשיב יגון זה, ובהתאם לדמעותיו וצעריו, מוחל לו השי"ת על מה שיכול היה

אילו...", והדרך הטובה ביותר להימנע מיגון נצחי היא ללכת בדרכיו של יוסף הצדיק ולעסוק בעבודת היגון כאן בעולם הזה.

כאשר אנחנו שומעים את הסיפורים הללו ורגשי צער ממלאים את ליבנו, מצופה מאיתנו לערוך שינויים בחיינו. מי שגר בקומה השנייה ומעלה, חובה עליו להתקין סורגים בחלונות, ושהסורגים יהיו סגורים בכל עת! נרות השבת צריכים להיות ממוקמים בחדר בו אין לילדים גישה. אף אחד לא אמור לסרב לשידוך הגון בגלל חלומות כאלו ואחרים. ישנם אנשים שיושבים היום בבית אבות, ועדיין ממתנינים להצעה הקוסמת...

התחלה טובה

אז כאשר אתה קם מחר בבוקר, דאג להקדיש מעט זמן לעבודת החרטה והיגון. "אה! יום האתמול! כמה הייתי יכול להשיג ולהספיק אתמול אילו רק הייתי נותן דעתי לכך!" עוד קצת יגון לפני שינה גם הוא בכלל לא יזיק. ואז, בקומך בבוקר, חשוב לעצמך, "היום אני הולך לבית הכנסת להתפלל בציבור, ואעשה מאמץ להתפלל כראוי. כמו כן, אשתדל היום לחיות כיהודי למופת, מתוך יראת שמים ומידות טובות".

עשית טעויות אתמול? דהרת בתפילתך, ובמשך כל אותו הזמן ביקרת בספארי באפריקה? לא פתחת ספר במשך אותן דקות מיותרות שהיו לך במשך היום? אמרת מילה חריפה לרעייתך? אם תתחרט על מעשים אלו, הרי שתוכל להתחיל מחדש בכל יום.

כל בעל יכול לקום בבוקר ולהרגיש חרטה על מה שעשה או לא עשה ביום האתמול. חרטה זו לכשעצמה היא תיקון, והיא מוחקת מעט משטרי חובותיו. ואז הוא מקבל על עצמו שהיום הזה יהיה טוב יותר מאתמול. "החל מהיום, אשתדל לחיות בשלום גמור עם רעייתי. לא אפגע בה, ואשתדל תמיד לכבד ולשמח אותה".

וכך גם לגבי האשה. אם היא מרגישה חרטה אמיתית כלפי העבר, היא תדאג שהיום לא יהיה כמו אתמול. עליה לחשוב לעצמה, "רגשי החרטה שאני מרגישה פירושם שכעת אני מתחילה חיים חדשים. מעתה אשתדל לשמח את בעלי, ולא לומר לו מילים

שהיא נמצאת בגיהנם עוד בחייה. עד לאותו יום מר ונמהר היא היתה "בעלאבוסטע" שעשתה הכל לבד, והיא לא חלמה שיהיה עליה להאציל מסמכויותיה לאחרים. והנה כעת היא יושבת בכסא הגלגלים ויש לה די והותר זמן כדי לחשוב. די זמן כדי להרגיש יסורי מצפון, ולחשוב לעצמה שוב ושוב: "מה היה כעת אילו לא הייתי מטפסת על הסולם ההוא?"

טרגדיות כואבות

ומה בדבר אותה אשה שלא שמרה כיאות על התינוק שלה? לא אספר לכם מה שקרה, כדי שלא תזהו את המקרה. למען האמת, לא מדובר במקרה אלא במקרים. מקרים רבים. אז נכון, יש לה ילדים נוספים והמשפחה חווה יחד זמנים של שמחה ואושר, אולם בשולחנם יש מקום אחד ריק. רגע אחד קטן של חוסר תשומת לב על יד החלון. מה כבר קרה? על הרגע האחד הזה היא לא מפסיקה להתחרט ולהתייטר, ויסורים אלו עתידים ללוות אותה בזה ובבא.

ישנה "בחורה" שכבר מתקרבת לגיל שבעים, וכל חייה מלאים חרטה. בהיותה בת שמונה עשרה הוצע לה שידוך מצוין, אך היא היתה גאוותנית ומלאת אמביציה, ולכן היא סירבה לשידוך והעדיפה להשקיע ב"קריירה" שלה.

סיפורו של יוסף הצדיק ולהבדיל סיפוריהן של עקרת הבית ושל הרווקה שעדיין ממתנה לזיווגה, מזכירים לנו שעלינו ללמוד מטעויותיהם של אחרים ולהתחרט על הטעויות שלנו. וככל שנקדים להפנים זאת כן ייטב לנו, כי כך יהיו לנו יותר הזדמנויות למחוק את שטרי חובותינו ולתקן את דרכינו מכאן ולהבא.

השינויים המתבקשים

אולם חשוב שנזכור כי שינויים אלו יכולים להתבצע רק כאן בעולם הזה. כי אותה אשה מהסיפור כבר נמצאת בעולם הבא. אני מקווה שהיא נמצאת במחלקה הנכונה, אולם בכל מקרה אין ספק שהיא סובלת מייסורי חרטה. "אילו רק הייתי עושה כך או כך, כל חיי היו נראים אחרת". זהו שאמרו "רשעים מלאים חרטות", וזה חלק מהגיהנם. יושבי הגיהנם סובלים קשות מרגשי החרטה והיגון של "מה יכול היה להיות

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

קרובי משפחתי שאינם נמנים על שומרי התורה והמצוות הזמינו את בני לשבת. מהי הדרך הטובה ביותר עבורי לסרב לבקשה זו מבלי לפגוע ברגשותיהם?

תשובה:

עליך לומר להם שיש אצלכם עקרון לפיו הילדים נשארים בבית בשבת. אני חושב שבאופן כללי כדאי שהילדים ישארו בבית ולא ישבתו אפילו אצל קרובי משפחה שומרי תורה ומצוות, כי אין לדעת מה הילד יחווה שם בשבת. מרחוק הכל נראה טוב, אולם האם אתה באמת מכיר את הנערים הללו? בנך עלול להיחשף לדברים שליליים שם. כמו כן, הוא עלול לצאת לשחק בכביש ומי יודע מה יקרה לו. אם אתה באזור, אתה תדאג שהוא לא יעשה דברים מסוכנים ותגער בו אם יהיה צורך בכך, אולם על פי רוב אנשים חוששים מלגעור בילד של מישהו אחר, כך שבנך עלול לסכן את חייו. קיצורו של דבר, לא משתלם כלל לאפשר לילדים לנסוע לבדם לשבת. אמנם כיום זהו מנהג של רבים, אולם אני בהחלט איני תומך בכך. השאירו את הילדים בבית.

פוגעות. לא אבקש ממנו לקנות דברים רבים מדי עבורי ועבור הבית, ובכך אשתדל לצמצם בהוצאות על מנת להקל מעליו את עול הפרנסה".

בעקבות רבי נחמן

כאשר אדם חי באופן זה, שמחתו רק גדלה עוד ועוד, שכן כל יום הוא טוב יותר מקודמו. רגשי החרטה שהוא מרגיש הופכים לכח המניע אותו להשיג שלמות והצלחה בחייו, ורק מוסיפים לאושרו. בכל פעם שהוא נופל הוא מרים את עצמו שוב ולוקח עוד צעד קדימה.

כך מסופר אודות רבי נחמן מברסלב זיע"א. רבי נחמן כותב בהקדמה לאחד מספריו שהוא ניסה פעמים רבות ונפל, אולם מעלה אחת היתה בו תמיד, והיא, שבכל פעם שנפל, הוא חיזק את עצמו ואמר, "כעת אני מתחיל שוב מהתחלה". הוא כותב כי לעתים דבר זה היה קורה מאה פעמים ביום. ביום אחד, אדם יכול להחליק אחורה מאה פעמים, אך בכל פעם הוא מתחזק ומחליט לא להתייאש אלא להתחיל שוב מהתחלה.

זהו יסוד חשוב ביותר עבורנו - לנסות תמיד להתחיל שוב מהתחלה, ושההתחלה תהיה טובה יותר, וזאת על ידי רגשי החרטה והיגון על העבר. "טוב אחרית דְּכָר מֵרֵאשִׁיתו" - ככל שירבה האדם בהתחלות טובות, כך סופו יראה טוב יותר.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

חיים עם יגון

אבותינו וקדמונינו היו בשליטה מלאה על רגשותיהם, וכאשר יוסף בכה, הוא עשה זאת עבור מטרה מסוימת. כאשר עושים בו שימוש נכון, היגון הוא כלי עצום לעבודת ה'. בלי נדר, השבוע נקדיש מעט זמן להתרגל בעבודה זו.

בכל יום נקדיש דקה אחת לחשוב על דבר בלתי נכון שעשינו אתמול, או משהו טוב שיכולים היינו לעשות ולא עשינו, וננסה לעורר בליבנו מעט יגון, ונקבל על עצמנו שהיום נתחיל התחלה חדשה.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 349
טבת תשפ"ג

נמוכה מ"י טפחים, והיתה בעיה לבקש לעשות לה הגבהה לשיעור הנדרש למחיצה לאורך כל החצר. אבל גם כאן הבודק של מוקד העירוב שם לב, שלפני הגדר היו פתאום ארבעה ארונות חשמל סמוכים זה לזה [שגם זה דבר לא מצוין]. והרי הארונות גבוהים י" טפחים, א"כ הם יכולים לשמש מחיצה. אבל עדיין היתה בעיה כי בין הארונות יש קצת רווחים, שיש בהם יותר מג' טפחים, דהיינו שאין לבדו ביניהם, והרווח נחשב פירצה.

אלא שבמצב כזה אפשר להתיר את הפירצות האלו מדין "עומד מרובה על הפרוץ", כי רוחב הארון הוא יותר מהרווח. ואע"פ שיש להשתדל שלא להשתמש בעירוב של רחוב בהיתר של עומד מרובה, כיון שיש מקרים שעומד מרובה לא מועיל, כגון כשאנשים מקצרים דרך שם (משנ"ב סי' שס"ה סק"י), וגם כשאין עוברים יש חוששים לפילוש (חזו"א). מ"מ כאן שיש מאחורי הרווח גדר נמוכה, אין חשש שיעברו או שיהיה פילוש, ואפשר לכתחילה להתיר ולומר שהארונות חשמל ישלימו את המחיצה עם דין עומד מרובה.

ארבעת הפתרונויות למהיצה שעומדת תחת צורת הפתח בגליון הקודם הבאנו פתרון הלכתי שה' זימן לנו בהקמת העירוב השכונתי בעיר טבריה, ושמענו מהקוראים שהיה צורך לבאר יותר את הפרטים ההלכתיים של המקרה הזה, כדי שיוכלו ללמוד ממנו את גדרי ההלכות, וכיצד לנהוג בעירובים אחרים במקרים כאלו. הנה הבעיה במקרה זה היתה שהיינו צריכים לעשות צורת הפתח לסגור רחוב, אבל בגלל שינוי גובה המפלס בין המדרכה לכביש, [המדרכה יותר נמוכה מהכביש], והקיר הקטן שנבנה לתמוך את המפלס הגבוה, יצא שיש מחיצה באמצע צורת הפתח, ובעירובים השכונתיים מחמירים שהמחיצה פוסלת את הצוה"פ, כמו שמבאר מדברי החזו"א (סי' ע' ס"ק י"ח).

הפתרונויות שניתן לעשות במקרה כזה, א. לקלקל את המחיצה, ע"י שממעטים אותה מגובה י" טפחים, בקטע שמתחת החוט [ברוחב ג' או ד' טפחים]. ב. לחתוך בתחתית המחיצה חור בגודל ג' על ג' טפחים לפחות, במקום שעוברת תחת החוט, ועי"ז נעשית מחיצה תלויה שאינה כשרה, וממילא אינה פוסלת את הצוה"פ. ג. לעשות מדרגה ברוחב ד' טפחים לפני המחיצה, שבמצב כזה לא מצרפים את שני חלקי המחיצה יחד, ושוב אין מחיצה תחת החוט. ד. לעשות לחיים משני צידי המחיצה, שע"ז נהיה באמת שני פתחים נפרדים ושלמים, שמחיצה נמצאת בין הפתחים ולא בתוכם.

[מהצד הפרקטי נציין לתועלת העוסקים בעירובים את הדרכים המומלצות בדרך כלל: כשיש גדר ברזל תחת צוה"פ, משתמשים בפתרונויות ב' ד'. וכשיש תל עפר תחת צוה"פ משתמשים בפתרון א' או ג', [אך בג' יש מחלוקת משנ"ב (סי' שס"ב ס"ב בה"ל) וחזו"א (סי' ס"ה ס"ק ס"ב) לגבי מדרגה בתל המתלקט]. וכשיש צמחיה או עצים תחת צוה"פ משתמשים בפתרונויות א' וב'].

הבדל בין ספסל מעץ עם הלל תחתיו לספסל מאבן מלאה במקרה שהיה לנו בטבריה, כל הפתרונויות לא היו מעשיים, כי לא היתה אפשרות להרוס מהקיר למעט אותו מגובה י", ובדאי שלא לעשות מתחתיו חלל ג' טפחים שיהיה מחיצה תלויה. וכן לא היה אפשר להעמיד לחיים משני צידי הכותל, מחמת שזה יבלוט יותר מידי באמצע הרחוב, וגם מהצד ההלכתי היה בעיה [כיון שמהצד של הכביש הרי הקיר נמוך א"כ עובי הקיר יהיה פירצה בין שני הלחיים, ואכמ"ל]. ולעשות מדרגה גבוהה גם לא היה בא בחשבון, כי זה תוקע את המעבר במדרכה.

אבל כאמור ה' זימן שהעירייה עשתה דוקא שם ספסל משונה שישמש מדרגה כהלכה. דהנה ספסל רגיל שיש תחתיו חלל, אינו פוסל את המחיצה [לרוב הפוסקים], כי אין מיעוט באויר, דהיינו ה"מקום" שנוצר באויר על גבי הספסל, אינו מבטל את הקרקע שמתחתיו, וא"כ כלפי המחיצה נשאר גובה י" טפחים, והמחיצה כשרה, ופוסלת את צורת הפתח. כדי לבטל את המחיצה צריך שיהיה מדרגה אטומה מדבר המתבטל לקרקע, כגון ערימת עפר כמ"ש הרמ"א (סי' שנ"ח ס"ב), או עכ"פ אבן גדולה שהעמידו בצורה קבועה. במקום הזה יש כבר ספסל עץ רגיל, אבל לידו הוסיפו גם ספסל מאבן גדולה, ולא כצורת ספסל אלא מאבן מרובעת כבידה שאין חלל תחתיה, בדיוק מה שצריך לביטול הגדר. ומה שנשאר לנו זה לכונן את העמידים בצורה שהחוט יעבור על המקום של הספסל מאבן, ולהודות לה' על ההשגחה הפרטית המלווה אותנו.

בשורה משמחת לתושבי טבריה והאזור

לאור הביקוש מהאברכים תושבי העיר

לפתוח קורס עירובין למעשה

נפתח הרישום לקבוצה חדשה שתתקיים בעז"ה

בימי שני בערב, בשעה 8:00 עד 10:00

בשכונת נוף כנרת פוריה

לפרטים והרשמה, הרב ר. שליט"א - 0548495235

הזדמנות חד פעמית!

תכנית להקמת עירוב במסירות בעוד ישוב הילוני

בשבוע זה נסענו לעשות תכנית להקמת עירוב בעוד ישוב חילוני ווטיק, באזור נתניה, שלצערינו אין בו ולא היה בו עירוב כלל, אבל כעת אחד מאנשי ועד הישוב החליט שהוא רוצה שיהיה עירוב בישוב, שיהיה שמירת שבת הוא הוסיף לנמק שלפעמים באים דתיים ולא יכולים לזוז עם שום דבר, אבל גם לעצמו הוא רצה, ואמר לנו שהוא רואה בזה זכות גדולה, כי אתה מזכה בזה גם עוד מאות אנשים תושבי המושב, שימנעו מחילול שבת, בלי שהם יודעים כלל.

נפגשנו איתו במושב, והוא סיפר כמה קשה להשחיל כזה דבר במושב, כי יש הרבה שר"ל מתנגדים לדת, ובכל זאת הוא מנסה להשתיק אותם ולקבל את הסכמתם. כעת הוא כבר הסתדר עם חברי הוועד, ובתפילה ובתקווה שישתדר גם עם התושבים. הסתובבנו איתו בגבולות המושב, עברנו חצר אחרי חצר, בדקנו למי יש גדר, ולמי צריך לעשות עמודים, ועם זה אנו עורכים בעז"ה תכנית רשמית מסודרת, עם כמות העמודים ומפרט מסורטט על גבי תצלום אויר של הבתים, בצורה שניתן להגיש אותה לוועדות הרשמיות המאשרות עבודות במושב.

בתוך כדי הסיוע כשעמדנו ליד אחת מהחצרות, יצאו עלינו כלבים נובחים, ואחריהם זוג אנשים צועקים, כששמעו שאנו עושים תכנית לתחום שבת, והוציאו את התסכול שלהם בצעקות גדולות ובצורה לא אנושית, שלא יתנו שום דבר דתי ליד ביתם. איש הוועד שהיה איתנו ניסה לענות להם, אבל הם לא נתנו לומר

לדברים שישמשו אותו לעמוד של צורת הפתח, ושאל האם אפשר לקשור למנורות שמחברות לעצים. אבל כיון שהמנורות תלויות ולא מתחילות מהקרקע, לא יעזור לקשור עליהן.

אחר כך הוא מצא שמשוניות [סככות קטנות דומות למטריה גדולה] ושאל האם אפשר לקשור את החוט לעמוד שלהן. המשיב ראה בעיני שכלו איך הוא יקשור עליהם את החוט, הרי ראש העמוד חלק, ובהכרח יקשור מהצד, וא"כ זה לא יהיה כשר. וגם העמוד של השמשיה לא יהיה ישר, כי הקרקע מרוצפת ואי אפשר לתקוע אותו. הצענו לו שיחפש משהו שיכול להיות מחיצה, או שיקשור לקירות ויעמיד לחיים, אבל גם עם זה הוא לא הסתדר. הוא פנה למארגנים של הקבוצה, וגילה שזה לא מעניין אותם. בסופו של דבר לא היה לו עירוב, והוא אמר שלפחות למד מזה לפעם הבאה שגם עם קבוצה של יהודים זה לא פשוט להיות במלון בחו"ל. מסתמא לקוראים אין את הנסיון הזה, אבל אם אנו פוגשים מישהו שיש לו חלום כזה, נדע שהעירוב במלון זה אחת מכל הבעיות שיש בנסיעה כזו.

גוד אסיק כשייש גגון באויר מעלי המחיצה

במוצאי שבת התקיים שיעור לאברכים שלמדו במסגרת השיעורים והגיעו להיות אחראים על עירובים במקומות שונים. בשיעור זה הביאו הרבה נידונים הלכתיים ממה שהעסיק אותם בבדיקת העירובים, ודנו יחד בצורת הפתרונות. אחד מהנידונים היה בעירוב של חצר שאין לה גדר, אבל היא גבוהה מהחצר שסמוכה לה יותר מי' טפחים. במצב כזה אומרים שהשינוי במפלס נחשב מחיצה גם כלפי החצר העליונה, כמבואר בגמ' ובשו"ע שזה הדין של "גוד אסיק". אבל בחצר זו היתה בעיה, שבחצר התחתונה שהיא מחוץ לעירוב, יש מרפסת שכוללת ונכנסת על הקרקע של החצר העליונה, והיא בתוך י' טפחים לקרקע של העליונה, א"כ לכאורה היא מונעת את האפשרות לדון "גוד אסיק" מהקיר שבמפלס התחתון, כי אינו יכול לגדור את העליון. דין זה הובא בשו"ע במקרה שיש גג על הבית בלי גדרות, וקירות הבית שלמטה גדרות אותו מדין גוד אסיק [לדעת המשנ"ב שם], ואם הגג מכסה על הקירות וכולט מהם, הוא פוסל את האפשרות שמחיצות הבית יעשו מחיצה לגג, כי אין המחיצות ניכרות לעומד על הגג. דין זה מכונה "גג הבולט". ולפי"ז גם בצירוף שלנו, המרפסת עוצרת את הגוד אסיק.

אבל דנו ה"ח לומר שאין כאן בעיה, ויש לחלק בין ג' אופנים. אם המרפסת גבוהה י' טפחים מהקרקע העליונה, ודאי שאין בעיה במחיצה, כי היא עולה וגודרת עד י' טפחים. ואם המרפסת סמוכה תוך ג' טפחים לקרקע העליונה, מסתבר שנחשב שהמחיצה התחתונה לא ניכרת למעלה והיא פסולה. אבל כשהמרפסת גבוהה מהקרקע בין ג' ל' טפחים, יש להסתפק האם אפשר לומר ששפת המחיצה ניכרת וגודרת, או שמא אינה יכולה לעלות י' טפחים.

נידון זה היה לפני יותר מעשר שנים בין הת"ח בבני ברק, בענין אחד מהעירובים השכונתיים במרכז העיר. ויש שרצו לתלות את ההלכה במחלוקת הגר"ח הלוי והחז"א בגדר דין גוד אסיק, אם המחיצה עולה, או שהדין שגודר למטה גודר גם למעלה, ואכמ"ל. ולמעשה הרבנים הורו להתיר בדין זה.

מילה. עד כדי כך גדלה שנאתם, שנאת עמי הארץ לתורה. קיבלנו את הצעקות ועם כל זאת המשכנו בעבודת הקודש, בתפילה שה' יערה רוח טהרה על כל היהודים, ויצליח ביד המבקשים לעשות עירוב, להשלים את המצוה במהירות ובקלות, ויסיר את כל המפריעים, וגם האיובים והמשטינים יכנעו ויסיעו למצוות.

דבר נורא, התאמצו לעשות עירוב לבג"ס והוא פסול

כשעברנו בתוך הישוב, הגענו לבית כנסת קטן בתוך הישוב, שמתקיימות בו תפילות בשבתות, וראינו שכבר עשו עירוב לחצר שסביבו. שמחנו מאוד ויצאנו לראות אותו מקרוב, אבל מיד גילינו לצערנו שאמנם קשרו את החוטים מעל העמודים בצורה טובה, אבל זה לא עירוב כשר. רק עמוד אחד היה כשר, ואילו כל שאר העמודים היו פסולים. מפני שהם היו קשורים לעצים גבוהה יותר מג' טפחים מעל פני הקרקע. בעמוד כזה מבואר בשו"ע (סי' ס"ג ס"ג לגבי לחי) שהוא פסול מדין מחיצה תלויה. וכן מבואר

בשו"ת תרומת הדשן המובא ברמ"א (שם סעיף ז') לגבי עמוד של צורת הפתח, שיש לו דיני מחיצה, ואם הוא גבוה ג' טפחים מהקרקע הוא פסול. הדברים האלו מצערים עוד יותר, שיהודים טובים מבקשים לשמור שבת, וטורחים ועושים דברים, ובאמת אינם כשרים כלל, [ומסתמא לא עשו מעצמם, אלא שאלו מישהו מה צריך לעשות]. זה לא פעם ראשונה שאנו פוגשים דברים כאלו, רק בשבועות האחרונים הבאנו עוד מקרים כאלו שעשו עירוב עם קרשים קטנים מחוברים לקירות הבית, ועוד דוגמאות איננו יודעים כיצד לפתור את הדבר הנורא הזה, שלפחות מי שעושה שידע לעשות נכון, שידע

איפה לשאול ולקבל הדרכה נכונה. יתן ה' שתרבה הדעת, ונזכה להיות שלוחים טובים להרבות תורה והלכה בעם ישראל.

עמודים וקשתות לנוי לאורך המעבר בין הבנינים של המלון

בין השאלות שהגיעו ביום שישי למענה הטלפוני של מוקד העירוב, היתה משפחה שהתראחה במלון בחו"ל יחד עם קבוצה של יהודים, וכמוכן היו שם גם גויים. אבי המשפחה שם לב ביום שישי שהוא צריך עירוב כדי לטלטל בשבת, ובפרט שהמלון הוא כמה בנינים נפרדים. הוא בדק אם יש היקף של גדר סביב למתחם, וראה מיד שהמקום פתוח לבריכות ופארקים, ואין שום גדר. לכן הוא חיפש דרך להתיר להעביר מבנין לבנין. לאחר בדיקה הוא ראה שהמעברים הם שבילים על הקרקע, אבל יש להם משני צידי השבילים עמודים לנוי לכל אורך השביל, והסתפק האם זה כמו מחיצה שיהיה מותר לו לטלטל דרך השביל. הוא התקשר למוקד העירוב ושלח את התמונה, ואמרנו לו שזה יכול להיות כשר מדין צורת הפתח.

שאל השואל האם זה מועיל גם כשהעמודים נעשו לנוי ולא בשביל

שיהיה צורת הפתח. והתשובה היא שקי"ל להלכה שגם דבר שלא נעשה עבור צורת הפתח כשר להיות צוה"פ, אלא נחלקו הפוסקים האם צריך לכוון עליו שמכאן ולהבא ישמש צוה"פ. הביאור הלכה (סי' ס"ג ס"ט) הביא שהפמ"ג מסתפק אם צריך לסמוך עליו לפני שבת, והחז"א (סי' קי"א סק"ה) כתב שבפתח אין צורך לסמוך ערב שבת, אמנם כתב שם לגבי חוטי הטלגרף [כעין חוטי החשמל], שצריך לכוין עליהם מערב שבת, ומועילה כוונת כל אדם ואפילו שאינו בעלים, [ובשיעורי העירובין למעשה ביארנו את דבריו, שדבר שאינו פתח כלל כמו חוטי החשמל, צריך כוונה לתת להם שם פתח]. לכן גם בעמודים אלו, יתכן שצריך לכוין עליהם מערב שבת, אבל אחרי שיכוין עליהם כעת, הרי הם כשרים לצוה"פ ללא חשש.

נסיונות רבים לסדר עירוב למלון בחו"ל

לאחר מכן הוא ראה שחדר האוכל נמצא בעוד מבנה, ואילו אין שביל מסודר, אלא צריך לעבור מרחק של חמשה מטרים ברחבה הפתוחה, ושאל איך אפשר להתיר לטלטל שם. במקרה זה אמרנו לו שחייבים לעשות צורת הפתח עם חוט מעל שני עמודים. הוא חיפש שם כל מיני פתרונות

איך אני יוכל לדעת הלכות עירובין בלי שיש לי מושגים?

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

כשר או פסול? מהודר או בדיעבד?

את זה תוכל לדעת ולהורות, בהצטרפות ללימוד "עירובין למעשה" שיע"י מוקד העירוב

 כך תוכל לדעת מהי הלכה נכונה לשימוש ב... סי' 100	 כך תוכל לדעת מהי הלכה נכונה לשימוש ב... סי' 101	 כך תוכל לדעת מהי הלכה נכונה לשימוש ב... סי' 102	 כך תוכל לדעת מהי הלכה נכונה לשימוש ב... סי' 103
 כך תוכל לדעת מהי הלכה נכונה לשימוש ב... סי' 104	 כך תוכל לדעת מהי הלכה נכונה לשימוש ב... סי' 105	 כך תוכל לדעת מהי הלכה נכונה לשימוש ב... סי' 106	 כך תוכל לדעת מהי הלכה נכונה לשימוש ב... סי' 107

אתה מוזמן להצטרף אלינו, להבין, לדעת, וגם להתמחות בימים הקרובים מתחילים מחזור חדש - לימוד הלכות עירובין למעשה 12 שיעורים! לימוד מקיף, הלכה, פרקטיקה, סיכומים, מבחן, סיוע בשבת תעודות

לשיעורי הדרכה דיגיטליים - מכון הלכה למעשה - A532534735@GMAIL.COM

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 113 | פר' ויחי תשפ"ג | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

מעמד לחיים אצל מרן רה"י הגרמ"ה

ערב השקה בישיבת סלבודקה

ברכת מרן גאון ישראל

לפתוח שער להיכל אוצר קדמון הנעול

הופיע ויצא לאור הספר

שער דרכי התלמוד

על פי ספר 'דרכי התלמוד' לרבנינו יצחק קנפאנטון מרבנותיו של מרן הכית יוסף

הספר שיפתח לכם
שערים להבנת
דרכי הגמרא

מרן נאט ישיאל תולד למו...
'ותקלתו המורדות של ספר 'שער דרכי
התלמוד'... הוא ובר נכבד מאי תצור
ללומדים...'

מרן פוסק תורה תורה שבתורה
'דרכי גורל עשה בזה... שיש בזה תועלת
מיוחדת ללומדים...'

מרן ראש הישיבה הגרמ"ה היישוב
'עני עכשוויה ספר זה פתוח ליום הלומדים
ולא בלד לקבל התועלת הנלוו... ובא ויהיו
הנעלה מאד הנאון ר... ואני בעצמי האיתי כמה
הוא עמו... עד שהגיע לרוב ביום וביום... מוכן
לכל אחר ואחר...'

ב"כ מרן האשמה מצאנו:
'עקרת וכנו שאור הרש מאיר על ספרא הנ...'

מרן תורים הלל רבי אהבת שלום
'שכל רביוו הנאמרים באמת הם הכרויים לכל
הלומדים אחר רוב ואחר תם. כי סמנו הנא
דודי הלומדים...'

מרן תורה בנה רבי אברהם
'ספר יסוד להקמדי דרכי הלומדי והענין...'

מרן תורה למה ספרו ספר
'הספר יסוד הלומדים הנאמרים
בספר יסוד אהבת
אוי סמכא אימ אוני
אוי סמכא אימ אוני
אוי סמכא אימ אוני...'

מכון בלאר המלך

להשיג בחנויות הספרים

לפרטים נוספים: 03-8011213

מדרן פוסק הדוד הגדול "מ" שטרנבוך שליט"א בהנחת תפילין לנינו בן של נכדו הבינו הרה"ג ר' ישראל מאיר שטרנבוך

שמחת האידוסיין לבן הזקונים של ראש הישיבה הגאון רבי שלמה קניבסקי שליט"א

שמחת הברית לנכד הגר"י קולדצקי בן הר' יעקב קולדצקי, מרן פוסק הדור הגר"י זילברשטיין כונד בסנדקאות

עצרת מספד מרכזית על הגאון המופלא ר' מנדל אטיק זצ"ל, בראשות אחרוני תלמידי מרן החזו"א. מרן הגר"מ גריינימן והגאון הגדול רבי יהודה בויאר

כחלק מהתפתחות הקהילה החרדית בעפולה הוקם בית הוראה בעפולה עילית,

בבית מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א ובהשתתפות מרן רה"י הגרמ"ה הירש שליט"א

בית ההוראה יהיה בהכוונת הגאון הגדול רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א ראש בתי הוראה בארה"ק זרבה של ב"ב

גדולי ישראל בניהוס אבליס בבית מדרן ראש הישיבה הגרב"מ אזרהי
היושב שבעה על פטירת רעייתו ע"ה

אבינו מלכנו חמול עלינו

19 יתומים זועקים לעזרה

4

יתומים

של הרב

ראובן
איידלס

זצ"ל

מבני ברק

3

יתומים

של הגאון

אשר
גרובר

זצ"ל

מרכסים

2

יתומים

של הגאון

דוד
יגן

זצ"ל

משכונת רמות

10

יתומים

של הגאון

מרדכי אליעזר
וייסמאן

זצ"ל

ממודיעין עילית

בתרומתכם יש לציין:
עבור קרן מס' 5356
משפחת איידלס

בתרומתכם יש לציין:
עבור קרן מס' 5359
משפחת גרובר

בתרומתכם יש לציין:
עבור קרן מס' 5355
משפחת יגן

בתרומתכם יש לציין:
עבור קרן מס' 5360
משפחת וייסמאן

על פי בקשת גדולי ההוראה שליט"א

כל אחד ואחד מאחינו בני ישראל מתבקש שלא לפחות מסך 380 ש"ח
עבור 19 היתומים מארבעת המשפחות - 20 ש"ח לכל יתום,
ולכל הפחות לא יפחתו מ-190 ש"ח, 10 ש"ח לכל יתום.

ניתן לתרום בקרן המשותפת מס' 5503 שמתחלקת בין היתומים בשווה

1800-39-47-47

